ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ
ΤΑ
ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

ORIGENIS
OPERA OMNIA
QUAE
GRAECE VEL LATINE TANTUM EXSTANT
ET
EJUS NOMINE CIRCUMFERUNTUR.

Ex variis Editionibus et Codicibus manu exaratis, Gallicanis, Italicis, Germanicis et Anglicis collecta, recensita atque annotationibus illustrata, cum vita Auctoris et multis Dissertationibus

Ediderunt
CAROLUS ET CAROL. VINCENT. DE LA RUE
Presbyteri et Monachi Benedictini e Congregatione S. Mauri.
Denuo Recensuit Emendavit Castigavit
Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch
Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

TOMUS X.

Berolini 1840.
Sumtibus Haude et Spener.
(S. J. Joseephy.)

ORIGENIS
in
Numeros Homiliae
et
Fragmenta Graeca Ex Ejusdem
in
Deuteronomium Commentariis.

Ex
Nova Editionum Parisiensium
Recognitione
Cum
Integro
Utriusque Ruaei Commentario
Selectis Huetii Aliorumque Virorum Observationibus

Edidit

Carol. Henric. Eduard. Lommatzsch
Philos. Dr. Theolog. Licent. ejusdemq. in Seminar. Viteberg. Professor.

Berolini 1840.
Sumtibus Haude et Spener.
(S. J. Joseephy.)

PROLEGOMENA.

Quum in hoc quoque Origenis Operum edendo Tomo eandem, quam superius, secutus sim normam, et quum praeter omnem exspectationem hujus quoque Tomi moles accreverit, monita Ruaei ad Tomos VIII. IX. et X. spectantia in fronte posuisse, indicem vero locorum ex V. et N. T. desumtorum, eorumdemque in iisdem tribus Tomis obviam factorum, in fine Tomi apposuisse sufficiat.

I.

MONITUM AD ORIGENIS *ΕΞΗΓΗΤΙΚΑ* IN GENESIN.

I. HIERONYMUS in Prologo praefixo suae interpretationi homiliarum, quas in Ezechielem Origenes habuit: „Illud, inquit, breviter admoneo, ut scias Origenis opuscula in omnem scripturam esse triplicia. Primum ejus excerpta, quae graece *σχόλια* nuncupantur, in quibus ea, quae sibi videbantur obscura, atque habere aliquid difficultatis, summatim breviterque distinxit; secundum *ὁμιλητικὸν* genus, de quo et praesens interpretatio est; tertium quod scripsit ipse *Τόμους*, nos volumina possumus nuncupare: in quo opere tota ingenii sui vela spirantibus ventis dedit, et recedens a terra in medium pelagus aufugit.“ Quid sint scholia, quid homiliae, quid tomi, fuse edisserit

Huetius Origenianorum lib. III. cap. 2. sect. 1. num. 2. 3. et seqq.

II. Eusebius lib. VI. Hist. Ecclesiast. cap. 24. duodecim tantum commemorat in Genesin *Τόμους*. Eusebium secutus est Suidas. Verum bis ab Hieronymo tredecim numerantur Tom. IV. novae edit. pag. 430. et Tom. II. pag. 562., ubi explicans, quae capite quarto Geneseos scripta sunt de Cain et Lamech, Damasum Papam monet Origenem duodecimum et tertium decimum in Genesin librum de hac tantum quaestione dictasse. Hinc in Eusebii loco mox citato suspicatur Huetius vel errorem esse librarii, qui adscripserit *ιβ'*. pro *ιγ.*, vel certe in eo Codice, quo utebatur Eusebius, in unum coaluisse posteriores libros duos, utpote qui circa idem argumentum versarentur. Ut ut est, e posteriori Hieronymi loco, ubi tredecim numerantur, liquet hosce commentarios non progressos esse ultra Geneseos caput quartum. Huc pertinet quod lib. VI. contra Celsum citat ipse Origenes, quae in Genesin scripserat ab initio libri usque ad haec verba: „Hic est liber Generationis Adam" etc., quibus capitis quinti initium continetur. Eosdem tomos citatos reperimus contra Celsum lib. IV. Tom. 35. in Matthaeum, lib. I. *περὶ ἀρχῶν* cap. 3. et lib. II. cap. 3. Octo priores Alexandriae ac proinde ante annum 232., quo ex hac urbe Caesaream se recepit Origenes, elucubratos esse in libro nono significabat, teste Eusebio lib. VI. Hist. Eccl. cap. 24. Observatione item dignissimum est, quod Socrates lib. III. Hist. Eccles. cap. 7. ait: „*Ὠριγένης δὲ πανταχοῦ μὲν ἐν τοῖς φερομένοις αὐτοῦ βιβλίοις ἔμψυχον τὸν ἐνανθρωπήσαντα οἶδεν. Ἰδικῶς δὲ ὁ εἰς τὴν Γένεσιν αὐτῷ πεπονημένος ἔννατος Τόμος τὸ περὶ τούτου μυστήριον ἐφανέρωσεν, ἔνθα Ἀδὰμ μὲν τὸν Χριστὸν, Εὔαν δὲ τὴν ἐκκλησίαν εἶναι πλατύτερον κατεσκεύασε.*" Origenes quoque in omnibus libris suis Christum ho-

minem factum anima praeditum esse agnoscit. Sed specialiter in nono Tomo Commentariorum, quos scripsit in Genesin, hujus rei sacramentum exponit: quo loco Adamum quidem Christi, Evam autem ecclesiae typum gerere pluribus verbis asseruit. Denique notandum *Τόμους* in Genesin non diversos videri ab illius opere, quod Hieronymus epist. 41. alias 65. Hexaëmeron vocat, cum ait: „nuper sanctus Ambrosius sic Hexaëmeron illius compilavit, ut magis Hippolyti sententias Basiliique sequeretur."

III. Ex horumce in Genesin librorum Praefatione fragmentum unum, et aliud quoque e libro primo recitat Pamphilus martyr in Apologia. Ex his item Tomis fragmenta duo suis de Praeparatione Evangelica libris Eusebius inseruit. Prius exstat libro septimo cap. 20., et capitis prioris Geneseos versum duodecimum explicat; Commentariorum autem partem esse ex stilo arguitur, ut optime adnotavit Huetius. Posterius illustrat capitis ejusdem versum decimum quartum; jacet autem in libro sexto Eusebii Praep. Evang. capite undecimo. Habetur etiam, inquit Huetius, in Philocaliae capite 22. fragmenti hujus pars aliqua, unde discimus e tertio Tomo Commentariorum Origenis depromtum illud esse. At fallitur vir clarissimus, cum ait hujus fragmenti partem tantum aliquam haberi in Philocaliae capite 22., cum longe prolixius sit istud fragmentum in Philocalia, quam apud Eusebium, ubi desiderantur, quae in nostra editione num. 12. 13. et 14. reperiuntur. Aliud praeterea reperitur fragmentum Philocaliae capite 14., ubi ex eodem Tomo tertio petitum id esse significatur. Denique Eusebius Hist. Eccl. lib. III. cap. 1. aliud exhibet, quod in nostra editione omittendum esse non duximus. Haec sola sunt fragmenta, quae ad Tomos pertinuisse adfirmare possumus. Theodoretus quidem in

Genesin quaest. 20. ex Origene citat expositionem versus 26. cap. 1. Geneseos: „faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram:“ et sanctus Eustathius, in dissertatione de Engastrimytho adversus Origenem, locum ejus de paradiso exhibet, quem valde vituperat. Verum an duo haec fragmenta Tomorum pars fuerint, neuter significavit. Alia insuper in Mss. Graecorum Patrum in Genesin catenis Origenis nomine circumferuntur, quae editioni quoque nostrae inserenda esse duximus, praemonito hic lectore levem nonnunquam esse catenarum fidem, quippe quae saepe auctorum nomina permisceant, et aliud pro alio adscribant; et praeterea incertum esse, unde Origenianae ejusmodi symbolae in Genesin petitae sint, an e Tomis, an e scholiis, an ex homiliis, an denique ex aliis ejus in diversos Scripturae sacrae libros Commentariis. Certe ex tot fragmentis, quae catenae exhibent, vix duo aut tria comperimus ad homilias in Genesin pertinere.

IV. Hieronymus Tom. IV. novae editionis Classe tertia Epist. pag. 430. indiculum texens librorum Origenis, sic orditur: „scripsit in Genesin libros tredecim: mysticarum homiliarum libros duos: in Exodo excerpta, in Levitico excerpta.“ Isthaec series manifeste indicat ad Genesin pertinuisse mysticas hasce homilias; nec alio sensu Hieronymi locum accepit Sixtus Senensis lib. IV. pag. 352., ubi etiam opinatur septemdecim, quae hodie latine exstant in editionibus Merlini et Genebrardi, illarum partem fuisse. „Huic ego, inquit Huetius, neutiquam assentiri possum: homiliae enim, quas habemus, ex tempore videntur pronuntiatae, et ab actuariis in literas relatae; mysticae vero meditatae per otium elaboratae et ab Origene ipso editae sunt.“ Non equidem infitias iverim alias per otium meditate elaborasse Origenem, alias ex

tempore recitasse. Sed unde habuerit vir clarissimus, mysticas fuisse meditate per otium elaboratas, et ab Origene ipso, non ab actuariis editas, id sane dubito an cujusquam veteris scriptoris auctoritate probare potuerit. Certe major pars septemdecim homiliarum in Genesin mysticis sensibus enarrandis impenditur. Quid ergo eas vetat mysticas dici, et partem mysticarum homiliarum, quarum Hieronymus duos commemorat libros. Ut ut est, superstites hasce septemdecim homilias, Origenis esse nullus dubitandi locus est. Praeterquam quod enim homiliae secundae, ubi Noëticae arcae fabrica exponitur, integer fere sermo graecus in omnibus catenis sub Origenis nomine circumfertur, si attente legeris homiliam decimam, agnosces unde sanctus Eustathius in dissertatione de Engastrimytho criminandi Origenis ansam arripuerit, quod nempe Isaac et Rebeccae res gestas immutarit; inaures et armillas, sermones esse aureos dixerit, et universum denique argumentum per vim distortum, ad ea, quae animo cernuntur et ratione intelliguntur, traductum, cavillationibus deturparit. Lege item homiliam decimam tertiam, ubi occasione puteorum, ab Isaac effossorum, de puteis quoque Abrahami tractatur, et videbis, cur idem Eustathius expostulet, quod puteos ab Abraham effossos, aliaque ad eos pertinentia allegoriis exponat Origenes, tantaque sermonum copia in immensum protracta, omne de illis negotium disterminet in aliam sententiam translatum, licet ad haec usque tempora in regione illa oculis adhuc conspiciantur. Non negat Origenes in hac homilia, revera effossos esse in terris hosce puteos, neque ea de re queritur Eustathius. Id unum expostulat, quod, licet in regione illa adhuc oculis conspicerentur, eos tamen allegorico tantum sensu explicuerit. Quod ab Origene factum, quis negare audeat? Prae-

ter haec argumenta, quae abunde sufficiunt, ut hae homiliae Origeni nostro adjudicentur, certo adfirmare possumus nullum hactenus repertum esse Codicem manuscriptum, qui non eas illi tribuat. Huc adde, quod Jonas Aurelianensis episcopus, qui saeculo nono florebat, lib. I. de Institutione laicali capite XI. duplex affert fragmentum ex homilia decima. Unum est tamen, quod movere quempiam possit, ne eas Origenis esse putet, nempe quod habet Hieronymus epistola 3., alias 126. ad Evangelium presbyterum: „in fronte, inquit, Geneseos primam homiliarum Origenis reperi scriptam de Melchisedech, in qua multiplici sermone disputans, illuc devolutus est, ut eum angelum diceret, iisdem argumentis, quibus scriptor tuus de Spiritu sancto, ille de supernis virtutibus est loquutus.“ Nihil quidem ejusmodi reperitur in prima homiliarum, quae supersunt, imo nec in ceteris. At vero variae olim fuerunt homiliarum in Genesin collectiones, uti liquet ex Cassiodoro, qui de Instit. Divin. liter. cap. 1. sexdecim tantum Origenis homilias enumerat. Unde non absurde responderi potest, eam in Genesin homiliam, quae in collectione Hieronymiana prima erat, ad nos non pervenisse.

V. De tempore, quo hasce homilias pronuntiaverit Origenes, id unum constat, eas anno ducentesimo quadragesimo quinto esse posteriores. Extemporaneae enim sunt, et ex illarum numero, quae ab actuariis in literas relatae sunt. Atqui „Origenes jam sexagenario major ... conciones, quas habebat ad populum, a notariis excipi permisit, cum id antea fieri nunquam concessisset,“ inquit Eusebius Historiae Ecclesiasticae lib. VI. cap. 36.

VI. Editio Merlini Hieronymo tribuebat earum interpretationem latinam; hanc Rufino deberi erudite probat clarissimus Huetius Origenianorum lib. III.

cap. 2. sect. 3. num. 1., ubi praeterea monet, postremam homiliam bona sui parte esse mutilatam. Ipsum videsis.

II.

MONITUM AD ORIGENIS *ΕΞΗΓΗΤΙΚΑ* IN LEVITICUM.

Excerpta seu scholia in Leviticum scripsisse Origenem testatur Hieronymus apud Rufinum lib. 2. Invect. „Scripsit, inquit, in Genesin libros tredecim; mysticarum homiliarum libros duos; in Exodo Excerpta; in Levitico Excerpta." Horum nihil hodie superest, nisi forte aliquid inde sumtum exhibeant *ἐκλογαί* illae in Leviticum, quae sub nomine Origenis in catenis graecis manuscriptis circumferuntur, et priori loco in hac nostra editione repraesentantur.

Praeter Excerpta, Origenis homilias in Leviticum latine vertisse se monet Rufinus in peroratione ad interpretationem Commentariorum ejusdem Origenis in epistolam ad Romanos. Sexdecim commemorat Cassiodorus de institutione divinarum literarum capite primo. „Reliqui vobis, inquit, praestante Domino, si legere volueritis, Homilias praedicti Origenis, id est, in Genesi sexdecim; in Exodo duodecim; in Levitico sexdecim." Totidem hodie passim tum in praecedentibus operum Origenis editionibus, tum in manuscriptis codicibus perantiquis Origenis nomen prae se ferunt. Certe ex iis vel unus codex manuscriptus Sangerm. literis uncialibus exaratus videtur sexto vel septimo circiter ecclesiae saeculo. Praeterea Jonas Aurelianensis episcopus, qui saeculo nono florebat, lib. I. de Institutione laicali cap. 5. 16. et 18. varia ex Origenis homiliis affert fragmenta, quae iisdem verbis in hodiernis sexdecim homiliis leguntur. De-

nique catenae manuscriptae in Leviticum fragmentum graecum Origeni adscribunt, quod numero secundo homiliae octavae apprime respondet. Nullus ergo dubitandi locus est, quin vere Origenis sint.

Nec quemquam movere debet, quod graecum ex homilia secunda in Leviticum fragmentum habetur Philocaliae capite primo, cujus ne apicem quidem in homilia latinae editionis secunda, aliisve reperias. Nam 1) quis certo adfirmare possit, non ea particula decurtatam et mutilatam fuisse hanc homiliam a Rufino, quem infra genuinum illarum interpretem esse probabimus? 2) Homilias Origenis pro interpretum studiosorumve libitu variis modis fuisse selectas et ordinatas, diversasque illarum fuisse collectiones, quarum aliae pauciores, aliae plures homilias habuerint, ex eo probatur, tum quod Jonas Aurelianensis episcopus lib. I. de Institutione laicali cap. 5. ex homilia Origenis in Leviticum prima fragmentum exhibet, quod hodiernae editiones in secunda tantum repraesentant; tum quod cum homilia quarta dicat Origenes, se jam supra de lineis vestibus saepe egisse, et homilia sexta sparsim se et saepe de consecratione sacerdotis et unctione disseruisse, nihil tamen ejusmodi in superioribus exstet; tum denique quod cum homiliae in Jeremiam ab Hieronymo latine redditae, alio ordine in editione latina collocatae sint quam in codicibus graecis, ubi modo plures, modo pauciores numero habentur, idem homiliis in Leviticum contigisse proclive est existimare, variasque illarum fuisse collectiones, in quarum una secundum tenuerit locum illa, unde prodiit Philocaliae fragmentum, homilia, quae ab hodierna abest collectione.

Objici etiam potest istas homilias etiam inter libros sancti Cyrilli haberi: „Sed, inquit Bellarminus de Script. eccles. num. 225., vere Origenis sunt, non

sancti Cyrilli: nam et phrasin Origenis servant, et erroribus ejusdem scatent.“ Huc adde, quod ex homiliae septimae numero quarto liquet has homilias Caesareae in Palaestina habitas fuisse, ubi sanctum Cyrillum sermones ad populum habuisse nullo ecclesiasticae historiae monumento traditur.

Harum porro homiliarum non alium interpretem quam Rufinum quaeri debere, breviter demonstro. Gennadius testatur, quicquid Origenis versum est, a Rufino versum esse exceptis iis, quae vertit Hieronymus. At is in Catologo, nominatim recensens quae vertit ex Origene, homiliarum in Leviticum nullam facit mentionem: et Rufinus in peroratione, quam adjecit Commentariis in epistolam ad Romanos, profitetur se vertisse Origenis in Leviticum homilias. „Fateor namque, inquit, Heracli frater amantisse, quod dum tuis desideriis satisfacere cupio, oblitus sum pene mandati, quo praecipitur, onus supra vires tuas ne levaveris: quamvis nobis nec in ceteris, quae te insistente, imo potius pensum diurni operis exigente in latinum vertimus, defuerit plurimus labor, dum supplere cupimus ea, quae ab Origene in auditorio ecclesiae ex tempore, non tam explanationis, quam aedificationis intentione perorata sunt; sicut in homiliis, sive in oratiunculis in Genesin et in Exodum fecimus, et praecipue in his, quae in librum Levitici ab illo quidem perorandi stylo, a nobis vero explanandi specie translata sunt. Quem laborem adimplendi quae deerant, idcirco suscepimus, ne pulsatae quaestiones et relictae, quod in homiletico dicendi genere ab illo fieri solet, latino lectori fastidium generarent.“ Sed utinam hoc labore adimplendi quae deerant, supersedisset! Ex ejus enim licentia factum est, ut, qui legit has homilias, incertus sit, utrum legat Originem, an Rufinum. Ceterum cum judice Rufino ex

tempore pronuntiatae sint, nonnisi post annum Christi 245. haberi potuerunt, uti diximus in Monito ad Homilias in Exodum.

III.
MONITUM AD ORIGENIS *ΕΞΗΓΗΤΙΚΑ* IN NUMEROS.

Triginta Origenis in Numeros homilias commemorat Cassiodorus Institut. cap. 1. Verum octo tantum et viginti hodie supersunt, quarum interpretem esse Rufinum liquet e sequenti ejus prologo, qui in plerisque manuscriptis fronti illarum praefixus est. Nullus ergo dubitandi locus est, quin vere Origenis sint, et inanis sit Andreae Riveti observatio, auctorem homiliarum istarum latinum esse ex eo arguentis, quod homilia duodecima differentia notetur inter excudere et excidere; quae, ut scite ait Huetius Origenian. lib. III. sect. 3. n. 4., soli Rufini interpretis munificentiae accepta referenda sunt. Quod si quis insuper objiciat Origenem homilia in Jeremiam duodecima promittere se de sacerdotalibus benedictionibus, quae in Numeris continentur, locuturum, nihil vero hodie ejusmodi in Rufiniana collectione comparere, facilis est responsio, nempe vel homilias istas pro consuetudine sua decurtasse et interpolasse Rufinum; vel aliquas jam ipsius aetate excidisse; vel, quod verisimilius est, de sacerdotalibus benedictionibus Adamantium disseruisse in alterutra e duabus homiliis deperditis, quae numerum explebant triginta homiliarum, quas Cassiodorus vidit.

Praeter homilias, scholia etiam seu excerpta in Numeros edidit Origenes, sed in unum ita cum homiliis permista sunt ab interprete Rufino, cum latine utraque verteret, ut pro eodem haberi possent. „Quae-

cunque, inquit, in Numerorum libro, sive homiletico stilo, sive etiam ex his, quae excerpta appellantur, scripta reperimus, haec perurgente te Romana, ut potuimus, voce ex diversis in unum collecta digessimus." Illud forte in causa est, cur in ejusmodi homiliis quaedam ex tempore pronuntiata, nonnulla vero ex otio scripta et fusius pertractata videantur. Hinc etiam accidit, ut neutrius operis tempus certo jam assignari queat. In prologo quidem tomorum Cantici Canticorum, quos inter annum 238. et annum 244. sub Gordiano scripsit Origenes, citat ἐξηγητικά sua in Numeros: „quomodo, inquit, differant opera ab operibus operum in Numerorum libro tractantibus, prout potuimus, dictum est a nobis." Id genus distinctionis exstat homilia quinta in Numeros, sed quis asserere queat, utrius operis pars sit haec περικοπή, homiliarum, an scholiorum? Si homiliarum, falsa est Huetii sententia, illas omnes esse ex earum numero, quas Adamantius post aetatis suae annum sexagesimum ex tempore pronuntiavit; si scholiorum, nihil equidem jam vetabit, quominus homiliae in Numeros pronuntiatae existimentur, postquam Origenes aetatis suae annum sexagesimum attigit, sed id non certo eruitur, ut putavit idem Huetius, ex duodecima in Jeremiam homilia. Ibi quippe tantummodo ait Origenes se, ubi finem dicendi fecisset, adhuc locuturum de Numerorum loco, qui legendus erat: quod sane non impedit, quominus alias longe antea homilias in Numeros habere potuerit.

In catenis graecis manuscriptis varia sub Origenis nomine circumferuntur fragmenta graeca in Numeros. Ea nunc primum typis pleraque mandavimus, licet incerti, unde illa depromserint, catenarum consarcinatores. Unum est, quod aliquam habere videatur affinitatem cum loco homiliae decimae tertiae.

IV
MONITUM DE *ΕΞΗΓΗΤΙΚΟΙΣ* IN DEUTERONOMIUM.

Origenes Tom. XXXII. in Joann. num. XI. pollicetur, fore, ut Deuteronomium explicet, et homilia octava in Lucam id a se praestitum dicit: sed an Tomis? an scholiis? an homiliis? Homiliae tantum ab ipso editae videntur. Hinc nihil mirum, si libro sexto Commentariorum in epistolam ad Romanos ait, quod legitur Deuteronomii XXV. 5., id plenius et fusius suis locis esse pertractandum. Octo ejus in Deuteronomium homilias commemorat Cassiodorus Institut. cap. 1. „Reliqui etiam vobis, inquit, in Deuteronomium sermones octo Origenis, in quibus est minuta nimis et subtilis expositio.“ Rufinus quoque in epistola ad Ursacium, quam praefixit redditis a se latine homiliis in Numeros, aliquot tantum commemorat in Deuteronomium oratiunculas. „Jam enim, inquit, ex omnibus, quae in lege scripta reperi, solae, ut puto, in Deuteronomio desunt oratiunculae, quas, si Dominus juverit, et sanitatem dederit oculis, cupimus reliquo corpori sociare.“ Sed morte praeventus existimatur, antequam id exsequi potuerit. Ut ut est, nulla Origenis in Deuteronomium explanatio hodie superest, nisi forte deperditarum homiliarum pars fuerint sequentia fragmenta graeca, quae sub Origenis nomine occurrunt in catenis patrum manuscriptis.

Atque haec quidem Ruaeus.

Scribebam Vitebergae die III. mens. Jul. a. MDCCCXL.

Eduardus Lommatzsch.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΕΚΛΟΓΑΙ[1])

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ.

„Οὐδὲν[2]) πλὴν εἰς τὸ μάννα οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν." Μὰν ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ τοὺς Ἑβραίους πρώτους θέαμα ξένον ὁρῶντας εἰπεῖν πρὸς ἀλλήλους τῇ πατρίῳ γλώσσῃ. Μὰν, τουτέστι, τί τοῦτο; Ὅπερ οὐκ ἂν εἶπον, εἰ ἔθος ἦν, ὥς τινες τῶν ἐθνικῶν φασι, τὴν φύσιν τῶν τόπων ἀπ' αἰῶνος τὰ τοιαῦτα φέρειν. Καὶ νῦν δὲ εἰ καταβαίνει μνήμης ἕνεκα μικρόν τι.

„Καὶ[3]) οὐκέτι προσέθεντο." Λείπει, τοῦ προφητεύειν. Οὐκέτι, φησὶ, προεφήτευσαν. Εἰς ἅπαξ γὰρ προφητεύουσιν, ἵνα μὴ ἐξισωθῶσι Μωσεῖ. Ἀλλ' ὡς γνωσθῆναι, ὅτι μετειλήφασι, καὶ πάντες ἅμα προφητεύουσιν· ἓν γὰρ ἐν Χριστῷ τὸ πνεῦμα, καὶ μία διὰ πάντων ἡ ἐνέργεια.

„Καὶ[4]) ὁ λαὸς οὐκ ἐξῆρεν, ἕως ἐκαθαρίσθη Μαριάμ." Ἔμεινε δὲ ἡ σκηνὴ ἑπτὰ ἡμέρας ἐπὶ τὸν τόπον εἰς τιμὴν Μαρίας, ἵνα μὴ τοιαύτη οὖσα ἀκολουθῇ.

„Ἀπόστειλον[5]) σεαυτῷ ἄνδρας," καὶ τὰ ἑξῆς. Ἀπο-

---

[1]) Cfr. Orig. Opp. ex ed. Ruaei Tom. II. pag. 270. seqq. coll. prolegomenis Tomo huic praefixis.

[2]) Num. XI, 6. [3]) Num. XI, 25.

[4]) Num. XII, 15. [5]) Num. XIII, 2.

σταλῆναι κελεύει τινὰς, δεικνὺς ὅτι πλησιάζουσι μὲν τῇ Παλαιστίνῃ, τῆς Αἰγύπτου τὸ τοῖς Ἑβραίοις ἑτοιμότερον παραστήσας· καὶ τὸ ἄπιστον ἐξελέγξας, τάφον μὲν τὴν ἔρημον ἀπονέμει, οἷς ὁ νοῦς ἀπέμεινε σκληρός. Θάνατος γὰρ ἀσεβῶν, τῆς ἐν τῷ ζῆν πλάνης αἱρετώτερος.

„Καὶ [1]) ἐπωνόμασε Μωυσῆς τὸν Αὐσὴ, υἱὸν Ναυὴ, Ἰησοῦν.“ Ἐπισημαντέον, ὅτι ὁ τοῦ Ναυὴ υἱὸς τύπος γέγονε τοῦ Χριστοῦ, ὃς τὸν οἴκτιστον λαὸν πλανώμενον ἐλευθερώσας, εἰς οὐρανὸν ἀνήγαγεν, οὐκ εἰς γῆν ἐσθίουσαν τοὺς ἐνοικοῦντας.

„Ἦ [2]) μὴν οὐκ ὄψονται τὴν γῆν, ἣν ὤμοσα τοῖς πατράσιν αὐτῶν.“ Παρατηρητέον, ὅτι τῶν ἐκ τῆς γῆς Αἰγύπτου ἐξελθόντων εἰσῆλθον εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας τινές· οὐδὲ γὰρ ὁ Θεὸς τοῦτο ἀπηγόρευσεν, ἀλλὰ μόνους τοὺς εἰκοστοέτεις καὶ ἐπάνω τῶν ἐξελθόντων ἐκ γῆς Αἰγύπτου μοσχοποιήσαντας ἀνεῖλεν ἐν τῇ ἐρήμῳ· φειδόμενος συγγενοῦς τῆς νεότητος αὐτοῖς, οἷς ὁ τῆς ζωῆς χρόνος οὔπω εἰκοστοέτης ἦν, καὶ πολλῷ μᾶλλον τοῖς βρέφεσι, καὶ παιδίοις, ἕως τῆς ἐφήβου ἡλικίας.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Τοῦτο τύπος τῆς ἀληθείας· „ἐὰν [3]) γὰρ μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν.“

„Ἀνέλεσθε [4]) τὰ πυρεῖα τὰ χαλκᾶ.“ Ὥσπερ ὁ χαλκοῦς ὄφις σημεῖον τῆς ἀπιστίας αὐτῶν, οὕτω καὶ τα πυρεῖα τῶν περὶ Κορὲ καὶ Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν περίθεμα ὄντα τῷ θυσιαστηρίῳ.

„Καὶ [5]) τοῖς υἱοῖς Λευὶ, ἰδοὺ, δέδωκα πᾶν ἐπιδέκατον ἐν Ἰσραήλ.“ Εἰκότως ἀπονενέμηνται τοῖς ἱερεῦσιν αἱ ἀπαρχαὶ, ἐπείπερ οὐ κληρονομεῖ ἡ Λευὶ φυλὴ, οὐδὲ κλῆρον λαμβάνει ὡς αἱ λοιπαί. Τοῦτο πρόξενον τῆς ἀκτημοσύνης τοῖς ἱερεῦσιν ὁ κλῆρος τοῦ τῷ θυσια-

---

[1]) Num. XIII, 17. [2]) Num. XIV, 23.
[3]) Matth. XVIII, 3. [4]) Num. XVI, 37.
[5]) Num. XVIII, 21.

στηρίῳ συμμερίζεσθαι. Δεκάτας ἐδίδου ὁ λαὸς τοῖς Λευίταις, καὶ οἱ Λευίται τοῖς ἱερεῦσιν.

„Μὴ[1]) ἐκ τῆς πέτρας ταύτης ἐξάξομεν ὑμῖν ὕδωρ;“ Ὁ Μωυσῆς μὴ δοξάσας τὸν θεὸν ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ἐκωλύθη παρελθεῖν μετ᾽ αὐτοῦ. Ἵνα γὰρ μὴ ὃν ἐτίμων ζῶντα, ἐν θεοῦ θεραπείαις τιμήσωσιν ἀπελθόντα, ἀφανῆ τὸν τόπον πεποίηκεν.

„Νῦν[2]) ἐκλείξει ἡ συναγωγὴ αὕτη πάντας τοὺς κύκλῳ ἡμῶν.“ Τοῦτο παράδειγμα ἔλαβεν· ὥσπερ ὁ μόσχος ἐν τῷ στόματι τὰ χλωρὰ, οὕτω καὶ ὁ ἅγιος λαὸς τοῖς χείλεσι στρατευόμενος ἐν τοῖς στόμασιν ἔχει τὰ ὅπλα διὰ τῶν εὐχῶν. Καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ Βαλὰκ ἐν τοῖς προτέροις πολέμοις ἐναργῶς γινόμενον, βούλεται καὶ αὐτὸς τοῖς διὰ χειλέων ὅπλοις στρατεύεσθαι, καὶ καλεῖ τὸν Βαλαὰμ τὸν ἔχοντα τὰ ὅπλα τῆς ἐναντίας δυνάμεως ἐν τοῖς χείλεσι, τὰς ἀράς. Οἱ γὰρ ἅγιοι ἄγγελοι συμπράττουσι τοῖς δικαίοις εἰς τὰ σωτήρια, καὶ ἀγαθὰ ἔργα, καὶ οἱ πονηροὶ δαίμονες τοῖς ἀσεβέσιν ἁμαρτωλοῖς ἀνθρώποις εἰς τὰ πονηρὰ καὶ βλαβερὰ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἔργα.' Οἱ μὲν γὰρ ἅγιοι στρατεύονται λόγοις εὐχῶν, οἱ δὲ ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὶ λόγοις μαγειῶν.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Καὶ ἡ κατ᾽ αἴσθησιν τῶν πραγμάτων ἱστορία μεγάλης ὠφελείας πεπλήρωται. Ἐκ δὲ τῆς προκειμένης ἱστορίας μανθάνομεν πολλὰ, καὶ ὅτι ἔστι στρατεύεσθαι λόγοις, καὶ μεγάλα πράγματα οἰκονομεῖσθαι, καὶ κατορθοῦσθαι διὰ λόγων. Καὶ οἱ μὲν ἅγιοι στρατεύονται λόγοις εὐχῶν· οἱ δὲ ἀσεβεῖς λόγοις μαγειῶν.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Ἡ ἐναντία δύναμις οὐδέποτε ποιεῖ ἔργον καλὸν, ἀλλὰ πάντα χείριστα ἐνεργεῖ. Καὶ ὅπερ ἐνεργήσει κακὸν, οὐ δύναται ἀποκαταστῆσαι εἰς τὸ βέλτιον, οὐ γὰρ ἔχει τάξιν τοῦ κρείττονος. Τῇ δὲ κρείτ-

---

[1]) Num. XX, 10. [2]) Num. XXII, 4.

τοῦ δυνάμει πάντα δυνατά. Ὁ γὰρ θεὸς ἡμῶν ἀλγεῖν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν, ἐνεργῆσαι δὲ κακὸν οὐκ ἔχει· οὐ γὰρ καθ' ἕξιν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατ' οὐσίαν ἀγαθός ἐστιν.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις ἐστί τινα καὶ μαντεῖα τετελεσμένα, καὶ θυσίαι, καί τινα δῶρα προσφερόμενα τοῖς δαίμοσιν· ὥστε διὰ τούτων προσφερομένων μαντεύεσθαι τοὺς βουλομένους. Μαντεῖα δέ ἐστιν ἕκαστον πρᾶγμα. Οὐ γὰρ ἀληθὴς πρόῤῥησις.

„Καὶ[1]) ἦλθεν ὁ κύριος πρὸς αὐτόν.“ Κατὰ ἀλήθειαν θεία δύναμις παρεγένετο πρὸς Βαλαὰμ οὐ κληθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ. Παρεγένετο οὖν, ἵνα ἀποτροπιασμὸν ποιήσῃ τῶν καλουμένων ὑπὸ τοῦ Βαλαὰμ δαιμόνων, καὶ τὰς θείας προῤῥήσεις οἰκονομήσῃ.

„Καὶ[2]) ἀνέστη ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ ἐνδιαβάλλειν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ.“ Ὁ ἐνδιαβάλλων ἐν τῇ ὁδῷ ἄγγελος τὸν Βαλαὰμ, ἆρα μὴ οὗτός ἐστι, περὶ οὗ εἶπεν ὁ θεὸς πρὸς τὸν Μωυσῆν, ὅτι ἄγγελός μου προπορεύεται ἔμπροσθεν ὑμῶν, διαφυλάσσων ὑμᾶς ἐν τῇ ὁδῷ;

„Συμπορεύθητι[3]) μετὰ τῶν ἀνθρώπων τούτων.“ Οὐκ ἐπέτρεψε τῷ Βαλαὰμ ὁ θεὸς ἀπελθεῖν πρὸς τὸν Βαλάκ. Ἐπειδὴ δὲ ἀπελθεῖν ἐβούλετο, συγχωρεῖ. Παραγγέλλει δὲ αὐτῷ μόνα τὰ ἀποκαλυπτόμενα εἰπεῖν. Καὶ ὁ ἄγγελος δὲ φανεὶς καὶ φοβήσας τοῦτο βεβαιοῖ.

„Οἰκοδόμησόν[4]) μοι ἑπτὰ βωμούς.“ Ἔστι δὲ καὶ διὰ σώματος ἑτέρου ἔργα γινόμενα, καὶ ἐν τοῖς κρείττοσι καὶ ἐν τοῖς χείροσιν. Οἷον ὡς τὰ γινόμενα ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ Μωυσῆ καὶ Ἀαρὼν καὶ τῶν ἐπαοιδῶν. Ἀλλὰ συγκρινομένη ἡ θεία δύναμις πρὸς τὴν ἀντικειμένην κατὰ πρόσωπον τῶν ἀμφιβαλλόντων αὕτη ἡ θεία δύ-

---

[1]) Cfr. Num. XXII, 9.
[2]) Cfr. Num. XXII, 22. coll. LXX. virorum edd.
[3]) Num. XXII, 35.
[4]) Num. XXIII, 1.

ναμις νικᾷ· ὡς ἡ ῥάβδος Μωυσῆ τὰς τῶν ἐπαοιδῶν ῥάβδους κατέπιεν.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Εἰώθει ὁ Βαλαὰμ ταῖς αὐταῖς θυσίαις θεραπεύων προσκαλεῖσθαι τοὺς δαίμονας. Τοιαῦται γὰρ αἱ θυσίαι ἐτελοῦντο ἐν κόσμῳ τοῖς δαίμοσι. Διὰ τοῦτο οὖν ὁ θεὸς θυσίαις ἀπαιτεῖ τὸν πρῶτον λαὸν, ἵνα διὰ τὸ προσφέρεσθαι τῷ θεῷ, καταργηθῇ τὸ προσφέρεσθαι τοῖς δαίμοσιν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα σύμβολα ἦσαν.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Ἐνανθρωπήσας οὖν ὁ Σωτὴρ ἀπέστειλε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἵνα λύσωσι τὴν ὄνον, τουτέστιν ἐκ τῶν δεσμῶν ὧν ἔδησεν ἡ ἀντικειμένη δύναμις, ὁ νοητὸς Βαλαάμ· καὶ λύσαντες ἤγαγον πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ ἐπιθέντες τῇ ὄνῳ τὰ ἱμάτια, τουτέστι τὰς ἀρετὰς τοῦ εὐαγγελίου· καὶ ἐπικαθήσας αὐτῇ ὁ Σωτὴρ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν.

„Καὶ[1]) παρέλαβε Βαλὰκ τὸν Βαλαὰμ ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοῦ Φογώρ.“ Ὑπελάμβανεν ὁ Βαλὰκ μεμετρημένην τὴν τέχνην τοῦ Βαλαὰμ ἐν τοῖς τόποις. Διὸ παρελάμβανεν αὐτὸν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Φογὼρ, οἰόμενος ἰσχύειν τὸν μάγον ἐκεῖθεν ἀράσασθαι τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ τὸν Βαλαάμ. Φογὼρ δὲ ἑρμηνεύεται ἡδυσμὸς, ἢ στόματος δέρμα, τουτέστιν, ἀκρότης φιληδονίας, καὶ νεκρότης λόγου. Ἐξ ὧν ἐπειρᾶτο ἀράσασθαι τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ ὁ Βαλαάμ.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Δύο εἰσὶ κορυφαὶ, τουτέστιν ἀκροτάτης ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας. Καὶ ὁ μὲν Μωυσῆς ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ἀρετῆς ἀναβέβηκεν, ὁ δὲ Βαλαὰμ ἐπὶ το ἄκρον τῆς κακίας.

„Οὐκ[2]) ἐπορεύθη κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ εἰς συνάντησιν τοῖς οἰωνοῖς.“ Σύμβολόν ἐστιν ὁ Βαλαὰμ οὗτος τοῦ ἐκ τῶν ἐθνῶν λαοῦ, ὅστις ἐπηκολούθει τοῖς οἰωνοῖς τὸ πρότερον, γνοὺς δὲ, ὅτι ἀκόρεστόν ἐστι κυρίῳ, οὐ προσέθετο. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἑρμηνεύεται „μάταιος

---

[1]) Num. XXIII, 28. [2]) Num. XXIV, 1.

λαὸς,“ υἱὸς δὲ Βεὼρ ἑρμηνεύεται „δερμάτινος.“ Τὸ μὲν „μάταιος“ ἦν κατὰ τὸ πρότερον τῶν ἐθνῶν, Βεὼρ δὲ τοῖ ἐν ματαιότητι καὶ ἐν νεκρότητι κατὰ τὸ πρότερον δηλονότι.

„Ἄνθρωπος[1]) ὁ ἀληθινῶς ὁρῶν.“ Ἐγω ὁ ποτὲ Βαλαὰμ, ὁ λαὸς ὁ μάταιος, διανοίξας τοὺς ἔσω μου ὀφθαλμοὺς τοῦ νοὸς, καὶ ἰδὼν τὸν πνευματικόν ποτε Ἰσραὴλ, καὶ τὴν κατ᾽ αὐτὸν οἰκονομίαν, τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀξιοῦμαι. Οὐχ ἁρμόζει τῷ ποτε Βαλαὰμ τό· „φησὶν[2]) ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀληθινῶς ὁρῶν·“ καὶ τὰ ἑξῆς, ἀλλ᾽ ἁρμόζει τῷ νῦν Βαλαάμ.

„Ὡς[3]) καλοὶ οἱ οἶκοί σου Ἰακὼβ, αἱ σκηναί σου Ἰσραήλ.“ Τὸ ὄνομα τοῦ Ἰακὼβ, οὐ τοῦ ἐνοικοῦντός ἐστιν, ἀλλὰ τοῦ οἴκου· τὸ δὲ τοῦ Ἰσραὴλ ὄνομα, τοῦ ἐνοικοῦντός ἐστι· τοῦ γὰρ σωματικοῦ πράγματός ἐστι τὸ „Ἰακώβ.“

„Ὡσεὶ[4]) νάπαι σκιάζουσαι.“ Νάπαι νοηταί εἰσι σκιάζουσαι τὸ ἐν ᾧ λογικὰ ἔγκαρπα καὶ κατάκομα τῆς πραγματικῆς ἀρετῆς. Παράδεισοι ἐπὶ ποταμόν εἰσι νοητοὶ τόπος, ἐν ᾧ λογικὰ πεφύτευται, ἀρδόμενα ἤτοι τῇ θεωρίᾳ τῶν γεγονότων, ἢ τῇ θεωρίᾳ τῆς ἁγίας τριάδος.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Οἱ ἐν σκηναῖς οἰκοῦντες, τῶν ὁδευόντων εἰσὶ, καὶ ἔστιν ἔξω τοῦ κόσμου τούτου ὁδὸς μεγάλη καὶ πολλαὶ σκηναί. Οἱ ἐνοικοῦντες, οὐκ εἰσὶ τῶν ὁδευόντων, ἀλλὰ τῶν ἱσταμένων.

„Ὡσεὶ[5]) κέδροι παρ᾽ ὕδατα.“ Κέδροι εἰσὶ νοηταὶ παρ᾽ ὕδατα φυεῖσαι ψυχαὶ λογικαὶ, ἀρδόμεναι τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας.

„Καὶ[6]) κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν.“ Κύριός ἐστιν ὁ ἐξουσιαστικῶς προστάσσων, δοῦλος δὲ ὁ δουλικῶς

---

1) Num. XXIV, 3. 2) Cfr. Num. XXIV, 3.
3) Num. XXIV, 5. 4) Num. XXIV, 6.
5) Num. XXIV, 6. 6) Num. XXIV, 7.

ὑπακούων. Κύριός ἐστιν ὁ τοῖς ἰδίοις πόνοις ὀνούμενος, καὶ τῇ κυριότητι πεποιημένος ἐλεύθερος πάθους. Δοῦλός ἐστιν ὁ ἐμπαθὴς καὶ ἐπιδεὴς τοῦ κρείττονος, καὶ χρήζων τῆς ἐπιστασίας τοῦ ἰδίου κυρίου. Εἰσὶ δὲ κύριοι πολλοὶ, μακάριοι δὲ οἱ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἔχοντες κύριον.

„Καὶ[1]) ὑψωθήσεται ἡ Γὼγ βασιλεία αὐτοῦ.“ Βασιλεία Γὼγ ἑρμηνεύεται δώματα. Κατὰ μίαν μὲν ἐκδοχὴν δώματά ἐστιν αἱ δωρεαὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· κατὰ δὲ ἄλλην· „ὁ[2]) ἐπὶ τοῦ δώματος, μὴ καταβάτω εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ.“ Ἔστιν οὖν βασιλεία τῆς τοιαύτης ἕξεως.

„Ὁ θεὸς[3]) ὡδήγησεν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου.“ Καὶ τὸν Σωτῆρα κατὰ τό· „ἐξ[4]) Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου·“ καὶ τὸν Ἰσραήλ. Τὸν μὲν ἐκβάλλει, τὸν δὲ καλεῖ.

„Τοῦ αὐτοῦ.“ Ὁ χρηματισμὸς, τὸν κύριον ἥξειν εἰς Αἴγυπτον, ἐδήλου τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διακομιδὴν τὴν ἅμα τοῖς γονεῦσιν αὐτοῦ γενησομένην. Αἰγύπτῳ δὲ καὶ ὁ κόσμος οὗτος παραβάλλεται.

„Ὡς[5]) δόξα μονοκέρωτος αὐτῷ.“ Μονόκερός ἐστιν νοητῶς ὁ Χριστὸς κατὰ τὸ συμβεβηκός· ἐξ οὗ μονόκεροι πολλοί. Ἀπὸ γὰρ ἑνὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ πολλοὶ μετέσχον εἶναι Χριστοί. Τινές φασι καὶ τὸν ἔλαφον μονόκερον εἶναι.

„Ἔδεται[6]) ἔθνη τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ.“ Περὶ τοῦ Χριστοῦ· ἐχθρῶν αὐτοῦ ἔθνη ἦμέν ποτε ἡμεῖς. Ἔδεται οὖν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, ἡ οὐσιώδης ἀρετὴ νεμομένη ἡμᾶς,

---

1) Num. XXIV, 7. 2) Marc. XIII, 15.
3) Num. XXIV, 8.
4) Cfr. Matth. II, 15. coll. Hos. XI, 1.
5) Num. XXIV, 8.
6) Num. XXIV, 8.

καθὰ λέγει· „ἐμὸν[1]) βρῶμά ἐστι, τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με.“

„Καὶ[2]) τὰ πάχη αὐτῶν ἐκμυελιεῖ.“ Τότε, φησὶν, ὅταν τὴν σαρκικὴν κατάστασιν εἰς πνευματικὴν διὰ τῆς πραγματικῆς μεταποιῇ.

„Οἱ[3]) εὐλογοῦντές σε, ηὐλόγηνται.“ Δύο πρόσωπα σημαίνει ἐπὶ τούτοις· εἰσὶ δὲ τῶν πιστῶν καὶ ἀπίστων ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ.

Καὶ μετ' ὀλίγα. Ἐν τούτοις μὲν οὖν ἀνατέτραπται καὶ ἡ τῶν ἐναντιουμένων τοῦ Ἰσραὴλ ἐγχείρησις, καὶ ἡ τῆς μαγείας κακοτεχνία.

„Καὶ[4]) ἐβεβηλώθη ὁ λαὸς ἐκπορνεῦσαι.“ Ἡ δὲ γνώμη τοῦ πορνεῦσαι τοὺς Ἑβραίους καὶ προσκυνῆσαι τῷ Βεελφεγὼρ, τοῦ μάντεως ἦν. Διό φησι Μωυσῆς· „αὗται[5]) δὲ ἦσαν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, κατὰ τὸ ῥῆμα Βαλαὰμ, τοῦ ἀποστῆσαι καὶ ὑπεριδεῖν τὸ ῥῆμα κυρίου ἕνεκεν Βεελφεγώρ.

„Καὶ[6]) ἔσται ὑμῖν τὸ κλίτος, τὸ πρὸς Λίβα.“ Ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Αἰγύπτου ἕως τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου ἐπηγγείλατο τῷ Ἀβραάμ. Διὰ τί οὖν οὐκ ἔδωκεν αὐτοῖς; Οἱ γὰρ ἀριθμοὶ ἐλαττοτέραν διδομένην σημαίνουσιν. Οἶμαι δὲ, ὅτι δέδωκεν ἂν, εἰ κατὰ τὸν λαβόντα τὰς ἐπαγγελίας πιστοὶ ἦσαν. Καὶ τοῦτο εἰκότως. Πολλάκις γὰρ κακὰ ἀπειλήσας οὐκ ἐπήγαγε, μετενόησαν γὰρ ὡς ἐπὶ τῶν Νινευιτῶν.

„Πλὴν[7]) ἐκ τοῦ δήμου τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἔσονται γυναῖκες.“ Προστάττει οὖν ὁ θεὸς, πλὴν τῆς Ἰούδα καὶ τῆς Λευῒ μὴ ἐξεῖναι ἀπὸ φυλῆς εἰς φυλὴν συνάπτεσθαι, ἵνα μὴ ξένον τοῦ Σωτῆρος δειχθῇ ἄνωθεν ἐρχόμενον, τό· „βασιλεὺς καὶ ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ.“

1) Ev. Joann. IV, 34. coll. edd. N. T.
2) Num. XXIV, 8. 3) Num. XXIV, 9.
4) Num. XXV, 1. 5) Num. XXXI, 16.
6) Num. XXXIV, 3. 7) Num. XXXVI, 6.

ORIGENIS
IN
NUMEROS HOMILIAE.

PROLOGUS[1]) RUFINI INTERPRETIS AD URSACIUM.

Ut verbis tibi, frater, beati Martyris loquar, bene admones, Donate carissime. Nam et promisisse me memini, ut, si quae sint Adamantii senis in legem Mosis dicta, colligerem, atque ea latino sermone nostris legenda transferrem. Sed reddendae pollicitationi non tempestivum, ut ille ait, sed tempestuosum nobis tempus ac turbidum fuit. Quis enim ibi stilo locus est, ubi hostilia tela metuuntur, ubi in oculis est urbium agrorumque vastatio, ubi fugitur per marina discrimina, et ne ipsa quidem absque metu habentur exilia? In conspectu etenim, ut videbas etiam ipse, nostro Barbarus, qui[2]) Regino oppido miscebat incendia, angustissimo a nobis freto, ubi Italiae solum Siculo dirimitur, arcebatur.[3]) In his ergo

---

1) Hunc Prologum, quem primus in lucem edidit vir doctissimus Henricus Valesius in notis ad hist. ecclesiast. Eusebii lib. VI. cap. 37., contuli cum tribus Mss., cum Msc. ecclesiae cathedralis Belvacensis, cum Msc. ecclesiae cathedralis Ebroicensis, et cum Msc. monasterii sancti Theodorici prope Rhemos. R.

2) Codd. Belvacensis, et Ebroicensis: „qui regi in oppido.“ Cod. sancti Theodorici: „qui regini oppidi.“ R.

3) In Cod. sancti Theodorici legitur: „arctabatur.“ R.

posito, quae esse ad scribendum securitas potuit, et praecipue ad interpretandum, ubi non ita proprios expedire sensus, ut alienos aptare proponitur? Tamen si quae nox animos minore metu hostilis concussit excidii, et breve saltem lucubrandi otium dedit, quasi ad solamen malorum, levandaeque peregrinationis gratia, quaecunque in Numerorum libro, sive homiletico stilo, sive etiam ex his, quae Excerpta appellantur, scripta reperimus, haec, perurgente te, Romana, ut potuimus, voce ex diversis in unum ordinem collecta digessimus, te quoque ipso in quam plurimis juvante, Ursaci, nostrum laborem, dum nimis cupidus, pueruli notarii tardum putas esse ministerium. Scire tamen te volo, frater, quod haec lectio vias quidem aperiat intelligentiae, non tamen singillatim cuncta, quae scripta sunt, disserat, ut in explicationum libris legisti; quo scilicet etiam lector non reddatur otiosus, sed pungat cor suum, sicut scriptum est, et producat sensum, et audito verbo bono, ut sapiens adjiciat ad illud. Igitur ut possum, quae injunxisti, explicare contendo. Jam enim ex omnibus, quae in lege scripta reperi, solae, ut puto, in Deuteronomium desunt oratiunculae, quas, si Dominus juverit, et sanitatem dederit oculis, cupimus reliquo corpori sociare: quamvis amantissimus filius noster Pinianus, cujus religiosum coetum pro amore pudicitiae profugum comitamur, injungat et alia. Sed orate communiter, ut adsit Dominus, et temporibus pacem tribuat, gratiam laborantibus donet, et fructum operis nostri in profectum legentium promat.[1])

---

[1]) Cod. Belvacensis et alter sancti Theodorici: „ponat." R.

HOMILIA PRIMA.

1. Divinis [1]) Numeris non omnes digni sunt, sed certis quibusque praerogativis designantur hi, qui intra numerum Dei debeant comprehendi. Hujus autem rei evidens indicium continet liber hic, qui scribitur [2]) Numerorum. In quo refertur, quod ex praecepto Dei neque mulieres deducantur ad numerum, femineae sine dubio infirmitatis obstaculo, neque servorum quisquam, utpote vita moribusque degeneres. Sed ne Aegyptiorum quidem ullus ex iis, qui erant admixti, numeratur, profecto ut alienigenae, et barbari: sed soli numerantur Israelitae, et isti non omnes, sed a viginti annis, et supra. Nec sola aetatis habetur observatio, sed quaeritur si et aptum bellis robur ostendat: designatur enim per verbum Dei, ut numeretur omnis, qui procedit in virtute Israel. [3]) Non ergo sola aetas, sed et virtus in [4]) Israelita requiritur.

---

[1]) Collatae sunt hae homiliae cum sex Codd. Mss., cum Cod. Mscr. cathedralis ecclesiae Ebroicensis, qui decimo seculo exaratus videtur. In eo desideratur homilia prima; cum Cod. Mscr. abbatiae sancti Petri Carnotensis, dato huic monasterio ab Alveo abbate, qui obiit anno 955.; cum Cod. Mscr. majoris monasterii Turonensis; cum Cod. Mscr. ecclesiae cathedralis Bellovacensis; cum Cod. Mscr. ecclesiae cathedralis Laudunensis; denique cum Cod. Mscr. abbatiae sancti Martini Sagiensis. R. — Cfr. insuper edd. M. Tom. I.

[2]) Cod. Laudunensis: „inscribitur;“ Cod. Ebroicensis: „describitur.“ R.

[3]) Deest nomen „Israel“ in vulgatis editionibus (v. c. edd. M.), sed suppletur e Mss. Ebroicensi et Sagiensi. R.

[4]) Libri editi (e. c. edd. M.): „in Israelitica plebe

Puerilis aetas non numeratur, nec apta divinis calculis ducitur, nisi forte primogeniti sint, aut sacerdotali vel Levitica stirpe descendant, Isti soli in pueris adducuntur ad numerum. Feminarum vero nulla prorsus adducitur. Et quid videtur? Possunt haec vacua esse mysteriis? Sed hoc solum procurasse creditur Spiritus sanctus, qui haec scribenda dictavit, ut sciremus, qui tunc in illo populo numerati sint, et qui sine numero manserint? Et quis dabitur ex hoc profectus iis, qui sacris voluminibus gestiunt erudiri? Quid enim prodest ista didicisse? Aut quid animae confertur ad salutem, si sciat, quod pars aliqua populi numerata est in deserto, pars vero innumerata derelicta est? Si vero sequentes Pauli sententiam legem spiritualem esse credamus, et spiritualiter quae continet audiamus, ingens profectus animae in iis, quae scripta sunt, apparebit. Docet enim me praesens lectio, quod si transcendero puerilis aetatis insipientiam, si desiero parvulus esse sensibus, et vir effectus deposuero, quae sunt parvuli, si, inquam, effectus fuero juvenis, et talis juvenis, qui vincam malignum, aptus videbor iis, de quibus scriptum est: „omnes [1]) qui procedunt in virtute Israel:“ et dignus divinis numeris computabor. Donec autem inest alicui nostrum, vel puerilis et lubricus sensus, vel feminea et soluta [2]) segnities, vel Aegyptios gerimus et barbaros mores, haberi apud Deum in sancto et consecrato numero non meremur. Innumeri enim apud Salomonem dicuntur esse, qui pereunt: numerati autem omnes illi, qui salvantur. Et vis tibi ostendam, quia sanctorum numerus habetur apud Deum? Audi, quomodo de astris quidem coelestibus dicit David:

---

requiritur.“ Sed quatuor Mss., Ebroicensis, Bellovacensis, Turonensis et Sagiensis ut in nostro textu. R.

[1]) Num. I, 3.

[2]) Libri editi (v. c. edd. M.): „resoluta.“ Sed duo Mss. Belvacensis et Ebroicensis: „soluta.“ R.

„qui [1]) numerat multitudinem stellarum, et omnibus iis nomina vocat.“ Salvator vero non solum discipulos suos electos sub numero statuit, verum et capillos capitis eorum dicit esse numeratos, ait enim: „vestri [2]) autem etiam capilli capitis numerati sunt.“ In quo utique non illos dicebat capillos esse numeratos, qui vel ferro attonderi et projici solent, vel temporis aetate defluere ac perire: sed illi capitis capilli apud Deum numerati sunt, qui in Nazaraeis erant, quibus inerat virtus Spiritus sancti ad prosternendos alienigenas. Virtutes ergo animi, et multitudinem sensuum, qui de principali mentis tanquam de capite Apostolorum producebantur, capillos capitis appellavit. Sed in haec per excessum quendam devenimus, nunc ad propositum revertamur.

2. „Et [3]) locutus est, inquit, Dominus ad Mosen in deserto Sina:“ illa scilicet omnia, quae superius compendiosa narratione comprehendimus, ubi praecipitur numerari a viginti annis et supra omnis, qui procedit in virtute Israel. Si quis ergo procedit in virtute, ipse numeratur, et non in qualicunque virtute, id est, non in Aegyptiorum virtute, neque in Assyriorum, neque in Graecorum, sed in virtute Israel, ipse numeratur apud Deum. Est enim virtus animi, quam Graecorum philosophi docent. Sed haec non pertinet ad numerum Dei. Non enim pro Deo, sed pro gloria exercetur humana. Est et Assyriorum virtus, est Chaldaeorum, quae in Astrologiae studiis praedicatur. Sed non est ista virtus Israelitica, et ideo non pertinet ad Deum. Est et Aegyptiorum virtus in ea, quam dicunt secreta sapientia, sed haec non adjungitur ad calculum Dei. Sola apud Deum virtus Israelitica numeratur. Haec [4]) est illa virtus, quae a Deo do-

---

[1]) Psalm. CXLVII, 4. [2]) Matth. X, 30.

[3]) Num. I, 1.—3.

[4]) Edd. Merlini: Hoc est illa etc.

cetur, quae per scripturas divinas discitur, quae per fidem Evangelicam et Apostolicam traditur. Et ideo dicit, ut illi soli numerentur, qui progrediuntur in virtute Israel. Sed et illud consideremus, quid est, quod non statim, ut egressus est de Aegypto populus, numeratur. Adhuc enim persequebatur Pharao. Sed nec cum mare rubrum quidem transiens venit in desertum, dicitur numerari. Nondum enim tentati, nondum ab hoste fuerant impugnati. Confligunt adversum Amalech, et vincunt. Sed nec tunc quidem numerantur. Non enim sufficit ad perfectionem tendenti una victoria. Mannae accipiunt cibum, et aquae poculum de sequenti hauriunt petra: sed neque tunc numerantur. Nondum enim in his ea, quae numeris apta ducuntur, adoleverant. Tabernaculum testimonii construitur, sed nec in hoc quidem numerandi populi tempus advenit. Lex per Mosen datur, sacrificiorum mos traditur, purificationum ritus docetur, sanctificationum leges et sacramenta conduntur, et tunc ad numerum ex praecepto Dei populus adducitur. Describe haec, o auditor, in corde tuo dupliciter, et tripliciter. Vide, quanta tibi transeunda sunt, quanta toleranda, quot profectibus, quot tentationibus, quot proeliis pugnandum tibi est et vincendum, ut possis ad divinum numerum pertinere,[1]) ut in computo aliquo habearis apud Deum, ut inter sanctas tribus adnumerari[2]) dignus habearis, ut visitari possis, et per Dei sacerdotes, Aaron et Mosen, numerorum censibus adscribi. Suscipienda tibi est primo lex Dei, lex Spiritus sancti, offerenda sacrificia, explendae purificationes, peragenda cuncta, quae lex spiritus docet, ut possis aliquando ad Israeliticum numerum pertinere.[3])

---

[1]) Codd. Bellovacensis et Turonensis: „pervenire." R.

[2]) Codd. Ebroicensis et Sagiensis: „adnumerari merearis, ut visitari possis." R.

[3]) Cod. Bellovacensis: „pervenire." R.

3. Ego adhuc amplius aliquid intueor in hoc Numerorum libro mysterii. Ratio enim tribuum, et distinctio ordinum, societas familiarum, atque ordinatio cuncta castrorum, ingentium mihi sacramentorum prodit indicia: Apostolo nobis Paulo spiritualis intelligentiae semina respergente. Et age jam quid omnis haec numerorum ratio, quid ordinum diversitas intelligentiae mysticae contineat, videamus. Exspectatio certa nobis est resurrectionis mortuorum, cum hi, qui vivunt, qui reliqui sunt, non praevenient [1]) in adventu Christi eos, qui dormierunt, sed simul cum iis juncti et sociati, rapientur in nubibus obviam Christo in aëra, terreni scilicet hujus loci corruptelam, et mortis habitacula deserentes, [2]) sive omnes in aëre, ut Paulus pronuntiat, permansuri, sive etiam aliqui ad paradisum, aut alia quaelibet ex multis mansionibus, quae apud Patrem sunt, transferendi loca. Diversitas autem translationis, et gloria ex meritis sine dubio et actibus uniuscujusque praestabitur, et erit unusquisque in eo ordine, quem sibi gestorum merita contulerint: sicut et idem Paulus protestatur dicens de resurgentibus: „unusquisque [3]) autem in suo ordine.“ Hinc ergo accidet in resurrectione, ut unusquisque aut in tribu Ruben spiritualibus indiciis adscribatur, ob hoc profecto, quod aliquid in moribus, actibus, aut vita ipsi Ruben simile et consanguineum habuit. Alius autem in tribu Simeon, fortassis pro obedientia. [4]) Alius in tribu Levi, credo, qui bene praefuit sacerdotio, vel qui bene ministrans gradum sibi bonum acquisivit. Alius in tribu Juda, non

---

[1]) I Thess. IV, 15. 17.

[2]) Vulgatae editiones (e. c. edd. M.) habent: „atque ad paradisum in unam ex multis, quae apud patrem sunt, mansionibus transferendi.“ Sed omnes Mss. ut in nostro textu. R.

[3]) I Cor. XV, 23.

[4]) Edd. Merlini: obaudientia.

dubito quod is, qui regios spiritus gessit, et bene rexit populum, qui intra se est, sensuum scilicet mentis et cogitationum cordis. Sed et singulis quibusque tribubus unusquisque sociabitur pro his, quae ad unamquamque earum, vel in actibus cognata, vel in moribus habuit. Erunt ergo hujusmodi quidam ordines in resurrectione mortuorum, sicut designat Apostolus: quorum ordinum typus in hoc libro et figura praeformari mihi videtur. Sed et illud, quod consociatione quadam tribuum et connexione, castrorum positio et metationis ordo describitur, pertinet sine dubio ad aliquem in resurrectione mortuorum statum. Quod tres ad orientem collocatae dicuntur tribus, tres ad occidentem, tres etiam ad meridiem,[1] et tres ultimae ad aquilonem, qui durus dicitur ventus: sed et quod tribus Juda, quae regalis est, ad orientem statuitur, ex qua ortus est Dominus noster, non puto otiosum, et quod Isachar huic jungitur, et Zabulon, et quod in quatuor partes trinus iste numerus ordinatur. Quae quamvis positionum suarum diversas habeant qualitates, omnes tamen intra trinitatis numerum continentur. Et quod per totas has quatuor partes in unum numerum colligitur eadem trinitas semper, pro eo sine dubio, quod sub uno nomine Patris et Filii et Spiritus sancti censentur omnes, qui ex quatuor orbis partibus venientes invocant nomen Domini, recumbentes cum Abraham et Isaac et Jacob in regno Dei. Haec a nobis generaliter indicata sint volentibus totius sacri hujus voluminis continentiam mysticam breviter comprehendere, ut ex his intelligentiae spiritualis occasione suscepta unusquisque et in reliquis similem, aut etiam, si cui amplius Deus revelat, superiorem et excelsiorem persequatur indaginem. Ego enim vere imparem me judico ad enarranda mysteria, quae liber hic continet Numerorum: multo autem infe-

[1]) Cod. Sagiensis et Bellovacensis: „mare." R.

riorem ad illa, quae Deuteronomii volumen includit. Et ideo festinandum nobis est pervenire ad Jesum, non illum filium Nave, sed ad Jesum Christum. Prius tamen paedagogo utentes Mose, et apud eum rudimenta infantiae deponentes, sic tendamus ad perfectionem Christi. Moses enim non multa bella compressit. Jesus autem bella quidem universa compescuit, pacem vero omnibus dedit, ita ut scriptum sit, quia „cessavit [1]) terra a bellis." Terra repromissionis, terra hereditatis, terra, quae fluit lac et mel, ab Jesu distribuitur. „Beati [2]) enim mites, quia ipsi per Jesum hereditabunt terram." Sed et ipsius distributionis invenies typos et imagines praecessisse. Non enim otiosum est, quod aliis ultra Jordanem terra dividitur, aliis intra Jordanem, et aliis primis, aliis vero secundis, nonnullis etiam tertiis, et sic per ordinem hereditas terrae dividitur: ubi unusquisque requiescat sub [3]) ficu sua, et sub vite sua, et non sit ultra qui exterreat. Quae cuncta magnificis praesignata mysteriis, ipse Dominus Jesus in die adventus sui non jam per speculum, et in aenigmate, sed facie ad faciem in veritate complebit unicuique, secundum quod ipse noverit merita singulorum, qui cognitor cordis est, cui gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA II.

De ordine et collocatione castrorum.

1. Prima Numerorum lectio docuit, quod exercitus Dei, qui exivit de terra Aegypti, et iter egit per desertum, visitatus sit, hoc est, numeratus per Mosen et Aaron, ac

---

[1]) Jos. XIV, 15. [2]) Matth. V, 5.
[3]) Cfr. Zachar. III, 10.

per singulas quasque tribus sequestratus, certo sub numero recensitus sit: quod nos velut cum tota simul libelli continentia exponentes, formam diximus esse perscriptam, quomodo populus Dei egrediens de mundi hujus Aegypto, et ad terram repromissionis, id est, vel ad virtutum locum, vel ad regni coelorum gloriam hereditatemque festinans, ordinibus quibusdam, et meritorum gradibus deducatur. Et per haec ostendimus futurorum bonorum magnificentiam in legis imaginibus adumbratam. Nunc vero lectionis hujus initium, quae hodie recitata est, edocet nos qualiter ab his, qui Deo mancipati sunt, nec implicant se negotiis secularibus, componatur ordo castrorum. Ait enim: „et [1]) locutus est Dominus ad Mosen, et Aaron dicens: homo secundum ordinem suum, et secundum signa sua, et secundum domus familiarum suarum castra collocet: filii Israel ex adverso in circuitu tabernaculi testimonii considant." Moses dicit: homo secundum ordinem suum, et secundum signa sua, et secundum domos familiarum suarum incedat in castris: et Paulus dicit: „omnia [2]) honeste et secundum ordinem fiant." Et non tibi videtur unus esse spiritus Dei, qui et in Mose loquitur, et in Paulo? Secundum ordinem Moses incedi mandat in castris: secundum ordinem cuncta geri in ecclesia praecipit Paulus. Et Moses quidem, qui legi ministrabat, in castris custodiri ordinem jubet: Paulus vero tanquam Evangelii minister, non solum in actibus, sed in ipso habitu, ordinatum vult esse Christianum: et ideo dicit: „mulieres [3]) similiter in habitu ornato." Unde ego arbitror, quod non solum in officiis et habitu servari ordinem volunt, sed dant intelligi, quod sit aliquis etiam in anima ordo, de quo dicatur, quod unusquisque incedere debeat secundum ordinem suum. Qui ordo praecipue

---

[1]) Num. II, 1. 2. [2]) I Cor. XIV, 40.
[3]) Tit. II, 3.

quidem ex operum fructu indicatur: nihilominus autem et ex magnificentia sensuum. Nam saepe accidit, ut is, qui humilem sensum gerit et abjectum, et qui terrena sapit, excelsum sacerdotii gradum, vel cathedram doctoris insideat:[1]) et ille, qui spiritualis est, et a terrena conversatione tam liber, ut possit examinare omnia, et ipse a nemine judicari, vel inferioris ministerii ordinem teneat, vel etiam in[2]) plebeia multitudine relinquatur. Sed hoc est et legis et Evangelii statuta contemnere, et nihil secundum ordinem gerere. Sed et unusquisque nostrum si de cibo et potu sollicitus sit, et omnem curam in rebus secularibus gerat, unam vero aut duas horas ex integro die etiam Deo deputet, et ad orationem veniat in ecclesiam, vel in transitu verbum Dei audiat, praecipuam vero curam erga sollicitudinem saeculi et ventris expendat: iste non complet mandatum, quod dicit, ut homo secundum ordinem suum incedat, vel quod dicit, ut omnia secundum ordinem fiant. Ordo est enim statutus a Christo, quaerere[3]) prius regnum Dei et justitiam ejus, et[4]) credere, quod secundo loco haec nobis apponantur. Homo ergo secundum ordinem suum incedat. Putasne qui sacerdotio funguntur, et in sacerdotali ordine gloriantur, secundum ordinem suum incedunt, et agunt omnia, quae illo ordine digna sunt? Similiter autem et diaconi putas secundum ordinem ministerii sui incedunt? Et unde est, quod saepe audimus blasphemare homines, et dicere: ecce qualis episcopus, aut qualis presbyter, vel qualis dia-

---

[1]) Mss. Bellovacensis, Turonensis, et Ebroicensis: „insideat." Vulgatae editiones (e. c. edd. M.): „obsideat." R.

[2]) Vulgatae editiones (v. c. edd. M.): „in plebe a multitudine relinquatur." Sed duo Mss. Ebroicensis et Bellovacensis ut in nostro textu. R.

[3]) Matth. VI, 33.

[4]) Edd. Merlini perperam: et credere secundo loco. Haec nobis apponantur. Homo etc.

conus? Nonne haec dicuntur, ubi vel sacerdos, vel minister Dei ausus[1]) fuerit in aliquo contra ordinem suum venire, et aliquid contra sacerdotalem, vel Leviticum ordinem gerere? Quid autem et de virginibus dicam, aut de continentibus, vel omnibus, qui in professione religionis videntur? Nonne si quid inverecundum, vel petulans, si quid protervum gesserint, arguit eos continuo Moses, et dicit: „homo[2]) secundum ordinem suum incedat?" Agnoscat igitur unusquisque ordinem suum, et quid dignum sit eo ordine, quem suscepit, intelligat, et ita libret actus suos, ita etiam sermonem, incessum quoque ipsum et habitum moderetur, ut cum ordinis sui professione conveniat, ne audiat dici ad se a Deo, quia „propter[3]) vos nomen meum blasphematur inter gentes."

2. Quid autem sit, quod dicit: „et[4]) secundum signa sua:" videamus. Ego puto signa esse ea, quibus uniuscujusque proprietas designatur: verbi gratia, omnes quidem homines similes sumus, sed est propria qaaedam uniuscujusque distinctio, vel in ipso vultu, vel in statura, vel in positione, vel in habitu, per quae, verbi gratia, Paulus, quia Paulus sit, designetur, et Petrus, quia Petrus sit, et non sit Paulus. Interdum autem etiam non videntibus uniuscujusque signi diversitas datur, ut ex voce et loquela agnoscat illum esse, vel illum, qui loquitur: et secundum suae proprietatis signum unusquisque etiam sine corporali visione cognoscitur. Hoc modo arbitror esse etiam in animis signa diversa. Et alterius quidem animi motus lenior est, mitis, placidus, tranquillus, aequalis: alterius turbidus, elatus, asperior, incitatior, petulantior. Alius circumspectus, cautus, providus, sollicitus,

[1]) Edd. Merlini: visus fuerit.

[2]) Cfr. Num. II, 2.

[3]) Cfr. Rom. II, 24. coll. Jes. LII, 5. et Ezech. XXXVI, 20. 23.

[4]) Num. II, 2.

impiger. Alius desidiosus, remissus, negligens, incautus. Et in his alius plus, alius minus. Et audeo pronuntiare, quia fortassis quanta in specie vultus inest diversitas hominibus, tanta et in animis invenitur esse differentia. Sicut et sapientissimum Salomonem memini quodam loco dicentem: „sicut[1]) diversi sunt vultus vultibus, ita et diversa sunt corda hominum.“ Sed unusquisque, ut ait Moses, secundum signa sua incedat, id est, ne is, cujus humilia, et despecta sunt signa, elatior incedat, vel altior, quam animorum suorum signa deposcunt. Et ut adhuc amplius diversitatis signorum ratio clarescat, addemus etiam haec. Omnes qui literas norunt, certum est quod viginti quatuor, si graeca, viginti tria, si latina literarum elementa didicerint, et ex his omnia, quaecunque scribenda sunt, scribunt. Aliud tamen signum, verbi gratia, alpha quod Paulus scripserit, habet, et aliud quod Petrus: et sic per singulos homines, qui literas norunt, diversa scribendi per singulas quasque literas signa reperies. Unde et chirographa singulorum manibus scripta, propriis quibusdam signis et indiciis agnoscuntur: et cum sint elementa eadem, est tamen in ipsa similitudine literarum multa dissimilitudo signorum. Igitur si integre tibi propositae rei patuit exemplum, veni nunc ad motus mentis et animorum, quibus ad aliquid concitantur gerendum. Intuere singulorum virorum chirographa, et vide quomodo, verbi gratia, animus Pauli proposuit castitatem, et animus nihilominus Petri: sed est propria quaedam castitas Petri, et alia castitas Pauli, etiamsi una eademque videatur. Denique alterius ipsorum talis castitas est, quae requirat macerari corpus suum, et subjici[2]) servituti, et quae adhuc dicat: „castigo[3]) corpus meum, ne forte aliis

[1]) Cfr. Proverbior. XXVII, 19.

[2]) Mss. „subjici.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „subjicere.“ R.

[3]) I Cor. IX, 27.

praedicans, ipse reprobus inveniar:" alterius autem castitas talis est, [1]) quae istud forte non timeat. Similiter et justitia habet aliquid proprietatis in Paulo, habet et in Petro. Eodem modo et sapientia ceteraeque virtutes. Quod si etiam in his nominibus, quae exempli causa posuimus, potest fieri, ut, cum unum sint per spiritum Dei, sit tamen aliqua diversitas in ipsarum proprietate virtutum, quanto magis reliqui omnes homines propria quaedam signa in motibus animorum, et animae virtutibus gerunt? Quae Moses mystica ratione perspiciens, scribit in lege, ut unusquisque secundum signa sua incedat in castris. Potest autem fieri, ut aemulatione operum bonorum ab inferioribus signis, ad meliora et magnificentiora veniamus. Si enim recte a nobis intellectum est, haec omnia, quae in lege scripta sunt, formas [2]) esse futurorum bonorum, et illius saeculi, quod ex resurrectione mortuorum speramus, certum est utique, quod si in praesenti vita habuerimus studium meliorum, et secundum Apostoli exemplum posteriora obliviscentes ad ea, quae in ante sunt, extendamur: in resurrectione mortuorum, ubi sicut [3]) stella ab stella differt in gloria, ita et uniuscujusque merita refulgebunt, poterimus utique ab inferioribus ad meliora signa et fulgentiora transferri, et splendidioribus sideribus exaequari. Atque in tantum potest natura humana in hac vita proficere, ut in resurrectione mortuorum non solum stellarum gloriae, sed et solis splendori valeat exaequari, secundum quod scriptum est, quia „justi [4]) fulgebunt in regno Dei sicut sol." Hinc ergo est, quod et in inferioribus dicit: „secundum [5]) signa sua, per domos familiarum suarum." Quod dicit:

---

[1]) Edd. Merlini: sit.

[2]) Cfr. Hebr. X, 1. seqq.

[3]) I Cor. XV, 41.

[4]) Matth. XIII, 43. [5]) Num. II, 2.

„per domos familiarum suarum:" in graeco idem sermo positus est, quem et ibi Apostolus dicit, ubi ait: „hujus [1]) rei gratia curvo genua mea ad patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in coelo et in terra nominatur." Quas ergo hic Paulus paternitates dicit, ibi familias posuit latinus interpres, sed unus atque idem sermo habetur in graeco. Istae sunt ergo paternitates, vel familiae, quas Paulus quidem jam ostendit in coelis, Moses autem sub figuris adhuc legalibus describit in terris: secundum quas incedere nos monet, ut possimus coelestibus paternitatibus sociari. Sunt enim, ut Paulus superius pronunciavit, sive familiae istae dicendae sunt, sive paternitates in coelo, ex quibus forte est et illa, quam in alio loco nominat idem Paulus ecclesiam [2]) primitivorum adscriptam in coelis, cui nos eveniet sociari, si secundum ordinem incedamus, et omnia secundum ordinem geramus. Si nihil inordinatum, nihil inquietum, nihil inhonestum inveniatur in nobis, tunc et sicut firmamentum resplendebimus, et sicut stellae vel [3]) sol ipse refulgebimus in regno Dei, per Christum Jesum [4]) Dominum nostrum, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

---

[1]) Ephes. III, 14. 15.
[2]) Hebr. XII, 23.
[3]) Ed. Ruaei sola: et sol ipse.
[4]) Desideratur „Jesum" in ed. Ruaei.

HOMILIA. III.

De eo, quod scriptum est: „ego [1]) assumsi Levitas de medio filiorum Israel [2]) pro omni primogenito, qui adaperit vulvam,“ et reliqua.

1. Scriptum est de manna, quia secundum tempus illud si quis id ita assumsisset, [3]) ut praeceperat Deus, nutriretur ex eo: si quis vero contra praeceptum Dei, et contra statutum divinitus modum voluisset assumere, non frueretur eo, ut vitali cibo, sed vermes ebullirent ex eo. Et ita fiebat, ut una atque eadem species mannae aliis quidem vermes, et putredines generaret, aliis vero salubrem cibum conferret, et vitae necessarium. Igitur et nostrum manna verbum Dei est, et apud nos ergo sermo Dei aliis efficitur ad salutem, aliis cedit ad poenam. Et propter hoc arbitror, quod ipse Dominus et Salvator, qui est vivum Dei verbum, dicebat: „in [4]) judicium ego veni in hunc mundum, ut non videntes videant, et videntes caeci fiant.“ Quanto melius esset nonnullis omnino nec audire verbum Dei, quam audire cum malitia, vel audire cum hypocrisi. Melius autem dicimus ad comparationem malorum. Vere autem melius, et vere rectius, ac perfectius est, ut, qui audit verbum Dei, audiat corde bono et simplici, audiat corde recto et parato, ut quasi in terra bona fructificet, et crescat. Haec in praefatione diximus propter nonnullos eorum, qui ad audiendum non simplici, nec fideli mente conveniunt. De quibusdam dico catechumenis, quibus fortasse nonnulli etiam eorum, qui jam baptismum consecuti sunt, sociantur.

---

[1]) Num. III, 12. seqq.

[2]) Edd. Merlini: Israel: et pro omni etc.

[3]) Edd. Merlini: sumsisset.

[4]) Ev. Joann. IX, 39.

„Non [1]) enim omnes, qui ex Israel, ii sunt Israelitae:“ neque omnes, qui loti sunt aqua, continuo etiam sancto Spiritu loti sunt: sicut e contrario non omnes, qui in catechumenis numerantur, alieni sunt, et expertes Spiritus sancti. Invenio enim in scripturis divinis nonnullos catechumenorum dignos habitos Spiritu sancto, et alios accepto baptismo indignos fuisse sancti Spiritus gratia. Cornelius [2]) catechumenus erat, et antequam ad aquam veniret, meruit accipere Spiritum sanctum. Simon baptismum acceperat, sed quoniam cum hypocrisi accessit ad gratiam, repudiatur a dono Spiritus sancti. Nolo dubites et nunc esse in populo catechumenorum aliquos Cornelios, ad quos dici possit, quia misericordiae et orationes tuae adscenderunt in [3]) coelum; et rursum in populo fidelium esse aliquos Simones, quibus confidenter dicendum sit: „o [4]) plene omni dolo et fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiae.“ Haec ego ad correptionem mei ipsius loquor, non solum auditorum. Unus enim et ego sum ex iis, qui audiunt verbum Dei.

2. Sed audiamus jam quid sermo divinus loquatur ad Mosen. „Et [5]) locutus est, inquit, Dominus ad Mosen, dicens: ecce, ego assumsi Levitas de medio filiorum Israel, pro omni primogenito, qui adaperit vulvam ex filiis Israel: redemtiones eorum erunt, et erunt mihi Levitae. Meum est enim omne primogenitum. Ex die, qua percussi omne primogenitum in terra Aegypti, sanctificavi mihi omne primogenitum Israel: ab homine usque ad pecus meum erit, ego Dominus.“ Levitae assumuntur pro primogenitis, cum utique non sint primogeniti. Levi enim tertius nascitur ex Lia. Primus namque

---

[1]) Rom. IX, 6. [2]) Cfr. Act. X.

[3]) Codd. Ebroicensis et Turonensis: „ad Dominum.“ R. — Edd. Merlini: „ad coelum.“

[4]) Act. XIII, 10. [5]) Num. III, 11. 12. 13.

est Ruben: Simeon secundus, tertius Levi: et assumuntur in primogenitos ii, qui natura non sunt primogeniti. Numquid haec in lege Dei otiose scripta esse credendum est? An illud edocet nos, quod apud Deum non illi primogeniti habeantur, qui corporea nativitate praecedunt, sed ii, quos proposito mentis inspecto, Deus ipse in ordinem primitivorum judicat assumendos? Sic enim apud Deum Jacob [1]) posterior natu primogenitus judicatus est, et benedictiones primitivatus [2]) procurata [3]) divinitus parentis caecitate suscepit. Ex proposito etenim cordis, quod Deo patuit, etiam priusquam in hoc mundo nascerentur, aut aliquid agerent boni vel mali, pronuntiat Dominus de iis, quia „Jacob [4]) dilexi, Esau autem odio habui." Filii ergo Levi primogeniti quidem non sunt secundum carnem, sed pro primogenitis assumuntur: ut sit amplius aliquid pro primogenito assumi, quam primogenitum nasci. „Ecce, [5]) inquit, assumsi Levitas ex medio filiorum Israel." Dic simpliciter: assumsi Levitas ex filiis Israel. Quid est quod addis, et de medio filiorum Israel? De quo medio? Tertius est Levi, ut supra diximus, inter filios Israel. De quo ergo medio assumantur Levitae, cuperem scire. Invenio in Scripturis beatam illam Sunamitidem, [6]) quae aluerat aliquando prophetam, respondentem cum fiducia regi Israel, volenti sibi aliquid conferre beneficii, et dicentem: „in [7]) medio populi mei ego habito." Amplius autem, et magnificentius in Evangelio video scriptum de Domino et Salvatore nostro, di-

---

[1]) Cfr. Genes. XXVI. XXVII.

[2]) Codd. Ebroicensis, Turonensis et Bellovacensis: „primitivas." R.

[3]) Cod. sancti Theodorici: „procurante divinitate parentis caecitate" etc. R.

[4]) Malach. I, 2. 3. [5]) Num. III, 12.

[6]) Edd. Merlini: Sunamitem.

[7]) II Regg. IV, 13. (IV Regg.)

cente Joanne: „medius[1]) vestrum stat, quem vos nescitis.“ Puto ergo eum, qui nunquam declinaverit ad dextram, neque ad sinistram, dici posse medium stare, qui[2]) „peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.“ Et ideo ille quidem, quia semper stat, medius stare dicitur. Si quis vero imitator ejus est, sicut omnes sancti, et illa beata mulier, cujus superius fecimus mentionem, stare quidem non dicitur. Non enim potest fieri, ut non aliquando, aut ad dextram quis inclinatus sit, aut ad sinistram. „Nemo[3]) enim mundus a sorde, nec si unius diei fuerit vita ejus.“ Habitare tamen dicitur in medio populi: et Levitae ergo assumuntur de medio filiorum Israel. Levitae sunt enim, qui non cognoverunt dextram, et sinistram suam, sed sequentes Mosen, id est, legem Dei, non pepercerunt patri, nec matri. Et tu ergo si veniente tentatione, si veniente ira peccati non inclineris ad dexteram, neque ad sinistram, nec[4]) praevaricatus fueris legem Dei, sed stes in medio fixus et stabilis, et non inclineris, neque curves genua tua peccato, nec pecudis caput, id est, stultitiae sequaris imaginem, assumeris de medio filiorum Israel, et in primitivorum numero collocaberis. Haec pro eo, quod scriptum est: „et[5]) assumam Levitas de medio filiorum Israel.“

3. Verum, si videtur, recurramus adhuc ad ipsum ordinem historiae, qui refertur in Numeris, et ex ipso mysterium primitivorum, ubi vel quomodo requiri debeat, contemplemur. Igitur recenseamus attentius, quomodo distribuuntur duodecim tribus per ternas in quatuor partes, et per singulas quasque coeli plagas certa statione considunt: et inveniemus Judam quidem ab oriente sta-

---

1) Ev. Joann. I, 26. 2) I Petr. II, 22.
3) Job. XIV, 4. 5.
4) Edd. Merlini: nec praevaricaveris legem etc.
5) Num. III, 12.

tui cum Isachar et Zabulon: Ruben vero ab occidente, cum Simeon et Gad: in meridie Effrem cum Benjamin et Manasse: in aquilone vero Dan cum Neptalim et Aser. Ex his omnibus quasi per quatuor terrae cardines in circuitu collocatis, in medio eorum, utpote Deo proximi, circa ipsum tabernaculum Dei constituuntur Levitae. In castris quidem Juda, quae sunt ab oriente, Moses et Aaron: in castris vero Ruben, Gerson: in castris autem Benjamin, Caath: ubi vero Dan castra constituit, Merari [1]) scribitur collocatus: et ita in medio filiorum Israel ex omni parte, et per circuitum, quasi inserti [2]) ceteris, et innexi videntur esse filii Levi. Haec sunt, quae nobis litera legis exponit, ut ex his sacramentorum semina colligentes, tanquam gradibus quibusdam ab humilibus ad excelsa, et a terrenis ad coelestia conscendamus. Adscende ergo nunc, o auditor, si potes, et a terrenis sensibus intuitu mentis et perspicacia cordis elevare. Obliviscere paulisper terrena, supra nubes et supra ipsum coelum gressu mentis incede. Ibi require tabernaculum Dei, ubi praecursor pro nobis introivit Jesus, et assistit nunc vultui Dei, interpellans pro nobis. Ibi, inquam, require quaternos istos ordines, stationesque castrorum. Ibi Israelitica agmina, et excubias cerne sanctorum, et ibi illa, quae hic nunc quaerimus, primitivorum sacramenta rimare. Sed ego non audeo illuc solus adscendere, non audeo me in hos tam secretos mysteriorum secessus sine auctoritate magni alicujus doctoris immergere. Non possum illuc adscendere, nisi praecedat me Paulus, et ipse mihi viam novi hujus et ardui itineris ostendat. Ipse ergo Apostolorum maximus, qui sciret multas esse non solum in terris, sed et in coelis ecclesias, ex quibus et septem quasdam Joannes [3]) enumerat: ipse tamen Pau-

---

[1]) Edd. Merlini perperam: metari.

[2]) Edd. M. perperam: inseri.

[3]) Apocal. I, 4. 11. seqq.

lus, ostendere volens esse quandam praeter eas etiam primitivorum ecclesiam, dicit ad Hebraeos scribens: „non [1]) enim accessistis ad ardentem et tractabilem ignem, sed accessistis ad montem Sion, et civitatem Dei viventis, Jerusalem coelestem, et multitudinem angelorum collaudantium, et ecclesiam primitivorum adscriptam in coelis." Igitur Moses per quatuor castra populum Dei divisum describit in terris: et Apostolus quatuor ordines sanctorum [2]) describit in coelis, ad quorum singulos unumquemque nostrum dicit accedere. Non enim omnes ad omnes accedunt, sed et [3]) alii quidem accedunt ad montem Sion, horum autem paulo meliores accedunt ad civitatem Dei viventis, Jerusalem coelestem: qui autem et iis eminentiores sunt, accedunt ad multitudinem angelorum collaudantium: qui autem super istos omnes sunt, accedunt ad ecclesiam primitivorum adscriptam in coelis. Si ergo ex iis intellexisti, quis sit ordo primitivorum, et quod sit nominis istius sacramentum, praepara te, et enitere quantum vales, si forte actibus, vita, moribus, fide, institutisque proficias, ut possis accedere ad ecclesiam primitivorum, quae adscripta est in coelis. Quod si non tantum vales, sed es paulo inferior, accede ad multitudinem angelorum collaudantium. Quod si nec ad istum ordinem potes adscendere, ad civitatem saltem Dei viventis, Jerusalem coelestem properare contende. Si vero nec ad hoc aptus es, saltem ad montem contende Sion, ut in monte salveris. Tantum [4]) ne in terra resideas, ne in vallibus maneas, ne in demersis et humilibus perseveres. Mihi ita intelligendum videtur assumi primogenitos

---

1) Hebr. XII, 18. 22. 23.

2) Codd. Turonensis, Belvacensis et sancti Theodorici: „sanctorum." Libri editi (v. c. edd. M.): „sanctos." R.

3) Deest „et" in edd. M.

4) Edd. Merlini: Tantum est, ne etc.

filios Levi, qui ministrant Deo, et altari ejus tabernaculoque deserviunt, excubiisque perpetuis ministeria divina concelebrant.

4. Sed et quod ait: „pro [1]) omni primogenito, qui adaperit vulvam:" non mihi facile videtur disseri posse et explanari. Neque enim quicunque adaperit vulvam, continuo dignus sanctificatione primitivatus habendus est, quia et in psalmis legimus, quod „alienati [2]) sunt peccatores a vulva, erraverunt a ventre, locuti sunt falsa." Quod utique stare secundum literam nullo modo potest. Quomodo etiam quis errare a via Dei potuit statim ut de ventre matris exivit? Aut quomodo potuit falsa loqui nuper editus puer, vel qualemcunque proferre sermonem? Cum ergo impossibile sit, vel errare aliquem a ventre, vel loqui falsa, necessarium erit et ventrem, et vulvam talem requiri, cui convenire possit hoc dictum, quod „alienati [3]) sunt peccatores ab utero, erraverunt a ventre, locuti sunt falsa." Et illa erit vulva, quam adaperit omnis primitivus, qui sanctificatur Deo. Adaperuit aliquando Deus vulvam Liae, [4]) quae erat clausa, et peperit patriarchas, similiter et Rachel, ut pareret etiam ipsa, cujus visus erat perspicax, et decorus adspectus. Sed et in multis aliis Scripturae locis invenies adaperiri vulvas. Quarum si singula pro locis consideres, invenies quomodo et errent peccatores a vulva, et illi [5]) adaperientes vulvam, sanctificentur in [6]) ordine primitivorum. „Et [7]) erunt mihi, inquit, Levitae: meum est enim omne

---

[1]) Num. III, 12.
[2]) Psalm. LVIII, 3. (LVII.)
[3]) Psalm. LVIII, 3. (LVII.)
[4]) Genes. XXIX. XXX.
[5]) Edd. Merlini: alii.
[6]) Edd. Merlini: in ordinem.
[7]) Num. III, 12. 13.

primitivum. Ex qua die percussi omne primogenitum in terra Aegypti, mihi sanctificavi omne [1]) primogenitum." Notum est quid de iis historia contineat, quomodo percussa sint [2]) primogenita Aegyptiorum, cum populus Israel educeretur ex Aegypto. Hoc est ergo, quod in hoc [3]) loco indicatur, quia non prius sanctificati sunt primogeniti Israel quam percuterentur [4]) Aegyptiorum primogeniti: et quasi causam sanctificationis horum, interitum et necem ponit illorum. Unde et hic intelligendum est, esse quosdam primogenitos etiam in Aegyptiis, id est, in contrariis potestatibus, quasi electos in malitia, et primos [5]) inter daemonas: qui nisi percussi fuerint et exstincti, sanctificationem percipere Israelitarum primogeniti omnino non possunt. Quis ergo est iste, qui primogenitos Aegyptiorum, id est, principatus, et potestates daemonum percussit? Nonne Dominus meus Jesus Christus, qui est primogenitus omnis creaturae, qui principatus, et potestates adversas traduxit, triumphans eos in cruce? Quos utique nisi ille percussisset, et triumphasset, sanctificatio ad nos primitivalis venire nullatenus potuisset. Ut autem nobis primogenitorum benedictiones donaret, efficitur prius ipse primogenitus ex mortuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens, et nos credentes resurrectioni [6]) suae assumeret pro primitivis, et in primitivorum ordine collocaret, si tamen benedictionum gratiam usque ad finem firmam retineamus, adjuti misericordia ipsius Do-

---

[1]) Edd. Merlini: omne primitivum.

[2]) Cfr. Exod. XI.

[3]) Deest „hoc" in sola ed. R.

[4]) Mss. Sagiensis et Ebroicensis: „perverterentur." R.

[5]) Codd. Turonensis et Ebroicensis: „primogenitos inter" etc. R.

[6]) Edd. Merlini: resurrectionis suae.

mini nostri Jesu Christi, cui est gloria et[1]) imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA IV.

De eo, quod scriptum est: „viginti[2]) duo millia numero inventos esse Levitas, primogenitos autem filiorum Israel viginti duo millia ducentos septuaginta tres."

1. Numerorum liber est, qui legitur nobis, in quo multae sunt numerorum differentiae, quae conscribuntur de filiis Israel. Sed post filios Israel numerantur etiam Levitae seorsum. Non enim fuerant recensiti cum filiis Israel, et habetur eorum segregatus quidam, ac praecipuus prae ceteris numerus, quo referuntur omnes simul viginti duo millia reperti, ita ut neque amplius aliquid, neque minus hoc numero inventum sit. Post hoc praecepit Dominus numerari etiam primogenitos filiorum Israel eodem ordine, quo Levitae fuerant numerati, id est, ab uno mense et supra, et inveniuntur primogeniti filiorum Israel viginti duo millia, et ducenti septuaginta tres. Putasne per haec solam numeri historiam docere nos voluit Moses, et nullum in iis diversitatibus numerorum conclusit solito sibi more mysterium? Nihilne videbitur esse rationis, quod ducenti septuaginta tres tantum abundare dicuntur in primogenitis Israel, et in Levitis ad viginti duo millia, neque abundare quicquam, neque deesse describitur? Viginti duo quidem numerus in scripturis divinis, si quis observet, quod principalibus qui-

---

[1]) In vulgatis editionibus (v. c. edd. M.) desunt verba: „et imperium," quae supplentur e Mss. R.

[2]) Num. III, 39. 43.

busdam causis adscriptus sit, frequenter inveniet. Nam viginti duo prima apud Hebraeos elementa tradunt esse literarum. Viginti et duo rursus a protoplasto Adam usque ad Jacob, ex cujus semine initium duodecim tribus sumunt, patres fuisse memorantur. Tradunt etiam omnium creaturarum Dei species intra viginti et duo numerum colligi. Sed et alia multa in Scripturis, si quis diligentius exsequatur, sub hoc numero consecrata reperiet. Propter hoc ergo et Levitae, id est, qui deserviunt Domino, et primogeniti filiorum Israel admirabili hoc, et sacrato numero titulantur. Quod autem in filiis Israel eduntur ducenti septuaginta tres, neque otiosum mihi videtur, neque absolutionis viam facile cerno, nisi Dominus velamen istud impositum a Mose iis literis adaperire nobis dignetur, et auferre. Igitur humani generis in carne generatio, sicut asserunt, qui in talibus periti sunt, novem quidem mensibus continetur in vulva, sed non prius moveri fertur ad partum, quam etiam decimi mensis triduum transeat: et ita invenitur, quod numerus iste, id est, ducenti septuaginta tres dies illos indicent, qui ex novem mensibus, et triduo mensis decimi colliguntur, et fiunt simul ducenti septuaginta tres dies isti, quibus humano generi in hunc mundum praebetur ingressus. Et ita in viginti quidem et duobus numeris, omnium simul creaturarum rationibus mysticis summa colligitur. In his vero, quae ex abundanti in primogenitis inveniuntur Israel, etiam mysterium humanae generationis exprimitur. Post haec cum in tres ordines divisi essent filii Levi, et ex tribus nominibus principum [1]) singuli quique ordines censerentur, etiam in ipsis diversitates quaedam non sine mysteriis adscribuntur. Nam filiorum Caath primus ordo describitur, et merito: ex ipso enim descendit Moses et

[1]) Cod. sancti Theodorici: „principatum singuli quique ordines consequerentur.“ R.

Aaron, quibus sacerdotii summa committitur. Ex ipso enim nascitur Amram: ex Amram autem Moses, et Aaron. Secundus ergo [1]) est Gerson, qui primus quidem in nativitate, sed secundus habetur in ordine. Sic enim Scriptura dicit: „filii [2]) autem Levi: Gerson, Caath et Merari.“ Sed ex filiis Caath duo rursus ordines diriguntur, et ii quidem, qui ex Aaron descendunt, sacerdotio mancipantur, pars vero reliqua ad ministrandum sacerdotibus ordinatur, et idcirco in quatuor partes Levitarum dividuntur officia, ut sacerdotio quidem fungantur Aaron et filii ejus, sancta autem sanctorum ut portent in humeris suis ii, qui reliqui sunt [3]) ex populo Caath. Quae autem ad tabernaculum pertinent testimonii, vel ad atria ejus, et pelles, vel etiam velamenta, et quaecunque sunt minus dura, et ad onus levia, ut procurent filii Gerson. Columnas vero tabernaculi, et bases ejus, et [4]) seras, ut portent filii Merari. Idcirco et in recensendis iis designanter Scriptura commemorat, ut [5]) recenseatur virtus Merari: virtute enim opus est ad portandas hujusmodi sarcinas.

2. Sed redeamus aliquando ad Apostolum Paulum, qui haec omnia libero jam et revelato oculo mentis adspiciens, et veteris testamenti velamen abjiciens, ait, [6]) quia prior populus in hujusmodi constructionibus exemplari et umbrae coelestium deservierit. Et haec audiens, considera, ne forte isti quatuor ordines castrorum exemplum sint et umbra illorum quatuor ordinum, quos ad Hebraeos scribens Paulus enumeravit in coelis. Et rur-

---

[1]) Edd. Merlini: ordo. [2]) Num. III, 17.

[3]) Cod. sancti Theodorici: sunt exemplo Caath.

[4]) Codd. Ebroicensis et Sagiensis pro: „et seras,“ legunt: „ac semissas.“ R.

[5]) Edd. Merlini: ut censeatur.

[6]) Cfr. Hebr. IX. et X.

sus Israeliticis quatuor ordinibus castrorum, quaternos adjice Levitarum; quae nos non tam explanare et aperire, quam contigisse tantummodo, et purioribus sensibus, — si qui tamen sunt, qui puros huc et liberos a saecularibus cogitationibus [1]) sensus detulerint —, indicasse, et leviter perstrinxisse sufficiat. „Accipe, [2]) inquit, numerum filiorum Caath.“ Ecce iterum alius introducitur ordo numerorum. Numerati sunt jam filii Levi ab [3]) uno mense et supra, nunc numerantur filii Levi a vicesimo quinto anno, sed non ut in ceteris supra, sed usque ad quinquagesimum annum, et fit iste praecipuus numerus et electus. Additur enim iis: „omnis, [4]) inquit, qui procedit ad ministrandum ad opera tabernaculi testimonii.“ Isti sunt, qui numerantur meliore quodam, et praecipuo numero. Sicut enim in filiis Israel dicebatur: „omnis [5]) qui procedit ad proelium in filiis Israel:“ ita et hic dicitur: „omnis [6]) qui procedit ad ministerium, ut faciat opera in tabernaculo testimonii.“ Post haec dicitur, quae sint opera filiorum Caath in medio filiorum Levi secundum plebes suas in tabernaculo testimonii. „Introibit, [7]) inquit, Aaron et filii ejus, cum elevata fuerint castra, et deponent velum, quo teguntur sancta, et operient ex ipso velo arcam testamenti.“ Et post haec septem quaedam species enumerantur, quae praecipiuntur operiri. Primo in loco, ut omnium pretiosior ipsa arca testamenti operiatur velo, quo prius velabatur, sed et pelle desuper hyacinthina tegatur. Additur etiam aliud velamen desuper

---

1) Cod. sancti Theodorici: „tentationibus.“ R.

2) Omnes Mss. „Accipe, inquit, numerum“ etc. Libri editi (v. c. edd. M.): „Accipiat, inquit, numerum“ etc. R. — Num. IV, 2.

3) Cod. sancti Theodorici: „ab uno anno et supra.“ R. — Cfr. Num. III, 15. 22. sqq.

4) Num. IV, 3. 5) Cfr. Num. I, 45.

6) Num. IV, 3. 7) Num. IV, 5.

hyacinthinum. Secundo in loco mensa operitur: tertio candelabrum: quarto altare aureum: quinto vasa ministerii. Sexto operimentum altaris cum quibusdam velamentis apponitur. Septimo in loco operitur et labrum, et nihil horum omnium nudum relinquitur, aut revelatum. Denique additur etiam praeceptum hujusmodi: „nolite,[1]) inquit, exterminare de tribu sua plebem Caath:“ quo scilicet exterminandos esse se scirent, si forte ad haec movenda manus suas mitterent, nisi unumquodque eorum prius a sacerdotibus fuisset obtectum.

3. Nunc ergo redeamus ad istud tabernaculum ecclesiae Dei viventis, et videamus, quomodo haec singula observari oporteat in ecclesia Dei a sacerdotibus Christi. Si quis vero sacerdos est, cui vasa sacra, id est, mysteriorum sapientiae secreta commissa sunt, discat ex iis, et observet, quomodo haec oporteat intra velamen conscientiae custodire, nec facile proferre ad publicum. Aut si res poscit proferre, et inferioribus, id est, imperitioribus tradere, ne nuda proferat, ne aperta ostendat, et penitus patentia: alioquin homicidium facit, et exterminat plebem. Exterminatur enim omnis qui secreta et ineffabilia sacramenta contigerit, nondum meritis et scientia in sacerdotii ordinem gradumque translatus. Solis enim filiis Aaron, sacerdotibus scilicet, ipsam arcam testamenti, et mensam, et candelabrum, et si quid est eorum, quae supra comprehendimus, nuda ac revelata videre concessum est. Alii autem operta haec videant, imo potius velata haec in humeris suis portent. Et filii quidem Caath, quoniam ipsi licet non sint sacerdotes, sunt tamen[2]) proximi sacerdotibus, in humeris suis possunt ista portare: alii vero sarcinas suas, et ministeria nec in humeris, sed in plaustris ponunt. Ut enim prae-

---

[1]) Num. IV, 18.

[2]) Deest „tamen“ in edd. R.

venientes lectionem dicamus aliqua etiam de iis, quae locus admonuit, cum offerrentur a singulis quibusque tribubus plaustra, quatuor ex iis acceperunt filii Merari, duo autem Gerson filii. Illi vero, qui horum meliores sunt, plaustra non accipiunt. Intuere ergo nunc, cujusmodi divisio efficitur in officiis ministerii divini, et quomodo illa quidem, quae sancta sunt, non imponuntur portanda animalibus mutis, sed rationabiles esse debent homines, et in humeris suis portare vasa, quibus ministrantur sancta sanctorum. Ea vero, quae graviora sunt et duriora, non tam rationabilibus, quam mutis portanda animalibus imponuntur. Sed et in ipsis est aliqua differentia. Nam illi, qui graviora et duriora observant ministeria, plura habent animalia. Quatuor enim plaustra dantur filiis Merari. Filiis autem Gerson, quia erant prope filios Caath, duo tantum plaustra sufficiunt: ex quibus ostenditur, quod operibus quidem durioribus, et, ut ita dicam, crassioribus, plures sunt, qui velut animalia inserviunt: ad ea vero, quae rationabilibus procurantur, pauci ex iis, qui in his instructi, aut eruditi videntur, accedunt. Nam ad illa, quae mystica sunt, et in secretis recondita, et solis sacerdotibus patent, non solum nullus animalis homo accedit, sed ne ipsi quidem, qui habere aliquid exercitii et eruditionis videntur, nondum tamen meritis et vita ad sacerdotalem gratiam conscenderunt. Non solum per speculum ea et in aenigmate vident, sed et operta et velata suscipiunt, et in humeris portant, quo scilicet magis ea actu operum, quam scientiae revelatione cognoscant. Quia igitur hujusmodi dispensatio est mysteriorum Dei, et ministerii, quod habetur in sanctis, tales nos exhibere debemus, ut digni efficiamur ordine [1]) sacerdotii, ne velut irrationabilibus nobis onera gravia imponantur, sed tan-

---

[1]) Cod. sancti Theodorici: „ordine sacerdotii sancti, ne vel irrationabilibus deputemur.“ R.

quam rationabiles et sancti sacerdotalibus officiis deputemur. Gens [1]) enim sancta, regale sacerdotium sumus, et populus in [2]) acquisitionem, tantum ut acceptam gratiam vitae meritis exsequentes, digni habeamur sancto ministerio: ut, cum discesserimus de hac vita, mereamur assumi, ut supra diximus, inter sacerdotes Dei, et ministrantes arcae testamenti, in arcanis scilicet et reconditis mysteriis, revelata facie gloriam Domini speculemur, et ingrediamur terram sanctam, cujus hereditatem nobis praestabit Dominus noster Jesus Christus, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA V.

De eo, quod scriptum est: „nolite [3]) exterminare de tribu sua plebem Caath."

1. Responsa dans Dominus ad Mosen et Aaron, dicit: „nolite [4]) exterminare de tribu sua plebem Caath de medio filiorum Levi; sed hoc facite iis, et vivent, et non morientur, cum accedent ad sancta sanctorum," et reliqua. Primo intelligamus ea, quae secundum literam referuntur, et ita praestante Domino, ab intellectu literae adscendemus ad intelligentiam spiritualem. Intellige ergo prius ipsam collocationem tabernaculi testimonii, intellige et sancta sanctorum, quae interjecto a sanctis velamine dirimuntur, quae inspici non licet ab ullo hominum, nisi a sacerdotibus solis. Post haec intellige, quomodo ubi ventum fuerit, ut castra moveant filii Israel, solvitur tabernaculum, et Aaron ac filii ejus sacerdotes intra sancta

[1]) Cfr. I Petr. II, 9.

[2]) Edd. Merlini: in acquisitione.

[3]) Num. IV, 18. [4]) Num. IV, 18. 19.

sanctorum operiunt singula quaeque operimentis, ac velaminibus suis, et obtecta ea relinquentes in eodem, quo fuerant loco, introducunt filios Caath, qui ad istud officium deputati sunt, et faciunt eos elevare humeris suis omnia illa, quae manus sacerdotalis obtexerat. Et propter hoc dicitur a Domino: „ne [1]) exterminetis de tribu sua plebem Caath:" quasi in eo exterminandi essent, si sancta sanctorum nuda et patentia contigissent, quae non solum non contingere, sed ne intueri quidem fas erat non velata. Si intellexisti, quid historiae ordo contineat, adscende nunc ad splendorem mysterii: et legis spiritualis lumen, si purus tibi est mentis oculus, contuere. Si quis dignus ex iis, qui Deo ministrant, divina capere et videre mysteria, ad quae contuenda ceteri minus capaces sunt, hic Aaron, vel filius Aaron esse intelligitur, [2]) qui ingredi potest ad ea, quae adire aliis fas non est. Si quis ergo talis est, huic soli revelata patet arca testamenti, hic videt urnam intra se habentem manna, hic considerat et intelligit propitiatorium. Hic intuetur et Cherubim utrumque, et mensam sanctam, et candelabrum luminis, et altare incensi. Iste haec considerat, et intelligit spiritualiter, id est, qui verbo Dei et sapientiae mysteriis operam dat, et Deo soli in sanctis vacat. Sciat sane, cui haec revelantur, et spiritualiter inspicienda creduntur, non sibi tutum esse aperire ea, et pandere quibus non licet pandi, sed operire debet singula, et operta ceteris minus capacibus tradere portanda in humeris, et cervicibus imponenda. Cum enim ex verbis mysticis eruditi, et perfecti quoque [3]) doctores opera populis injungunt; et plebs agit quidem, et implet quae mandantur, non tamen eorum, quae geruntur, intelligit rationem: quid aliud geritur, nisi operta et velata sancta sanctorum super humeros portan-

---

[1]) Num. IV, 18. [2]) Edd. Merlini: intelligatur

[3]) Edd. Merlini: quique.

tur? Et ut adhuc manifestius quae dicuntur advertas, exemplis te ex divinis voluminibus adhibitis informabimus. Moses intelligebat sine dubio, quae esset vera circumcisio, intelligebat, quod esset verum pascha, sciebat, quae essent verae neomeniae, et quae vera sabbata: et cum haec omnia intellexisset in spiritu, verbis tamen ea per rerum corporalium species adumbrationesque velabat: et cum sciret verum pascha immolandum esse Christum, ovem corporalem immolare mandat in pascha. Cumque sciret diem festum agi debere in azymis sinceritatis et veritatis, tamen de farinae azymis praecipiebat agi diem festum. Haec ergo et hujusmodi erant sancta sanctorum, quae cum Moses portanda ceteris traderet, id est, rebus et operibus implenda, cooperta tamen ea, et velata communi sermonum tradebat eloquio. Humeri autem quod operum indicium teneant, in multis Scripturae saepe locis ostendimus. Sed et in ecclesiasticis observationibus sunt nonnulla hujusmodi, quae omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quod, verbi gratia, genua flectimus orantes, et quod ex omnibus coeli plagis ad solam orientis partem conversi orationem fundimus, non facile cuiquam puto ratione compertum. Sed et eucharistiae sive percipiendae, sive eo ritu, quo geritur, explicandae, vel eorum, quae geruntur in baptismo, verborum gestorumque et ordinum atque interrogationum ac responsionum quis facile explicet rationem? Et tamen omnia haec operta et velata portamus super humeros nostros: cum ita implemus ea et exsequimur, ut a magno pontifice atque ejus filiis tradita, et commendata suscepimus. Cuncta haec ergo et horum similia cum gerimus, nec tamen eorum assequimur rationem, levamus humeris nostris et portamus adoperta et obtecta divina mysteria, nisi quis sit inter nos Aaron, aut filius Aaron, quibus ista conceditur nuda et revelata perspicere. Ita tamen conceditur, ut sciant sibi velanda

haec et operienda, ubi ceteris dari ea et in opus proferri ratio poposcerit.

2. Post haec dicitur de Levitis: qui operentur[1]) a vicesimo quinto anno et supra usque ad quinquagesimum annum. „Omnis,[2]) inquit, qui procedit ad opus operum, et ad opera, quae portantur, tabernaculi testimonii.“ Observa in his distinctionem sermonum divinae[3]) scripturae. Ubi de operibus filiorum Israel loquitur, non dicit opera operum, sed sola opera. Ubi vero de officiis Levitarum, non dicit sola opera, sed opera operum. Sicut enim sunt quaedam sancta, sunt autem et alia sancta sanctorum: ita sunt quaedam opera, et alia opera operum. Unde videtur mihi, quia Moses, ubi sensit esse quaedam opera visibilia quidem, sed quibus inesset interior alia mystica et occulta intelligentia, haec non solum opera, sed opera operum dixerit: quae vero communia, et praesentis solum temporis opera intellexit, haec solum opera nominaverit. Sunt ergo quaedam opera operum, quae ego puto esse omnia haec, de quibus vel in praesenti lectione, vel in Exodo et ceteris locis sub occultis praecipitur mysteriis, et pro parte in praesenti, pro parte vero explendis in futurum. Quae tamen, ut diximus, opera operum, non cuilibet, sed Levitis solis tradenda mandantur. Et inter Levitas ipsos non prius ad haec opera quisquam vocatur, nisi a vicesimo demum et quinto anno vitae suae usque ad quinquagesimum. Sed non caret sacramento ne ipse quidem viginti quinque et quinquaginta numerus annorum. Nam in viginti quinque numero, quinque sensuum perfectio declaratur, ita ut quinquies quina numerentur. Quod utique indicat eum vocari ad opera operum in mysterio peragenda, qui ex omni parte multiplicatis et purificatis sensibus invenitur esse perfectus. Quinquage-

---

[1]) Cfr. Num. IV, 47. coll. 3. [2]) Num. IV, 47.
[3]) Edd. Merlini: scripturae divinae.

simus autem numerus quod remissionis et indulgentiae teneat sacramentum, in multis Scripturarum locis saepe et abundanter ostendimus. Nam et quinquagesimus annus est, qui et jubilaeus dicitur apud Hebraeos, in quo et possessionum et servitutis et debiti fit remissio, et quinquagesimus dies post pascha festus traditur in lege. Sed et Dominus in Evangelio cum parabolam remissionis doceret et indulgentiae, debitores quos introducit, unum in quinquaginta, et alium in quingentis fuisse denariis dicit obnoxios. Quinquaginta autem et quingenti cognatus est numerus. Decadae enim quinquaginta faciunt quingentos. Sed et ex alia parte numerus iste sacratus fit. Septem enim septimanis si addatur unius numeri perfectio, quinquaginta faciunt dies. Similiter et septuaginta septimanis si addatur unius decadae consummatio, faciunt quingentos. Quod et si abundantius adhuc sacramenta quinquaginta et quingentorum numeri placet colligere, habemus et in hoc ipso, qui in manibus est, Numerorum[1]) libro, ubi de hostium spoliis quidam quidem offerunt in dona Dei quinquagesimam portionem, qui non processerunt ad bellum, quidam vero quingentesimam: et utique non inaniter etiam hic quinquagesimus, et quingentesimus numerus habetur. Sed et in Genesi ubi Deus tractabat de indulgentia Sodomorum, si forte possent ad veniam pervenire, hujuscemodi mysteriorum conscius patriarcha Abraham a quinquagesimo numero incipit pro indulgentia Sodomorum Domino supplicare, et dicit: „si[2]) inventi fuerint quinquaginta in civitate, non salvabis propter quinquaginta civitatem?"

3. Sed ad propositum revertamur. Oportet ergo operari Levitas in sanctis usque ad quinquaginta annos,

---

[1]) Cfr. Num. XXXI. [2]) Genes. XVIII, 24.

inferiores quidem opera, meliores vero opera operum: horum autem superiores, spiritualibus officiis deservire, et introire in sancta sanctorum, ibique operire quae operienda sunt, et tradere filiis Caath portanda humeris, et manibus evehenda. Sed et reliquis unicuique secundum ea, quae jam superius saepe disserta sunt, ordinantur. Verum ne nimia haec operimentorum velamentorumque cautela desperationem quandam et moestitiam generet auditoribus, pauca aliqua, quae et nobis pandere tutum sit, et vobis fas sit adspicere, quoniam quidem, ut prius diximus, genus [1]) regale et sacerdotium, gens sancta et populus in acquisitionem[2]) dicti sumus, aperire tentabimus. Intelligamus ergo tabernaculum testimonii omnes sanctos, qui sub testamento Dei censentur: et in hoc tabernaculo esse quosdam celsiores meritis et gratia superiores: et ex iis aliquos quidem candelabrum dici, ipsos forte Apostolos, qui illuminant accedentes ad Deum. Sed et si qui alii sunt, qui in hoc tabernaculo Dei omnibus ingredientibus scientiae et doctrinae lumen ostendunt, omnes isti candelabrum mysticum nominentur. Alii sint mensa sacra, scilicet quicunque habent panes Dei, et reficiunt ac pascunt animas esurientes justitiam. Alii sint[3]) altare incensi, quicunque orationibus et jejuniis die ac nocte vacant in templo Dei, orantes non solum pro semet ipsis, sed et pro universo populo. Ii vero, quibus arcana mysteria credidit Deus, et occultorum providentiae suae judiciorum secreta commisit, arca testamenti Dei appellentur. Porro qui cum omni fiducia per hostias precum, supplicationumque victimas Deum hominibus repropitiant, et pro delictis populi interveniunt, propitiatorium nomi-

---

[1]) Cfr. I Petr. II, 9.

[2]) Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 38. not. 2. „acquisitione."

[3]) Edd. Merlini: sunt.

nentur. At qui meruerint multitudinem scientiae, et abundantes divitias in agnitione Dei, Cherubim intelligi possunt. Cherubim namque in nostra lingua multitudo scientiae interpretatur. Sed hos omnes, qui per haec singula, quae supra enumerata sunt, designantur, portari necesse est, et portari in humeris. Unde fortassis, ut ego opinor, angeli, qui ordinati [1]) sunt propter eos, qui hereditatem capiunt salutis, ipsi sint, [2]) qui singulos eorum, quos supra diximus, portant. Cum enim solutum fuerit tabernaculum hoc, et coeperimus [3]) ingredi ad illa sancta, et pergere ad locum repromissionis, ii, [4]) qui vere sancti sunt, et in sanctis sanctorum habentur, angelis sine dubio subvectantibus incedunt, et usquequo requiescat tabernaculum Dei, portantur in humeris, et extolluntur in manibus. Quod prospiciens in spiritu propheta dicebat: „quoniam [5]) angelis suis mandavit de te, ut in manibus tollant te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.“ Quod quidem dictum putavit diabolus de Salvatore accipiendum, sed caecatus malitia, non intellexit eloquia Domini mystica. Neque enim Salvator meus angelis indigebat, ut non offenderet ad lapidem pedem suum. Namque [6]) calumniatur diabolus scripturam divinam, qui haec de Salvatore dicta protulerit: non de illo, sed de omnibus sanctis hoc dicitur, quia angelis suis mandavit Deus pro populo suo, ut non offendat ad lapidem pedem suum. Sed et omnia, quae in hoc psalmo scripta sunt, justis quibusque magis quam Salvatori conveniunt. Liberat enim Dominus a ruina, et daemonio

---

[1]) Hebr. I, 14. [2]) Edd. Merlini: sunt.

[3]) Mss. „coeperimus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „coepimus.“ R.

[4]) Edd. Merlini: hi qui vere etc.

[5]) Psalm. XCI, 11. 12.

[6]) Edd. Merlini: Neque enim calumniatur etc

meridiano non Salvatorem, quod absit a nobis ita intelligere, sed omnem justum. Justi enim sunt, qui indigent adjutorio angelorum Dei, uti ne a daemonibus subruantur, et ne corda eorum sagitta volante in tenebris terebrentur. Per ipsos angelos sub eodem mysterio Paulus portandos esse quosdam confirmat in nubibus, cum dicit: „sed [1]) et nos qui vivimus, qui reliqui sumus, simul cum illis rapiemur in nubibus obviam Christo in aëra." Rapiuntur ergo ab angelis ii, qui penitus purgati, et leves effecti sunt a delictis. Portantur vero ii, qui aliquibus adhuc reliquiis praegravantur. Portantur vero et columnae tabernaculi a quibusdam, et atria, et cetera, quae a Scriptura referuntur. Portantur autem non ab Israelitis, sed a Levitis, secundum hunc sensum, quem in transcursu videmur brevi [2]) contigisse, relinquentes sensibus auditorum, ut, si quis de [3]) iis majore desiderio flagraverit, accendat sibi lumen scientiae, et majora horum oculo perspicaciore conjiciat. Nobis autem concedat Dominus, ut a talibus operariis portati, et sublevati, liberemur et defendamur a sagitta volante in tenebris, et a ruina, et daemonio meridiano, ne forte offendamus ad lapidem pedem nostrum, usque quo perveniamus ad locum repromissionis sanctorum, per Christum Dominum nostrum, cui est honor et [4]) imperium in saecula saeculorum. Amen.

---

[1]) I Thess. IV, 15. 17.

[2]) Edd. Merlini: breviter.

[3]) Edd. Merlini: de his.

[4]) In vulgatis editionibus (v. c. edd. M.) desunt verba: „et imperium," quae supplentur e Cod. sancti Theodorici. R.

HOMILIA VI.

De eo, quod scriptum est: „exiit [1]) Moses ad populum:" et de septuaginta presbyteris, et de Aethiopissa, quam Moses accepit uxorem.

1. Plura nobis simul recitata sunt, et de omnibus iis dicere, nec temporis brevitas, nec mysteriorum magnitudo permittit. Licebit tamen ex ingentibus campis paucos flosculos legere, et non quantum ager exuberat, sed quantum odoratui sufficiat carpere. Sicut et cum quis accedit ad fontem, non ei tantum haurire necesse est, quantum vena dives effuderit, sed quantum arentes siti mitiget fauces, ne forte plus justo sumta, fiat potanti salubris unda pernicies. „Et [2]) exiit, inquit, Moses ad populum, et locutus est ad eum verba Domini." Donec verba Domini audit Moses, et ab ipso docetur, intus est, et in interioribus consistit, atque in intimis secretis habetur. Ubi vero turbis loquitur et populis, ministrat ei, qui intus non potest stare, exire dicitur foras. Quid ergo formae talis continet sermo? Quod omnis doctor, et magister ecclesiae, si de profundioribus mysteriis aliquid moveat, si arcanum quid et reconditum de Dei sapientia proferat inter perfectos, donec in profundis sensibus versatur, intus esse, et in interioribus consistere dicendus est. Cum vero loquitur ad turbas, et ea profert, quae sufficiant iis, qui foris sunt, et quae potest vulgus audire, foras dicitur exisse, et loqui ad populum verba Domini. Hoc video et Paulum fecisse, et intus quidem fuisse, cum diceret: „sapientiam [3]) autem loquimur inter perfectos, sapientiam autem non hujus mundi, neque principum hujus mundi, qui destruentur. Sed loquimur Dei sapientiam in my-

---

[1]) Num. XI, 24. seqq. et XII, 1. seqq.
[2]) Num. XI, 24. [3]) I Cor. II, 6. 7. 8.

sterio absconditam, quam nemo principum hujus mundi cognovit.“ Vides quomodo intus est, et interna atque arcana divinae sapientiae penetrat Paulus, cum haec loquitur. Cum autem procedit ad populum, audi quid loquitur: „omnis [1]) sermo malus de ore vestro non procedat:“ et: „qui [2]) furabatur, jam non furetur:“ et: „unusquisque [3]) vir uxorem suam habeat:“ et: unusquisque [4]) proximum suum sicut se ipsum diligat:“ et: „unaquaeque [5]) mulier virum suum habeat.“ Haec et si qua hujusmodi sunt, Paulus secundum Mosis formam foras exiens, ad populum loquitur.

2. Sed videamus et aliud caput, in quo refertur, quod septuaginta viros elegerit Moses ex senioribus populi, et habuerit eos ante tabernaculum testimonii, et de spiritu Mosis accipiens Deus dederit septuaginta senioribus, et [6]) „cum requievisset, inquit, super eos spiritus, prophetaverunt omnes.“ Quod dixit, quia assumens de spiritu Mosis, dedit septuaginta senioribus spiritum, non ita intelligas, quasi materialem aliquam, corporeamque substantiam auferens Deus a Mose in septuaginta secuerit portiones, et ita unicuique seniorum exiguam particulam dederit. Impium est ita intelligere naturam Spiritus sancti. Sed hoc modo figuram mystici hujus sermonis adverte, quasi Moses, et spiritus, qui erat in Mose, clarissimi cujusdam luminis fuerit lucerna, ex qua alias septuaginta lucernas accenderit Deus, ad quas ita principalis illius luminis splendor pervenerit, ut origo ipsa luminis nihil damni ex commercio derivationis acceperit. Et hoc modo pie intelligitur, quod scriptum est: „quia [7]) abstulit Dominus de spiritu Mosis, et dedit septuaginta senioribus.“

---

[1]) Ephes. IV, 29. [2]) Ephes. IV, 28.
[3]) I Cor. VII, 2. [4]) Cfr. Ephes. V, 33.
[5]) I Cor. VII, 2. — Edd. Merlini: suum virum.
[6]) Num. XI, 25. [7]) Num. XI, 25.

3. Sed videamus quid est, quod ait in consequentibus. „Et [1]) requievit, inquit, super eos spiritus, et prophetarunt omnes." Requiescere spiritum non in quibuscunque hominibus legimus, sed in sanctis et beatis. Requiescit enim spiritus Dei in iis, qui mundo sunt corde, et in iis, qui purificant animas suas a peccato: sicut e contrario non inhabitat in corpore subdito peccatis, etiamsi habitavit aliquando in eo. Non enim potest Spiritus sanctus consortium pati et societatem spiritus mali. Certum est enim, peccati tempore adesse in corde uniuscujusque spiritum malum, et agere partes suas. Cui utique cum locus datur, et recipitur a nobis per cogitationes malas, et concupiscentias pessimas, contristatus, et, ut ita dicam, coangustatus fugatur de nobis Spiritus sanctus. Propter quod et Apostolus sciens haec ita accidere, monebat dicens: „nolite [2]) contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis in die redemtionis." Igitur peccantes contristamus Spiritum sanctum: juste vero agentes, et sancte, requiem ei paramus in nobis. Unde et quod nunc ait de septuaginta presbyteris, quia requievit in iis spiritus, laudem vitae eorum et virtutes exposuit. Denique quia pro [3]) puritate cordis eorum et sinceritate mentis, atque intelligentiae capacitate requievit Spiritus sanctus, continuo et operatur in iis, nec otium patitur, ubi operandi materia digna suppeditat. Ait enim Scriptura: „et [4]) requievit in iis spiritus, et prophetaverunt." In omnibus ergo qui prophetaverunt, requievit Spiritus sanctus, nec tamen in aliquo ipsorum ita requievit, sicut in Salvatore. Propter quod et scriptum est de eo, quia „exibit [5]) virga de radice Jesse, et flos de radice ejus adscendet, et requiescet super eum spiritus Dei, spiritus sapientiae et intellectus,

---

1) Num. XI, 25. 2) Ephes. IV, 30.
3) Deest „pro" in edd. M.
4) Num. XI, 25. 5) Jesai. XI, 1. 2. 3.

spiritus consilii et virtutis, spiritus scientiae et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini." Sed fortasse dicit aliquis: nihil amplius ostendisti scriptum de Christo, quam de reliquis hominibus. Sicut enim de ceteris dictum est, quia requievit super eos, ita et de Salvatore dictum est: „requiescit[1]) super eum spiritus Dei." Sed vide, quia supra nullum alium spiritus Dei requievisse septemplici hac virtute describitur, per quod sine dubio ipsa illa divini spiritus substantia, quae, quia uno nomine non poterat, diversis vocabulis explanatur, requiescere super virgam, quae de stirpe Jesse procederet, prophetatur. Habeo et aliud testimonium, quo docere possum, in Domino et Salvatore meo Spiritum sanctum eximio quodam genere, et longe aliter requievisse, quam refertur in ceteris. Dicit enim Joannes baptista de eo: „qui[2]) misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: super quem videris spiritum descendentem, et manentem in eo, ipse est." Si dixisset: „spiritum descendentem:" et non addidisset: „manentem in eo:" nihil praecipuum prae ceteris habere videretur. Nunc autem addidit: „et manentem in eo:" ut esset hoc signum in Salvatore, quod in nullo alio posset[3]) ostendi. De nullo enim scriptum est, quia manserit in eo Spiritus sanctus. Et ne quis me putet in hoc derogare prophetis, sciunt ipsi, quia non iis derogo, praeferens iis Dominum meum Jesum Christum. Recolunt enim singuli dicta sua, et inveniunt, quod de nullo alio dictum est, quia „peccatum[4]) non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus." Quia enim solus est sine peccato, qui peccatum non fecit, idcirco in ipso solo mansit et permansit spiritus sanctus.[5]) Si enim ipse est, de quo

[1]) Edd. Merlini: requiescet. — Cfr. Jesai. XI, 2.
[2]) Ev. Joann. I, 33. [3]) Edd. Merlini: possit.
[4]) I Petr. II, 22. coll. Jesai. LIII, 9.
[5]) Desideratur „sanctus" in ed. Ruaei.

singulare aliquid et eximium dicitur hoc, quod supra diximus, quia peccatum non fecit, constat reliquos omnes fuisse sub peccato. Si omnes, necessario et prophetas. Et quomodo conveniet, ut tempore peccati mansisse in iis dicamus Spiritum sanctum? Aut si tibi incredibile videtur, prophetas, postquam acceperant spiritum, potuisse peccare, ad hunc ipsum Mosen, quem habemus in manibus, revertamur, qui utique maximus est et eximius prophetarum. Ipse de se scribit, et testimonium dat de semet ipso, quia peccaverit in eo, quo dixit: „audite [1]) me increduli: numquid de petra ista producere vobis poterimus aquam?" In iis enim dictis non sanctificavit Dominum in aqua contradictionis: id est, non est fisus in virtute Dei, et non dixit, quia potens est Deus de petra hac educere vobis aquam, sed quasi ex diffidentiae cujusdam fragilitate respondit, dicens: „numquid [2]) poterimus vobis de petra hac educere aquam?" Quia ergo peccatum ei in iis verbis reputatur a Deo, certum est, quod haec cum loqueretur, non de Spiritu sancto locutus sit, sed de spiritu peccati. Quod si Scripturae testimonio tantus propheta Moses ostenditur aliquando habuisse in se spiritum Dei, aliquando vero non habuisse, peccati scilicet tempore, certum est, quia et de reliquis prophetis similis forma tenenda sit. Quid autem et de Davide dicam? qui pro Spiritu sancto, tanquam qui a se possit auferri, orat ne auferatur, et dicit: „ne [3]) projicias me a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me." In sequentibus vero tanquam pro culpa ablatum a se munus reposcit, et dicit: „redde [4]) mihi laetitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me." Quid vero etiam de Salomone commemorem? quem utique nemo dicet, aut sine Spiritu sancto judicasse judicia,

---

[1]) Num. XX, 10. [2]) Num. XX, 10.
[3]) Psalm. LI, 11. [4]) Psalm. LI, 12.

vel templum Domino construxisse: aut rursus in sancto Spiritu daemonibus templa fecisse, aut impiis mulieribus flexisse latera sua. Etiam ille propheta,[1]) qui in tertio Regnorum libro in Bethel mittebatur a Domino, in spiritu utique Dei, verba Dei locutus est; non tamen in spiritu Dei praevaricatus esse praeceptum Domini credendus est, quo jussus fuerat non manducare panem in Bethel, propter quod et a leone perimitur. Sed longum est ire per singulos. Ego autem licet non usque quaque pronuntiem, puto tamen, quod sint nonnulla etiam communium hominum gesta, quae quamvis peccato careant, non tamen digna videantur, quibus interesse putemus Spiritum sanctum. Ut verbi gratia dixerim, connubia quidem legitima carent quidem peccato, nec tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur, praesentia sancti Spiritus dabitur, etiamsi propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur. Sed et alia plura sunt, in quibus sufficit sola vis humana, et neque res indiget, neque decet adesse praesentiam Spiritus sancti. Sed in haec per excessum quendam incurrimus, dum ostendere volumus, super solum Dominum, et Salvatorem meum Jesum mansisse semper spiritum Dei, in ceteris autem omnibus sanctis,[2]) sicut et in septuaginta senioribus, a quibus verbi hujus processit exordium, requievisse tantum spiritum Dei, et operatum esse in[3]) tempore eo, quo expediebat iis, per quos operabatur, et utile erat iis, quibus ministrabatur.

4. Sed et in consequentibus continet lectio, quae recitata est, quod Moses Aethiopissam duxerit uxorem, et Maria atque Aaron detraxerint de Mose, cur Aethiopis-

---

[1]) Cfr. I Regg. XIII, 11. seqq. (III Regg.)

[2]) Ed. Ruaei sola: sanctis, et sicut etc.

[3]) Edd. Merlini: in tempore ea, quae expediebant iis, per quos etc.

sam duxerit, et aiunt: „numquid [1]) soli Mosi locutus est Dominus? Nonne et nobis locutus est? Et audivit, inquit, Dominus.“ Et post haec jubet eos exire ad tabernaculum testimonii, atque ibi judicio quodam habito, leprosa efficitur Maria usque ad certum tempus, et sic revocatur ad castra. Quod ut compendiosius explicemus, Mariam dicimus formam habuisse plebis prioris; Mosen, id est, legem Domini transisse ad connubium Aethiopissae hujus, quae ex gentibus congregata est. Hanc ergo Moses, id est, lex spiritualis accepit uxorem: et pro hoc facto Maria, quae nunc synagoga est, indignatur, et detrahit, una cum Aaron, cum sacerdotibus scilicet et Pharisaeis. Derogat ergo usque in hodiernum Mosi nobiscum posito plebs illa, et turpe ei videtur, quia circumcisionem carnis non docet apud nos, nec observationem sabbati, nec neomeniae, nec sacrificia sanguinis, sed circumcisionem cordis, et peccandi otium, diesque festos in azymis sinceritatis, et veritatis, et sacrificia laudis, et non jam pecudum, sed vitiorum caedi victimas monet. Judicat ergo de iis Deus, et nuptias Aethiopissae confirmat: et Mosen quidem libenter cum ea habitare sinit, ac requiescere: Mariam vero ejicit extra castra, et porro facit a tabernaculo testimonii, cum qua ejicitur etiam Aaron. Insuper autem et leprosa efficitur Maria. Adspice nunc ad illam plebem, et vide, quanta in illa est lepra peccati, quanta intelligentiae caligo, quanta observantiae foeditas, quanta turpitudo conspectus. Verumtamen haec lepra non perpetuo permanet, sed ubi septimana compleri coeperit mundi, revocabitur ad castra. In fine enim mundi cum plenitudo gentium introierit, [2]) tunc etiam omnis Israel salvabitur, et tunc est, cum cessabit lepra de facie Mariae: recipiet enim decus fidei, et splendorem Christi agnitionis accipiet, et restituetur vultus ejus, cum

---

[1]) Num. XII, 2. [2]) Rom. XI, 25. 26.

fiet uterque unus grex, et unus pastor. In quo vere dicendum est: „o altitudo [1]) divitiarum sapientiae, et scientiae Dei!" qui ita conclusit omnes sub peccato, ut omnibus misereatur in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA VII.

Rursum de Aethiopissa, et de lepra Mariae, quae superfuerat.

1. Sicut Apostolus dicit: „haec [2]) omnia in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter commonitionem nostram:" quaero, quid commonitionis accipiamus ex eo, quod lectum est nobis, quia detraxerunt Aaron et Maria de Mose, et propter hoc correpti sunt; Maria vero etiam leprosa efficitur. Tanta autem fuit cura correptionis hujus, ut dum Maria septimanae tempus expleret in lepra, populus Dei non ageret iter ad terram repromissionis, ne tabernaculum testimonii moveretur. Primo interim moneor, et utiliter ac necessario moneor ex hoc facto, ne detraham fratri, ne male loquar de proximo meo, ne aperiam os meum ad derogandum non solum sanctis, sed et quibuslibet proximis meis. Vides, quanta ex hoc indignatio Dei fuerit, quanta vindicta processerit. Denique adversum peccatum istud simili indignatione etiam in Psalmis Deum commoveri videmus, et dicere: „sedens [3]) adversus fratrem tuum detrahebas, et adversus filium matris tuae ponebas scandalum." Similiter autem et in alio psalmo ex persona justi, scientis hoc

---

[1]) Rom. XI, 33. [2]) I Cor. X, 11.
[3]) Psalm. L, 20. (XLIX.)

Deo quam maxime displicere, dicitur: „detrahentem[1]) occulte adversus proximum suum persequebar.“ Ex iis igitur omnibus divinae scripturae sermonibus, velut gladiis quibusdam utrinque acutis, obtrectandi fratribus, et derogandi sanctis vitium resecemus. Lepra enim consequitur derogantes et cacologos, id est, maleloquos. Post haec autem a moralibus ad intelligentiam mysticam transeamus. Quamvis et in superiore tractatu pauca jam dicta sint, tamen quae defuisse videntur, addemus. Videamus ergo, quis est, qui derogat Mosi, quis de eo male loquitur. Non solum Judaei, sed et haeretici, qui non recipiunt legem et prophetas, etiam ipsi detrahunt de Mose. Denique solent ei etiam crimen impingere, dicentes, quia homicida fuit Moses, interfecit enim Aegyptium: et alia multa, vel in ipsum, vel in prophetas blasphemo ore concinnant. Isti ergo, quia detrahunt Mosi, habent lepram in anima sua, et sunt in homine interiore leprosi, et ideo habentur extra castra ecclesiae Dei. Sive ergo haeretici sint, qui derogant Mosi, sive de ecclesia sint, qui detrahunt fratribus, et male loquuntur de proximis suis, omnes qui hoc vitio aguntur, dubitandum non est quin leprosi sint in anima sua. Et Maria quidem interveniente Aaron pontifice septima die curatur: nos vero si[2]) obtrectationis vitio inciderimus in animae lepram, usque ad finem septimanae mundi, id est, usque ad resurrectionis tempus leprosi in anima permanebimus,[3]) et immundi: nisi dum poenitendi tempus est, corrigamur, et conversi ad Dominum Jesum, ac supplicantes ei, per poenitentiam purgemur ab immunditia leprae nostrae. Ego autem puto, quod non solus ille po-

---

[1]) Psalm. CI, 5.

[2]) Edd. Merlini: si in obtrectationis vitium inciderimus, in animae lepram usque etc.

[3]) Mss. „permanebimus.“ Libri editi (c. c. edd M.): „permanemus.“ R.

pulus prior, neque soli haeretici, de quibus supra memoravimus, detrahunt de Mose: sed et omnis qui scripta ejus male intelligit, et qui spiritualem legem carnaliter suscipit, Mosi derogat, quia de verbis spiritus carnaliter homines docet. Audistis, quid sibi judicii obtrectatores et maleloqui, et quid damnationis adquirant: audite nunc et quantum beneficii conferant iis, quibus obtrectant. Nunquam invenimus tantas laudes Deum dixisse de Mose famulo suo, quantas nunc dici videmus, quando ab hominibus ei derogatum est.

2. Audi ergo in consequentibus quid referat, et quibus Mosen laudibus efferat Spiritus sanctus. „Et [1]) descendit, inquit, Dominus in columna nubis, et stetit ad ostium tabernaculi testimonii. Et vocati sunt Aaron et Maria, et steterunt ambo, et dixit ad eos: audite verba mea. Si fuerit propheta quis vestrum Domini, in visionibus ei agnoscar, et in somnis loquar ei. Non sicut famulo meo Mosi, qui in tota domo mea fidelis est: os ad os loquor ad eum, in specie, et non in aenigmate, et gloriam Domini vidit. Et quare non timuistis detrahere famulo meo Mosi? Et ira furoris Domini facta est super illos, et discesserunt, [2]) et nubes discessit a tabernaculo, et ecce, Maria facta est leprosa sicut nix." Videte, [3]) quid sibi poenae contulerint obtrectatores, quid vero illi, cui obtrectaverant, quaesiverint laudis. Sibi turpitudinem, illi splendorem, sibi lepram, illi gloriam, sibi opprobrium, illi magnificentiam quaesiverunt. Verumtamen Moses priusquam acciperet Aethiopissam, non est scriptum, quia in specie locutus sit ei Deus, et non in aenigmate: sed ubi accepit Aethiopissam, tunc dicit de eo Deus, quia „os [4]) ad os loquar ad eum, in specie, et

[1]) Num. XII, 5—10.

[2]) Ed. Ruaei sola hoc loco: „discesserunt" omisso „et." Cfr. Num. XII, 9.

[3]) Edd. Merlini: Videtis etc. [4]) Num. XII, 8.

non in aenigmate." Modo enim cum Moses venit ad nos, et conjunctus est huic nostrae Aethiopissae, lex Dei jam non in figuris, et in imaginibus sicut prius, sed in ipsa specie veritatis agnoscitur: et quae prius in aenigmate designabantur, nunc in specie et veritate complentur. Et ideo ille, qui species figurarum et aenigmatum disserebat, dicit: „scimus [1]) autem, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes in Mose baptizati sunt in nube et in mari, et omnes eandem escam spiritualem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritualem biberunt. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra: petra autem erat Christus." Vides, quomodo aenigmata legis Paulus absolvit, et species aenigmatum docet, et dicit, quia petra in aenigmate erat apud Mosen, antequam jungeretur huic nostrae Aethiopissae. Nunc in specie petra Christus est. Nunc enim os ad os loquitur per legem Deus. Antea in aenigmate fuit baptismus in nube et in mari, nunc autem in specie regeneratio est in aqua et in Spiritu sancto. Tunc in aenigmate erat manna cibus, nunc autem in specie caro Verbi Dei est verus cibus, sicut et [2]) ipse dicit, quia „caro [3]) mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus." Sic ergo jam nunc Moses apud nos positus, et huic Aethiopissae conjunctus, vel ipse ad nos, vel Deus ad ipsum non loquitur in aenigmate, sed in specie. His autem additur: „et [4]) gloriam, inquit, Domini vidit." Quando vidit Moses gloriam Domini? Ego tunc dico, quando transformatus est Dominus in monte, et aderat ei Moses cum Elia, et colloquebantur ei. Et ideo recte in consequentibus adjungit: „et [5]) quare non timuistis detrahere famulo meo Mosi?" Quod evidenter utique ad eos dictum dirigitur, qui Evan-

---

[1]) I Cor. X, 1—4. [2]) Deest „et" in edd. M.

[3]) Ev. Joann. VI, 55.

[4]) Num. XII, 8. [5]) Num. XII, 8.

gelia quidem suscipere videntur, derogant autem Mosi, et merito arguuntur, quia cum discant per Evangelium, quod Moses una cum Elia vidit gloriam Domini, legi et prophetis ausi sunt derogare. Et ideo nos non detrahamus Mosi, nec derogemus legi, sed simus non solum auditores legis, sed et factores, ut cum ipso Mose conglorificari mereamur. Ego autem puto, quod et illi materiam praestant ad derogandum Mosi, qui, verbi causa, cum legitur liber Levitici, vel lectio Numerorum, non ostendunt, quomodo haec, quae in aenigmate scripta sunt, intelligi per speciem debeant, id est, qui non spiritualiter ea, quae in lege leguntur, exponunt. Necessario enim, qui audiunt ritum sacrificiorum, vel sabbatorum observantiam, vel ceterorum similium in ecclesia recitari, offenduntur, et dicunt: quid hoc necesse est in ecclesia legi? Quo nobis prosunt praecepta Judaica, et spreti populi observantiae? Haec Judaeorum sunt, et Judaei de iis viderint. Ne ergo hujusmodi offendicula auditoribus accidant,[1]) danda opera est ad scientiam legis, et secundum hoc, quod spiritualis est lex, intelligenda et explananda sunt omnia quae leguntur, ne doctorum causa, imo desidia et negligentia, ab imperitis et indoctis derogetur Mosi: sed convertamur ad Dominum, ut auferat a nobis velamen literae; ut non nobis deformis vultus Mosis, sed gloriosus ac[2]) decorus appareat, ita ut non solum non obtrectemus, sed et pro magnitudine sensuum, laudem ei et gloriam conferamus. „Et[3]) ira furoris Domini facta est super illos, et discesserunt, et nubes recessit a tabernaculo; et ecce, Maria facta est leprosa sicut nix.“ Ira furoris Domini efficitur

---

[1]) Cod. Mscr. Ebroicensis: „accidant.“ Cod. sancti Theodorici: „contingant.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „accedant.“ R.

[2]) Edd. Merlini: et decorus.

[3]) Num. XII, 9. 10. Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 55. not 2. „et discesserunt.“

super eos, qui male loquuntur, et detrahunt. Verum tamen quod dicit: „et [1]) nubes recessit a tabernaculo; et ecce, Maria facta est leprosa sicut nix:“ considerandum diligentius est, quod prius recedit nubes, et ita lepra repletur: ut ostendatur, quia, etiam si est in aliquo gratia sancti Spiritus, et obtrectat, et detrahit, recedit ab eo post obtrectationem, et sic lepra repletur anima ejus. Nam et populus ille prior habuit in se gratiam Dei, sed postquam in verum Mosen, Dominum nostrum Jesum Christum extenderunt linguas blasphemiae suae, discessit ab illis nubes, et transivit ad nos in montem excelsum, cum Salvator noster transformatus est, et nubes refulgens obumbravit discipulos ejus, et venit vox de nube, dicens: „hic [2]) est filius meus dilectissimus, in quo mihi bene complacui.“ Post hoc ergo Maria facta est leprosa sicut nix. Donec aderat nubes, Maria non erat leprosa, sed cum discessit. Donec enim visitatio Dei erat in populo illo, non erat leprosus. Ubi vero discessit, ignominia vultus sui contexit eum. Sed et nos timeamus, ne forte effugemus a nobis hanc nubem male loquendo, male agendo, male cogitando: et tunc apparebit in nobis lepra peccati, cum deseruerit nos gratia Dei.

3. „Et [3]) respexit Aaron ad Mariam, et ecce, erat leprosa. Et dixit Aaron ad Mosen: precor, Domine, ne contuleris in nos peccatum, quoniam ignoravimus quod peccavimus. Ne fiat simile [4]) morti, et ut aborsus ejectus de vulva matris, et [5]) comedit dimidium carnis ejus.“ Vult in hoc ostendere, quod populus ille formatus quidem fuerit in vulva matris suae synagogae, non tamen

---

[1]) Num. XII, 10. [2]) Matth. XVII, 5.

[3]) Num. XII, 10. 11. 12.

[4]) Mss. „simile.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „similis;“ male, cum in graeco textu legatur: ὡσεὶ ἴσον. R.

[5]) Edd. Merlini perperam: en comedit etc.

pervenire potuerit ad perfectum et integrum partum. Sicut enim aborsus imperfectus et incompositus est partus: ita et ille populus aliquanto quidem tempore intra vulvam matris, hoc est, intra synagogae institutionem positus fuit: sed peccatis intercedentibus, formari ad integrum, vivificarique non potuit: et ideo abjecti sunt velut aborsus imperfectus et immaturus, peccato scilicet consumente dimidium, ut ait, carnis ejus. Est tamen interdum et aborsus bonus. Bonus autem aborsus dicitur, cum aliis comparatur, sicut et Ecclesiastes ait: „et [1]) dixi: bonus est aborsus magis quam ille.“ Qui ille? „Qui [2]) in vanitate, inquit, incedit et in tenebris ambulat. Non ergo absolute bonum dicit aborsum, sed bonum magis quam vitam, quae in vanitate ducitur, et in tenebris ignorantiae. Et fit apud eum quaedam comparatio singulorum. Dicit enim et alibi [3]) ipse Ecclesiastes, bonos esse mortuos magis, quam viventes. Quibus rursus si compares aborsum, bonum esse dicas [4]) super utrumque. Si ergo consideres, qui sunt vivi, et qui sunt mortui, quibus aborsus melior sit pro eo, quod ne gustaverit quidem vitae mundi hujus auspicia, invenies quae sint in comparatione ista differentiae. Considera ergo, quia non alios ibi nominat viventes, nisi de quibus dicitur in Psalmis: „verum [5]) tamen vanitas omnis homo vivens.“ Omni ergo homine, qui in vanitate vivit. Non enim omnis vita in vanitate est, sed illa vita, quae secundum carnem est, et secundum errores ac voluptates saeculi, haec [6]) est vita vanitatis, et super hanc est omnis, qui huic vitae mortuus est, et qui

---

[1]) Ecclesiast. VI, 3. [2]) Ecclesiast. VI, 4.

[3]) Cfr. Ecclesiast. VII, 1.

[4]) Libri editi (v. c. edd. M.): „dicat;“ sed Mss. „dicas.“ R.

[5]) Psalm. XXXIX, 5. (XXXVIII.)

[6]) Cod. Bellovacensis: „haec vita est vanitas.“ Cod. Ebroicensis: „haec est vitae vanitas.“ R.

dicit: „mihi [1]) autem mundus crucifixus est, et ego mundo:" et de quo dicitur: „mortui [2]) ergo estis cum Christo." Isti ergo meliores sunt, quam illi viventes. Sed super hos esse dicitur aborsus, quia licet venisse videatur in carne, nulla tamen vanitatis vitae hujus sumsit initia. Introducit tamen Ecclesiastes et alium quendam, ut videtur, etiam isto meliorem, de quo dicit: „et [3]) optimus est super hos duos, qui nondum natus est:" hoc est, qui ne ad conclusionem quidem vulvae carnalis, et corporeae nativitatis venit injuriam. Sed et hoc ipsum, quod dicit Ecclesiastes: „laudavi [4]) omnes mortuos magis quam vivos, et eos, qui vivunt usque nunc:" quomodo non evidenter ostendit, quod eos dicat meliores, qui mortui sunt mundo, et eos pronuntiet inferiores, qui vivunt mundo? Nam si secundum literam velis intelligere, quomodo laudandi sunt mortui magis quam viventes? Laudari enim solet quis in eo, quod voluntate bona, et proposito egerit. [5]) Mors autem ista communis, nulli ex voluntate, nec ex proposito venit. Quomodo ergo dignus laude videbitur in eo quis, quod contra propositum patitur? Alioquin laudabitur et Pharao [6]) rex Aegypti, qui submersus est in mare, super Mosen, qui de mari vivus evasit. Laudabuntur et Aegyptii, qui mortui sunt in aquis, magis quam populus Dei, qui transivit per siccum in medio mari. Non ergo ita intelligas, sed scito te laudandum esse mortuum, cum potueris dicere: „Christo [7]) concrucifixus sum. Vivo autem jam non ego, vivit autem in me Christus." Si renuntiasti saeculo, si abjecisti vitia, si jam non moveris ad peccatum, sed mortuus es peccato, melior es quam ille, qui vivit peccato, et erit in te mors

---

[1]) Galat. VI, 14. [2]) Cfr. Coloss. III, 3.

[3]) Ecclesiast. IV, 3. [4]) Ecclesiast. IV, 2.

[5]) Cod. sancti Theodorici: „egerit." Libri editi (v. c. edd. M.): „gerit." R.

[6]) Cfr. Exod. XIV. [7]) Galat. II, 19. 20.

ista laudabilis. Nam pro morte hac communi, quae lege naturae unicuique venit, nemo laudatur. Haec licet per excessum, commemorari tamen oportuit in eo loco, ubi sermo Dei Mariam pro culpa obtrectationis, et pro plaga correptionis aborsum dicit effectam, ut ostenderemus, quia est et vituperabilis, est et laudabilis aborsus. Denique etiam Apostolus sciens, in istis, quos [1]) supra diximus, ordinibus esse aliquem laudabilem aborsus ordinem, etiam de semet ipso dicit: „novissime [2]) autem omnium, tanquam abortivo, visus est et mihi:“ super viventes se quidem et super mortuos, post eos tamen, qui necdum nati sunt, numerans. Fit ergo sicut aborsus Maria. Non enim potuit populus ille ad perfectum formari in lege, sicut et Paulus pronuntiat dicens: „neminem [3]) enim ad perfectum adduxit lex.“ Denique et idem Apostolus de quibusdam, quos a fide delapsos, et velut in aborsum conversos ad perfectae rursum nativitatis instituta reparabat, ait: „filioli [4]) mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.“

4. „Et [5]) proclamavit Moses ad Dominum dicens: Deus, [6]) precor te, sana eam.“ Et quem oportebat orare ad Dominum pro sanitate populi illius, nisi Mosen? Moses orat pro illis. Et forte hoc erat, quod cum Domino Jesu Christo colloquebatur, cum in monte transformatus est, petens ab eo, ut, cum plenitudo gentium introisset, tunc omnis Israel salvus fieret. „Et [7]) dixit Dominus ad Mosen: si pater ejus exspuisset in faciem ejus, nonne erubesceret septem diebus? Separetur septem diebus extra castra, et post haec introibit.“ Quid est, si pater ejus

---

[1]) Ed. Ruaei sola: quibus. [2]) I Cor. XV, 8.

[3]) Cfr. Hebr. VII, 19. [4]) Galat. IV, 19.

[5]) Num. XII, 13.

[6]) Libri editi (v. c. edd. M.): „Deus meus,“ sed in Mss. et in textu graeco deest „meus.“ R.

[7]) Num. XII, 14.

exspuisset in faciem ejus, erubesceret septem diebus? Mariam loco synagogae posuimus, huic exspuit pater ejus in faciem. Signum repudii est in faciem conspui. Denique in lege scriptum est, ubi jubetur, ut relictae [1]) proximi proximus nubat, si voluerit proximus repudiare conjugium, ut discalceatus in faciem conspuatur, et hoc datum est velut signum repudii. Hinc ergo Maria, id est, populus ille cum repudiatur a Deo, conspui in faciem dicitur. Habemus et in alio loco significantiam sputi, cum dicit Esaias: „omnes [2]) gentes sicut gutta situlae, et sicut sputum reputatae sunt.“ Ostenditur ergo in hoc, quod etiam populus ille sicut gentes ceterae, quae ut sputum reputantur, abjectus est. Et revera si consideres honorem illum priorem, cum pontificalis apud eos ordo florebat, cum insignia sacerdotum, cum Levitica ministeria, cum majestas templi, cum prophetalis splendor, et cum coelestibus super terram consortiis utebantur, quis honor fuit ille? Quae gloria? Et rursum si nunc adspicias, quanto dedecore horrescant, sine templo, sine altari, sine sacrificio, sine propheta, sine sacerdotio, sine ulla coelesti visitatione, dispersi per omnem terram profugique viventes: quis non evidenter agnoscat, quod conspuit pater illius in faciem ejus, et perfudit vultum eorum ignominia? Septem ergo diebus separatur extra castra. Diximus etiam in superioribus, quod septem dies isti, septimanam mundi istius designent. In septimana [3]) enim dierum, creaturae totius visibilis substantiae videntur esse productae. Tunc enim quae non erant, facta sunt. In septimana vero totius mundi, secreta quadam et Deo soli cognita dispensatione, quae tunc producta sunt, explicantur. Interim in hac septimana, qua sequestrata est Maria, non moven-

---

[1]) Cod. sancti Theodorici: „derelicta proximi proximo nubat.“ Cod. Ebroicensis et Belvacensis: „relictam proximi proximus nubat.“ R.

[2]) Jesai. XL, 15. [3]) Cfr. Genes. I.

tur castra filiorum Israel, sed stant uno in loco conclusi, et nullus est iis omnino profectus, donec mundetur Maria a lepra sua.

5. „Et[1]) post haec, inquit, promovit populus ex Aseroth, et consederunt in deserto Pharan.“ Aseroth interpretatur domus perfecta.[2]) Proficiscitur ergo populus, postquam[3]) Maria purgata est, a domibus perfectis, et venit in Pharan, quod interpretatur os visibile. Mihi videtur os visibile posse intelligi, quod Verbum caro factum est, et invisibilis visibilis effectus: et hoc significari, quod posteaquam finis et perfectio omnium, quae erga illum populum gerenda fuerant, venit, tunc transit, et venit ad eum, quem Verbum carnem factum ante non credidit. „Et[4]) locutus est Dominus ad Mosen, dicens: mitte viros, et considerent terram Chananaeorum, quam ego do filiis Israel in possessionem,“ et reliqua, in quibus de exploratoribus terrae narratur, qui missi renuntiant, quod terra quidem sit bona, et admirabilis: habitant autem in ea filii gigantum, in quorum conspectibus populus Dei quasi locustae videantur. Et plures quidem desperant se posse salvari a filiis gigantum: Jesus tamen non desperat, sed confirmat populi fidem cum Caleb, qui est de tribu Juda, et dicunt: „si[5]) diligit nos Deus, introducet[6]) nos in terram hanc.“ Quae[7]) est ergo terra ista secundum spiritualem intellectum, quae terra quidem sancta est, et terra bona, sed ab impiis habitatur? Qui sunt ergo isti hostes, qui habitant in terra sanctorum?

---

1) Num. XII, 16.

2) Sic habent Mss. In editis (v. c. edd. M.) pro „perfecta“ legitur „perfectae.“ R.

3) Edd. Merlini: posteaquam.

4) Num. XIII, 1. 2. 5) Num. XIV, 8.

6) Edd. Merlini: introducat.

7) Edd. Merlini: Quae ergo est etc.

Et quomodo ejiciendi sunt, ut illis ejectis sancti succedant in locum eorum? Redeamus ad Evangelia, redeamus ad Apostolum. Evangelia sanctis promittunt regna coelorum. Apostolus dicit: „nostra [1]) autem conversatio in coelis est.“ In coelis ergo est locus hereditatis, qui promittitur sanctis. Et quid putamus, quod nullus nunc adversarius sit in his locis, quae tibi promittuntur, quem [2]) tu inde debeas pugnando depellere, ut liber ad ea, quae tibi promittuntur, loca evolare possis? Et quomodo dicit Dominus „a [3]) diebus Joannis baptistae, quia regnum coelorum vim patitur, et vim inferentes rapiunt illud?“ Nisi enim essent, quibus vis fieret, nunquam essent qui inde depelli et extrudi deberent, nunquam diceretur, per vim diripiendum esse regnum coelorum. Et nisi essent, cum quibus certamen nobis esset ac proelium, nunquam diceret Apostolus: „non [4]) est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principatus, et potestates, adversus mundi hujus rectores tenebrarum harum, adversus spiritualia nequitiae in coelestibus.“ De quibus etiam illud Dei dictum divinitus per prophetam intelligendum videtur, ubi ait: „et [5]) inebriatus est gladius meus in coelo.“ Necesse est ergo spirituales nequitias, quae in coelestibus esse dicuntur, qui sunt veri Chananaei, vinci abs te, ut expeditus ad coelestia regna transire possis, ut tu pro illis habites ibi. Scito tamen gigantes eos esse. Gigas dicitur omnis, qui adversus Deum resistit. Quicunque ergo adversatur Deo, et contrarius est veritati, quod illi principaliter faciunt, merito gigas appellatur. Tibi ergo praestatur, ut devictis gigantibus intres in re-

---

[1]) Philipp. III, 20.

[2]) Libri editi (c. c. edd. M.): „quem tu debeas pugnando evincere;“ sed Mss. ut in nostro textu. R.

[3]) Matth. XI, 12. [4]) Ephes. VI, 12.

[5]) Jesai. XXXIV, 5.

gnum, quod illi perdiderunt, ut impleatur, quod scriptum est: „quis accipiet a gigante spolia?" Unde et Dominus dicebat in Evangelio: „nemo [1]) potest introire in domum fortis, et diripere vasa ejus, nisi prius alligaverit fortem:" qui licet propter superbiam suam a domo coelesti jam sit ejectus, tu tamen nisi viceris illum, non introibis in domum fortis. Nec vinci solum, verum et alligari illum oportet. Nisi enim alligetur, haudquaquam tutum esse poterit iter nostrum. Nunc ergo quantum ad comparationem humanae, et daemonicae naturae, nos locustae sumus, et illi gigantes: et praecipue si dubia sit fides nostra, et si nos perterreat infidelitas, illi vere [2]) gigantes erunt, et nos locustae. Si vero sequamur Jesum, et credamus verbis ejus, ac fide ejus repleamur, tanquam nihil erunt in conspectu nostro. Audi enim, quomodo nos hortatur, et dicit: „si [3]) amat nos Deus, introducet nos in terram hanc:" quoniam bona est, et fructus ejus mirabilis. Typus ergo, et figura, quae praecessit in patribus, completur in nobis. Ejecerunt illi gentes, et consecuti sunt hereditatem eorum. Consecuti sunt enim omnem terram Judaeae, et Jerusalem civitatem, et montem Sion. Haec in illis impleta sunt, ad te autem quid dicitur? Non, inquit, accessistis ad ea, quae visibilia sunt, sed ad invisibilia. „Accessistis [4]) enim, inquit, ad montem Dei viventis, et ad civitatem coelestem Jerusalem, et ad multitudinem angelorum." Sed et alibi idem Apostolus dicit: „Jerusalem [5]) autem quae sursum est, quae est mater omnium nostrum." Si quis verbis Apostoli dicentis, Jerusalem esse coelestem, non accommodat fidem, potest

---

[1]) Matth. XII, 29.

[2]) Deest „vere" in edd. M.

[3]) Num. XIV, 8. — Edd. M. hoc quoque loco, cfr. pag. 63. not. 6. „introducat."

[4]) Hebr. XII, 22. [5]) Galat. IV, 26.

et haec verba nostra recusare. Si vero verbis Pauli fides adhibenda est, sicut et certe adhibenda est, et Jerusalem coelestem esse credimus ad typum terrenae hujus, et quae scripta videntur de hac terrena, ad illam coelestem rectius spirituali intelligentia conferemus. Accessimus ergo, sicut Paulus dicit, ad coelestem Jerusalem, sine dubio et ad coelestem Judaeam: et sicut illi de terrestri Judaea ejecerunt Chananaeos, et Pherezaeos, et Evaeos, reliquasque gentes: ita et nos qui accessimus ad montem Dei, et ad regna coelestia, necesse est ut debellemus contrarias potestates, et spiritualia nequitiae in coelestibus: et sicut illi ejecerunt Jebusaeum de Jerusalem, et quae prius Jebus vocata fuerat, postmodum appellata est Jerusalem: ita et nos oportet, ut ita dicam, expellere prius Jebusaeum de Jerusalem, et sic hereditatem ejus consequi. Sed illi quidem haec faciebant armis visibilibus, nos vero invisibilibus. Illi vincebant corporalibus proeliis, nos autem spirituali certamine superamus.

6. Quod si vis audire, Paulus, qui non solum magister gentium, sed et militiae hujus magister est, quomodo pugnaverit prior, audi quid ipse de se scribat, sicut etiam et supra memoravimus. „Non [1]) est, inquit, nobis colluctatio adversum carnem et sanguinem: sed adversum principatus et potestates, adversus rectores mundi hujus, tenebrarum harum, adversus spiritualia nequitiae in coelestibus." Propterea et [2]) hanc pugnam spiritualem atque invisibilem pugnaturis, spiritualia arma, et invisibilia tela componit, et dicit: „induite [3]) vos loricam caritatis, [4]) et galeam salutis, et adsumite scutum fidei, in quo possitis

---

[1]) Ephes. VI, 12.

[2]) Edd. Merlini perperam: de hanc — pugnaturis etc.

[3]) Cfr. Ephes. VI, 14. 15. 17. 16. — 17.

[4]) Cod. sancti Theodorici: „castitatis." R. — Cfr. loc. laud. vers. 15., ex quo apparet, lectionem hujus Codicis receptae esse praeferendam.

omnia tela maligni ignita exstinguere." Sed „et gladium spiritus, inquit, adsumite, quod est verbum Dei." Cum ergo talibus te armaveris telis, sequens Jesum ducem, non verearis gigantes illos: videbis enim, quomodo eos tibi subjiciet Dominus Jesus: et sicut patres calcaverunt cervices gentium, ita et tu calcabis super cervices daemonum. Ipse enim dicit iis, qui eum fideliter sequuntur: „ecce, [1]) dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici." Vult enim semper Jesus res mirabiles facere, vult de locustis vincere gigantes, et de iis, quae in terris sunt, coelestes superare nequitias. Et fortasse hoc est, quod dicebat in Evangeliis, quia qui credit in eum, non solum faciet illa, quae ipse fecit, sed „majora, [2]) inquit, horum faciet." Vere enim majus mihi videtur, quod homo in carne positus, fragilis, et caducus, fide tantum Christi et verbo ejus armatus, superet gigantes, daemonum legiones. Quamvis ipse sit, qui vincit in nobis, plus tamen esse dicit, quod per nos vincit, quam quod per se vincit. Tantum est, ut nos armis istis semper simus armati, et conversatio nostra semper in coelis sit. Omnis motus noster, omnis actus, omnis cogitatio, omnis sermo coelestis sit. Quanto enim nos illuc ardentius adscendimus, tanto illi praecipitantius ruent: et quanto nos magis augemur, tanto [3]) illi inferiores fient. Vita nostra si sancta sit, si secundum Deum sit, illis conferet mortem. Si segnis et luxuriose sit, potentes eos adversum nos et gigantes faciet. Quanto ergo nos virtutibus crescimus, tanto illi inferiores efficiuntur, et fragiliores. [4]) Sicut e contrario si nos infirmemur, et terrena requiramus, illi fortiores fiunt. Et quanto nos

---

[1]) Luc. X, 19. [2]) Ev. Joann. XIV, 12.

[3]) Cod. sancti Theodorici: „tanto illi infirmiores efficiuntur et fragiliores." R. — Cfr. pag. huj. not. 4.

[4]) Edd. M. et R. „fragiles." — Huc forsan, non illuc, cfr. pag. huj. not. 3., Ruaei ista nota spectat.

dilatamur in terris, tanto illis spatia in coelestibus largiora concedimus. Unde hoc magis agamus, ut nobis augescentibus, illi minuantur, nobis ingredientibus, illi pellantur, nobis adscendentibus, illi cadant: sicut et ille cecidit, de quo dicit Dominus in Evangelio: „ecce,[1]) vidi Satanam sicut fulgur cadentem de coelo:" ut illis projectis, introducat nos illuc Dominus noster Jesus, et percipere regnum suum coeleste concedat. Ipsi gloria in aeterna saecula saeculorum! Amen!

HOMILIA VIII.

De iis, quae ab exploratoribus renuntiantur, et de indignatione Domini, ac supplicatione Mosis et Aaron.

1. Duodecim[2]) missi sunt inspectores ex filiis Israel ad considerandam terram, quae iis fuerat repromissa, iique post quadraginta dies regressi, diversa renuntiant. Nam decem ex iis in desperationem populum mittunt, ita ut velint abjecto Mose eligere alium ducem, et reverti in Aegyptum. Alii vero duo[3]) bona nuntiant, et cohortantur populum permanere in fide, dicentes: „si[4]) diligit nos Dominus, introducet nos in terram hanc." Sed populus infidelitatis desperatione praeceps agitur, et ad lapidandos eos, qui bona nuntiant, prosiliit. Majestas vero Domini protegit eos in nubibus. „Et[5]) dicit Dominus ad Mosen: feriam eos morte, et interimam eos, et faciam te, et domum patris tui in nationem magnam, et multo

---

[1]) Luc. X, 18.
[2]) Cfr. Num. XIII, 1. seqq.
[3]) Edd. Merlini: dum bona etc.
[4]) Num. XIV, 8. — Edd. Merlini: introducat.
[5]) Num. XIV, 11. 12.

magis quam haec est.“ Fit ergo tanta haec comminatio a Domino, non ut passibilis et iracundiae vitio subjacens ostendatur divina natura, sed ut per haec et Mosis caritas, quam erga populum habebat, et Dei bonitas, quae [1]) super omnem malum agentem est, innotesceret. Scribitur enim irasci Deus, et comminari interitum populo, quo doceatur homo tantum sibi esse apud Deum loci, tantumque fiduciae, ut etiamsi sit aliqua in Deo indignatio, obsecrationibus mitigetur humanis: tantumque de eo impetrare posse hominem, ut et propria statuta convertat. Bonitas enim, quae subsequitur iracundiam, et Mosis fiduciam ostendit apud Deum, et alienam ab iracundiae vitio divinam docet esse naturam. Simul et mysterium in saeculis futuris explendum continet sermo, per quem promittit Deus, quod alium populum hoc abjecto resuscitet. Ait enim: „percutiam [2]) eos morte, et perdam eos, et faciam te et domum patris tui in nationem magnam, multo magis quam haec est.“ Comminatio ergo haec non est iracundia, sed prophetia. Adsumenda namque erat alia natio, id est, populus iste nationum, sed non per Mosen. Excusavit namque se Moses. Sciebat enim, quia gens illa magna, quae repromittitur, non per Mosen vocanda erat, sed per Jesum Christum, et non Mosaicus, sed Christianus erat populus appellandus. Idcirco igitur plurimum exorat Moses pro populo illo. Dominus vero modum correptionis librata moderatione dispensat, et dicit, [3]) quia viri quidem, qui exierunt de Aegypto, et tentaverunt me, atque increduli permanserunt, cadent in deserto hoc, et [4]) „non videbunt, inquit, terram, quam juravi patribus eorum: sed filii ipsorum, qui sunt mecum hic, quicunque

[1]) Sic Codd. Sagiensis, Carnutensis, Ebroicensis, et Turonensis. Libri editi (v. c. edd. M.): „quae super omnem mentem est.“ R.

[2]) Num. XIV, 12. [3]) Num. XIV, 22.

[4]) Num. XIV, 23.

ignorant bonum vel malum." Sit fortassis aliquid etiam secretioris mysterii in verbis Domini, dicentis: „filii [1]) eorum, qui sunt mecum hic." Ubi hic? Aut quomodo mecum? Qui habet aures audiendi, audiat. Nos interim dicimus, quia patres nostri fuerunt ille populus prior, nos autem filii ipsorum sumus. Illi ergo quoniam peccaverunt, abjecti sunt et ceciderunt: nos autem filii ipsorum pro ipsis surreximus, et erecti sumus, qui nesciebamus bonum vel malum. Ex gentibus enim sumus, qui neque bona, quae ex Deo veniunt, noveramus, neque mala, quae ex peccato generantur: si tamen succedentes in locum eorum, qui abjecti sunt, tanti lapsus timeamus exemplum, audientes commonitionem Pauli dicentem: „vide[2]) autem severitatem, et bonitatem Dei, in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem, in te autem bonitatem, si tamen permanseris in bonitate. Alioquin et tu excideris, et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur." Addit autem post haec Dominus, et dicit: „filii [3]) vero vestri erunt incolae in deserto quadraginta annis." Et quid haberet mysterii numerus iste, declarat dicens: „secundum [4]) numerum, inquit, dierum, quibus considerastis terram quadraginta diebus, pro die per annum, recipietis peccata vestra quadraginta annis." Timeo ego mysterii hujus secreta discutere. Video enim, quod peccatorum in hoc ratio comprehenditur et poenarum. Si enim unicuique peccatori annus adscribitur ad poenam pro unius diei peccato, et secundum rationem dierum, quibus peccatur, annorum totidem numerus in suppliciis consumendus est: vereor, ne forte nobis, qui quotidie peccamus, et nullum forte vitae nostrae diem absque peccato transigimus, ne ipsa forte saecula, aut etiam saecula saeculorum sufficere possint ad poenas luendas. In eo enim, quod populus

---

[1]) Num. XIV, 23. [2]) Rom. XI, 22. 23.
[3]) Num. XIV, 33. [4]) Num. XIV, 34.

ille prior pro quadraginta dierum delicto quadraginta annis cruciatur in deserto, nec terram sanctam introire permittitur, similitudo quaedam futuri judicii videtur ostendi, ubi peccatorum ratio discutienda est: nisi erit aliqua fortasse etiam bonorum operum compensatio, vel etiam eorum, quae in vita sua unusquisque mala recipit, ut Abraham de Lazaro docuit.[1]) . Sed haec nullius est ad integrum nosse, nisi illius, cui omne judicium tradidit pater. Quod autem dies peccati in annum poenae reputetur, non solum in hoc libro, in quo nihil omnino est, quod dubitari possit, ostenditur, sed et in libello Pastoris,[2]) si cui tamen scriptura illa recipienda videtur, similia designantur. Sed fortasse aliquis neget bonitati Dei convenire, ut pro unius diei peccato annum suppliciorum rependat: quin imo dicet, etiamsi diem pro die reddat, quamvis justus, non tamen clemens videtur esse, aut benignus. Audi ergo ad haec, si forte possimus difficultatem rei exemplis lucidioribus explanare. Si vulnus corpori infligatur, aut os confringatur, aut nervorum junctura resolvatur, sub unius horae spatio hujusmodi vulnera solent corporibus accidere, et plurimis postmodum cruciatibus ac doloribus exactis, multo vix tempore sanari: quanti enim tumores in loco, quanta tormenta generantur? Jam vero si accidat, ut in eodem vulnere, vel in eadem fractura iterum et saepius quis vulneretur, frequentiusque frangatur, quantis hoc poenis curari, et quantis potest cruciatibus medicari? Quanto autem tempore, si tamen potuerit, ad sanitatem perducitur? et vix aliquando ita curabitur, ut vel debilitatem corporis, vel foeditatem cicatricis effugiat. Transi nunc ab exemplo corporis ad animae vulnera. Anima quoties peccat, toties vulneratur. Et ne dubites peccatis eam velut telis et gladiis vulnerari, audi Apo-

[1]) Cfr. Luc. XVI, 19. seqq.

[2]) Cfr. Hermae lib. III. similitud. VI. cap. IV.

stolum monentem, ut adsumamus „scutum [1]) fidei, in quo possitis, inquit, omnia jacula maligni ignita exstinguere.“ Vides ergo, peccata maligni esse jacula, quae in animam diriguntur. Patitur autem et anima non solum vulnera jaculorum, sed et fracturas pedum, cum laquei parantur pedibus ejus, et supplantantur gressus ejus. Haec ergo et hujusmodi vulnera quanto tempore putas posse curari? O si possemus per unumquodque peccatum videre, quomodo homo noster interior assidue vulneratur, quomodo sermo malus vulnus infligit! Non legisti: „dicunt, [2]) quia vulnerant gladii, sed non ita ut lingua?“ Vulneratur ergo per linguam anima, vulneratur et per cogitationes et concupiscentias malas, frangitur autem et conteritur per opera peccati. Quae si omnia videre possemus, et vulneratae animae sentire cicatrices, certum est, quod usque ad mortem resisteremus adversum peccatum. Sed nunc sicut ii, qui vel daemone repleti, vel mente alienati sunt, non sentiunt si vulnerentur, quia naturalibus sensibus carent: ita et nos vel cupiditatibus saeculi amentes effecti, vel vitiis inebriati, sentire non possumus, quanta vulnera, quantas contritiones animae peccando conquirimus. Et ideo consequentissima ratio est poenae, id est, curae ac medicationis tempus extendi, et per unumquodque vulnus pro qualitate plagae medendi quoque spatia propagari. Sic ergo et Dei aequitas ac benignitas etiam in ipsis animae suppliciis evidens fiet: et haec audiens, qui peccavit, resipiscat, et ultra non peccet. Conversio enim in praesenti vita, et poenitentia fructuose gesta, celerem confert hujusmodi vulneribus medicinam, quia poenitentia non solum vulnus praeteritum sanat, sed et ultra animam peccato non sinit vulnerari. Imo et illud adjiciam: verbi causa, si peccator sum, numquid eadem mihi erit poena,

---

[1]) Ephes. VI, 16.

[2]) Cfr. Sap. Sirac. XXVIII, 18. (Ecclesiastic.)

si semel peccavi, quae et si secundo, et tertio, et si frequentius peccem? Non ita erit: sed pro modo, et numero, et mensura peccati, etiam poenae quantitas metienda est. Deus enim dabit [1]) „nobis panem lacrimarum," et potabit „nos in lacrimis," sed „in mensura." Mensura autem haec erit, quam sibi in hac vita unusquisque vel minus vel amplius peccando quaesierit. Sed et „calix [2]) in manu Domini vini meri plenus" esse dicitur „mixto." Miscebitur ergo sine dubio unicuique, et fiet judicium ejus non solum ex malis, quae gessit, sed etiam ex bonis. Et tamen cum utraque misceantur, faex ejus, quam ego puto malorum partem dici, non ad integrum exinanietur. Sed haec, ut diximus, in manu Dei sunt, nostrum autem est ad emendationem citius festinare, ad poenitentiam sine dissimulatione converti, lugere praeterita, cavere futura, invocare auxilium Dei: statim enim ut conversus ingemueris, salvus eris. Invenies enim advocatum, qui pro te interpellat patrem, Dominum Jesum Christum, multo praestantiorem quam fuit Moses, qui tamen oravit pro populo illo, et exauditus est. Et fortasse propterea Moses scribitur intervenisse pro peccatis populi prioris, et impetrasse veniam, ut multo magis nos confidamus, quod advocatus noster Jesus indubitatam nobis veniam impetrabit a patre: si tamen convertamur ad eum, et non recedat retro cor nostrum, sicut et Joannes in epistola sua dicit: „haec [3]) autem dico, filioli, ut non peccetis. Quod et si peccaverit aliquis vestrum, habemus advocatum apud patrem, Jesum justum, qui interpellat pro peccatis nostris." Ipsi gloria in aeterna saecula saeculorum! Amen!

---

1) Psalm. LXXX, 5. 2) Psalm. LXXV, 8.
3) Cfr. I Joann. II, 1. 2.

HOMILIA IX.

De batillis Chore, et seditione populi adversum Mosen, et de virgis, in quibus virga Aaron germinavit.

1. Apud Deum, ut intelligi datur, nihil est inutile, nihil otiosum, sed et ea, quae hominibus alienanda videntur et abjicienda, aliquid operis necessarii habere inveniuntur. Hunc autem nobis intellectum suggerit praesens lectio, quae de batillis Chore, et reliquorum, qui cum ipso peccaverunt, commemorat, quod ne haec quidem jubet abjici Deus, sed fieri ex iis laminas ductiles, atque ex iis altare circumdari. Refert ergo Scriptura, quia, ex praecepto Dei, „accepit,[1]) inquit, Eleazar filius Aaron sacerdotis batilla aerea, quae obtulerunt ii, qui exusti sunt, et fecerunt ex iis circulos, et apposuerunt eos altari, ad commemorationem filiorum Israel, ut non accedat quisquam alienigena, qui non est ex semine Aaron, imponere incensum coram Domino, ne fiat sicut Chore, et conspiratio ejus, sicut locutus est Dominus in manu Mosis.“ Manifeste quodam in loco Dominus per prophetam dicit: „non[2]) sunt consilia mea sicut consilia vestra, nec cogitationes meae sicut cogitationes vestrae.“ Si apud homines hodie judicaretur haec causa, et apud ecclesiarum principes haberetur examen de iis, verbi causa, qui diversa ab ecclesiis docentes divinae vindictae pertulerint ultionem, nonne judicarent, ut, si quid locuti sunt, si quid docuerunt, si quid etiam scriptum reliquerunt, universa pariter cum ipsorum cineribus deperirent? Sed non sunt judicia Dei sicut judicia nostra. Audi enim, quomodo de batillis eorum, qui contra prophetam Dei insurrexerant, jubentur fieri laminae, et in circuitu altaris

---

[1]) Num. XVI, 39. 40.

[2]) Cfr. Jesai. LV, 8. 9.

affigi. Chore figuram tenet eorum, qui contra ecclesiasticam fidem, et doctrinam veritatis insurgunt. Scriptum est ergo de Chore, et de coetu ejus, quod in batillis aereis incensum obtulerint ignis alieni. Et jubetur quidem a Deo ignis alienus dispergi et effundi: „batilla [1]) vero, inquit, quia sanctificata sunt, facito ea laminas ductiles, et circumda ex iis altare, quia oblata sunt coram Domino, et sanctificata sunt." Hoc ergo mihi per hanc figuram videtur ostendi, quod batilla ista, quae Scriptura nominat aerea, figuram teneant scripturae divinae. Cui Scripturae haeretici ignem alienum imponentes, hoc est, sensum et intelligentiam alienam a Deo, et veritati contrariam introducentes, incensum Domino non suave, sed exsecrabile offerunt. Et ideo forma ecclesiarum sacerdotibus datur, ut, si quando tale aliquid fuerit exortum, ea quidem, quae a veritate aliena sunt, ab ecclesia Dei penitus abstrudantur: si qua autem etiam in ipsis haereticorum verbis scripturae divinae sensibus inveniuntur inserta, ne pariter cum illis, quae fidei et veritati sunt contraria, respuantur: sanctificata sunt enim, quae de scriptura divina proferuntur, et Domino oblata. Potest autem et alio adhuc modo intelligi, quod de batillis praecipitur peccatorum, ut jungantur et socientur altari. Et primo hoc ipsum, quod aerea dicuntur, non otiosum videbitur. Ubi enim vera fides est, et integra verbi Dei praedicatio, aut argentea dicuntur, aut aurea: ut fulgor auri declaret fidei puritatem, et argentum igne probatum, eloquia examinata significet. Ista ergo, quae dicuntur aerea, in sono tantum vocis consistunt, non in virtute spiritus, et sunt, ut Apostolus dicit, ut [2]) „aeramentum sonans, aut cymbalum tinniens." Ista ergo batilla aerea, id est, haereticorum voces, si adhibeamus ad altare Dei, ubi divinus ignis est, ubi

---

[1]) Num. XVI, 37. 38.
[2]) I Cor. XIII, 1.

vera Dei[1]) praedicatio, melius ipsa veritas ex falsorum comparatione fulgebit. Si enim, ut verbi gratia dicam, ponam dicta Marcionis, aut Basilidis, aut alterius cujuslibet haeretici, et haec sermonibus veritatis, ac scripturarum divinarum testimoniis, velut divini altaris igne confutem, nonne evidentior eorum ex ipsa comparatione apparebit impietas? Nam si doctrina ecclesiastica simplex esset, et nullis intrinsecus haereticorum dogmatum assertionibus cingeretur, non poterat tam clara, et tam examinata videri fides nostra. Sed idcirco doctrinam catholicam contradicentium obsidet oppugnatio, ut fides nostra non otio[2]) torpescat, sed exercitiis elimetur. Propter hoc denique et Apostolus dicebat: „oportet[3]) autem et haereses esse, ut probati quique manifesti fiant inter vos.“ Hoc est dicere, oportet haereticorum batillis altare circumdari, ut certa et manifesta omnibus fiat fidelium atque infidelium differentia. Cum enim fides ecclesiastica velut aurum coeperit refulgere, et praedicatio ejus ut argentum igne probatum intuentibus resplenduerit: tunc majore cum turpitudine et dedecore haereticorum voces obscuri aeris vilitate sordebunt. Vis autem scire, quod, quae bona sunt, bona esse ex deteriorum magis comparatione noscuntur? Quis sciret bonam esse lucem, nisi noctis tenebras sentiremus? Quis dulcedinem nosceret mellis, nisi gustum amaritudinis accepisset? Ipsum denique diabolum, et obluctantes adversum nos contrarias potestates si auferas, virtutes animi sine obluctante non potuerunt[4]) enitescere. Sic ergo et sacerdotum fidelium

---

[1]) Edd. Merlini: fidei.

[2]) Deest „otio“ in libris editis, sed suppletur e Mss. Belvacensi, Ebroicensi, et Carnutensi. R. — Legitur „otio“ in edd. Merlini.

[3]) I Cor. XI, 19.

[4]) Edd. Merlini: poterunt.

gloria non poterit resplendescere,[1]) nisi eam infidelium reprobatio et poena commendet. Sed[2]) et ex iis, quae legimus, singuli quique justorum magis ex comparatione ceterorum clari videntur habiti apud Deum. Denique de Noë scriptum est,[3]) quod esset justus et perfectus in generatione sua. In quo ostenditur, quod non ex integro perfectus, sed in generatione sua perfectus fuerit, et ad comparationem ceterorum justus pronuntiatus sit. Simili modo puto etiam de Loth habendum. Quanto enim deteriores quotidie fiebant Sodomitae, tanto ille justior apparebat. Sed et in hoc ipso libro,[4]) quem habemus in manibus, cum ingressi essent ii, qui inspexerant terram, et decem ex iis meticulosis sermonibus desperationem populo[5]) incussissent, duo vero reliqui, id est, Caleb et Josue,[6]) bona nuntiarent, et hortarentur populum permanere in proposito, immortale iis a Domino meritum contulit non tantum sua confessio, quantum formido sodalium. Neque enim tam magnifice in iis virtus animi claruisset, nisi reliquorum decem turpis ignaviae formido patuisset. Haec autem diximus de batillis eorum, qui condemnati sunt, quae altari jubentur affigi, quod ex comparatione inferiorum justi appareant clariores, simul ut et posteris daretur exemplum, ne quis praesumtione superbi spiritus non sibi a Deo datum munus pontificatus invaderet, sed ut illi cedat, quem non ambitio humana, non favor corruptus adsciverit, nec largitio condemnanda subrogaverit, sed meritorum conscientia, et Dei voluntas assumserit.

2. Post haec refertur: „et[7]) murmuraverunt, inquit,

---

[1]) Edd. Merlini: resplendere.

[2]) Ed. Ruaei sola: Sed ex iis etc.

[3]) Gen. VI, 9. [4]) Cfr. Num. XIV.

[5]) Ed. Ruaei sola: populi.

[6]) Edd. Merlini perperam: Joannes.

[7]) Num. XVI, 41. 42. 43.

filii Israel adversum Mosen et Aaron, dicentes: vos occidistis populum Domini. Et factum est, cum irrueret synagoga super Mosen et Aaron, in impetu fugerunt ad tabernaculum testimonii. Illud vero obtexit nubes, et apparuit majestas Domini; et introivit Moses et Aaron ad faciem tabernaculi testimonii." Non legimus antea, quia obtexerit nubes tabernaculum, et apparuerit majestas Domini, et receperit intra nubem Mosen et Aaron, nisi nunc, cum insurrexit [1]) in eos populus, et lapidare eos voluit. Discamus ex hoc, quanta sit utilitas in persecutionibus Christianis, quantum gratiae conferatur, quomodo propugnator iis fiat Deus, quomodo abundanter sanctus Spiritus infundatur. Tunc enim maxime gratia Dei adest, cum hominum saevitia concitatur: et tunc pacem habemus apud Deum, cum ab hominibus propter justitiam bella perpetimur. „Ubi [2]) enim abundavit peccatum, superabundavit [3]) et gratia." Adoperuit ergo eos nubes tabernaculi, et irruit synagoga super Mosen et Aaron, et apparuit gloria Domini. Quamvis magni sint vitae merito Moses et Aaron, quamvis animi virtutibus polleant, apparere tamen iis Dei gloria non potuisset, nisi in persecutionibus, in tribulationibus, in periculis, atque in ipsa pene morte jam positis. Et tu ergo non putes tibi dormienti et otioso apparere posse gloriam Dei. Aut non et Paulus apostolus in iis Dei gloriam consequi meruit? Nonne super omnes ceteros enumerat se in tribulationibus, in necessitatibus, in carceribus fuisse, ter [4]) virgis caesum, semel lapidatum esse, naufragia pertulisse, pericula maris, pericula fluminum, pericula latronum, pericula

---

[1]) Edd. Merlini: insurrexerit.

[2]) Rom. V, 20.

[3]) Libri editi (v. c. edd. M.): „superabundabit." R.

[4]) Sic habent omnes Mss. Male autem, omissis reliquis, libri editi (v. c. edd. M.): „ter lapidatum esse, naufragia" etc. R.

a falsis fratribus? Quae quanto magis abundant, tanto amplius iis, qui patienter tulerint, conferunt gloriam Dei.

3. „Et[1]) locutus est Dominus ad Mosen et Aaron, dicens: discedite de medio synagogae hujus, et interimam eos semel. Et ceciderunt Moses et Aaron in faciem suam.“ In Sodomis quidem quando ad[2]) minimum decem requirebantur, per quos vix, si forte reperti essent, salvari possent ii, qui habitabant Pentapolim Sodomorum: nunc autem etiam duo, si tamen inveniantur, tales, qualis Moses fuit et Aaron, sufficere possunt, ut gens Israelitarum tota salvetur. Quid ergo dicemus amplius esse in iis duobus? Quae tanta virtus, quod meritum, quo sexcenta millia et eo amplius liberentur ab interitu vastatoris? Ego arbitror, quod in Mose lex significetur, quae docet homines scientiam et amorem Dei: in Aaron supplicandi Deo, et obsecrandi eum forma consistat. Si ergo accidat aliquando indignari nobis vel universo populo Deum, et si jam sententia ultionis procedat a Domino, redeat autem lex Dei in cor nostrum, commonens nos, et docens converti ad poenitentiam, satisfacere pro delictis, supplicare pro culpis: cessabit continuo iracundia, indignatio conquiescet, propitiabitur Dominus, quasi Mose et Aaron intercedentibus pro nobis, et pro universo populo supplicantibus. Si vero aliquando oriatur indignatio Dei, et veniat pro peccatis nostris saeva correptio: indurentur autem corda nostra, ne convertamur ad Dominum, neve humiliemur in conspectu ejus, ut in confessione supplicationum motus ejus et iracundiam mitigemus: sed e contrario dicamus: non est cura Deo de vita mortalium, nec pertinent haec ad Deum, reliquit nos olim, nec ad notitiam ejus ista perveniunt: si talia cogitemus in cordibus nostris, et haec de ore nostro proce-

[1]) Num. XVI, 44. 45.

[2]) Mss. „ad minimum decem.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „minus decem.“ R.

dant, certum est non esse in nobis Mosen et Aaron, legis scilicet scientiam et fructus poenitentiae, per quos interitum imminentis exitii possimus evadere. Hoc puto accidisse etiam populo illi, qui fuit ante nos, quando omnes declinaverunt,[1]) omnes simul inutiles facti sunt, et non fuit, qui faceret bonitatem, non fuit usque ad unum. Si enim fuisset, nunquam utique dereliquisset eos Deus. Sed et nos timeamus, ne forte simile aliquid inveniatur in nobis. Timeo enim illam sententiam, in qua Dominus et Salvator noster, qui cuncta praenoscit, quasi dubitans dicit: „putas[2]) veniens filius hominis inveniet fidem super terram?" Jubentur ergo Moses et Aaron exire de medio synagogae, ut interimatur synagoga de semel. Sed videamus, quid isti faciunt:[3]) sancti sunt, perfecti sunt, et plus magis Evangelii discipuli quam legis, et ideo diligunt etiam inimicos suos, atque orant pro persecutoribus suis. Illis enim saevientibus, ut interficerent eos, isti procidunt in faciem suam super terram.

4. „Et[4]) ait Moses ad Aaron: assume batillum, et impone super illud ignem ab altari, et injice illi incensum, et effer velociter in castra, et exora pro ipsis: exiit enim ira a conspectu Domini, et jam coepit vastare populum." Verum quoniam in hos pervenimus locos, volo de bonitate Dei admonere discipulos Christi, ne quis forte vestrum ab haereticis conturbetur, si quando certamen inciderit, illis dicentibus, quoniam Deus legis non est bonus, sed justus, et Mosis lex non bonitatem continet, sed justitiam. Videant ergo, qui Deum pariter criminantur et legem, quomodo Moses ipse et Aaron priores fecerunt

---

[1]) Cfr. Psalm. XIV, 3. (XIII.)

[2]) Luc. XVIII, 8.

[3]) Sic Mss. Libri autem editi (e. c. edd. M.): „faciunt, qui sancti sunt." R.

[4]) Num. XVI, 46.

hoc, quod postmodum Evangelium docuit. Ecce diligit Moses inimicos, et orat pro persecutoribus suis, quod utique Christus fieri in Evangeliis docet. Audite enim, quomodo cadentes in faciem super terram orant pro illis, qui ad interficiendos eos insurrexerant. Sic ergo invenitur et Evangelii virtus in lege, et fundamento legis subnixa intelliguntur Evangelia. Nec vetus testamentum nomino ego legem, si eam spiritualiter intelligam. Illis tantummodo lex vetus efficitur testamentum, qui eam carnaliter intelligere volunt. Et necessario illis vetus effecta est, et senuit, quia vires suas non potest obtinere. Nobis autem, qui eam spiritualiter et Evangelico sensu intelligimus et exponimus, semper nova est: et utrumque nobis novum testamentum est, non temporis aetate, sed intelligentiae novitate. An [1]) non et apostolus Joannes in epistola sua eadem sentit, cum dicit: „filioli, [2]) mandatum novum do vobis, ut invicem diligatis?" cum utique sciret, olim datum esse mandatum dilectionis in lege. Sed quoniam caritas nunquam cadit, nec mandatum caritatis aliquando veterascit, hoc, quod nunquam veterascit, semper novum esse pronuntiat. Semper enim observantes et custodientes in se caritatis mandatum novos reddit in spiritu. Peccatori autem et caritatis foedera non servanti, etiam Evangelia veterascunt. Nec potest ei novum esse testamentum, qui non deponit veterem hominem, et induitur novum, ac secundum Deum creatum. Hortatur ergo Moses pontificem magnum, ut [3]) offerat incensum in castris, et exoret pro populo. Jam enim, inquit, vastari populus coe-

---

[1]) Edd. Merlini: Aut non etc.

[2]) Cfr. I Joann. II, 8. III, 11. 23. IV, 7. coll. ev. Joann. XIII, 34.

[3]) Libri editi (v. c. edd. M.): „ut offerat incensum in castra," sed Mss. Ebroicensis et Belvacensis ut in nostro textu. R. — Edd. Merlini: „ut efferat incensum in castris."

pit. In spiritu videbat Moses, quae gerebantur. Vidit virtutem exisse ad castra, et vastare ac perimere peccatores: et propter hoc hortatur pontificem adsumere batillum, ignem de altari imponere, atque incenso superjecto exire, et stare inter medium mortuorum et vivorum, ne ultra procedat vastatio, vel certe, ut verius habet se Scripturae sermo, confractio.

5. Sed primo, si videtur, historiae ipsius imaginem describamus, ut, cum rei gestae species apparuerit, tunc demum etiam, si quid est in hoc loco mysticum, requiramus. Intellige ergo, populum illum Israel in castris per ordines tribuum familiarumque dispositum, virtutem vero quandam a Deo missam, non sparsim, sed ex prima aliqua parte coepisse populum morte vastare, et procedentem per ordinem mortis stragem considera: post haec pontificem indutum veste pontificali procedere, et portantem batillum, atque ignem cum incenso, tendere ad illum locum, quo per angelum vastantem mors illata pervenerat, et stantem in eo loco, ubi mors finem dederat primis, et erat vicina postremis. Intuere stantem pontificem, et objectione quadam sui, viventes a mortuis dirimentem: virtutem vero repropitiationis ejus, et incensi mysterium erubuisse angelum vastatorem, et in hoc mortem quidem finitam, vitam vero reparatam. Si intellexisti historiae ordinem, et oculis, ut ita dicam, cernere potuisti pontificem stantem medium inter vivos et mortuos: adscende nunc ad verbi hujus celsiora fastigia, et vide, quomodo verus pontifex Jesus Christus assumto batillo carnis humanae, et superposito igni altaris, anima sine dubio illa magnifica, cum qua natus est in carne, adjecto etiam incenso, qui est spiritus immaculatus, medius inter vivos et mortuos stetit, et mortem non fecit ultra grassari: sed sicut Apostolus dicit, destruxit [1]) „eum,

---

[1]) Hebr. II, 14.

qui habebat mortis imperium, id est, diabolum:" „ut[1]) qui credit in eum, jam non moriatur, sed vivat in aeternum." Hoc fuit ergo mysterium, quod postea futurum, jam tunc ille, qui populum vastabat, expavit. Agnoscebat enim figuram batilli, et ignis, et incensi: et qualis offerenda esset Deo hostia ab eo, qui medius mortuorum vivorumque constiterat, praevidebat. Et illos quidem tunc imago praefigurata salvavit, ad nos autem salutis veritas ipsa pervenit. Neque enim indumenta pontificis purpura ac lana byssoque contexta erubuisset angelus ille vastator, sed ista, quae futura erant, indumenta magni pontificis intellexit, et iis cessit, quibus utique universa creatura inferior erat. Puto autem, quod non solum primo adventu Domini et Salvatoris nostri forma ista completa sit, sed eadem fortassis servabitur et[2]) in secundo. Veniet enim iterum filius hominis: et cum venerit, sine dubio inveniet quosdam quidem mortuos, quosdam autem viventes. Quod possumus quidem et sic intelligere: quia nonnulli adhuc in hoc vitae statu, quo nunc sumus, inveniantur, cum multi jam praecesserint mortui. Potest autem et aliter accipi, ut mortuos, corpora intelligamus: viventes autem, animas. Quidam tamen ex iis, qui ante nos interpretati sunt locum hunc, memini quod mortuos dixerunt eos, qui nimietate scelerum in peccatis suis mortui intelliguntur: viventes autem eos, qui in operibus vitae permanserint. Verum tamen utrolibet modo stabit etiam in futuro magnus hic pontifex et Salvator noster medius vivorum et mortuorum. Sed et tunc forte medius vivorum et mortuorum stare dicendus est, cum statuet oves quidem a dextris suis, hoedos autem a sinistris, et dicet iis, qui a dextris sunt: „venite[3]) benedicti patris mei, percipite re-

---

[1]) Ev. Joann. III, 15.

[2]) Deest „et" in ed. Ruaei.

[3]) Matth. XXV, 34.

gnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi," et cetera: iis autem, qui a sinistris sunt, dicet: „ite [1]) in ignem aeternum operarii iniquitatis, quem praeparavit pater meus diabolo, et angelis ejus: quoniam non novi vos." Et sunt utique mortui ii, qui in ignem mittuntur aeternum: sunt autem vivi illi, qui mittuntur ad regnum.

6. „Et [2]) cessavit, inquit, vastatio," [3]) vel, ut in aliis exemplaribus legi diximus: „confractio:" quod et magis interpretationis [4]) convenit veritati. Confractio namque est, quae velut in vasis fictilibus efficitur. Peccatores ergo vasa fictilia fiunt: sicut Jeremias propheta designat in Lamentationibus, dicens: „filii [5]) Sion, qui erant honorabiles et in auro elati, quomodo reputati sunt in vasa fictilia, opera manuum figuli?" Et: „in [6]) domo magna non sunt, inquit Apostolus, tantummodo vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia: et alia quidem ad honorem, alia autem ad contumeliam." Sunt ergo vasa fictilia ad contumeliam, quae et confringi possunt. Sed consideremus diligentius, quid in consequentibus Apostolus de ipsis vasis fictilibus dicat: „si [7]) quis, inquit, emundaverit semet ipsum ab iis, erit vas ad honorem sanctificatum, et utile Domino, ad omne opus bonum paratum." In quo ostendere videtur, quod et vas ipsum, quod fit, et per quem fit, unus atque idem homo sit. Intellige ergo propositum quidem hominis esse, quod operatur: reliquam autem partem hominis ipsum esse vas, quod fit vel ad honorem, vel ad [8]) contumeliam. . Cum ergo sensus noster, quae

---

[1]) Cfr. Matth. XXV, 41. coll. Luc. XIII, 27.

[2]) Num. XVI, 50.

[3]) In Cod. Ebroicensi legitur: „quassatio." R.

[4]) Codd. Ebroicensis et Belvacensis: „interpretationi convenit veritatis." R.

[5]) Thren. IV, 2. [6]) II Tim. II, 20.

[7]) II Tim. II, 21.

[8]) Deest „ad" in sola ed. R.

bona sunt, eligit, et ad bonam nos conversationem trahit, facit nos vas utile. Cum autem neglexerit, et deciderit propositum nostrum a bonis, efficimur vas ad contumeliam. Si ergo intellectus noster luteus sit, et de luto semper ac de terrenis cogitet, efficimur vas fictile, et opus manuum figuli. Et forte propter hoc iste, qui talis est, increpatur ab Apostolo, quasi qui sensum habens luteum et terrenum, de magnis et iis, quae capere non potest, quaerat et dicat: „quid [1]) ergo adhuc conqueritur? Voluntati enim ejus quis resistit?" Cui Apostolus quasi luteo respondit: „tu [2]) quis es, o homo, qui contra respondeas Deo? Num quid dicit figmentum ei, qui se finxit: quid me fecisti sic?" Dicitur praeterea corpus nostrum vas fictile, sive etiam legis litera, in eo, quod ait Apostolus: „habentes [3]) autem thesaurum hunc in vasis fictilibus." Utrumque enim in hoc sermone accipi potest: et quod in corpore nobis positis thesaurum gratiae per Spiritum sanctum Dominus largiatur, et quod in sermonibus legis, qui viles et in contemtu habentur pro eo, quod nulla arte grammatica expoliti videntur, reconditus sit thesaurus sapientiae et scientiae Dei: ita ut merito dici possit, quod in ipsis sint thesauri sapientiae, et scientiae Dei absconditi. Haec nobis dicta sint de confractione, quae cessasse memoratur: nunc autem pauca etiam de sequenti historia disseramus, in qua virgarum commemoratio introducitur.

7. „Et [4]) locutus est Dominus ad Mosen, dicens: loquere filiis Israel, et accipe ab iis virgam per domos familiarum ipsorum, ab omnibus principibus ipsorum duodecim virgas: et uniuscujusque eorum nomen scribe in virga sua: et nomen Aaron scribe in virga Levi: est [5])

---

[1]) Rom. IX, 19. [2]) Rom. IX, 20.
[3]) II Cor. IV, 7. [4]) Num. XVII, 1—5.
[5]) Sic recte Codd. Mss. Belvacensis, Turonensis, et

enim virga una, per tribum, per domos familiarum suarum dabunt tibi. Et pones eas in tabernaculo [1]) testimonii contra arcam, ex quibus agnoscar tibi inde. Et erit homo, quemcunque elegero, virga ejus germinabit: et auferam a te murmurationem filiorum Israel, in quibuscunque murmurant ipsi de vobis.“ Omnis princeps tribus et populi habet virgam. Non enim potest quis regere populum, nisi habeat virgam. Unde et Paulus apostolus, quia princeps erat populi, idcirco dicebat: „quid [2]) vultis? In virga veniam ad vos, aut in caritate, spirituque mansuetudinis?“ Omnis ergo princeps tribuum habeat necesse est virgam suam, sed unus solus est, sicut Scriptura refert, pontifex Aaron, cujus virga germinavit. Verum quoniam, ut saepe ostendimus, verus pontifex Christus est, ipse solus est, cujus virga crucis non solum germinavit, sed et floruit, et omnes hos credentium populorum attulit fructus. Quis autem iste est fructus, quem attulit? Nuces, inquit, qui fructus primo quidem indumento amarus est: sequenti munitur, et tegitur: tertio sumentem pascit, ac nutrit. Talis ergo est in auditorio [3]) Christi doctrina legis et prophetarum. Prima literae facies satis amara est, quae circumcisionem carnis praecipit, quae de sacrificiis mandat, et cetera, quae per occidentem literam designantur. [4]) Haec omnia tanquam amarum nucis corticem projice. Secundo in loco ad munimenta testae pervenies, in quo vel moralis doctrina, vel ratio

---

Ebroicensis, ut in graeco textu: ἔστι γὰρ ῥάβδος μία. Male in antea editis (e. c. edd. M.) legitur: „etenim virgam unam.“ R.

[1]) Ed. Ruaei sola: tabernaculum.

[2]) I Cor. IV, 21.

[3]) Omnes Mss. „auditorio.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „adjutorio.“ R.

[4]) Mss. „designantur.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „demonstrantur.“ R.

continentiae designatur. Quae necessaria quidem sunt ad custodiam eorum, quae servantur intrinsecus, frangenda quandoque tamen et sine dubio dissolvenda sunt. Ut si verbi gratia dicamus, abstinentia ciborum, et castigatio corporis, donec sumus in corpore isto corruptibili et passibili, sine dubio necessaria est. Cum autem confractum fuerit ac resolutum, et resurrectionis tempore incorruptibile ex corruptibili redditum, atque ex animali spirituale: non jam labore afflictionis, nec abstinentiae castigatione, sed [1]) qualitate sui, [2]) nulla jam corpori corruptela dominabitur. Sic ergo et nunc necessaria abstinentiae ratio videtur, et postmodum non quaerenda. Tertio autem loco reconditum in iis invenies et secretum mysteriorum sapientiae et scientiae Dei sensum, quo nutriantur et pascantur animae sanctorum non solum in praesenti vita, sed etiam in futura. Iste enim est pontificalis fructus, de quo promittitur iis, [3]) qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam saturabuntur. Hoc igitur modo in Scripturis omnibus triplicis hujus sacramenti ratio percurrit. Sic et Sapientia monet, [4]) ut describamus ea nobis in corde tripliciter, ad respondendum, inquit, verbum veritatis iis, qui proposuerint nobis. Sic tres puteos [5]) fodit Isaac patriarcha: quorum solus ille tertius ab eo latitudo vel amplitudo nominatur. Quia autem sacramentum sacerdotale est virga nucis, idcirco arbitror etiam Jeremiam, [6]) qui erat unus de sacerdotibus ex Anathoth, vidisse virgam nuceam, et prophetasse de ea illa, quae scripta sunt vel de virga nucea, vel de lebete, sive de olla succensa: quasi

---

[1]) Codd. Ebroicensis, Belvacensis et Turonensis: „sed qualitate sui nulla jam corpori corruptibili lex dominabitur.“ R.

[2]) Deest „sui“ in sola ed. Ruaei, exstat idem in edd. M.

[3]) Cfr. Matth. V, 6. [4]) Prov. III, 1. seqq.

[5]) Cfr. Genes. XXVI, 15. seqq.

[6]) Cfr. Jerem. I, 1. 11. sqq.

si ostenderet per haec, in virga nucea esse vitam, et in lebete succenso esse mortem. Vita enim et mors ponitur ante faciem nostram. Et est vita quidem Christus in sacramento nucis: mors autem diabolus in figura lebetis succensi. Si ergo peccaveris, portionem tuam pones cum lebete succenso: si autem juste egeris, efficietur portio tua in virga nucea cum magno pontifice. Sed et in Canticis [1]) Canticorum sponsa descendere dicitur in hortum nucis, ubi etiam pariter cum nucibus sacerdotalium quodammodo pomorum copiam perscribitur invenisse. Verum tamen de virgis, ut dicere coeperamus, unum promisit Deus fructum in virga, et plures dedit. Sed attendite diligentius, si forte possimus, liberalitatem Dei largiorem etiam ipsis suis promissionibus edocere: si forte et ex iis illam ineffabilem bonitatem Dei, quae in Scripturae litera semper tegitur, rimari atque investigare potuerimus: [2]) cum eum largiorem in praestando, quam in promittendo videamus.

8. Igitur sermo Scripturae, de qua nunc loquimur, ita habet: „et [3]) erit, inquit, homo, quemcunque elegero, virga ejus germinabit." Hoc est solum, quod promisit Deus, ut virga ejus, quem elegerit, germinet. Ubi vero ad rem venitur, ut, quod promissum est, ostendatur et [4]) impletum: non unum illud, quod promissum fuerat, effectum dicitur, sed vide, quanta addantur. Ait enim: „et [5]) ecce, germinavit virga Aaron in domo Levi." Est hoc unum illud sine dubio, quod fuerat repromissum: sed adduntur et alia, et dicitur: „et [6]) produxit frondes, et protulit flores, et germinavit nuces." Cum ergo de solo

---

[1]) Cantic. Canticor. VI.

[2]) Ed. Ruaei sola: poterimus: cum largiorem etc.

[3]) Num. XVII, 5.

[4]) Deest „et" in sola ed. R.

[5]) Num. XVII, 8. [6]) Num. XVII, 8.

germine fuisset promissum, vide, quanta largitur Deus, ut non solum germen produxerit, sed et frondes: et non solum frondes, sed et flores: et germinaverit non solum flores, sed et fructus. Quid igitur est, quod ex iis colligere et contemplari debeamus? Primo omnium resurrectionis ex mortuis sacramentum. Virga enim arida germinat, cum corpus exstinctúm coeperit reviviscere. Quae sunt autem quatuor ista, quae resurgenti corpori praestabuntur? Ut seminatum [1]) in corruptione, surgat in incorruptione: et seminatum in infirmitate, surgat in virtute: et seminatum in ignominia, surgat in gloria: et seminatum corpus animale, surgat corpus spirituale. Ista sunt quatuor, quae virga aridi corporis nostri in resurrectione germinabit. Sed et illud secundo in loco dicemus: quia, sicut in iis promissionem suam Deus in quadruplum dedit, et multo plura et pretiosiora largitus est, quam promisit: ita multo magis in omnibus Scripturae locis, ubi aliqua Dei promissio continetur, si quis tamen ad eam pervenire mereatur, in futuro multipliciter praeparabitur: et sic vere complebitur illud, quod Apostolus dicit, quia „oculus [2]) non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt eum." Vide ergo, quanta sint, et qualia, quae non solum videre et audire nemini licuit, sed ne in cor quidem, id est, ad cogitationem [3]) humanam potuit adscendere. Sive ergo terram, sive coelum dixeris, sive solem hunc et fulgorem visibilis luminis, omnia haec oculus vidit, et auris audivit: et non possunt esse ex illis, quae oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscendit. Transgredere ergo haec omnia, et transcende omne, quicquid vides, quicquid audis, quicquid etiam cogitare potes, et illud

---

[1]) I Cor. XV, 42. 43. 44.

[2]) I Cor. II, 9. coll. Jesai. LXIV, 4.

[3]) Edd. Merlini: cognitionem.

scito esse repositum iis, qui diligunt Deum, quod nec ad cogitationem cordis tui quivit adscendere. Unde ego arbitror nihil in hujusmodi repromissionibus de rebus corporalibus cogitandum. Ratio enim materiae corporalis non usquequaque sensum humanae cogitationis effugere potest: sed illa sunt, quae ad nullius sensum, nullius cor possunt adscendere, quae in sola Dei sapientia continentur. Etenim [1]) videbitur hac ratione, quod promissionum bona majori modo, quam promissa sunt, dantur: similiter et poenae, quae peccatoribus comminantur, multiplicatis cruciatibus inferendae sunt: sicut et in superioribus, ubi annus pro die ad vindictam ponitur, exposuimus: nisi si quis tertium aliquid posse fieri cogitet, colligens aliqua solatia ex iis, quae in comminatione ea, quae ad David facta est, [2]) continentur: ubi triduo pronuntiata est mortis [3]) futurae vastatio, et intra sex horas abbreviatum videtur tempus esse supplicii. Sed haec tibi [4]) proficere possunt, ubi poenitentiae tempus et satisfactionis conceditur locus. Scribitur [5]) tamen Deus malis quidem reddens in tertiam et quartam progeniem: bonis autem faciens misericordiam non solum in tertiam et quartam progeniem, sed, ut Scriptura dicit, in mille generationes.

9. Sed redeamus ad ea, quae de virgis dicere coeperamus. Possumus adhuc etiam sic intelligere eorum, quae in virga germinaverant, differentias. Omnis qui in Christo credit, primo moritur, et post hoc renascitur: et est etiam haec figura, quod virga arida postmodum germinat. Est ergo primum germen prima hominis in Christo confessio. Secundo frondescit, ubi renatus donum gratiae Dei ex Spiritus sancti purificatione susceperit. Inde affert flores, ubi proficere coeperit, et morum suavitate decorari, ac

[1]) Edd. Merlini: At enim etc.

[2]) Cfr. II Sam. XXIV, 12. seqq. (II Regg.)

[3]) Edd. Merlini: futurae mortis vastatio.

[4]) Edd. Merlini: ibi. [5]) Exod. XX, 5. 6.

fragrantiam[1]) misericordiae et benignitatis effundere. Ad ultimum quoque affert etiam fructus justitiae, quibus non solum ipse vivat, sed et aliis praebeat vitam. Cum enim ad perfectum venerit, et protulerit ex se verbum fidei, verbum scientiae Dei, et alios lucrifecerit, hoc est attulisse fructus, quibus alii nutriantur. Sic ergo singuli quique credentium de virga Aaron, qui Christus est, germinantur: quorum quatuor istae differentiae in aliis Scripturae locis velut aetates quatuor designantur: quas Joannes apostolus in epistola sua distinctione mystica comprehendit, ait enim: „scribo[2]) vobis pueri:" et: „scribo vobis adolescentes:" et: „scribo vobis patres." In quibus utique non corporales aetates, sed animae profectuum differentias ponit, ut etiam in hoc sacerdotalis virgae germine observavimus designari. Habentur ergo haec omnia non tam in virga Aaron, quam in ea virga, quae exiit[3]) de radice Jesse: et flos de radice ejus adscendit, super quem requievit spiritus Dei. In quo nec hoc ipsum videtur otiosum, quod exire dicitur virga, et flos adscendere. Quamvis enim unus sit Christus per substantiam, singulis tamen diversus efficitur, prout indiget is, in quo operatur. Qui ergo segnior est et negligentior, pro disciplina fit ei Christus virga, et in virga non adscendere dicitur, sed exire. Exeundum namque est ei, qui iners et segnis est de eo statu, in quo non recte consistit, et transeundum ad alium statum, tanquam virga compulso, id est, severitate doctrinae rigidioris admonito. Qui vero justus est, quia justus sicut palma floret,[4]) in hoc adscendere dicitur Christus. Sic ergo qui verberibus indiget, exit ad eum virga: qui autem proficit ad justitiam, adscendit in

---

[1]) Edd. Merlini male: flagrantiam.

[2]) Cfr. I Joann. II, 12. 13. 14.

[3]) Jesai. XI, 1. 2.

[4]) Cfr. Psalm. XCII, 12. (XCI.)

florem. Adscendet autem, usque quo afferat fructus [1]) spiritus, qui sunt caritas, gaudium, pax, patientia, et reliquae virtutes in Christo Jesu Domino nostro, cui est honor, et gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA X.

De eo, quod scriptum est: „et [2]) dixit Dominus ad Aaron: tu et filii tui, et domus patris tui tecum, sumetis peccata sanctorum."

1. Qui meliores sunt, inferiorum semper culpas, et peccata suscipiunt. Sic enim et Apostolus dicit: „vos [3]) qui firmiores estis, imbecillitates infirmorum sustinete." Israelita si peccet, id est, laicus, ipse suum non potest auferre peccatum: sed requirit levitam, indiget sacerdote, imo potius et adhuc horum aliquid eminentius quaerit: pontifice opus est, ut peccatorum remissionem possit accipere. Sacerdos autem si delinquat, aut pontifex, ipse suum potest purgare peccatum: si tamen non peccet in Deum. De hujusmodi enim peccatis non facile remissionem aliquam videmus in legis literis designari. Haec autem diximus pro iis, quae recitata sunt nobis. „Et [4]) dixit, inquit, Dominus ad Aaron dicens: tu et filii tui, et domus patris tui tecum, sumetis peccata sanctorum." Potest quidem ita exponi locus iste: ut propter [5]) ea, quae offert pontifex pro peccato uniuscujusque, et purificat eum, pro quo obtulerit, scriptum sit: „tu, [6]) et filii tui

[1]) Galat. V, 22. [2]) Num. XVIII, 1.
[3]) Cfr. Rom. XV, 1. [4]) Num. XVIII, 1.
[5]) Ed. Ruaei sola: per ea etc.
[6]) Num. XVIII, 1.

tecum sumetis peccata sanctorum." Mihi autem non videtur otiosum, quod sanctorum peccata commemorat. In multis etenim Scripturae locis sermo iste repetitur. Unde requirendum est, quomodo et sancti dicantur aliqui, et de peccatis eorum scribatur. Non enim, ut putant quidam, statim ut quis sanctus esse coeperit, peccare jam non potest, et continuo sine peccato putandus est. Si enim sanctus non peccaret, non utique scriptum esset: „sumetis [1]) peccata sanctorum." Si sanctus sine peccato esset, non diceret Dominus per Ezechielem prophetam ad angelos, quos mittebat peccatores punire: „et [2]) a sanctis meis incipietis." Si enim sancti sine peccato sunt, quomodo ipsi primi succumbunt in [3]) suppliciis peccatorum? Si sancti sine peccato essent, nunquam diceret Scriptura, quia „justus [4]) in principio sermonis sui ipse sui accusator fit." Si sancti sine peccato essent, nunquam Paulus apostolus diceret, Romanis scribens: „nolite [5]) propter cibum solvere opus Dei:" quibus in principio epistolae scripserat: „omnibus, [6]) qui sunt Romae, dilectis Dei, vocatis sanctis." Et iterum idem Apostolus ad Corinthios scribens dicit: „Paulus, [7]) vocatus apostolus Jesu Christi." Et post pauca: „ecclesiae [8]) Dei, quae est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis." Istos ergo, quos sanctificatos, et sanctos appellat, audi quanta in iis peccata reprehendat. Ait enim in sequentibus: „cum [9]) enim sint inter vos aemulationes et contentiones, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis?" Et iterum: „jam [10]) divites facti estis, sine nobis regna-

1) Num. XVIII, 1. 2) Ezech. IX, 6.
3) Deest „in" in sola ed. R.
4) Prov. XVIII, 17. 5) Cfr. Rom. XIV, 20.
6) Rom. I, 7. 7) I Cor. I, 1.
8) I Cor. I, 2. 9) I Cor. III, 3.
10) I Cor. IV, 8.

tis: et utinam regnaretis!" Et iterum: „tanquam [1]) autem non venturo me ad vos, inflati sunt quidam." Et paulo post: „omnino [2]) auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio qualis nec inter gentes." In consequentibus vero: „et [3]) vos, inquit, inflati estis, et non potius luctum habuistis?" In quo utique nullum reliquit immunem, dum aliis fornicationis, aliis inflationis et superbiae crimen adscribit. Notat eos et in consequentibus etiam de judiciis, et dicit: „jam [4]) quidem omnino delictum est in vobis: quia judicia habetis inter vos." Arguit eos, quos sanctos dixerat, et pro eo, quod idolis immolata manducent, et quasi sententiam inter eos proferens dicit: „sic [5]) autem peccantes inter fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis." Sed et de eo nihilominus confutat eos, quod non solum immolaticium [6]) cibum, sed et calicem daemoniorum praesumant, et dicit: „non [7]) potestis calicem Domini bibere, et calicem daemoniorum: non potestis mensae Domini participes esse, et mensae daemoniorum." Ipsis etiam illud dicit: „quod [8]) convenientibus vobis in ecclesia, audio schismata esse." Et iterum: „unusquisque [9]) enim suam coenam praesumit ad manducandum: et alius quidem esurit, alius autem ebrius est." Et pro iis delictis dicit: „propterea [10]) inter vos multi infirmi, et aegri, et dormiunt multi. Quod si nos ipsos dijudicaremus, non utique ju-

---

1) I Cor. IV, 18. 2) I Cor. V, 1.

3) I Cor. V, 2. 4) I Cor. VI, 7.

5) I Cor. VIII, 12. — Edd. Merlini: in Christo peccatis.

6) Cod. Belvacensis: „immolaticium." Cod. sancti Theodorici: „immolationis." Cod. Ebroicensis: „de immolatis." Libri editi (v. c. edd. M.): „immolati." R.

7) I Cor. X, 21. 8) I Cor. XI, 18.

9) I Cor. XI, 21. — Edd. Merlini: alius quidem ebrius est.

10) I Cor. XI, 30. 31.

dicaremur." Post haec autem non jam delicta moralia, [1]) sed fidei in iis crimen exaggerat. Ait enim: „quomodo [2]) dicunt inter vos quidam, quod resurrectio mortuorum non sit?" Et iterum: „si [3]) autem Christus non resurrexit, vana est fides vestra. Adhuc enim estis in peccatis vestris." Longum porro est, nec praesenti conveniens tempori, ut plurima de iis testimonia proferamus, quibus probetur, quod ii, qui sancti dicuntur, non continuo etiam sine peccato esse intelligantur: sed haec opinentur illi, qui scripturis divinis non sollicite, nec diligenter intendunt: in quibus multae esse differentiae sanctorum docentur, sicut a nobis et in aliis tractatibus plenius dictum est. Sed et nunc quantum locus requirit, dicemus. Sancti dicuntur iidemque et peccatores illi, qui se voverunt quidem Deo, et sequestraverunt a vulgi conversatione vitam suam ad hoc, ut Domino serviant. Hujusmodi ergo homo secundum hoc, quod se ceteris actibus circumcisis Domino mancipavit, sanctus dicitur. Potest autem fieri, ut in hoc ipso, quod Domino deservit, non ita omnia gerat, ut geri competit, sed delinquat in nonnullis, et peccet. Sicut enim is, qui sequestrat se, et segregat ab omnibus actibus, ut disciplinam, verbi gratia, medicinae, aut philosophiae consequatur, non utique continuo, ut se hujusmodi tradiderit disciplinis, ita perfectus erit, ut non inveniatur in aliquo peccare: imo potius plurima delinquendo, vix ad perfectionem aliquando perveniet: et tamen statim, ut se ad hujusmodi scholas tradidit, certum est eum vel inter medicos, vel inter philosophos numerari: ita et de sanctis accipiendum est, quod statim quidem, ut mancipat se quis studiis sanctitatis, secundum hoc, quod proposuit, sanctus appelletur. [4]) Secundum

---

[1]) Cod. Belvacensis (itemq. edd. M.): „mortalia." R.
[2]) I Cor. XV, 12. [3]) I Cor. XV, 17.
[4]) Edd. Merlini: appellatur.

hoc vero, quod necesse est, eum in multis delinquere, donec usu et disciplina ac diligentia abscindatur[1]) ab eo consuetudo peccandi, etiam peccator, ut supra diximus, appellabitur. Ego autem et amplius addo aliquid, quod, nisi sanctum propositum aliquis habeat, et sanctitatis studium gerat, cum peccaverit, nescit peccati poenitudinem gerere, nescit delicti remedium quaerere. Qui non sunt sancti, in peccatis suis moriuntur: qui sancti sunt, pro peccatis poenitudinem gerunt, vulnera sua sentiunt, intelligunt lapsus, requirunt sacerdotem, sanitatem deposcunt, purificationem per pontificem quaerunt. Idcirco ergo caute et significanter sermo legis designat, quia pontifices et sacerdotes, non quorumcunque, sed sanctorum tantummodo sumant peccata: sanctus enim est, qui peccatum suum per pontificem curat.

2. Sed redeamus ad pontificem nostrum, pontificem magnum, qui penetravit coelos, Jesum Dominum nostrum: et videamus, quomodo ipse cum filiis suis, Apostolis scilicet et martyribus, sumit peccata sanctorum. Et quidem quod Dominus noster Jesus Christus venerit, ut tolleret peccatum mundi, et morte sua peccata nostra deleverit, nullus, qui Christo credit, ignorat. Quomodo autem et filii ejus auferant peccata sanctorum, id est, Apostoli et martyres, si poterimus, ex scripturis divinis probare tentabimus. Audi primo Paulum dicentem: „libenter[2]) enim, inquit, expendam, et expendar pro animabus vestris:“ et in alio loco: „ego[3]) enim jam immolor, inquit, et tempus regressionis,“ sive „resolutionis meae instat.“ Pro iis ergo, quibus scribebat, expendi se, et immolari dicit Apostolus. Hostia autem cum immolatur, ad hoc immolatur, ut eorum, pro quibus jugulatur, peccata purgentur. De martyribus autem scribit Joannes aposto-

---

[1]) Edd. Merlini: abscidatur.

[2]) II Cor. XII, 15. [3]) II Timoth. IV, 6.

lus in Apocalypsi,[1]) quia animae eorum, qui jugulati sunt propter nomen Domini Jesu, adsistant altari: qui autem adsistit altari, ostenditur fungi sacerdotis officio. Sacerdotis autem officium est, pro populi supplicare peccatis. Unde ego vereor,[2]) ne forte, ex quo martyres non fiunt, et hostiae sanctorum non offeruntur pro peccatis nostris, peccatorum nostrorum remissionem non mereamur. Et ideo vereor, ne permanentibus in nobis peccatis nostris, accidat nobis illud, quod de semet ipsis dicunt Judaei, quia non habentes altare, neque templum, neque sacerdotium, et ob hoc nec hostias offerentes, peccata, inquiunt, nostra manent in nobis: et ideo venia nulla subsequitur. Et contra, nos dicere debemus, quia hostiae martyrum non offeruntur pro nobis, idcirco manent in nobis peccata nostra: non enim meremur persecutionem pati propter Christum, nec mori propter nomen filii Dei. Et ideo etiam diabolus, sciens per passionem martyrii remissionem fieri peccatorum, non vult nobis publicas Gentilium persecutiones movere: scit enim, quia si ad reges, et praesides adducamur propter nomen Christi, ad testimonium Judaeis et gentibus, gaudium nobis et exsultatio sit, quia merces nostra multa in coelis est. Haec non facit inimicus, vel quod ipse gloriae nostrae invidet, vel fortassis quod ille, qui omnia praevidet, praenoscit[3]) nos non esse idoneos ad martyrium tolerandum. Scit tamen Dominus, qui sunt ejus, et in quibus non speratur, habet ille thesauros suos: „non[4]) enim sicut homo videt, ita et Deus.“ Ego non dubito et in hoc conventu esse aliquos ipsi soli cognitos, qui jam apud eum martyres sint testimonio conscientiae, parati, si quis exposcat, effun-

---

[1]) Cfr. Apocal. VI, 9. seqq.

[2]) Edd. Merlini: verear.

[3]) Edd. Merlini: et praenoscit.

[4]) I Sam. XVI, 7.

dere sanguinem suum pro nomine Domini Jesu Christi: non dubito esse aliquos, qui tulerint crucem suam, et sequantur eum. Haec licet per excessum quendam, necessario tamen videntur dicta, ut intelligeremus, quomodo per pontificem, et filios pontificis fiat in sanctis remissio peccatorum.

3. Sequitur post haec: „et [1]) tu, inquit, et filii tui accipietis peccata sacerdotii vestri: et fratres tuos tribuum Levi, plebem patris tui adsume ad te, et adjungantur tibi, et ministrent tibi: et tu et filii tui tecum in conspectu tabernaculi testimonii observabunt custodias tuas, [2]) et [3]) custodias tabernaculi.“ Observare diligentius, et intendere iis, quae scripta sunt, convenit eos praecipue, qui in ordine sacerdotali gloriantur: ut sciant, quid est, quod iis lex divina praecepit [4]) observandum. Tu, inquit, et filii tui tecum in conspectu tabernaculi testimonii [5]) observate [6]) custodias vestras, et altare, et custodias tabernaculi. Mandata quidem certa sunt et evidentia, ut observare debeamus custodias tabernaculi, et altaris, et sacerdotii: quis sane sit, qui observet, et faciat ea, quae sacerdotibus mandata sunt: et quis sit, qui utatur quidem ordine et honore sacerdotii, opera vero et ministerium sacerdotii non observet, ille solus nosse potest, qui scrutatur corda et renes. Mandantur observari non solum ea, quae foris sunt, sed [7]) „et ea, inquit, ut curent sacer-

---

1) Num. XVIII, 1. 2. 3. 2) Edd. Merlini: suas.

3) Desunt verba: „et custodias,“ in ed. Ruaei. — Cfr. Num. XVIII, 3.

4) Edd. Merlini: praecipit.

5) Desideratur „testimonii“ in ed. R. — Cfr. Num. XVIII, 2.

6) Verba: „observate custodias vestras, et altare, et custodias tabernaculi,“ in libris antea editis omissa, supplentur e Mss. R. — Edd. Merlini: „custodias vestras, et altaris, et tabernaculi.“

7) Num. XVIII, 7.

dotes praecipue, quae intra velamen sunt:" velut si diceret: cura sit sacerdotibus, evidentia ac manifesta mandata divinae legis implere, et mysteria ejus abscondita et velata omni perspicacia contueri. Si vero ad hominem velis referre tabernaculum testimonii: quoniam quidem corpus hominis tabernaculum Paulus appellat, dicens: „qui [1]) enim sumus in tabernaculo hoc, gemimus aggravati: in quo nolumus exspoliari, sed supervestiri:" si ergo ad hominem tabernaculum referamus, interiora velaminis, ubi inaccessibilia conteguntur, principale cordis dicemus, quod solum recipere potest mysteria veritatis, et capax esse arcanorum Dei. Altaria vero duo, id est, interius et exterius, quoniam altare orationis indicium est, illud puto significare, [2]) quod dicit Apostolus: „orabo [3]) spiritu, orabo et mente." Cum enim corde oravero, ad altare interius ingredior, Et hoc puto esse, [4]) quod etiam Dominus in Evangeliis dicit: „tu [5]) autem cum oras, intra in cubiculum tuum, et claude ostium tuum, et ora patrem tuum in abscondito." Qui ergo ita orat, ut dixi, ingreditur ad altare incensi, quod est interius. Cum autem quis clara voce, et verbis cum sono prolatis, quasi ut aedificet audientes, orationem fundit ad Deum, hic spiritu orat, et offerre videtur hostiam in altari, quod foris est ad holocaustomata populi constitutum. Oportet ergo sacerdotes ea curare praecipue et custodire, quae intra velamen interius conteguntur, ne quid ibi pollutum, ne quid inveniatur immundum: hoc est, interiorem hominem, et cordis secreta curare, ut ibi immaculata permaneant. Cherubim et propitiatorium, scientia intelli-

[1]) II Cor. V, 4.
[2]) Edd. Merlini: significari.
[3]) I Cor. XIV, 15.
[4]) Edd. Merlini: esse etiam quod etc.
[5]) Matth. VI, 6.

genda est Trinitatis: interpretatio enim Cherubim multitudinem, id est, perfectionem scientiae indicat: et quae est alia perfectio, nisi agnovisse patrem, et filium, et Spiritum sanctum? Haec ergo curanda sunt ita [1]) a sacerdotibus, ut incontaminata et illaesa serventur. Sed et urna habens coelestem cibum mannae, thesaurus utique est verbi divini. Et arca aurea, in qua sunt tabulae testamenti, ut opinor, non aliud quam mens nostra esse declaratur, in qua legem Dei debemus habere descriptam. Haec autem mens aurea debet esse, hoc est pura, et pretiosa, in qua legem Dei descriptam semper habeamus, sicut Apostolus dicit: „scriptam [2]) non atramento, sed spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus." Hoc est enim, quod et de quibusdam dicitur: „qui [3]) ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis." Quis autem scripsit in cordibus eorum, nisi Deus digito suo? Legem utique naturalem, quam dedit Deus humano generi, et in cunctorum mentibus scripsit: unde et initia sumimus, ac semina quaedam ad perscrutandam capimus veritatem: quae semina si bene excolamus, fructum vitae afferent in nobis in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XI.

De primitiis [4]) offerendis.

1. Primitias omnium frugum, omniumque pecudum, sacerdotibus lex mandat offerri: ita ut omnis, qui possi-

[1]) Deest „ita" in edd. M.
[2]) II Cor. III, 3. [3]) Rom. II, 15.
[4]) Cfr. Num. XVIII.

det agrum, vel vineam, vel olivetum, vel etiam hortum, et si quid est, quod exercetur in terris, sed et si quis peculia cujuscunque pecoris nutriat, offerat ex iis Deo omne, quod primum est, id est, ad sacerdotes deferat. Deo enim offerri dicit, quod sacerdotibus datur. Et hoc est, quod docemur ex lege, quia nemo licite nec legitime utatur fructibus, quos terra produxit, nec animantibus, quae pecudum protulit partus, nisi ex singulis quibusque Deo primitiae, id est, sacerdotibus offerantur. Hanc ergo legem observari etiam secundum literam, sicut et alia nonnulla, necessarium puto. Sunt enim aliquanta legis mandata, quae etiam novi testamenti discipuli necessaria observatione custodiunt. Et si videtur, prius de iis ipsis, quae in lege quidem scripta, sed tamen in Evangeliis observanda sint, sermo moveatur: et cum haec patuerint, tunc jam quid in iis etiam spiritualiter sentiri debeat, requiremus. Sunt enim qui ita dicant, quia, si aliquid omnino [1]) observandum est secundum literam, cur non et cuncta serventur? Si vero ad spiritualem intelligentiam, quae lex continet, referenda sunt, nihil omnino secundum literam, sed spiritualiter debent universa discerni. Nos autem utriusque assertionis insolentiam temperantes, qualis regula in hujuscemodi legis sermonibus observanda sit, ex auctoritate divinarum scripturarum proferre tentabimus. Scriptum est in octavo decimo psalmo: „lex [2]) Domini irreprehensibilis, converteres animas, testimonium Domini [3]) fidele sapientiam praestans parvulis. Praeceptum Domini lucidum illuminans oculos. Timor Domini castus, permanens in saeculum saeculi. Justitiae Domini rectae laetificantes corda: judicia Domini vera justificata in semet ipsa, desiderabilia super aurum et

---

[1]) Omnes Codd. Mss. (itemq. edd. M.): „omnino.“ Libri editi: „domino.“ R.

[2]) Psalm. XIX, 7 — 10. (XVIII.)

[3]) Edd. Merlini: Dei.

lapidem pretiosum multum, et dulciora super mel et favum." Nisi ergo essent singula ista a semet ipsis diversa, nunquam utique proprias unicuique scriptura divina differentias indidisset, ut aliud de lege Domini diceret, aliud de mandato, aliud de justificationibus, aliud de judiciis. Est ergo, ut ex his [1]) ostendimus, aliud lex, aliud praeceptum, aliud testimonium, aliud justificatio, aliud judicium. Sed et in ipsa lege evidentior horum differentia designatur, ubi dicitur: haec est lex, et mandata, et justificationes, et praecepta, et testimonia, et judicia, quae praecepit Dominus Mosi. Cum ergo haec ita se habere, et his [2]) a se invicem differre distinctionibus legis ipsius testimoniis approbentur, diligentius debemus intendere iis, quae recitantur in lege, quia sicubi scribitur, verbi gratia, hoc esse mandatum, non continuo mandatum lex accipienda est: vel sicubi scriptum est, istae sunt justificationes, non continuo justificationes, aut lex, aut mandatum putandae sunt. Similiter autem et sicubi scriptum est testimonium, aut judicia, non confuse unum ex ceteris, sed diversum ab aliis unumquodque sentiendum est. Si ergo scriptum legimus, quia lex [3]) umbram habeat futurorum bonorum, non continuo etiam mandatum, vel justitiae, vel judicia, de quibus hoc non est scriptum, umbrae esse credendae sunt futurorum bonorum. Denique, ut exempli gratia unum ponamus ex multis, non est scriptum: hoc est mandatum paschae: sed: „haec [4]) est lex paschae." Et quia lex umbra est futurorum bonorum, lex sine dubio paschae, umbra est futurorum bonorum. Cum ergo venio ad locum illum, qui de pascha scriptus est, in [5]) agno illo corporali debeo intelligere umbram esse futuri boni, et hoc sentire, quod pascha [6]) nostrum

[1]) Edd. Merlini: iis. [2]) Edd. Merlini: iis.
[3]) Cfr. Hebr. X, 1. [4]) Exod. XII, 43.
[5]) Cod. Belvacensis: „in ore illo corporali." R.
[6]) Cfr. I Cor. V, 7.

immolatus est Christus. Simili modo invenies etiam de azymis, et de ceteris festorum dierum observantiis scriptum. Quia ergo haec omnia sub legis titulo scribuntur in lege necessaria, quia lex per praesentem umbram futura bona designat, requirere debeo, quae sint azyma futurorum bonorum: et invenio dicentem mihi Apostolum, ut[1]) „diem festum agamus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiae et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis." Sed et de circumcisione scriptum est: haec est lex[2]) circumcisionis. Quia ergo et circumcisio sub legis titulo censetur, lex autem umbra est, quaero, quid circumcisionis umbra bonorum contineat futurorum, ne forte dicat mihi in umbra circumcisionis posito Paulus: „quia[3]) si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit:" et illud: „non[4]) enim, quae in manifesto, in carne est circumcisio, illa circumcisio est: neque qui in manifesto, in carne Judaeus est, sed qui in occulto Judaeus est:[5]) et circumcisio cordis in spiritu, non litera: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est." Haec ergo singula, quae nequaquam penitus secundum literam observanda dicit Apostolus, invenies omnia fere apud Mosen sub legis titulo designari. Jam vero in eo, ubi dicit: „non[6]) occides, non adulterium facies, non furaberis:" et reliqua hujusmodi, non invenies, quoniam legis in iis titulum praemiserit, sed magis haec mandata videntur, et ideo non exinanitur apud discipulos Evangelii scriptura ista, sed adimpletur: quia, ut dixi, non mandatum, sed lex habere dicitur umbram futurorum bonorum; et ideo haec nobis secundum literam custodienda sunt. Item alibi: „juste,[7])

---

1) I Cor. V, 8. 2) Cfr. Genes. XVII.
3) Galat. V, 2. 4) Rom. II, 28. 29.
5) Desideratur „est" in edd. M.
6) Rom. XIII, 9.
7) Cfr. I Tim. VI, 11.

inquit, sectare quod justum est." Quid opus est in his [1]) allegoriam quaerere, cum aedificet etiam litera? Ostendimus ergo esse quaedam, quae omnino non sunt servanda secundum literam legis, et esse quaedam, quae allegoria penitus immutare non debet, sed omnimode ita, ut Scripturae de iis continent, observanda sunt: [2]) nunc requiro, si sunt aliqua, quae et secundum literam quidem stare possint, necessario tamen in iis etiam allegoriam requirendam. Et vide, si possumus haec Apostolica et Evangelica auctoritate munire. Scriptum est in lege: „propter [3]) hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una." Haec quod allegorica mysteria contineant, Paulus, cum in epistola sua hoc ipsum posuisset exemplum, pronuntiat dicens: „mysterium [4]) hoc magnum est, ego autem dico in Christo, et in ecclesia." Quod autem oporteat hoc etiam secundum literam custodiri, ipse Dominus et Salvator docet, dicens: „scriptum [5]) est: propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet." Et ostendit utique observanda esse haec etiam secundum literam, cum adjicit: „quod [6]) ergo Deus conjunxit, homo non separet." Sed et in aliis Apostolus ubi dicit: „quia [7]) Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, et unum de libera:" quis dubitat haec secundum literam stare debere? Certum est enim, quia et Isaac de Sara, et Ismael de Agar filii fuerint Abrahae. Addit tamen iis Apostolus, et dicit: „haec [8]) autem sunt allegorica:" quae in duo testamenta convertit, [9]) et Sarae qui-

---

[1]) Edd. Merlini: iis. [2]) Edd. Merlini: sint.
[3]) Genes. II, 24. [4]) Ephes. V, 32.
[5]) Cfr. Matth. XIX, 5. 6. coll. Genes. II, 24.
[6]) Matth. XIX, 6. [7]) Galat. IV, 22.
[8]) Galat. IV, 24. [9]) Edd. Merlini: convertat.

dem sobolem tanquam in libertatem gignentis novi testamenti liberos dicit: Agar autem tanquam in servitutem [1]) generantis terrenae Jerusalem filios nominavit. Ostendimus, ut opinor, auctoritate scripturae divinae, ex iis, quae in lege scripta sunt, aliqua penitus refugienda esse et cavenda, ne secundum literam ab Evangelii discipulis observentur: quaedam vero omnimode, ut scripta sunt, obtinenda: alia autem habere quidem secundum literam veritatem sui, recipere tamen utiliter et necessario etiam allegoricum sensum.

2. Erit ergo jam sapientis scribae et edocti de regno Dei, qui sciat de thesauris his [2]) proferre nova et vetera, scire, quomodo in uno quoque loco Scripturae, aut abjiciat penitus occidentem literam, et spiritum vivificantem requirat: aut confirmet omnimode, et utilem ac necessariam probet literae doctrinam: aut manente historia, opportune et decenter introducat etiam mysticum sensum. Sicut et in hoc sermone, quem habemus in manibus, arbitror convenire: decet enim, et utile est etiam sacerdotibus Evangelii offerri primitias. Ita enim et Dominus disposuit, ut, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant, [3]) et qui altari deserviunt, de altari participent. Et sicut hoc dignum et decens est, sic e contrario et indecens et indignum existimo et impium, ut is, qui Deum colit, et ingreditur ecclesiam Dei, qui scit sacerdotes et ministros adsistere altari, et aut verbo Dei, aut ministerio ecclesiae deservire, de fructibus terrae, quos [4]) dat Deus solem suum producendo, et pluvias suas ministrando, non offerat primitias sacerdotibus. Non mihi videtur hujusmodi anima habere memoriam Dei, nec cogitare, nec credere, quia Deus dederit fructus, quos cepit: quos ita re-

---

[1]) Edd. Merlini: servitutem.

[2]) Edd. Merlini: iis. [3]) I Cor. IX, 14.

[4]) Edd. Merlini: quos Deus dedit solem suum etc.

condit quasi alienos a Deo. Si enim a Deo sibi datos crederet, sciret utique munerando sacerdotes honorare Deum de datis et muneribus suis. Et adhuc ut amplius haec observanda etiam secundum literam ipsius Dei vocibus doceantur, addemus ad haec. Dominus dicit in Evangeliis: „vae [1]) vobis, scribae et Pharisaei hypocritae! qui decimatis mentham, hoc est, decimam datis menthae, et cymini, et anethi, et praeteritis, quae majora sunt legis: hypocritae, haec oportet fieri, et illa non omitti.“ Vide ergo diligentius, quomodo sermo Domini vult fieri quidem omnimode quae majora sunt legis, non tamen omitti et haec, quae secundum literam designantur. Quod si dicas, quia haec ad Pharisaeos dicebat, non ad discipulos, audi iterum ipsum dicentem ad discipulos: „nisi [2]) abundaverit justitia vestra plus quam Pharisaeorum et scribarum, non intrabitis in regnum coelorum.“ Quod ergo vult fieri a Pharisaeis, multo magis et majore cum abundantia vult a discipulis impleri: quod autem fieri a discipulis non vult, nec Pharisaeis imperat faciendum. Quomodo autem plus velit fieri a discipulis quam faciunt Pharisaei, in eo declarat, ubi dicit: „dictum [3]) est antiquis: non occides.“ Hoc observant et Pharisaei. Discipulis autem dicit: „Ego [4]) autem dico vobis, quia si quis iratus fuerit fratri suo, reus erit judicio.“ Similiter et de eo, quod scriptum est: „non [5]) adulterabis:“ suorum discipulorum in eo vult amplius abundare justitiam, ut ne mulierem quidem videant ad concupiscendum. Igitur ex his, [6]) quae protulimus, paucis, si qui studiosi sunt in scripturis divinis, perfacile colligere poterunt etiam ceterorum distinctiones.

---

[1]) Matth. XXIII, 23. [2]) Matth. V, 20.
[3]) Matth. V, 21.
[4]) Matth. V, 22.
[5]) Matth. V, 27.
[6]) Edd. Merlini: iis.

Sapiens [1]) enim si audiat, inquit, verbum non solum laudabit, sed et adjiciet ad illud. [2]) Quid adjiciet? ut discutiat et discernat in singulis quibusque capitulis legis, ubi fugienda sit legis litera, ubi amplectenda, ubi etiam narratio historiae cum mystica expositione conveniat. „Christus [3]) enim nos redemit de maledicto legis:“ non nos redemit de maledicto mandati, nec de maledicto testimonii, nec de maledicto judiciorum, sed de maledicto legis: id est, ne subjecti essemus circumcisioni carnis, nec observationi sabbatorum, aliisque horum similibus, quae non in mandatis, sed in lege dicenda sunt contineri. Quomodo ergo abundat justitia nostra plus quam scribarum et Pharisaeorum, si illi de fructibus terrae suae gustare non audent, priusquam primitias sacerdotibus offerant, et Levitis decimas [4]) separent: et ego nihil horum faciens, fructibus terrae ita abutar, ut sacerdos nesciat, Levites ignoret, divinum altare non sentiat? Illud sane necessario commonendum est, quod lex dupliciter dicitur: nam generaliter omnia ista, hoc est, mandatum, justificationes: praecepta, testimonia, judicia, lex appellantur: specialiter autem pars aliqua ex iis, quae in lege scripta sunt, lex dicitur, ut sunt ista, de quibus superius disseruimus. Generalis autem lex significatur, verbi gratia, cum de Salvatore dicitur, quia „non [5]) venit solvere legem, sed adimplere.“ Et item alibi: „plenitudo [6]) ergo legis est dilectio.“ In quo utique omnia simul, quae scripta sunt in lege, legem nominavit. Haec diximus asserentes mandatum de primitiis frugum, vel pecorum, debere etiam secundum literam stare.

3. Nunc autem videamus, quomodo et allegoricum,

---

[1]) Prov. I, 5. [2]) Edd. Merlini: aliud.

[3]) Galat. III, 13.

[4]) Mss. „decimas separent.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „decimae separentur.“ R.

[5]) Matth. V, 17. [6]) Rom. XIII, 10.

id est, spiritualem recipiat intellectum. Requiramus ergo,[1]) sicubi in Scripturis praeter haec, de quibus supra dictum est, invenimus primitias nominari: hic enim dixit: „omnes[2]) primitias olei et vini, et frumenti, horum omnium primitiae, quae oblatae fuerint Deo, tibi dedi ea." Requiro ergo nunc praeter haec ubi primitiae nominentur. Si enim omnes primitiae ad pontificem pertinent, necessario nobis et pontifex requirendus est, ad quem pertinere debeant etiam illae primitiae, quas in aliis Scripturae locis inditas invenimus. Et primo quidem omnium de ipso Domino Christo legimus[3]) scriptum, quia sit primitiae mortuorum. Est ergo et ipse aliqua in parte primitiae. Et iterum invenimus de quibusdam dictum ab Apostolo, quia sunt primitiae Asiae, et alii primitiae[4]) Achaiae. Unde consequens est, per singulas ecclesias aliquos credentium, quos tamen Apostolicus spiritus probaverit, primitias nominari. Ex quibus esse arbitror etiam Cornelium[5]) illum, qui Caesariensis ecclesiae cum iis, cum quibus Spiritum sanctum meruit accipere, primitiae merito dicitur. Et non solum hujus ecclesiae, sed fortassis et omnium gentium primitiae Cornelius appellandus est: primus enim credidit ex gentibus, et primus sancto Spiritu repletus est. Et ideo recte primitiae gentium appellabitur. Sed requiris fortasse, quis istas offerat primitias Deo, aut quis est pontifex, cujus haec rationibus cedant. Ego arbitror, quod secundum Domini verbum ager dicatur hic mundus. Ager autem non terrae solum, sed corda intelliguntur humana, quem agrum angeli Dei susceperint excolendum. Culturae ergo suae fructus ipsi quidem possident, et habent, eos videlicet, qui sub pro-

---

[1]) Edd. Merlini: ergo sic: ubi in etc.

[2]) Num. XVIII, 12.

[3]) Cfr. Coloss. I, 18. coll. 1 Cor. XV, 20.

[4]) I Cor. XVI, 15. [5]) Cfr. Act. X.

curatoribus agunt, et actoribus, et nondum usque ad summam aetatem perfectionis venerunt. Si quorum vero corda diligenter exculta, et ad perfectum perducta sunt, hos tanquam electos et praecipuos ex ceteris primitias offerunt pontifici magno. Denique invenimus, ipsum Cornelium, antequam doctrinam verbi Dei, vel gratiam baptismi susciperet a Petro, audisse [1]) ab angelo, quia orationes ejus et eleemosynae adscendissent ad Deum, unde et per ipsum angelum videtur Deo primitiae oblatus esse Cornelius. Possumus autem dicere etiam de Petro, et Paulo ceterisque Apostolis, quod et ipsi credentium per se primitias offerant, sicut dicit [2]) Apostolus, quia ab Jerusalem in circuitu usque ad Illyricum repleverit Evangelium Christi, et ita praedicaverit Evangelium, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum aedificaret. Intuere ergo Paulum omnes eos, quos docuit, quibus praedicavit, qui ex ipso profecerunt in fide, tanquam fructus suos offerentem, et quaerentem quotidie novos agros, quos excolat, et nova rura, quae seminet, et ob hoc dicentem ad quosdam: „cupio [3]) enim venire ad vos, ut aliquem fructum habeam et in vobis, sicut et in ceteris gentibus.“ Intuere, inquam, cum ex iis omnibus fructibus electa quaeque signantem, et dicentem de quibusdam, sicut supra diximus, quia sunt primitiae Asiae, et alii primitiae [4]) Achaiae, et singularum quarumque ecclesiarum eligere primitias, et offerre Deo. Habet autem fortassis aliquos et primogenitos. Credo autem, quod habeat et aliquos inferiores horum, quos [5]) neque pro primogenitis, sed pro decimis possit offerre. Sed et unus-

---

[1]) Edd. Merlini: audisse se ab angelo. — Act. X, 4.
[2]) Rom. XV, 19. 20. [3]) Rom. I, 13.
[4]) I Cor. XVI, 15.
[5]) Cod. Belvacensis (itemq. edd. M.): „quos neque pro primitiis, neque pro primogenitis, sed“ etc. R.

quisque doctorum puto quod pro eo, quod docet et praedicat et instruit auditores, agrum ecclesiae illius, quam docet, id est, credentium corda videatur excolere. Habet ergo et ipse culturae suae fructum, et in iis omnibus fructibus invenit sine dubio electum aliquem et praecipuum, quem quasi primitias offerat, invenit et quos pro primogenitis, et alios pro decimis. Quod si non videtur temerarium audere in talibus, possunt fortasse primogeniti vere illi dici, de quibus scriptum est, [1]) quia cum mulieribus se non inquinaverunt, virgines enim permanserunt, aut etiam de martyribus potest dictum videri. Et primitiae nihilominus possunt intelligi ecclesiae virgines: decimae quoque ii, qui post conjugium continenter et caste vixerint.

4. Verum quoniam ex angelorum primitiis sermo sumsit exordium, quas offerri ab iisdem humani generis cultoribus [2]) dixeramus, atque ad Apostolos sequenti loco, et inde ad unumquemque doctorum deducti sumus, redeamus ad originem eorum, quae discutere coeperamus. Igitur unusquisque angelorum in consummatione saeculi aderit in judicio, educens eos secum, quibus praefuit, quos adjuvit, quos instruxit, pro quibus semper vidit faciem patris, qui in coelis est. Et puto etiam ibi inquisitionem futuram, non quidem an culturae hominum angelus defuerit, sed an culturae angelicae nequaquam digne segnitia humana responderit. Erit [3]) ergo et in hoc judicium Dei, utrum negligentia aliqua ministrorum spirituum, qui ad ministerium et adjutorium missi sunt propter eos, qui

---

[1]) Apocal. XIV, 4.

[2]) Edd. Merlini perperam: cultura.

[3]) Verba: „Erit ergo — Dei, utrum — spirituum, qui — propter eos, qui — salutis, an eorum, qui — vitae humanae proveniant,“ in editis (v. c. edd. M.) omissa supplentur e Codd. Sagiensi, Belvacensi, et sancti Theodorici. R.

hereditatem capiunt salutis, an eorum, qui ab iis juvantur, ignavia tam multi lapsus vitae humanae proveniant. Quod si ita est, erit ergo etiam inter angelos et homines judicium Dei: et fortassis judicabuntur aliqui cum Paulo, et conferentur laboribus ejus, et fructibus, qui ex multitudine credentium veniunt: et forte invenietur in laboribus superior etiam aliquibus angelis, et ideo nimirum dicebat: „aut[1]) nescitis, quia angelos judicabimus?" Non quod[2]) ipse Paulus judicet angelos, sed quod opus Pauli, quod egit in Evangelio, et erga animas credentium, judicabit aliquos: non enim omnes, sed aliquos angelorum. Et propterea fortassis etiam Petrus ad ista respondens dicebat: „in[3]) quem concupiscunt etiam angeli prospicere:" quamvis et ipsi Apostoli angelis utantur adjutoribus ad explendum praedicationis suae munus, et opus Evangelii consummandum. Sic enim dicebatur in Actibus[4]) Apostolorum, quia angelus Petri esset, qui pulsaret ad ostium. Similiter ergo intelligitur esse et alius Pauli angelus, sicut est Petri, et alius alterius Apostoli, et singulorum per ordinem, vel pro meritis, quos utique in laboribus et doctrina sua, sive Apostolorum, sive reliquorum post eos doctorum, necesse est primas partes habere et animarum, quae per eos profecerunt, et fructum una cum iis, per quos operati sunt, ad aream Domini comportare. Erit ergo in congregatione fructuum, id est in electione credentium, ille, verbi gratia, qui fuit illius ecclesiae praecipuus et eximius, primitiae, et ille etiam hoc superior illius ecclesiae primogenitus, ab illo, verbi gratia, angelo oblatus. Et ita omne hoc, quod adumbratum est in lege, quoniam lex umbram habet futurorum bonorum, aliquo modo per angelorum ministeria in fu-

[1]) I Cor. VI, 3. [2]) Edd. Merlini: quo.
[3]) I Petr. I, 12.
[4]) Cfr. Act. XII, 13. 14. 15.

turorum bonorum veritate complebitur:[1]) ut, quae praeformata sunt in illo Israel, qui secundum carnem Israel dicitur, in Israelitis veris et coelestibus impleantur. Nomen enim Israel pervenit usque ad angelicos ordines, nisi quia multo verius illi appellabuntur Israel, quanto verius illi sunt mens videns Deum. Hoc enim Israel interpretatur. Puto enim, quia sicut quaedam nomina vel gentium, vel principum, in Scripturis posita videmus, quae absque ulla dubitatione ad malos angelos, et ad virtutes contrarias referantur: sicut, verbi gratia, Pharao rex Aegypti, et Nabuchodonosor Babylonius et Assyrius: ita etiam ea, quae de sanctis viris et gente religiosa scribuntur, ad sanctos angelos et ad benignas debemus referre virtutes. Quod autem rex gentis impiae ad virtutem aliquam malignam ab Scriptura referatur, audi quomodo Esaias de Nabuchodonosor dicat: „et[2]) inducam, inquit, gladium super gentem magnam, super principem Assyriorum. Ait enim: virtute mea faciam, et sapientia sensus mei destruam fines gentium, et virtutem eorum depraedabor.“ Et item alibi quasi de principe gentis cujusdam loquens dicit: „quomodo[3]) cecidit de coelo Lucifer, qui mane oriebatur?“ Si ergo haec omnia ad angelos quosdam malignae[4]) virtutis referri cogit ratio veritatis, nonne eadem consequentia etiam, quae de bonis, vel principibus, vel gentibus conscribuntur, ad bonarum, ut supra diximus, virtutum angelos, ministrosque referentur? Sed et illud, quod in Genesi scriptum legimus, Deum ad angelos sine dubio loquentem dicere: „venite[5]) confundamus linguas eorum:“ quid aliud putandum est, nisi quod diversi angeli diversas in hominibus linguas operati sint ac

---

[1]) Edd. Merlini: complebit.

[2]) Cfr. Jesai. X, 12. 13. [3]) Jesai. XIV, 12.

[4]) Mss. „malignae.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „magnae.“ R.

[5]) Genes. XI, 7.

loquelas? Ut, verbi gratia, unus aliquis fuerit, qui Babylonicam tunc uni homini impresserit linguam, alius, qui alii Aegyptiam, et alius, qui Graecam, et sic diversarum gentium ipsi illi fortasse principes fuerint, qui et linguarum ac loquelae videbantur auctores: manserit autem lingua per Adam primitus data, ut putamus, Hebraeis,[1]) in ea parte hominum, quae non pars alicujus angeli, vel principis facta est, sed quae Dei portio permansit. Interim ut dicere coeperamus, offerunt et angeli primitias, unusquisque credo gentis suae, et rursum unusquisque ecclesiae suae. Quibus angelis et Joannes in Apocalypsi[2]) scribere videtur, verbi gratia, angelo ecclesiae Ephesiorum, vel Smyrnaeorum, vel Laodicensium, aliarumque, quae scriptae sunt. Offert ergo unusquisque angelorum primitias, vel ecclesiae, vel gentis suae, quae ei dispensanda commissa est. Aut forte et alii extrinsecus angeli, qui ex omnibus gentibus fideles quosque congregent. Et consideremus, ne forte sicut in aliqua, verbi gratia, civitate, ubi nondum Christiani nati sunt, si accedat aliquis, et docere incipiat, laboret, instruat, adducat ad fidem, et ipse postmodum iis, quos docuit, princeps et episcopus fiat:[3]) ita etiam sancti angeli eorum, quos e diversis gentibus congregaverint, et labore suo ac ministerio proficere fecerint, ipsi eorum etiam in futuro principes fiant: ut Christus non tam rex dicatur, quam rex regum, et non tam Dominus, quam Dominus dominantium. Quippe si isti reges fiunt eorum, quos regunt, et proficere faciunt, ipsi ergo offerunt quosdam quidem pontifici, quosdam vero filiis pontificis, id est, superioribus virtutibus, et archangelis, quosdam etiam Levitis, id est, Paulo inferioribus, si tamen consequens videatur tali quadam specie etiam angelicos ordines, ut Israelitici sunt, esse distinctos,

---

[1]) Edd. Merlini: hebraea.

[2]) Cfr. Apocal. II. III. [3]) Ed. Ruaei sola: fit.

quandoquidem Israelitae[1]) umbrae et exemplari dicantur deservire coelestium. Possumus ergo dicere, quia forte in futuro, cum omnes fructus congregabuntur ad aream, erunt quidam portio pontificis, sed illius veri pontificis Christi. Erunt et alii portio Levitarum, sicut jam supra diximus, vel angelis, vel aliis coelestibus virtutibus sequestrata. Puto autem, quod erunt quidam portio etiam hominum eorum duntaxat, qui in hac vita prudentes ac fideles dispensatores verbi Dei fuerunt. Hoc enim arbitror in Evangeliis designari a Domino, ubi ait ad eum, cui crediderat quinque mnas, et fecerat ex iis decem: „esto[2]) potestatem habens supra decem civitates:" cui vero crediderat unam, et fecerat ex ea quinque: „esto[3]) potestatem habens supra quinque civitates." Quae enim hic potestas civitatum intelligenda est, nisi gubernatio animarum? Unde et videtur mihi, quod non sine causa etiam inter ipsos angelos alii potestatem et principatum super alios gerant, alii autem subjaceant, et obtemperent potestati. Sicut ne iste quidem, cui potestas decem civitatum, vel ille, cui quinque civitatum datur, sine merito, eo quod creditam sibi multiplicavit pecuniam, pervenit ad hujusmodi potestatem. Omnia enim apud Deum ratione et judicio fiunt, nec ad gratiam, sed pro merito alius princeps esse multorum ponitur, alius subjectus esse principatui. Evagati forsitan prolixiore videamur excessu, sed de primitiis exponentibus necessarium fuit etiam ista discutere, quandoquidem tanti honoris nomen istud in scripturis divinis habetur, ut etiam ipse Christus primitiae nominatus sit, et primitiae[4]) dormientium. Et sicut rex regum, et Dominus dominantium, et pastor pastorum, et

---

[1]) Mss. „Israelitae." Libri editi: „Israeliticae." R. — Edd. Merlini: „Israelitica."

[2]) Luc. XIX, 17. [3]) Luc. XIX, 19.

[4]) I Cor. XV, 20.

pontificum pontifex, ita consequenter et primitiarum primitiae dicetur. Quae primitiae non jam pontifici, sed Deo oblatae sunt, secundum hoc, quod se ipsum hostiam obtulit Deo, et surgens a mortuis sedit in dextram Dei. Dicitur autem ipse et primitiae, et primogenitus [1]) totius creaturae, quod utrum tali modo per singulas quasque creaturas intelligi debeat, quali inter homines primitiae dormientium dicitur, et [2]) intelligitur, an aliqua celsiore et diviniore intelligentia, non est praesentis temporis persequi.

5. Redeamus ergo ad primitiarum rationem, quas diximus offerri per angelos, quae colliguntur ex agris hujus mundi. Agri autem angelorum corda nostra sunt. Unusquisque ergo eorum ex agro, quem colit, offert primitias Deo. Etsi mererer ego hodie magnum aliquem, et summo pontifice dignum sensum proferre, ita ut ex iis omnibus, quae loquimur et docemus, esset aliquid egregium, quod summo sacerdoti placere deberet, poterat fortasse fieri, ut angelus, qui praeest ecclesiae, ex omnibus dictis nostris eligeret aliquid, et loco primitiarum Domino de agello mei cordis offerret. Sed ego me scio non mereri, nec conscius sum mihi, quod talis aliquis sensus inveniatur in me, quem dignum judicet angelus, qui nos excolit, offerre pro primitiis, vel pro primogenitis Domino. Atque utinam tale sit, quod loquimur et docemus, ut non pro verbis nostris condemnari mereamur, sufficeret nobis haec gratia. Offerunt ergo angeli ex nobis primitias, et excolit [3]) unusquisque eos, quos studio et diligentia sua ab [4]) erroribus gentium convertit ad Deum: et est unusquisque in portione vel cura illius

---

[1]) Coloss. I, 15.

[2]) Edd. Merlini perperam: et intelligitur in aliqua etc.

[3]) Libri editi (v. c. edd. M.): „excolunt," sed Mss. „excolit." R.

[4]) Cod. sancti Theodorici: „ab erroribus gentium." Libri editi (v. c. edd. M.): „ab erroribus etiam." R.

angeli: et sicut ex initio saeculi hujus, cum dispergeret[1]) Deus filios Adam, statuit fines gentium secundum numerum angelorum Dei, et unaquaeque gens sub illo angelo facta est, una autem fuit et electa gens Israel, quae portio Domini fuit, et funiculus hereditatis ejus: ita credo et in fine hujus mundi atque in initio saeculi alterius futurum, ut iterum dividat excelsus filios Adam: et qui non potuerint ita mundi esse corde, ut ipsum videant Dominum, et esse portio Domini, videant sanctos angelos, et sint secundum numerum angelorum Dei. Sed beatus est, qui dignus fuerit in illa vita esse portio Domini, et populus ejus Jacob, ac funiculus hereditatis suae Israel. Optabile est ergo, ut diximus, ita proficere unumquemque, ut inter primitias, vel primogenita eligi mereatur, et offerri Deo, et esse pars Domini, sicut e contrario valde timendum est, ne inveniamur inter illos, de quibus scriptum est: „introibunt[2]) in inferiora terrae, tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt." Vides ergo, resurrectionis tempore, cum dividere coeperit excelsus gentes, et pro meritis dispergere filios Adam, futuros esse quosdam, qui intrent in inferiora terrae, et partes vulpium, id est, partes daemonum fiant. Ipsae enim[3]) sunt vulpes exterminantes vineas,[4]) ex quibus erat et Herodes, de quo dicitur: „ite,[5]) dicite vulpi huic." Refugiamus ergo terrenos actus, et intelligentiam terrenam, ne aggravati terrenis sensibus, introire dicamur in inferiora terrae, et partes vulpium fieri. Intrant enim et illi in inferiora terrae, qui legem Dei et repromissionum bona, intelligentia terrenae cogitationis excipiunt, et non excitant animas auditorum ad exspectationem coelestium, et intuitum

---

[1]) Cfr. Deut. XXXII, 8.
[2]) Psalm. LXIII, 9. 10. (LXII.)
[3]) Edd. Merlini: sunt enim.
[4]) Cfr. Cantic. II, 15. [5]) Luc. XIII, 32.

supernorum, cum evidenter Apostolus dicat: „si [1]) consurrexistis cum Christo, quae sursum sunt, quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: non quae sunt super terram:“ quod utique illis dicebat Apostolus, qui terrena observatione, terrenis „ne [2]) tetigeritis,“ aiebant, [3]) ne „gustaveritis, ne attaminaveritis:“ quibus addit: „quae [4]) sunt omnia in corruptionem ipso usu, secundum mandata et doctrinas hominum.“

6. Addit post haec: „et [5]) locutus est Dominus ad Aaron dicens: ecce, ego dedi vobis ad conservandum primitias.“ Quamvis in nonnullis exemplaribus Latinorum „ad observandum“ scriptum sit, verius tamen est „ad conservandum.“ Sed requirendum est, quomodo secundum legem primitiae conserventur. Non enim ut servent, sacerdotes accipiunt primitias, sed ut insumant. Quomodo ergo dicit: „ecce, [6]) dedi vobis primitias ad conservandum?“ Unde constat non posse hoc ad legem literae, sed ad legem spiritus applicari. Istae enim primitiae, quas supra spiritualiter exposuimus, conservari possunt, illae non possunt. Sed et si Christus est secundum Apostolum primitiae, vere istae primitiae ad conservandum datae sunt nobis. Quid enim tam beatum, quam ut anima, quae suscepit Christum, semper eum conservet, et semper habeat in [7]) se manentem? Et talis anima vere primitias suscipit ad conservandum. Nam illae primitiae, quae offerebantur in lege, consumebantur per cibos, et ingressae in ventrem, dirigebantur, ut Evangelium dicit, [8]) in secessum. Istas autem primitias qui manducaverit, et gustaverit panem, qui de coelo descen-

[1]) Coloss. III, 1. 2. [2]) Cfr. Coloss. II, 21.
[3]) Edd. Merlini: ajebat. [4]) Coloss. II, 22.
[5]) Num. XVIII, 8. [6]) Num. XVIII, 8.
[7]) Edd. Merlini: in se remanentem? Et talis etc.
[8]) Matth. XV, 17.

dit, non morietur, sed permanet in vitam aeternam. Iste est enim panis, qui cum semper comedatur, semper permanet, imo semper augetur. Est ergo, sicut Apostolus dicit, spiritualis [1]) esca, quae quanto magis insumitur, tanto amplius crescit. Quanto enim amplius verbum Dei sumseris, quanto instantius cibum istum comederis, tanto in te affluentius abundabit. Haec dicta sunt pro eo, quod scriptum est: „ad [2]) conservandum primitias."

7. Sequitur autem: „ex [3]) omnibus, quae sanctificantur mihi a filiis Israel." Nec hoc sine sacramento dicitur: non vult enim Deus aliunde accipere primitias, nisi a sanctificatis Israel. Poterat enim fieri, ut et apud gentiles invenirentur aliqua opera digna Deo. Excoluerunt enim et inter illos aliqui virtutes animi, et philosophia in nonnullis egit aliquantulum, sed non vult ista offerri in primitiis. Ex illis vult Deus benefacta suscipere, quorum mens videt Deum, et qui sanctificati sunt Deo per fidem. Gentilis autem, etiamsi aliquid honestum et probabile habere videatur in moribus, hoc ipso, quod non Deo adscribit animi virtutem, sed jactantiae suae deputat, non est sanctificata hujusmodi probitas, et ideo non recipitur inter primitias. Quantum autem ad definitionem literae legis, videtur etiam proselytos excludere ab hujuscemodi munere. Solos enim sanctificatos ex filiis Israel vult offerre [4]) primitias. Puto autem Israelitem dici posse, ex quo licet ei ingredi in ecclesiam Dei: scriptum est enim: „non [5]) abominaberis Idumaeum, quia frater tuus est, nec Aegyptium, quoniam incola fuisti in terra Aegypti. Filii si nati fuerint iis, generatione tertia introibunt in ecclesiam Dei." Donec ergo fructum non affert Aegyptius,

[1]) I Cor. X, 3. [2]) Num. XVIII, 8.
[3]) Num. XVIII, 8. [4]) Edd. Merlini: offerri.
[5]) Deut. XXIII, 7. 8. — Edd. Merlini: introibunt ecclesiam Dei.

vel Idumaeus, nec fecerit filios primae et secundae et tertiae generationis, non potest introire in ecclesiam Domini, sed filiorum generatio facit eos introire in ecclesiam Domini. Observet diligentius, qui legit literas divinas, et non, ut libet, Scripturae verba pertranseat: sed adspiciat ad unumquemque sermonem, quomodo non dixit: si nati fuerint iis filii vel filiae: sed: „filii [1]) si nati fuerint iis, tertia generatione introibunt in ecclesiam Domini.“ Et considera, si potes, secundum mysticum sensum, cur soli filii sint, non etiam filiae, qui faciunt introire patres in ecclesiam Domini. Denique invenies etiam sanctos, quibus eximium a Deo testimonium datur, difficile filias, sed filios genuisse. Abraham non genuit filias, Isaac nec ipse quidem, solus Jacob unam genuit, et ipsam fratribus ac parentibus gravem. Contaminata enim ab Emor, filio Sichem, opprobrium generi, et vindictae furorem fratribus excitavit. Sed et ter in anno apparere Domino jubetur omne masculinum. Femina ad apparendum Domino non vocatur. Sic ergo si quis scripturis divinis diligenter intendat, inveniet non esse [2]) otiosum, quod alibi quidem nominat cum filiis etiam filias, alibi autem filiarum non facit mentionem. Et hic ergo primitiae, quae offeruntur, a sanctificatis filiis Israel, non etiam a filiabus jubentur offerri: quae tamen secundum spiritualem intellectum, non ad sexus, sed ad [3]) animarum discretionem referenda sunt. „Tibi [4]) enim, inquit, dedi ea in honorem, et filiis tuis post te legitimum aeternum.“ „Tibi,“ inquit. Cui? Aaron sine dubio respondebis. Sed sermo qui sequitur, magis de vero pontifice Christo, et filiis ejus Apostolis, et doctoribus ecclesiarum suadet intelligi. Ait

---

[1]) Deut. XXIII, 8.

[2]) Desideratur „esse“ in sola ed. R.

[3]) Deest „ad“ in sola ed. R.

[4]) Num. XVIII, 8.

enim: „legitimum [1]) aeternum.“ Quomodo ergo aeternum potest esse, quod visibile est? cum Apostolus dicat: „quae [2]) enim videntur, temporalia sunt; quae autem non videntur, aeterna sunt.“ Si ergo visibiles sunt primitiae, quae offeruntur Aaron, quae visibilia sunt, dici aeterna non possunt. Similiter et circumcisio visibilis, et azyma visibile, et pascha visibile necesse est aeternum non esse, sed temporale, quia quae videntur, temporalia sunt. Et rursus: si quae non videntur, aeterna sunt, ergo et invisibilis circumcisio, [3]) quae est in occulto, aeterna est, et azyma sinceritatis et veritatis, et ipsum, quia ex iis est, quae non videntur, aeternum est. Simili ergo modo et haec non ei, qui in [4]) manifesto, sed illi, qui in occulto Judaeus est, et qui spiritu, non litera legem custodit secundum interiorem hominem, legitima et aeterna dicuntur. „Et [5]) hoc sit vobis ex iis, quae sanctificantur sanctis.“

8. De sacrificiis aliquoties apud memet ipsum ista percurrens requisivi: quaenam essent sanctificata sancta: et videtur mihi quasi ad distinctionem eorum, quae non sanctificata sancta sunt, hic sanctificata sancta dixisse. Puto ergo, quod sanctus Spiritus ita sanctus sit, ut non sit sanctificatus. Non enim ei extrinsecus et aliunde accessit sanctificatio, quae ante non fuerat, sed semper fuit sanctus, nec initium sanctitas ejus accepit. Similique modo de Patre et Filio intelligendum est. Sola enim Trinitatis substantia est, quae non extrinsecus accepta sanctificatione, sed sui natura sit sancta. Omnis vero creatura vel dignatione sancti Spiritus, vel meritorum ratione sanctificata sancta dicetur. Sic ergo et scriptum legimus:

---

[1]) Num. XVIII, 8. [2]) II Cor. IV, 18.
[3]) Cfr. Rom. II, 28. 29. et I Cor. V, 8.
[4]) Cfr. Rom. II, 28. 29.
[5]) Num. XVIII, 9.

„sancti[1]) estote, quoniam ego sanctus sum:" dicit Dominus Deus. Non continuo similitudo sanctitatis in Deo atque hominibus ponenda est.[2]) De Deo enim dicitur, quia sanctus est, homines autem, quasi qui non semper fuerint, jubentur ut fiant sancti. Denique sermo hic in Graeco, ubi nos habemus: „sancti[3]) estote:" hoc magis sonat: „sancti efficimini." Sed nostri interpretes indifferenter „estote" pro „efficimini" posuerunt. Unusquisque ergo nostrum, ex quo accedit ad timorem Dei, et divinam recipit in se doctrinam, ex quo se mancipavit Deo, si tamen ex animo mancipavit, ex eo sanctus efficitur. Sed hic sanctificatus sanctus dici potest: vere autem et semper sanctus solus est Deus. Vis autem tibi et de scripturis divinis hujus apicis[4]) aperiam differentiam? Audi quomodo Paulus ad Hebraeos scribens dicit: „qui[5]) enim sanctificat, et qui sanctificantur, ex uno omnes." Quis ergo sanctificat? Christus sine dubio: et qui sanctificantur? credentes in Christo. Manifestum ergo est, quod qui sanctificat, sanctus est, quia semper sanctus est. Qui autem sanctificantur, non simpliciter sancti, sed sanctificati sancti dicendi sunt. Nec putes huic sensui esse contrarium illud, quod de Christo scriptum legimus: „quem[6]) pater sanctificavit, et misit in hunc mundum." Hic enim qui sanctificatur, secundum carnem Christus est, non secundum spiritum. Nam secundum spiritum pariter et secundum carnem Christus dixit: „Ego[7]) sanctifico me ipsum pro iis:" ut qui sanctificat, secundum spiritum intelligatur: qui autem sanctificatur pro discipulis, secundum carnem, unus tamen atque idem Christus

---

[1]) Levit. XX, 7. 26.

[2]) Desideratur „est" in ed. Ruaei.

[3]) Cfr. Levit. XX, 7. 26.

[4]) Loco „apicis" in Mss. legitur: „modi." R.

[5]) Hebr. II, 11. [6]) Ev. Joann. X, 36.

[7]) Ev. Joann. XVII, 19.

sit, qui nunc in spiritu sanctificat, nunc sanctificatur in carne. Ab omnibus ergo fructibus sanctificatae sanctae sunt offerendae primitiae, sed spirituali pontifici. Ex quibus ergo fructibus spirituales primitias offeremus? Audi quot fructus enumeret Apostolus: „fructus [1]) autem spiritus est caritas, gaudium, pax, patientia," et cetera. Quas igitur primitias ex caritatis fructu, qui primus est fructus spiritus, offeramus [2]) vero pontifici? Illas ego puto esse primitias caritatis, ut diligam Dominum Deum meum ex toto corde meo, et ex tota anima mea, et ex tota mente mea. Istae sunt primitiae. Quid autem est, quod ex isto caritatis fructu secundo loco habere debeam? Ut diligam proximum meum sicut me ipsum. Illae ergo primitiae caritatis Deo offeruntur per pontificem, haec vero, quae in secundo sunt loco, meis usibus relinquuntur. Puto adhuc [3]) esse aliquid ex hoc fructu, quod tertio loco habendum sit: ut diligam etiam inimicos meos. Vide autem, si potes, similiter et de ceteris fructibus spiritus similes invenire primitias. Gaudium secundo loco fructus spiritus scribitur. Si ergo in Domino gaudeam, et spe gaudeam, et si gaudeam pro nomine Domini passus injuriam, in his [4]) omnibus, aliisque horum similibus, primitias gaudii per pontificem verum Deo obtuli. Sed et si rapinam bonorum meorum cum [5]) gaudio sustineam, et [6]) tribulationes, si paupertatem, si qualemcunque contumeliam gaudens tolerem, est mihi et iste secundo in loco ex fructibus spiritus, fructus gaudii. Nam si gaudeam de rebus seculi, de honoribus, de divitiis, falsa sunt ista [7]) gaudia, ex vanitatibus vanitatum. Si vero in ma-

---

[1]) Galat. V, 22. [2]) Edd. Merlini. offeremus.

[3]) Deest „adhuc" in ed. Ruaei.

[4]) Edd. Merlini: iis. [5]) Cfr. Hebr. X, 34.

[6]) Edd. Merlini: et si tribulationes.

[7]) Deest „ista" in ed. Ruaei.

lis gaudeam, et exsultem de aliorum ruinis, ista jam non solum vana, sed et diabolica gaudia, imo nec gaudia nominanda sunt. „Non [1]) est gaudere impiis, dicit Dominus." Volo adhuc et alium fructum gaudii requirere, imo et alias primitias gaudiorum. Si gaudeam in verbo Domini, si gaudeam de scientia mysteriorum Dei, si gaudeam, quod dignus habitus sum, sapientiae Dei secreta et arcana cognoscere, si gaudeam, quod relictis omnibus, quae sunt in hoc mundo, non solum inutilibus, sed et utilibus, non solum vanis, sed et necessariis, soli me verbo Dei atque ejus sapientiae manciparim: in iis omnibus satis, ut puto, acceptae Deo primitiae gaudii offerentur. Sed et de ceteris fructibus spiritus ex otio unicuique, quae competunt, licebit aptare, ne nos sermonem justo longius protrahamus.

9. „Et [2]) ab omnibus, inquit, muneribus [3]) eorum." Munus quis obtulit Deo, et rursus ex munere offerendae sunt primitiae pontifici. Hoc in expositione allegorica ita arbitror posse constare. Si quis vel egentibus distribuat, vel faciat aliquid boni operis, pro mandato munus obtulit Deo. Sed rursus [4]) muneris offert primitias, si non solum cibos, verbi gratia, vel pecuniam largiatur, sed et affectum miserendi [5]) habeat, et compatiendi. Hoc enim est, quod requirit ab homine Deus, ut mens ipsa piis et misericordibus repleatur et formetur affectibus. „Et [6]) ab omnibus immolationibus [7]) eorum." Immola-

---

[1]) Jesai. LVII, 21. [2]) Num. XVIII, 9.

[3]) Edd. Merlini perperam: muneribus eorum munus quis obtulit Deo. Et rursus etc.

[4]) Cod. Belvacensis: „rursus." Libri editi (v. c. edd. M.): „hujus." R.

[5]) Edd. Merlini: miserandi.

[6]) Num. XVIII, 9.

[7]) Edd. Merlini perperam: immolationibus eorum immolatio spiritualis est illa, etc.

tio spiritualis est illa, quam legimus: „immola[1]) Deo sacrificium laudis, et redde altissimo vota tua.“ Laudare ergo Deum, et vota orationis offerre, immolare est Deo. Sed hujus immolationis primitiae ita per pontificem offerentur, si non solum verbis et voce, sed et mente oremus et corde: secundum quod et Apostolus monet: „orabo[2]) spiritu, orabo et mente: psalmum dicam spiritu, psalmum dicam et mente.“ Assistunt enim et nunc angeli Dei cultores et agricolae cordis nostri, et requirunt, si est in aliquo nostrum hujuscemodi mens tam sollicita, tam intenta, quae verbum Dei tanquam semen divinum tota aviditate susceperit, si fructum statim, ut ad orationem surgimus, ostenderit, id est, si collectis et congregatis intra se sensibus oret Deum, si non evagetur mente, et cogitationibus evolet, ita ut corpore quidem in oratione curvetur, sensibus autem per diversa discurrat. Si quis, inquam, intentam et directam senserit obsecrationem suam, et ipsis Dei conspectibus, atque ineffabili illi[3]) lumini se intellexerit assistentem, ibique orationes, et obsecrationes, postulationesque, et gratiarum actiones suas profuderit, nullius extrinsecus phantasiae sollicitatus imagine: hic se noverit per angelum, qui assistit altari, obtulisse immolationis suae primitias pontifici magno et vero, Christo Jesu Domino nostro: cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Psalm. L, 14. (XLIX.)
[2]) I Cor. XIV, 15.
[3]) Deest „illi“ in sola ed. Ruaei.

HOMILIA XII.

De puteo, et cantico ejus.

1. Lectio nobis putei, et cantici, quod apud puteum cecinit Israel, ex Numerorum libro recitata est, quam solitis, imo forte et amplius solito videmus redundare mysteriis. Ait enim: „et[1]) bibit de puteo populus. Hic est puteus, quem dixit Dominus ad Mosen: congrega populum, et dabo iis aquam bibere." Sed in his[2]) dictis non multum mihi juris videtur historica litera possidere. Quid est enim, quod magnopere praecepit Dominus Mosi populum congregare, ut det iis aquam de puteo bibere? quasi vero non etiam sponte populus bibendi gratia convenerit ad puteum. Quid ergo tantopere prophetae praecipitur, ut proprio studio, et labore congreget populum ad hauriendam putei aquam? Unde vilitas[3]) literae ad pretiositatem nos spiritualis remittit intelligentia. Et ideo conveniens puto etiam de aliis Scripturae locis puteorum congregare mysteria, ut ex comparatione plurimorum, si quid praesens sermo obscuritatis continet, elucescat. Ait ergo spiritus Dei per Salomonem in Proverbiis: „bibe[4]) aquas de tuis vasis, et de puteorum tuorum fonte: et non supereffundantur[5]) tibi aquae extra tuum fontem:" quamvis[6]) in aliis exemplaribus legerimus: „et effundantur tibi aquae extra tuum fontem." Aquae tuae sint tibi soli, et nemo alienus participet ex iis. Habet ergo, ut in

[1]) Cfr. Num. XXI, 16. [2]) Edd. Merlini: iis.

[3]) Codd. Ebroicensis, Carnotensis, et sancti Theodorici: „vilitas." Alias: „humilitas." R.

[4]) Prov. V, 15. 16.

[5]) Cod. Carnotensis: „supereffluant." R.

[6]) In Cod. sancti Theodorici desiderantur haec verba: „quamvis — legerimus: et effundantur tibi aquae extra tuum fontem." R.

iis designatur, unusquisque nostrum in semet ipso puteum. Imo et aliquid amplius dicemus, unusquisque nostrum habet non puteum unum, sed puteos multos, et non unum vas aquae, sed vasa multa. Non enim dixit: „bibe [1]) aquas" de tuo vase: sed „de tuis vasis:" et non dixit: „et" de putei tui fonte: sed „de puteorum tuorum fonte." Legimus [2]) habuisse et patriarchas puteos, habuit Abraham, habuit et Isaac. Puto autem habuisse et Jacob. Et ab istis puteis sumto initio, percurre omnem Scripturam, puteos requirens, et perveni usque ad Evangelia, et ibi invenies puteum, supra quem Salvator noster sedebat requiescens post itineris laborem, tunc cum veniente muliere Samaritana, et volente haurire aquam de puteo, quae esset in Scripturis putei, vel puteorum virtus, exponitur, et comparatio fit aquarum, ubi et divini mysterii panduntur arcana. Dicitur enim, quia si quis bibat ex iis aquis, quas continebat puteus ille terrenus, sitiet rursum; qui autem ex illis biberit, quas dat Jesus, fiet [3]) „in eo fons aquae salientis in vitam aeternam." In alio autem Evangelii loco jam non fons, neque puteus, sed amplius aliquid dicitur. „Qui [4]) credit, inquit, in eum, sicut scriptura dicit, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae." Vides ergo, quia qui credit in eum, non solum puteum, sed et puteos, et non solum fontes, sed et flumina habet intra se: fontes autem et flumina, non [5]) quae istam mortalem vitam solentur, sed quae aeternam conferant. Igitur secundum ea, quae in Proverbiis scripta proposuimus, ubi putei simul cum fonte nominantur, accipiendum est ver-

---

1) Prov. V, 15.

2) Cfr. Genes. XIII. et XXVI.

3) Ev. Joann. IV, 14.

4) Cfr. ev. Joann. VII, 38. coll. Jesai. LVIII, 11.

5) Cod. sancti Theodorici: „non quae istam mortalem solent nutrire vitam, sed quae" etc. R.

bum Dei. Puteus quidem si profundi aliquid mysterii tegit, fons autem si ad populos abundat et effluit. Sed non otiose requirendum est, quomodo possimus pluralem numerum de puteis exponere, et singularem de fonte, quia in Proverbiis dicit Sapientia: „bibe [1]) aquas de puteorum tuorum fonte.“ Videamus ergo, quorum puteorum unum dixerit fontem. Ego puto, quod scientia ingeniti patris unus possit intelligi puteus, sed et unigeniti filii ejus agnitio alius puteus intelligi debeat. Alius enim a patre filius, et non idem filius, qui et pater, sicut ipse in Evangeliis dicit: „alius [2]) est, qui et testimonium de me dicit, pater.“ Et rursus tertium puto videri puteum posse, cognitionem Spiritus sancti. Alius enim et ipse est a patre, et filio, sicut et de ipso nihilominus in Evangelio [3]) dicitur: „mittet [4]) vobis pater alium paracletum, spiritum veritatis.“ Est ergo haec trium distinctio personarum in Patre et Filio et Spiritu sancto, quae ad pluralem puteorum numerum revocatur. Sed horum puteorum unus est fons. Una enim substantia est et natura Trinitatis. Et hoc modo non otiosa invenietur scripturae sanctae distinctio, quae dicit: „de [5]) puteorum tuorum fonte.“ Sed observanter mystica signavit eloquia, ut, quod pluraliter dictum est personis, singulariter substantiae conveniret. Possunt autem et illi putei videri, de quorum scientia dicebat ille, qui repletus est sapientia Dei: „ipse [6]) enim mihi dedit eorum, quae sunt, scientiam veram, ut scirem substantiam mundi, et elementorum virtutem, initium et finem et medietatem temporum, vicissitudinem,

---

1) Prov. V, 15.
2) Cfr. ev. Joann. VIII, 18.
3) Edd. Merlini: Evangeliis.
4) Ev. Joann. XIV, 16. 17.
5) Prov. V, 15.
6) Sap. Salom. VII, 17—20.

permutationes et commutationes temporum, anni circulos, et astrorum positiones, naturas animalium, et iras bestiarum, spirituum violentias, et cogitationes hominum, differentias virgultorum, et virtutes radicum." Vides, quanti sunt putei in rerum scientia? Puteus est, verbi gratia, scientia virgultorum, et forte uniuscujusque virgulti natura habet proprium puteum. Et iterum puteus est de animalium scientia, et forte unaquaeque species animalium proprium habet puteum. Et iterum puteus est de ratione temporum, et vicissitudine, ac permutatione. Et haec singula quoniam altam, profundamque habent scientiam, merito figuraliter putei appellantur. Et donec quidem absconditum fuit mysterium Christi a saeculis et generationibus, recte horum scientia putei appellati sunt: cum autem, sicut Paulus dicit, credentibus „manifestavit [1]) Deus per spiritum suum," efficientur haec omnia fontes, et flumina: ut jam non ita habeatur in occulto horum scientia, sed proferatur ad multos, et riget credentes, ac satiet. Et ideo, credo, Salvator dicebat ad discipulos suos, quia qui credit in eum, et aquam doctrinae ejus biberit, non jam puteus, nec fons, sed fient in eo flumina [2]) aquae vivae. Sicut enim unus iste puteus, qui est sermo Dei, efficitur putei, et fontes, et flumina innumerabilia: ita et anima hominis, quae [3]) ad imaginem Dei facta est, potest in se habere, et producare ex se, et puteos, et fontes, et flumina. Sed et revera putei, qui sunt in anima nostra, indigent fodiente: debent enim mundari, et omne, quod terrenum est, ab iis debet auferri, ut venae illae rationabilium sensuum, quas ei inseruit Deus, pura ac sincera fluenta producant.

---

[1]) I Cor. II, 10.

[2]) Cfr. ev. Joann. VII, 38.

[3]) Alias (v. c. in edd. M.): „quia ad imaginem est Dei, potest" etc., sed Cod. sancti Theodorici ut in nostro textu. R.

Donec enim terra contegit aquarum venas, et obturat occultum fluenti, non potest puri laticis unda profluere. Denique propterea scriptum[1]) est, quia pueri Abraham fodiebant puteos, sed replebant atque operiebant eos terra Philistiim. Sed et Isaac, qui hereditatem susceperat patris, rursum fodit puteos, et terram removit Philistinorum, quam per invidiam injecerant aquis. Sed et illud observavimus in Genesi, unde et historia haec videtur assumta, quod, donec viveret Abraham, non fuerunt ausi Philistiim replere puteos, aut injicere iis terram. Sed cum excessit ex hac vita, tunc invaluerunt Philistiim, et insidiati sunt puteis ejus. Sed reparantur postmodum per Isaac, et redeunt in statum suum. Praeterea et puer[2]) Abraham, cum pergit uxorem spondere, vel[3]) deducere Isaac, apud puteum invenit Rebeccam, quae interpretatur patientia: haec efficitur uxor Isaac, non alibi nisi apud puteos. Similiter et Jacob,[4]) cum in Mesopotamiam venit, habens praeceptum patris, ne alieni generis vel extranei sanguinis conjugem sumeret, apud puteos etiam ipse invenit Rachel. Et Moses[5]) Sephoram apud puteos reperit. Si ergo intellexisti, quae qualesque sint uxores sanctorum, etiam tu si vis patientiam in conjugium tibi adsciscere, si sapientiam, et[6]) si quae aliae sunt animae virtutes et dicere, quod de sapientia dictum est: „hanc[7]) amavi, hanc quaesivi adducere mihi uxorem:" esto frequens, esto assiduus circa puteos istos, et ibi reperies hujusmodi conjugem. Apud aquas enim vivas, id est, apud viventis verbi fluenta, certum est omnes

---

[1]) Cfr. Genes. XXVI. [2]) Cfr. Genes. XXIV.

[3]) Edd. Merlini minus accurate: vel deducere: Isaac apud puteum etc.

[4]) Cfr. Genes. XXIX. [5]) Cfr. Exod. II.

[6]) Edd. Merlini: et si quae illae sunt animi virtutes etc.

[7]) Cfr. Sap. Salomon. VII, 10.

animi habitare virtutes. Sunt ergo multi putei, quos diximus esse intra animam. Sunt et alii plurimi, qui in singulis quibusque Scripturarum sermonibus intelliguntur et sensibus. Est tamen eminentior ceteris iste puteus, et eximius, de quo in praesenti loco Scriptura dicit, quia foderint eum non quicunque communes homines, sed principes et adhuc horum sublimiores, quos reges appellavit. Propter quod et hymnus canitur Deo apud hunc eundem puteum. Et ideo scriptum est: „vade, [1]) inquit, ad puteum." Hic est puteus, quem dixit Dominus ad Mosen: „congrega [2]) populum, et dabo iis aquam de puteo, dixit Dominus." Moses congregare jubetur populum, ut conveniat ad puteum, et bibat aquam. Mosen autem legem accipi debere saepe ostendimus. Lex ergo Dei est, quae te convocat, ut ad puteum convenias. Quem puteum, nisi illum, de quo supra diximus, Jesum Christum filium Dei, propria quidem substantia subsistentem, uno tamen cum Patre et Spiritu sancto Deitatis fonte nominatum? Ad hunc ergo puteum, id est, ad fidem Christi nos convocat lex. Ipse enim dixit, [3]) quia Moses de me scripsit. Ut quid nos convocat? Ut bibamus aquam, et cantemus ei canticum: hoc est, corde credamus ad justitiam, et ore confiteamur ad salutem.

2. „Initiate, [4]) inquit, illi puteum." Hic est sensus: initium, ait, omnium puteum ponite, sicut et Apostolus dicit, quia ipse est „principium, [5]) et primogenitus omnis creaturae, et in ipso creata sunt omnia." Initiate ergo ei puteum, hoc est, initium omnium confitemini esse puteum. Potest autem et hoc modo intelligi, ut verba dirigi videantur ex persona Mosis ad populum, cohortantis et dicentis: date initium cordi vestro, ut incipiat intelli-

---

[1]) Cfr. Num. XXI, 16. seqq.
[2]) Num. XXI, 16. [3]) Edd. Merlini: dicit.
[4]) Num. XXI, 17. [5]) Coloss. I, 15. 16.

gere, quis sit puteus, de quo aquae spirituales hauriendae sunt, et reficiendus est credentium populus. Initiate ergo ei, hoc est, Israeli hunc puteum: ut sensum mysticum, si quis est corde Deum videns, de profundis possit haurire. Ad istum ergo puteum ut Moses, id est, lex nos congreget, non frustra dictum videtur. Potest enim fieri, ut aliquis venire ad istum puteum videatur, sed nisi per Mosen congregetur, non est acceptus Deo. Marcion venisse sibi videtur ad istum puteum, et Basilides, et Valentinus, sed quia non venerunt per Mosen, nec receperunt legem et prophetas, non possunt laudare Dominum Deum de fontibus Israel. Non ergo veniunt, qui hujusmodi sunt, ad puteum, quem foderunt principes, et excuderunt reges. Sed vultis ostendam vobis de Scripturis, ad quos isti puteos veniunt? Est vallis quaedam salsa, in qua valle sunt putei bituminis. Omnis ergo haeresis, et omne peccatum in valle est, et in valle salsa. Peccatum enim et iniquitas non adscendit sursum, sed semper ad ima et inferna descendit. Est ergo in valle positus et salsus, atque amarus omnis haereticus sensus, et omnis actus peccati. Quid enim dulce, quid suave potest habere peccatum? Sed et amplius aliquid habet. Si enim veneris ad haereticam sententiam, si veneris ad amaritudinem peccati, venisti ad puteos bituminis. Bitumen, esca et nutrimentum ignis est. Si ergo et tu gustaveris aquam de istis puteis, si sumseris haereticum sensum, si peccati amaritudinem ceperis, fomenta in te ignis, et gehennae incendia praeparabis. Et propterea ad eos, qui nolunt de illo puteo aquam bibere, quem principes foderunt et reges, sed ex istis, qui in valle peccati sunt, et ignis materias alunt, dicitur: „incedite [1]) in lumine ignis vestri et flammae, quam vobis accendistis.“ Quid ergo canitur apud hunc puteum? „Initiate [2]) ei, inquit, puteum. Foderunt illum

---

[1]) Jesai. L, 11. [2]) Num. XXI, 17. 18.

principes, excuderunt reges." Possunt quidem principes et reges iidem videri: si vero distingui necesse est, principes prophetas intelligamus. Ipsi enim sensum et prophetiam de Christo defossam, et demersam in profundo literae collocarunt, et ideo quidam ex ipsis dicebat: „nisi[1]) occulte audieritis, plorabit anima vestra." Et item alius propheta dicit ad Dominum: „quam[2]) magna multitudo dulcedinis tuae, Domine, quam abscondisti timentibus te!" Isti ergo sunt principes, qui foderunt hunc puteum, reges autem sunt,[3]) qui excuderunt eum. Quod dixit: „excuderunt:"[4]) ab excudendo, non ab excidendo dictum est. Excudi enim dicitur, quod in saxo vel caeditur, vel formatur. Principes ergo tanquam aliquantulo inferiores, fodere dicuntur puteum, hoc est, quasi in terrae mollitie altitudinem quandam demergere. Isti vero, quos reges appellat, quasi eminentiores ac fortiores, non solum terrae profundum, sed et saxi duritiam penetrant, ut pervenire possint ad profundiores aquas, et ipsas, si dici potest, in eo venas abyssi perscrutentur, scientes judicia Dei esse abyssum multam. Istos ergo reges, qui tam profunda possunt et tam abscondita putei perscrutari, merito Apostolos dixerimus, ex quibus aliquis dicebat: „nobis[5]) autem revelavit Deus per Spiritum sanctum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam alta Dei." Quia ergo per spiritum possunt etiam ipsi perscrutari alta Dei, et alta ac profunda putei penetrare mysteria, idcirco reges esse dicuntur, qui puteum etiam[6]) istum in petra excuderint, ac dura et difficilia secreta scientiae penetraverint. Quod autem reges dici possint etiam Apo-

---

[1]) Jerem. XIII, 17.

[2]) Psalm. XXXII, 19. (XXXI.)

[3]) Deest „sunt" in ed. Ruaei.

[4]) Num. XXI, 18. [5]) I Cor. II, 10.

[6]) Edd. Merlini: istum etiam.

stoli, puto et ex eo facile probari posse, quod de omnibus credentibus dicitur: „vos [1]) autem genus regale, sacerdotium magnum, gens sancta.“ Si ergo illos dicunt reges, qui per verbum ipsorum crediderunt, quanto magis ipsi reges habendi sunt, qui faciunt reges? Sed et inde facile colligitur. Si enim reges a regendo dicuntur, omnes utique, qui ecclesias Dei regunt, reges merito appellabuntur, multo autem rectius illi, qui et illos ipsos dictis atque scriptis suis regunt, a quibus reguntur ecclesiae. Et propter hoc merito Dominus rex regum dicitur. [2]) Nisi enim isti, et ceteri, qui eos imitantur, reges fuerint, ille non videbitur rex regum. Sed et ipse apostolus Paulus Corinthiis scribens, et velut per quandam ironiam corripiens eos, ait: „sine [3]) nobis regnatis: et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus.“ In quo utique reges quidem esse debere Corinthios, et semet ipsum cum iis regnare velle pronuntiat, sed elationem nondum pro merito assumti honoris incusat. Fodiunt ergo ii omnes puteum istum principes, et excudunt eum reges gentium. Apostoli enim praecipue reges sunt gentium, qui gentes ad obedientiam fidei congregarunt, et Christi scientiam omnibus patefecerunt: „in [4]) quo sunt thesauri sapientiae Dei et scientiae absconditi:“ secundum praeceptum Domini circumeuntes [5]) orbem terrae, et implentes, quod mandatum est, ut doceant omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: et per haec excuderunt, hoc est, patefecerunt scientiam putei, et in notitiam universis gentibus adduxerunt. Sed et haec, [6]) quae nunc habemus in manibus, quae re-

---

[1]) I Petr. II, 9.
[2]) Cfr. Apocal. XIX, 16.
[3]) I Cor. IV, 8. [4]) Coloss. II, 3.
[5]) Cfr. Matth. XXVIII, 19. 20.
[6]) Deest „haec“ in ed. R.

citata sunt nobis, puteus est, et omnis simul scriptura legis, et prophetarum: Evangelica quoque atque Apostolica scriptura simul omnia unus est puteus, quem non possunt fodere, vel excudere, nisi inveniantur reges, et principes. Vere enim reges, et vere principes habendi sunt, qui possunt auferre terram de puteo, hoc est, amovere superficiem literae, et de interiore petra, ubi Christus est, spirituales sensus velut aquam vivam proferre. Haec ergo facere decet eos solos, qui vel reges sunt, vel principes: reges ex eo dicti, quod peccati regnum ex corpore suo depulerint, et justitiae regnum paraverint in membris suis. Decet enim eum docere ceteros, qui prius fecerit ipsa, quae docet. Sic enim scriptum est, quia „qui [1]) fecerit, et docuerit sic homines, hic magnus vocabitur in regno coelorum.“ Magnum autem esse in regno, hoc est regem esse. „Excuderunt [2]) eum, inquit, reges gentium in regno suo, dum dominarentur iis.“ Re enim vera non possunt fodere puteum istum, nec latentes aquae vivae venas aperire, nisi prius dominatum tenuerint gentium barbararum. Omne enim, quicquid in iis ferum fuit in actibus, quicquid in moribus barbarum, si edomuerint, et subjecerint regio sensui, et dominati fuerint iis, ita ut de cetero non gentiliter, sed legitime agant, isti sunt vere reges profunda putei rimantes, et verbi Dei arcana ac mystica perscrutantes.

3. Post haec „et [3]) a puteo, inquit, profecti sunt in [4]) Mathanaim, et a Mathanaim in Nahaliel, et a Nahaliel in Bamoth, et a Bamoth in nemus, quod est in campo Moab, a vertice montis excelsi, qui respicit ad faciem deserti.“ Nomina haec, quae videntur locorum esse vocabula, ex significantiis suis, quas in lingua pro-

---

[1]) Matth. V, 19. [2]) Num. XXI, 18.

[3]) Num. XXI, 18. 19. 20.

[4]) Desideratur „in“ in ed. R.

pria designant, rerum magis mysticarum consequentiam, quam vocabulorum appellationem videntur ostendere. „Profecti[1]) enim, inquit, a puteo, veniunt in Mathanaim." Interpretatur enim Mathanaim munera ipsorum. Vides ergo, quia si quis de puteo hoc biberit, quem foderunt reges et principes, statim proficit ad hoc, ut habeat munera, quae offerat Deo. Quid autem est, quod homo offerat Deo? Hoc ipsum, quod in lege scriptum est: „munera[2]) mea," hoc est, data mea. Ex iis ergo, quae Deus dedit, offerunt nihilominus homines Deo. Quid dedit Deus homini? Agnitionem sui. Quid ergo offert Deo? Fidem suam et affectum. Hoc est, quod expetit ab homine Deus. Denique ita scriptum est: „et[3]) nunc Israel quid est, quod Dominus Deus tuus poscit abs te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et incedas in viis ejus, et diligas eum, et custodias omnia mandata ejus, et servias Domino Deo tuo ex toto corde tuo, et ex tota anima tua?" Ista sunt munera, ista dona, quae oportet Domino dari. Damus autem haec Domino cordis nostri munera, posteaquam agnoverimus eum, et agnitione bonitatis ejus de putei ejus altitudine biberimus. Observa tamen, quomodo dixerit propheta: „et[4]) nunc Israel, quid Dominus Deus tuus poscit abs te?" Erubescant illi haec verba, qui[5]) negant in hominis arbitrio esse, ut salvetur. Quomodo posceret ab homine Deus, nisi haberet homo in sua potestate, quod poscenti Deo deberet offerre? Sunt ergo, quae dantur a Deo, et sunt, quae praebentur ab homine. Verbi gratia, in homine fuit, ut una mna[6]) faceret decem mnas, aut una mna faceret

---

[1]) Cfr. Num. XXI, 18. [2]) Cfr. Num. XV.

[3]) Deut. X, 12. [4]) Deut. X, 12.

[5]) Sic omnes Mss. Libri autem editi (v. c. edd. M.): „qui negant in homine esse liberum arbitrium. Quomodo" etc. R.

[6]) Luc. XIX, 12. seqq.

quinque mnas: ex Deo autem fuit, ut haberet homo mnam, ex qua facere posset [1]) decem mnas. Cum autem obtulit ex se decem mnas, accepit rursus a Deo non jam pecuniam, sed potestatem et regnum decem civitatum. Petit [2]) iterum Deus ab Abraham, ut offerret ei Isaac filium suum, in montem quemcunque ostendisset ei. Obtulit Abraham intrepidus unigenitum, imposuit super aram, cultrum eduxit, ut jugularet, inhibetur continuo, et aries ei pro filio datur ad victimam. Vides ergo, quia, quae Deo offerimus, nobis manent, sed ad hoc expetimur, ut in iis affectus noster erga Deum probetur et fides. Haeç pro eo, quod diximus, profectos esse filios Israel a puteo, et venisse in Mathanaim, quod interpretatur munera eorum. A Mathanaim autem venimus in Nahaliel, quod interpretatur ex [3]) Deo. Quid [4]) ex Deo? Posteaquam obtulerimus nos, quae ex nobis sunt, venimus ad hoc, ut consequamur ea, quae ex Deo sunt. Cum enim fidem nostram, et affectum obtulerimus ei, tunc et ipse largitur nobis diversa dona Spiritus sancti, de quibus dicit Apostolus: „omnia [5]) autem ex Deo sunt." Et a Nahaliel venimus in Bamoth, quod interpretatur adventus mortis. Cujus mortis hic intelligimus adventum, nisi illius, qua Christo commorimur, ut et convivamus [6]) ei, et qua debemus mortificare [7]) membra nostra, quae sunt super terram? Et iterum: „consepulti [8]) enim illi sumus per baptismum in morte." Si quis ergo salutaris hujus viae ordinem tenet, per haec singula, quae memoravimus,

---

[1]) Edd. Merlini: possit. [2]) Cfr. Genes. XXII.

[3]) Aliquid videtur deficere: neque enim Nahaliel verti potest „ex Deo," sed „possessio mea ex Deo." R. — Videtur aliquid deficere, sed cf. seqq.

[4]) Edd. Merlini: Quid est ex etc.

[5]) Cfr. I Cor. VIII, 6.

[6]) Cfr. I Thessal. V, 10. [7]) Coloss. III, 5.

[8]) Rom. VI, 4.

iter agere debet, et venire post multa ad hunc locum, quem diximus significare mortis adventum. Ut autem ex Scripturis docemur, est quaedam mors inimica Christi, et quaedam amica ejus. Non ergo illius mortis dicit inimicae Christi, de qua dicitur: „novissimus [1]) inimicus destruetur mors,“ qui est diabolus: sed hujus mortis, qua commorimur ei, ut et convivamus ei: secundum quam mortem dicit Deus: „ego [2]) occidam, et vivere faciam.“ Occidit enim, ut commoriamur Christo, et vivere facit, ut convivamus ei. Optandum ergo nobis est, ut veniamus in Bamoth, et promtissime suscipiamus beatae hujus mortis adventum, ut et vivificari cum Christo mereamur. „Et [3]) ex Bamoth, inquit, in nemus, quod est in campo Moab, a vertice montis excelsi, qui respicit ad desertum.“ Si hoc itinere incedamus, quod non tam locorum vocabulis, quam animae profectibus constare ratio explanationis asseruit, post omnia ista venimus in nemus, sive, ut in aliis habetur exemplaribus, in Janam, [4]) quod interpretatur adscensus, sive vertex montis. Per haec ergo venitur ad illud famosissimum divini paradisi nemus, et amoenas delicias habitationis antiquae, vel certe ad verticem perfectionis, et beatitudinis summitatem: ita ut possit etiam ipse dicere, quia „resuscitavit [5]) nos cum ipso, et sedere fecit in coelestibus in Christo.“ Vides, quousque pervenitur a puteo? Vides, quibus mansionibus, imo quibus profectibus iter animae paratur ad coelum? Quae si diligenter inspicias, ipse apud temet ipsum quotidianos profectus tuos discutiens, quibus in locis sis, et quam proximus ad regna coelorum habearis, advertes: [6]) sicut et ille, de quo Dominus dixit, quia „non [7]) longe es a regno Dei.“

---

1) I Cor. XV, 26. 2) Deut. XXXIII, 39.
3) Num. XXI, 20. 4) Edd. Merlini: Janan.
5) Ephes. II, 6. 6) Edd. Merlini: advertas.
7) Marc. XII, 34.

4. Subsequitur post haec et alia historia. Ait enim: „et [1]) misit Moses," aut, ut habetur in nonnullis exemplaribus: „et misit Israel legatos ad Seon regem Amorrhaeorum, verbis pacificis dicens: transibimus per terram tuam, per viam transibimus, non declinabimus neque in agrum, neque in vineam. Non bibemus aquam de lacu tuo, via regia incedemus, usque quo transeamus fines tuos. Et non concessit Seon, ut Israel transiret per fines suos. Et collegit Seon omnem populum suum, et exiit belligerare adversum Israel in deserto, et venit in Assaar, et congressus est cum Israel: et percussit eum Israel nece gladii, et dominati sunt terrae ejus." Historia quidem manifesta est, sed deprecemur Dominum, ut aliquid dignum possimus interioribus ejus sensibus pervidere. Seon duplicem habet interpretationem, sive arbor infructuosa, sive elatus. Mittit igitur Israel legatos ad Seon, mittit ad arborem infructuosam, mittit ad elatum, et superbum. Hic autem Seon rex est Amorrhaeorum, qui et ipsi interpretantur in amaritudinem adducentes, vel loquentes. Mittit ergo ad Seon regem Amorrhaeorum Moses, verbis pacificis dicens: „transibimus [2]) per terram tuam." Si secundum spiritualem intelligentiam dixerimus, Seon regem figuram tenere diaboli, quia ipse est elatus, et infructuosus: puto, quod non debeas mirari, quod eum dixerim regem, cum audias etiam ipsum Dominum et Salvatorem nostrum in Evangeliis de eo dicentem: „ecce, [3]) nunc venit princeps hujus mundi, et in me non invenit quicquam." Et iterum: „ecce, [4]) princeps hujus mundi mittetur foras." Si ergo totius mundi princeps esse in Evangeliis dicitur, non debet absurdum videri, si Seon regi Amorrhaeorum, vel etiam aliis quibuslibet gentium

[1]) Num. XXI, 21—24.
[2]) Num. XXI, 22. [3]) Ev. Joann. XIV, 30.
[4]) Ev. Joann. XII, 31.

regibus comparetur. Princeps autem dicitur mundi, non quia creaverit mundum, sed quia multi sunt in hoc mundo peccatores. Peccati autem quia ipse princeps est, ideo [1]) etiam mundi princeps appellatus est: in iis videlicet, qui nondum relinquentes mundum convertuntur ad patrem. Secundum hoc enim etiam illud dicitur, quia „omnis [2]) mundus in maligno positus est." Quid enim nobis prodest dicere, quia princeps noster Christus est, si rebus et operibus arguamur, quia diabolus principatum tenet in nobis? Aut non palam est, sub quo principe agat impudicus, incestus, et injustus? Numquid potest hujusmodi homo dicere, quia sub Christo positus haec ago, etiamsi sub Christi nomine censeri videatur? In quo Christus principatum gerit, nulla ibi immunditia, nulla iniquitas admittitur, nec habere aliquem locum potest injusta cupiditas. Secundum hunc itaque modum recte et Christus virtutum princeps, et diabolus malitiae ac totius iniquitatis dicetur. Mittit igitur Israel legatos ad regem Amorrhaeorum, regem in amaritudine provocantium, regem infructuosum, regem superbum. Quomodo superbus, quomodo elatus docebitur diabolus? Ipse est, qui dixit: „virtute [3]) mea faciam, et sapientia intellectus mei auferam fines gentium, et fortitudinem eorum depraedabor, et commovebo civitates, quae inhabitantur, et universum orbem terrae capiam manu mea sicut nidum." Et iterum dicit elatus hic et superbus: „adscendam [4]) in coelum, supra sidera coeli ponam thronum meum. Sedebo in monte excelso, supra montes altos, qui sunt ad aquilonem, adscendam supra nubes, et ero similis altissimo." Adhuc requiris, si ipse sit elatus, et superbus? Imo potius et ipse superbus est et elatus, et ille, qui quasi uni-

---

[1]) Edd. Merlini: et ideo etc.
[2]) I Joann. V, 19. [3]) Jesai. X, 13. 14.
[4]) Jesai. XIV, 13. 14.

genitus ejus est, de quo scriptum est, quia „extollitur[1]) super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur: ita ut in templo Dei sedeat, ostentans se tanquam sit Deus.“ Omnis ergo, qui elatus est et superbus, vel filius est elati hujus, vel discipulus et imitator. Et propterea dicit Apostolus de quodam: „ne[2]) forte elatus incidat in judicium diaboli:“ ostendens per hoc, quia omnis elatus simili, ut diabolus, judicio condemnabitur. Nos ergo sumus, qui transire volumus per hunc mundum, ut pervenire possimus ad terram sanctam, quae repromissa est sanctis: et mittimus verbis pacificis ad Seon, promittentes, non nos habitaturos in terra ejus, nec moraturos cum eo, sed transituros tantummodo, et incessuros via regali, nec declinaturos usquam, neque in agrum, neque in vineam, sed nec de lacu ejus aquam bibituros. Videamus ergo, quando nos ista promisimus, quando haec verba diabolo denuntiavimus. Recordetur unusquisque fidelium, cum primum venit ad aquas baptismi, cum signacula fidei prima suscepit, et ad fontem salutaris accessit, quibus ibi tunc usus sit verbis, et quid denunciaverit[3]) diabolo: non se usurum pompis ejus, neque operibus ejus, neque ullis omnino servitiis ejus ac voluptatibus pariturum. Et hoc est, quod his[4]) legis sermonibus adumbratur, quia non declinet Israel, neque in agrum ejus, neque in vineam ejus. Sed neque aquam de lacu ejus pollicetur se esse potaturum. Non enim ultra disciplinae diabolicae, non astrologiae, non magicae, non ullius omnino doctrinae, quae contra Dei pietatem aliquid doceat, poculum sumet fidelis. Habet enim suos fontes, et bibit de fontibus Israel, bibit de fontibus salutaris: non bibit aquam de lacu Seon, nec relinquens fontem aquae vivae congregat

---

1) II Thess. II, 4. 2) I Tim. III, 6.

3) Ed. Ruaei sola: renuntiaverit.

4) Edd. Merlini: iis.

sibi lacus confractos. Sed et via regali incessurum se profitetur. Quae est via regalis? Illa sine dubio, quae dicit: „ego [1]) sum via, veritas, et vita." Et merito regalis: ipse est enim, de quo propheta ait: „Deus [2]) judicium tuum regi da." Via ergo regali incedendum est, nec declinandum usquam neque in agrum ejus, neque in vineam ejus: id est, neque ad opera, neque ad sensus diabolicos declinare ultra mens fidelium debet. Quomodo ergo volumus fines Amorrhaeorum cum pace transire? Amorrhaei, infidelium, qui sunt in hoc mundo, pars [3]) accipi potest: sed isti interpretantur, ut supra diximus, vel in amaritudinem adducentes, vel loquentes. Et quomodo quidem in amaritudinem adducant Deum infideles et increduli, expositione non indiget: quod autem ait „loquentes," ad illam partem trahi potest, qua infideles quique et sub principe diabolo agentes loqui norunt tantummodo, sed loquuntur inania. Verbi causa, ut poetae eorum, ut astrologi, ut nonnulli etiam philosophorum, qui inania loquuntur et vana. Fidelium autem regnum, quod a Deo est, non in sermone est, sed in virtute. Volumus ergo nos pacifice transire per mundum, sed hoc ipsum magis incitat principem mundi, quod dicimus, nos nolle permanere cum ipso, nec morari, nec aliquid ejus velle contingere: inde magis exacerbatur, inde extollitur, et irascitur, et commovet nobis persecutiones, pericula suscitat, cruciatus intentat. Et ideo dicit: „congregavit, [4]) inquit, Seon omnem populum suum, et exiit confligere adversus Israel." Quis est omnis populus Seon, quem concitat contra Israel? Principes ac judices mundi, cunctique nequitiae ministri, qui impugnant semper, et persequuntur populum Dei. Sed quid facit Israel? „Ve-

---

[1]) Ev. Joann. XIV, 6.

[2]) Psalm. LXXII, 1. (LXXI.)

[3]) Ed. Ruaei sola: pax. [4]) Num. XXI, 23.

nit,[1]) inquit, in Issaar." Issaar interpretatur mandati adimpletio. Si ergo veniamus et nos ad locum istum, id est, ad expletionem mandatorum, etiamsi cum omni exercitu veniat adversum nos Seon iste elatus, et superbus diabolus, et confligat adversum nos, si omnes suos contra nos daemones concitet, superamus eum, si Dei mandata complemus. Complere enim mandata, hoc est, diabolum et omnem ejus exercitum superare. Et tunc complebitur in nobis apostolica oratio, qua ait: „Deus[2]) autem conteret Satanam sub pedes nostros velociter:" et illud, quod Dominus ait: „ecce,[3]) dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici, et nihil vobis nocebit." Nihil enim nocere vobis poterunt ista omnia, si veniamus in Issaar, id est, si mandata et praecepta Domini nostri Jesu Christi servemus, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XIII.

De iis, quae superfuerunt priori tractatui, et de Balaam, atque asina ejus.

1. Hesterna die dixeramus, quomodo Seon rex Amorrhaeorum, qui est elatus, et arbor infructuosa, congressus cum Israel victus fuerit: de quo et observanter Scriptura dicit,[4]) quia cecidit in nece gladii, vel, ut alibi legimus, in ore gladii. Sed si vis diligentius scire, quo gladio infructuosus iste, et elatus sicut cedrus Libani ceciderit, discamus ab apostolo Paulo dicente: „vivus[5]) enim est

[1]) Cfr. Num. XXI, 23. [2]) Rom. XVI, 20.
[3]) Luc. X, 19. [4]) Cfr. Num. XXI, 24.
[5]) Hebr. IV, 12.

sermo Dei, et efficax, et penetrabilior omni gladio." Et item in aliis: „et [1]) gladium, inquit, spiritus, quod est verbum Dei." In hujus ergo gladii nece cecidit spiritualis Seon, qui est diabolus. Additur post haec: „et [2]) dominati sunt, inquit, filii Israel omni terrae ejus." Omnis quidem regio haec terrena terra dicitur Seon: sed Christus et ecclesia ejus dominatur in omni terra Seon. „Et [3]) dominati sunt ab Arnon usque Jaboc." Arnon et Jaboc civitates erant regis [4]) Seon, sed initium regni ejus erat Arnon, et finis Jaboc, et ideo dicitur, quia dominati sunt ab Arnon usque Jaboc. Interpretatur autem Arnon maledictiones eorum. Initium enim regni Seon hujus elati, et infructuosi, maledictiones sunt. Finis vero est Jaboc, quod interpretatur luctamen. Necesse est enim, ut omnis, qui vult exire de regno diaboli, et fines ejus evadere, luctamen inveniat, et certamina ei a ministris ejus et satellitibus suscitentur. Sed si luctatus fuerit et vicerit, jam non erit Jaboc civitas Seon, sed erit civitas Israel. Hoc est enim nimirum, quod legimus [5]) et de patriarcha Jacob, quoniam cum venisset ad locum quendam, luctamen ei praeparatum est, et ibi tota nocte luctatus cum obtinuisset et invaluisset ad Deum, vocitatum est nomen ejus Israel. „Et [6]) accepit, inquit, Israel omnes civitates istas, et habitavit in omnibus civitatibus Amorrhaeorum." Hic Israel, qui in Christo Israel est, qui non in carne Israel, nec in manifesto Judaeus est, ipse habitat in omnibus civitatibus Amorrhaeorum, cum in omni orbe terrarum Christi ecclesiae propagantur. Sed et unusquisque nostrum prius civitas fuit regis Seon, regis elati: regnabat enim in nobis stultitia, superbia, impietas, et omnia, quae sunt ex parte diaboli: sed ubi expugnatus et devictus est fortis, et vasa ejus direpta

---

[1]) Ephes. VI, 17. [2]) Num. XXI, 24.

[3]) Num. XXI, 24.

[4]) Cod. sancti Theodorici: „regionis Seon." R.

[5]) Cfr. Genes. XXXII. [6]) Num. XXI, 25.

sunt, effecti sumus civitas [1]) Israel, et haereditas sanctorum: si tamen penitus excisa est in nobis potestas illa, quae prius dominabatur nobis, et excisa est arbor infructuosa, et dejectus est rex elatus, et sumus sub eo rege, qui dicit: „discite [2]) a me, quia mitis sum, et humilis corde.“ Post haec sigillatim jam civitates superbi et infructuosi regis enumerat, et dicit: „in [3]) Esebon et in omnibus finibus ejus.“ Quid est hoc, quod praecipuam urbem de regno Seon nominavit Esebon? Esebon interpretatur cogitationes. Merito ergo pars maxima regni diabolici, et potestas ejus plurima in cogitationibus regnat. Sic enim dixit et Dominus, quia „de [4]) corde procedunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, furta, falsa testimonia, blasphemiae: et ista sunt, quae coinquinant hominem.“ Et ideo necessario incenditur ista civitas, et igne exuritur. Quo igne? Illo profecto, de quo dicit Salvator: „ignem [5]) veni mittere in terram, et quam volo ut accendatur!“

2. Post pauca autem refertur de ipsa civitate. „Propter [6]) hoc, inquit, dicent aenigmatistae: venite in Esebon, ut aedificetur, et construatur civitas Seon: quoniam ignis processit de Esebon, et flamma de civitate Seon, devoravit usque Moab.“ Seon, ut diximus, erat rex, cujus erat civitas Esebon. Sic ergo intelligendus est ordo verborum, quasi dicant isti aenigmatistae: Venite, ut construatur, et aedificetur Esebon, quae fuit civitas Seon. Sed requiramus nunc, qui sint isti aenigmatistae. Aenigma dicitur sermo figuratus. Aenigmatistae ergo dicuntur, qui figuraliter loquuntur. Et quis est alius, qui in figuris locutus sit, nisi lex et prophetae? Audi enim, quomodo

---

1) Edd. Merlini: civitates. 2) Matth. XI, 29.
3) Num. XXI, 25.
4) Cfr. Marc. VII, 21. 22. 23.
5) Luc. XII, 49. 6) Num. XXI, 27. 28.

David dicit: „aperiam [1]) in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio saeculi.“ Sed et Esaias, quia aenigmata sint, quae scripsit, hoc modo declarat: „et [2]) erunt, inquit, verba libri hujus sicut verba libri signati; quem si dederint in manus hominis nescientis literas, et dixerint ei: lege: dicet: non novi literas. Si autem dederint scienti literas, dicet: non possum legere, signatus est enim.“ Signatus autem dicitur liber pro eo, quod figuris perplexus est, et aenigmatibus involutus. Dicunt ergo isti aenigmatistae: „venite [3]) in Esebon, ut aedificetur.“ Cecidit illa prima Esebon, imo subversa est et incensa, reaedificanda est alia. Sed quomodo hoc fiat, assumto ostendamus exemplo. Si videas gentilem in dedecore vitae positum, ac religionis errore, non dubites de eo dicere, quod sit hic Esebon civitas in regno regis Seon. Regnat enim in cogitationibus ejus rex infructuosus et elatus. Ad hunc si accedat Israel, hoc est, ecclesiae filius, et adhibeat jacula verbi Dei, et distringat contra eum gladium spiritus, destruat in eo [4]) omnes munitiones gentilium dogmatum, et elationes argumentorum ejus igne veritatis exurat, dicito de hoc, quia subversa est Esebon civitas Seon. Sed non continuo desertus et destitutus relinquitur iste, in quo subversa sunt gentilium dogmata. Non enim disciplina est filiis Israel, destructas relinquere, quas destruxerint civitates: sed cum subruerint, et everterint in homine malas cogitationes, et impios sensus, reaedificabunt [5]) rursus in corde ejus, quem destruxerint, bonas cogitationes, pios sensus, doctrinam veritatis inserent, religionis ritum tradent, ordinem vivendi docebunt, honestatem morum, observantiae statuta monstrabunt. Et tunc vere dicent isti aenigmatistae ad se-

---

1) Psalm. LXXVIII, 2. 2) Jesai. XXIX, 11. 12.
3) Num. XXI, 27. 4) Edd. Merlini: eum.
5) Edd. Merlini: reaedificant.

met ipsos invicem: venite et aedificemus Esebon, quae fuit civitas Seon. Et ipsi enim, hoc est, filii ecclesiae, quia figuras legis et aenigmata spiritualiter intelligunt, aenigmatistae appellantur. Hoc est, quod et Jeremias figurali nihilominus sermone designat, ubi ad eum dicitur a Domino: „ecce, [1]) dedi verba mea in os tuum: ecce, constitui te hodie super gentes et regna, eradicare, et subvertere, et reaedificare, et replantare." Quid eradicat, et quid subvertit? Civitatem Esebon, quae erat regis Seon. Quid eradicat in ea, et quid subvertit? Cogitationes impias, et impuras. Quid reaedificat in ea, et quid replantat? Cogitationes pias, et castas, ut efficiatur Esebon civitas non Amorrhaeorum, sed filiorum Israel.

3. Sed si volumus singula persequi, excludemur a dissertione eorum, quae nobis recitata sunt de Balaam: cujus lectionis tanta difficultas est, ut vix ad historiae ipsius rationem, et consequentiam explanandam pervenire possimus. Quanta ergo jam difficultas nobis erit in explanatione spiritualium sensuum, si prima ipsa literae facies tantis difficultatibus involuta est? Sed quamvis rapiat nos desiderium ad ea, quae magis obscura sunt, disserenda, tamen non sunt penitus omittenda etiam haec, quae media referuntur. Postea enim quam obtinuerunt filii Israel civitates Amorrhaeorum, adscenderunt etiam viam, quae ducit in Basan, ubi erat Og rex Basan: sed ad hunc neque legatos mittere dignantur, neque petere ab eo, ut per terram ejus transeant, sed continuo confligunt cum eo, et superant tam ipsum, quam populum ipsius. Videamus ergo, quae est Basan. Basan interpretatur turpitudo: merito ergo nec legati mittuntur ad istam gentem, nec transitus per terram ejus poscitur. Nullus enim nobis transitus debet esse, nullus accessus ad turpitudinem: sed ab initio statim expugnanda, et omnimode

---

[1]) Jer. I, 9. 10.

cavenda est. Og autem, qui rex dicitur esse Basan, interclusio interpretatur. Potest hic figuram tenere omnium carnalium et materialium rerum, quarum amore et desiderio detenta anima excluditur, et separatur a Deo. Adversus Og ergo ita praecipitur bellum gerendum: „ut [1]) non relinquatis, inquit, ex eo viventem." Nullum enim a filiis Israel oportet relinqui in regno turpitudinis et dedecoris viventem. Sed et decet Israeliticam virtutem excidere, et resecare turpia, et pia quaeque in anima reaedificare, atque honesta ac religiosa plantare. De regno Se'on non est scriptum, ut nullus vivus relinquatur, nec de regno Moab. Forte enim ex illis opus habemus aliquibus, et nonnullis eorum pro vitae hujus agonibus et exercitiis indigemus: alioquin debuissemus de hoc mundo exisse. De Basan tamen, hoc est, de turpitudine, nullo penitus indigemus, nihil ex ea relinquamus: excidenda omnia, cuncta subvertenda sunt opera turpitudinis. In nullo enim potest honestum esse, quod turpe est.

4. „Et [2]) profecti inde filii Israel collocaverunt castra ab occidente Moab juxta Jordanem contra Jericho. Et ut vidit Balach, filius Sephor," et reliqua. Omnia jam, quae de Balaam et asina ejus scribuntur, historia plena negotiis: interior vero intellectus multo negotiosior, et nescio, an facile sit, vel ipsas tantum historicas explanare sententias. Deo tamen donante, breviter, quae possumus, perstringemus. Bellum tibi imminet, o rex Balach fili [3]) Sephor: sexcenta millia armatorum fines tuos irruunt. Oportebat et te parare arma, exercitum congerere, [4]) de constructione proelii cogitare, ut hosti adhuc procul posito, armis instructus occurreres. Tu vero mittis ad Balaam divinum, et mittis multa munera, ac ma-

[1]) Num. XXI, 35. [2]) Num. XXII, 1. 2.
[3]) Edd. Merlini male: filius.
[4]) Cod. Carnotensis: „cogere." R.

jora promittis, et dicis: „veni, [1]) maledic mihi populum, qui exivit de Aegypto.“ Sed Balaam, ut Scriptura docet, retulit haec ad Deum, a quo et venire prohibetur. Sed et iterum rex mittit legatos, et neglectis armis spem omnem ponit in Balaam, ut veniat, et verba deferat, atque in populum jaculetur maledicta pro telis, si forte verbis Balaam vincatur populus, quem regis exercitus superare non poterat. Haec historia quid consequentiae habet? quid consilii tegit? [2]) Ubi vel quando auditum est, quod quis regum imminente sibi proelio, omissis armis, exercituque neglecto, ad divini alicujus vel aruspicis verba confugerit? Unde iterum atque iterum Dei nobis exoranda est gratia, ut haec non fabulosis et Judaicis narrationibus, sed rationalibus et dignis divina lege possimus sensibus explicare. Primo ergo omnium fatendum est, in quibusdam plus posse, et plus valere verba, quam corpora: quia, quod exercitus multarum gentium nequiret efficere, quod ferro et armis non posset obtineri, hoc verbis efficitur: et non dico sanctis verbis, vel Dei verbis, sed verbis quibusdam, quae inter homines habentur, quae quomodo nominem, nescio: sunt tamen inutili arte composita, cujus artis vocabulum illud sit, quod unicuique appellari libet. Est ergo, ut dixi, apud homines opus aliquod, quod verbis efficitur. Quid [3]) tamen opus tale est, ut quamvis magnis corporis viribus non possit impleri? Verbi gratia, erant in Aegypto incantatores et magi. Quis potest hominum fortitudine corporis virgam mutare in serpentem, quod ab illis factum refertur? Aut quis potest viribus corporis aquam in sanguinem vertere? Fecerunt tamen hoc Aegyptiorum incantatores et magi. Fecerat enim haec prius Moses: sed quia sciebat rex Aegy-

[1]) Num. XXII, 6. coll. 5.

[2]) Cod. Carnotensis: „ostendit?“ R.

[3]) Edd. Merlini: Quod tamen — non possit impleri. Verbi etc.

pti, quod possent haec arte quadam fieri verborum, quae habetur inter homines, putavit et Mosen non haec Dei virtute, sed magica arte fecisse, et quod humana arte fecerat, id Dei factum virtute simulare. Convocat continuo Aegyptiorum incantatores et magos. Inter eum, qui virtute Dei operabatur, et eos, qui daemones invocabant, facit esse certamen. Efficit tamen similiter et contraria virtus virgam serpentem, sicut fecerat virtus Dei: sed serpens, qui per virtutem Dei factus fuerat, absorbuit et devoravit omnes illos serpentes, qui arte magica ex virgis versi fuerant in serpentes. Non enim potuit virtus daemoniaca malum, quod ex bono fecerat, restituere in bonum. Potuit ex virga facere serpentem, virgam vero reddere ex serpente non potuit: et ideo consumuntur omnes ex ea virga, quae Dei virtute versa fuerat in serpentem. Postea vero per divinam virtutem naturae suae redditur, ut naturae Dominum fateretur. Fecerunt incantatores Aegyptiorum, ut et aquae verterentur in sanguinem, sed non potuerunt iterum sanguinem vertere in aquam, Dei autem virtus non aquam, sed totum fluvium vertit in sanguinem: et rursum orante Mose, lympidis eum, ac naturalibus reddidit fluentis. Et iterum produxerunt magi Aegyptiorum scnipes, sed non potuerunt repellere eas. Moses vero et[1]) produxit scnipes, et repulit.[2]) Deus enim noster delere facit, et iterum restituit; contraria autem virtus male quidem facere aliquid potest, sed restituere in integrum non potest. Haec autem omnia praemisimus, ut opera Balaam, vel verba ejus possimus advertere. Sunt enim et magorum nonnullae differentiae: alii enim plus, alii minus valent. Hic Balaam famosissimus erat in arte magica, et in carminibus noxiis praepotens. Non enim habebat potestatem, vel ar-

---

[1]) Deest „et" in edd. M.

[2]) Edd. Merlini perperam: restituit.

tem verborum ad benedicendum, sed habebat ad maledicendum. Daemones enim ad maledicendum invitantur, non ad benedicendum. Et ideo quasi expertus in talibus, in opinione erat omnibus, qui erant in oriente. Nisi enim experimenta ejus plurima praecessissent, quod frequenter maledictis hostem vertisset armatum, non utique praesumsisset rex, hoc posse fieri sermonibus, quod ferro et acie vix posset impleri. Certus ergo Balach de hoc, et frequenter expertus, omissis omnibus instrumentis, et auxiliis bellicis, mittit ad eum legatos, dicens: „ecce, [1]) populus exivit de Aegypto, et cooperuit faciem terrae, et hic sedit juxta me.“ Sed et amplius aliquid puto, quod moverit regem: videtur enim audisse, quia filii Israel solent hostes vincere oratione, non armis, nec tam ferro, quam precibus. Nulla enim Israel adversum Pharaonem arma commovit, sed dictum est ei: „Dominus [2]) pugnabit pro vobis, et vos tacebitis.“ Sed nec contra Amalechitas quidem tantum vis armorum, quantum Mosis valuit oratio. Ut enim elevasset Moses manus ad Deum, vincebatur Amalech; remissae vero et dejectae vinci faciebant Israel. Haec profecto audierat Balach, rex Moab. Scriptum est enim: „audierunt [3]) gentes, et iratae sunt: dolores comprehenderunt habitantes Philistiim. Tunc festinaverunt duces Edom, et principes Moabitarum: apprehendit eos tremor.“ Vides pervenisse ad eos, quod in Cantico praedixerat Moses, quando transierant mare rubrum. Audierat ergo rex Moab, quia populus hic orationibus vincit, et pugnat adversum hostes ore, non gladio, et ob hoc sine dubio apud semet ipsum cogitavit dicens: quoniam quidem orationibus populi hujus, et precibus nulla possunt arma conferri, ideo etiam mihi tales

---

[1]) Num. XXII, 5. [2]) Exod. XIV, 14.
[3]) Exod. XV, 14. 15.

aliquae preces, et talia requirenda sunt arma verborum, et orationes tales, quae superare possint orationes istorum.

5. Ut autem scias, tale aliquid cogitasse regem, ex Scripturae verbis intellige, quae ego a magistro quodam, qui ex Hebraeis crediderat, exposita didici. Scriptum est ergo: „et[1]) dixit Moab ad seniores Madiam: nunc ablinget synagoga haec omnes, qui in circuitu nostro sunt, sicut ablingit vitulus herbam campi.“ Aiebat ergo magister ille, qui ex Hebraeis crediderat: cur, inquit, tali usus est exemplo, dicens: „sicut[2]) ablingit vitulus herbam campi?“ Ob hoc sine dubio, quia vitulus ore abrumpit herbam de campo, et lingua tanquam falce, quaecunque invenerit, secat. Ita ergo et populus hic quasi vitulus ore et labiis pugnat, et arma habet in verbis ac precibus. Haec igitur sciens rex mittit ad Balaam, ut et ipse deferat verbis verba contraria, et precibus preces. Nec mireris, si est in magica arte tale aliquid: esse enim hanc artem, designat etiam Scriptura, sed uti ea prohibet. Nam et daemones Scriptura esse designat, sed coli eos et exorari vetat. Recte ergo etiam magica uti prohibet, quia magorum ministri[3]) angeli sunt refugae, et spiritus maligni, et daemonia immunda. Nullus enim sanctorum spirituum obtemperat mago. Non potest invocare magus Michaelem, non potest invocare Raphaelem, neque Gabrielem: multo magis magus invocare non potest omnipotentem Deum, nec filium ejus Dominum nostrum Jesum Christum, nec sanctum spiritum ejus. Nos soli accepimus potestatem, invocandi Deum patrem. Nos soli habemus potestatem, invocandi unigenitum Jesum[4]) Christum. Sed illud est, quod dico: qui jam potestatem ac-

---

[1]) Num. XXII, 4. — Edd. Merlini constanter: Madian.

[2]) Num. XXII, 4.

[3]) Cod. Carnotensis: „magistri.“ R.

[4]) Deest „Jesum“ in sola ed. Ruaei.

cepit invocandi Christum, non potest iterum daemones invocare: et qui sancti Spiritus particeps factus est, ad immundos ultra spiritus accedere non debet. Si enim invocaverit immundos spiritus, sanctus [1]) ab eo spiritus refugit. Magi sunt, qui invocant Beelzebub. Denique sciebat hoc populus ille, et ideo mentientes contra Dominum meum Jesum, et falsa dicentes, aiebant: „hic [2]) in Beelzebub, principe daemoniorum, ejicit daemonia.“ Salvator autem sciens, quia verum est quidem, quod princeps quidem daemoniorum Beelzebub sit, in hoc eos non arguit mendacii: sed respondit iis: „si [3]) ego in Beelzebub ejicio daemonia, filii vestri in quo ejiciunt?“ Unde constat esse quosdam daemones malos, qui invocati a magis, adsunt iis ad malum, non ad bonum. Parati enim sunt ad malefaciendum, bene autem facere nesciunt. Isti ergo daemones arte quadam et compositione verborum in amicitias, ut ita dicam, cesserant Balaam, quorum amicitiis fretus, magnus apud homines videbatur. Ob hoc ergo mittit ad eum rex, et ait: „veni [4]) nunc, et maledic mihi populum hunc, quia fortior est hic quam nos, si forte possimus percutere aliquos ex iis, et ejicere eos de terra.“ Videtur mihi rex hic non ex integro confidere in Balaam divino, ingenti, credo, de virtutibus, quae in populo Dei factae sunt, auditione perterritus: et ideo dicit, si forte vel eo usque praevaleant maledictiones Balaam, ut aliquos ex ipsis possit percutere, ceteros vero fugare perterritos, et propria terra depellere.

6. Addit praeterea: „quia [5]) scio, inquit, quod, quos benedixeris, benedicti erunt, et quos maledixeris, maledicti erunt.“ Ego non credo, quia sciret rex, quod qui-

---

[1]) Cod. Carnotensis: „spiritus sanctus ab eo violenter abstrahitur. Magi sunt“ etc. R.

[2]) Luc. XI, 15. [3]) Luc. XI, 19.

[4]) Num. XXII, 6. [5]) Num. XXII, 6.

buscunque benedixisset Balaam, benedicti essent: sed videtur mihi adulandi gratia haec dicere, ut artem ejus efferens et extollens, promptiorem eum sibi reddat ad facinus. Ars enim magica nescit benedicere, quia nec daemones sciunt benefacere. Noscit benedicere Isaac et Jacob, et omnes sancti: impiorum nullus scit benedicere. Sed tandem veniunt ad Balaam legati. „Venerunt ergo,[1]) inquit, seniores Moab, et seniores Madiam, et divinacula in manibus eorum." In illis divinationis artibus, quas curiositas humana composuit, sunt quaedam, quae Scriptura quidem divinacula nominavit, gentilis autem consuetudo vel tripodas, vel cortinas, vel aliis hujusmodi vocabulis appellat: quae quasi ad hoc ipsum consecrata, moveri ab iis et contrectari solent. Scriptura sane divina Ephod quodam vernaculo sermone nominat in prophetis, quod indumentum tradunt esse prophetantium. Aliud tamen apud Scripturas divina prophetia, aliud divinatio habetur. Ait enim: „non[2]) erit auguratio in Jacob, neque divinatio in Israel. In tempore dicetur ad Jacob et Israel, quid facturus sit Deus." Abdicatur ergo penitus divinatio: opere enim et ministerio daemonum, ut supra jam diximus, adimpletur. Igitur Balaam divinaculis acceptis, cum solerent daemones ad ipsum venire, fugatos quidem daemones videt, sed adesse Deum. Et ideo dicit interrogare se Deum, quia consuetos sibi parere nusquam daemones videt. Venit ergo ipse ad Balaam, non quod[3]) dignus esset, ad quem veniret Deus, sed ut fugarentur illi, qui ei[4]) ad maledicendum et malefaciendum adesse consueverant. Jam enim hinc providebat Deus populo suo. Adest ergo, et dicit Deus ad

---

[1]) Num. XXII, 7.

[2]) Num. XXIII, 23.

[3]) Edd. Merlini: quo.

[4]) Deest „ei" in sola ed. Ruaei.

eum: „quid[1]) homines isti venerunt ad te? Et dixit Balaam ad Deum: Balach filius Sephor, rex Moab, misit eos ad me, dicens: ecce, populus exiit de Aegypto, et cooperuit faciem terrae, et hic sedet juxta me. Veni ergo nunc, et maledic mihi eum, si forte poterimus percutere eum, et ejicere. Et dixit Deus ad Balaam: non eas cum iis, neque maledicas populum: est enim benedictus.“

7. Altior hic exoritur quaestio, et nescio, utrum conveniat, rem tam profundi mysterii denudare, et proferre ad turbas, et eas turbas, quae ad auditorium verbi Dei non nisi paucis diebus adveniunt, et continuo discedunt, nec in meditatione verbi Dei diutius immorantur: tamen pro iis, qui studiosi sunt, et sitiunt[2]) audire, possuntque capere spiritualem sensum, pauca aliqua dicemus ex multis. Potest ergo objici tale aliquid. Invocet licet daemones Balaam, maledicat populo, invocati daemones faciant, quod possunt: numquid non potest Deus defendere a daemonibus populum, vimque eorum in malefaciendo destruere? Quid ergo opus erat, ut ipse veniret ad Balaam, et consuetos daemones prohiberet accedere, ne vel tentarent, aut conarentur laedere populum suum? Ad haec ergo licet non omnia, quae possunt occurrere, proferenda sunt, tamen dicemus ex parte, quia non vult Deus daemonum genus ante tempus damnare. Sciunt enim et ipsi daemones, quia tempus eorum praesens hoc saeculum continet. Propterea denique et Dominum rogabant, ut non torqueret[3]) eos ante tempus, neque in[4]) abyssum mitteret. Et ob hoc neque diabolum removit a principatu saeculi hujus: quia adhuc opus est opera ejus ad perfectionem eorum, qui coronandi sunt, opus

---

[1]) Num. XXII, 9—12.

[2]) Ed. Ruaei sola: sciunt.

[3]) Matth. VIII, 29. [4]) Luc. VIII, 31.

est adhuc opera ejus ad exercitia certaminum, et victorias beatorum. Sic ergo et reliquos daemones non vult ante tempus a propositi sui intentione violenter abstrahere: et ideo ex initio non iis indulsit invocari per Balaam, ne forte invocati destruerentur ante tempus, et perimerentur defendente populum suum Deo. Aliud enim est, si expetat [1]) daemon a Deo aliquem ad tentandum, sicut Job, et cum certa distinctione potestatem ejus accipiat· Verbi gratia, ut dicatur ei: do tibi omnia ejus in potestate, sed ipsum non contingas. Aut iterum: do tibi in eum potestatem, sed animam ejus custodi. Et aliud est, si mago exigente, et adjuramentis quibusdam extorquente, daemones sine ulla observatione desaeviant. [2]) In quo utique, si iis libertas servetur arbitrii, populum Dei perditum dabunt. Si vero libertas auferatur arbitrii, hoc erat damnasse rationabilem creaturam, et ante tempus intulisse judicium, et impedisse omnibus, qui adversum eos in agone certantes poterant coronari. Si enim daemoniis auferatur libertas arbitrii, nullus ultra impugnabit athletas Christi: nullo autem impugnante, nec certamen aliquod erit: et sublato certamine, nullum erit praemium, nulla victoria. Ideirco igitur tali via utitur Deus, ut et populus adhuc rudis, et qui nuper abstrahi coeperat a cultu daemonum, daemonibus non tradatur, et invocante mago responsa deferantur, et genus daemonum non nudetur arbitrii potestate. Et ideo praevenit Deus, et ire Balaam, atque invocare daemones ad maledicendum prohibet, si tamen a cupiditate cessasset. Sed quia persistit in desiderio pecuniae, indulgens Deus arbitrii libertati, rursus ire permittit. Verbum tamen suum injicit in os ejus, prohibens maledictionem fieri per daemones, ut benedictionibus locum daret, et pro maledictis proferat

[1]) Ed. Ruaei sola: exspectat.

[2]) Cod. Carnotensis: „deserviat." R.

Balaam benedictiones, ac prophetias, quae possint [1]) aedificare non solum Israel, sed et reliquas gentes. Si [2]) enim a Mose prophetiae ejus sacris insertae sunt voluminibus, quanto magis descriptae sunt ab iis, qui habitabant tunc Mesopotamiam, apud quos magnificus habebatur Balaam, quosque artis ejus constat fuisse discipulos? Ex illo denique fertur magorum genus, et institutio in partibus orientis vigere: qui descripta habentes apud se omnia, quae prophetaverat Balaam, etiam hoc habuerunt scriptum, quod „orietur [3]) stella ex Jacob, et exsurget homo ex Israel.“ Haec scripta habebant magi apud semet ipsos, et ideo quando natus est Jesus, agnoverunt stellam, et intellexerunt adimpleri prophetiam, magis ipsi quam populus Israel, qui sanctorum prophetarum audire verba contemsit. Illi ergo ex iis tantum, quae Balaam scripta reliquerat, agnoscentes, adesse tempus, venerunt, et requirentes eum statim adoraverunt, et ut fidem suam magnam esse declararent, parvum puerum quasi regem venerati sunt.

8. Sed redeamus ad propositum. Molestus est Balaam Deo, et extorquet propemodum permitti sibi, ut eat maledicere filiis Israel, et ut invocet daemones, ad quem jam venerat Deus. Adscendit asinam, occurrit ei angelus, qui excubabat pro Israel, de quo scriptum est, dicente Domino ad Mosen: „angelus [4]) meus ibit tecum.“ Petenti ergo ire, conceditur: in via conteritur ab asina: sed magus daemones videt, angelum non videt; asina tamen

---

[1]) Ed. Ruaei sola: possunt.

[2]) Huc spectat fragmentum graecum, desumtum e Catenis Mss. „*Φασὶ τὸν Βαλαὰμ ἔχειν φοιτητὰς τῇ τέχνῃ μαθητεύσαντας αὐτῷ τῇ μαγικῇ, καὶ δόξαν περὶ αὐτοῦ ἔχοντας ἀναγράψασθαι τὰς προφητείας αὐτοῦ, καὶ καταλιπεῖν, ἐν αἷς καὶ τό· „„ἀνατελεῖ ἄστρον·“ “ ὃ καὶ ἐκ πατρικῆς παραδόσεως καὶ διδαχῆς παραλαβόντες οἱ Μάγοι ἐπὶ τὴν Βηθλεὲμ παρεγένοντο.*“ R.

[3]) Cfr. Matth. II, 2. [4]) Exod. XXXII, 34.

videt. Non, quod digna esset videre angelum, sicut nec loqui digna erat, sed ut confutaretur Balaam: et ut ait quodam in loco Scriptura: „mutum [1]) animal humana voce respondens, arguit prophetae dementiam.“ Verum quoniam de historia multa jam dicta sunt, aliqua etiam de allegoria perstringamus in fine. Si videas contrariam potestatem impugnantem populum Dei, intelligis, quis sit, qui sedeat super asinam. Et si consideres homines, quomodo a daemonibus praecipitantur, intelligis, [2]) quae sit asina. Sic enim et in Evangelio intelliges Jesum mittentem discipulos suos ad asinam, quae alligata erat, et ad pullum ejus: ut discipuli eam solvant, et adducant, ut ipse sedeat super eam. Et forte haec asina, id est, ecclesia, prius portabat Balaam, nunc autem Christum, ex quo soluta est a discipulis, et a quibus innexa erat, vinculis relaxata, ut filius Dei sederet super eam, et cum ipsa ingrederetur sanctam civitatem Jerusalem coelestem, et compleretur Scriptura, quae dicit: „laetare [3]) filia Sion, praedica filia Jerusalem: ecce, rex tuus venit tibi mitis, et sedens super subjugale.“ Snbjugale id est, asinam, credentes sine dubio ex Judaeis dicit: et pullum novellum eos profecto, qui sunt ex gentibus credentes in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XIV.

Item de Balaam.

1. Plura sunt, quae nobis resederunt exponentibus lectionem de Balaam, atque asina ejus: et quoniam est

---

[1]) II Petr. II, 16.

[2]) Edd. Merlini hoc loco: intelliges.

[3]) Zach. IX, 9.

temporalis tractatus, qui in ecclesia aedificandi gratia habetur, non habuimus tantum spatii, ut possemus singula quaeque Scripturae verba proponere, et ita, ut nihil omnino indiscussum remaneret, explanationem singulis adhibere, quoniam quidem hujusmodi stilus commentariorum magis est. Idcirco quae inquisitione digna videntur, repetimus, eamque [1]) discutientes, qua possumus explanatione disserere, et in medium proferre tentabimus. Est autem adhuc difficile in explanatione historiae ipsius, quomodo, cum dicatur venisse Deus noctu ad Balaam primo, et interrogasse, qui essent homines, qui venissent ad eum: ac respondisset, quia missi essent a Balach, filio Sephor, dicente: „veni, [2]) et maledic mihi populum:“ responderit ei Deus: „non [3]) ibis cum iis, neque maledices populum: est enim benedictus.“ Iterum secundo dicitur ad eum noctu venisse Deus, et dixisse, ut iret cum iis, sed hoc observaret, ut verbum, quod daret Deus in ore ejus, hoc loqueretur. Et rursum tertio eunti ei occurrisse angelum Dei, cui in tantum via ejus non elegans, nec opportuna videretur, ut etiam interficere eum vellet, nisi asina videns angelum, quem Balaam videre non potuit, declinasset. Et tamen, posteaquam culpatur ab angelo, cur ire voluisset, rursus etiam ab ipso ire permittitur: tantum ut custodiat verbum, quod Deus dederit in ore ejus, ut hoc solum proferat, nec amplius aliquid. Haec ergo omnia difficilem habent explanationem: paucis tamen, ut supra jam diximus, occasionem intelligentiae vobis dabimus, quo et vos faciatis, quod scriptum est: „ut [4]) iis auditis sapiens sapientior fiat:“ et: „da [5]) occasionem sapienti, et sapientior erit.“ Sed priusquam perveniamus ad rem, ne illud quidem omittemus, quod

---

[1]) Edd. Merlini: eaque. [2]) Num. XXII, 11
[3]) Num. XXII, 12. [4]) Prov. I, 5.
[5]) Prov. IX, 9.

curiosius intendentes in hoc loco observavimus. In Hebraeorum literis nomen Dei, hoc est Deus, vel Dominus, diverse scribi dicitur. Aliter enim scribitur Deus, quicunque Deus: aliter Deus ipse, de quo dicitur: „audi[1]) Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est." Iste ergo Deus Israel, Deus unus, et creator omnium, certo quodam literarum signo scribitur, quod apud illos tetragrammaton dicitur. Si quando ergo sub hoc signo in Scripturis scribitur Deus, nulla est dubitatio, quin de Deo vero, et mundi creatore dicatur. Si quando vero aliis, id est, communibus literis scribitur, incertum habetur, utrum de Deo vero, an de aliquo ex illis dicatur, de quibus Apostolus dicit: „tametsi[2]) sunt, qui dicantur dii, sive in coelo, sive in terra: sicut sunt dii multi, et domini multi: nobis tamen unus Deus pater, ex quo omnia, et nos per ipsum." Aiunt ergo, qui hebraicas literas legunt, in hoc loco Deus non sub signo tetragrammati esse positum: de quo, qui potest, requirat. Sed et quod dixit Deus ad Balaam quasi interrogans, qui sunt isti homines, requiritur, cur ignorare videatur: et iterum quod ait: „non[3]) maledices populum: est enim benedictus:" sic itaque potest intelligi, quasi[4]) dixerit: non maledices populum meum.

2. Nos interim dicimus, dispensatione quadam et sapientia Dei ita omnia in hoc mundo esse disposita, ut nihil prorsus otiosum sit apud Deum, etiamsi malum illud sit, etiamsi bonum. Sed planius, quod dicitur, explicemus. Malitiam Deus non fecit: tamen[5]) cum ab[6]) aliis inventam possit prohibere, non prohibet: sed cum

[1]) Deut. VI, 4. [2]) I Cor. VIII, 5. 6.

[3]) Num. XXII, 12.

[4]) Edd. Merlini: quasi si dixerit.

[5]) Edd. Merlini: tamen cur cum ab aliis inventam —: sed cum ipsis, —, utitur — causas? Per ipsos etc.

[6]) In textum recepi, quod in ed. Ruaei desideratur: „ab."

ipsis, a quibus habetur, utitur ea ad necessarias causas. Per ipsos enim, in quibus est malitia, claros et probatos efficit eos, qui ad virtutum gloriam tendunt. Nam si perimeretur malitia, non esset utique, qui contrairet virtutibus. Virtus autem, non habens aliquid contrarium, non claresceret, [1]) nec splendidior et examinatior fieret. Non probata vero, nec examinata virtus, nec [2]) virtus est. Sed haec, si dicantur sine divinorum verborum testimoniis, exquisita magis et humana arte composita, quam vera atque indubitata videbuntur. Requiramus [3]) ergo, si hujusmodi sensum etiam volumina divina contineant. Veniamus ad Joseph. [4]) Tolle malitiam fratrum ejus, tolle invidiam, tolle illud omne parricidale commentum, [5]) quo saevierunt in fratrem, usque quo venderent eum. Si haec auferas, vide quantam simul peremeris dispensationem Dei. Simul enim abscindes cuncta illa, quae apud Aegyptum per Joseph pro salute omnium gesta sunt. Non fuisset interpretatio [6]) somnii Pharaonis, si per invidiam fratrum non fuisset Joseph distractus, et venisset in Aegyptum: nemo intellexisset, quae Deus revelaverat regi, nemo frumenta congregasset in Aegypto, nemo necessitatem famis sapienti provisione curasset: periisset Aegyptus, periissent et finitimae regiones fame. Interiisset etiam ipse Israel, et semen ejus quaerens panem, si Aegyptum non fuisset ingressum, nec egressi fuissent ex ea filii Israel cum mirabilibus Domini. Nusquam plagae in

---

[1]) Edd. Merlini: clarescet, nec — fiet.

[2]) Pro verbis: „nec virtus est," in Cod. sancti Theodorici haec leguntur: „claros et probatos non efficit eos, qui ad virtutum gloriam tendunt." R.

[3]) Edd. Merlini: Requiramus ergo hujusmodi sensus si etiam volumina etc.

[4]) Cfr. Genes. XXXVII.

[5]) Cod. Carnotensis: „commercium." R.

[6]) Cfr. Genes. XLI. seqq.

Aegyptios, neque virtutes illae, quas fecit Deus per Mosen et Aaron. Nemo rubrum mare siccis vestigiis incessisset. Cibum mannae mortalis vita nescisset. Nulla de sequenti petra aquarum fluenta prorupissent. Lex a Deo hominibus data non fuisset. Quae in Exodo, quae in Levitico, in Numeris etiam, et Deuteronomio referuntur, ad humani generis scientiam non venissent. Haereditatem certe paternam, et terram repromissionis nullus intrasset. Et ut ad haec, quae habentur in manibus, veniamus, tolle Balach hujus regis pessimi malitiam, qua maledici desiderat Israelem, aufer ejus astutiam, qua invitabat Balaam ad devorandum [1]) populum: pariter abstuleris erga filios Israel dispensationem Dei, et providentiae ejus favorem, nusquam prophetiae illae erunt, quae per os Balaam et filiis Israel, et gentibus prophetantur. Quod si etiam novi testamenti cupis haec testimoniis confirmari, si auferas malitiam Judae, proditionemque ejus perimas, abstuleris pariter crucem Christi, et passionem ejus: et si non sit crux, non exuuntur principatus, et potestates, nec triumphantur in ligno crucis. Si non fuisset mors Christi, utique nec resurrectio fuisset, nec exstitisset aliquis primogenitus ex mortuis. Quod si non fuisset primogenitus ex mortuis, nec spes nobis resurrectionis fuisset. Simili ergo modo et de ipso diabolo ponamus, verbi gratia, necessitate aliqua constrictum fuisse, ne peccaret, vel post peccatum ablatam fuisse ab eo malitiae voluntatem: simul utique ablatum fuisset nobis certamen adversum insidias diaboli, nec exspectaretur corona [2]) victoriae ei, qui legitime certasset. Si non haberemus, qui adversum nos obsisterent, agones non essent, nec victoribus munera ponerentur, nec regnum coelorum vincentibus pararetur: neque momentaneum [3]) hoc et leve tribulationis nostrae

---

[1]) Edd. Merlini: devovendum.

[2]) II Tim. II, 5. [3]) Cfr. II Cor. IV, 17.

supra modum pondus gloriae operaretur nobis in futuro: nec aliquis nostrum pro tribulationum patientia speraret immensam gloriam futurorum. Ex quibus omnibus colligitur, quia Deus non solum bonis utatur ad opus bonum, sed et malis. Et hoc vere mirabile est, quod vasis malis utitur Deus ad opus bonum. In [1]) magna enim hac mundi hujus domo non sunt tantummodo vasa aurea, et argentea, sed et lignea, et fictilia: et alia quidem ad honorem, alia autem ad contumeliam, utraque tamen necessaria. Verum quoniam vasa haec, quae dicimus, rationabilia intelligenda sunt, et liberi arbitrii: non casu, neque fortuitu unusquisque aut vas honoris efficitur, aut vas contumeliae, sed qui se talem praebuerit, ut electus esse mereatur, vas electum, et vas honoris efficitur. Qui vero indignis et deterrimis sensibus vivit, iste formatur vas contumeliae, non a conditore, sed a semet ipso causis contumeliae suae datis. Non ergo eos tales esse conditor fecit, sed hujusmodi mentes secundum propositum eorum, providentiae suae justa et ineffabili quadam ratione dispensat. Sicut, verbi gratia, in urbibus magnis, si qui indigniores sunt, et abstrusae vitae ac deterrimae homines, ultima quaeque opera, et laboriosa condemnantur operari, et tamen necessaria sunt civitati hujusmodi opera. Verbi causa, aut fornacibus lavacri ad succendendos ignes deserviunt, ut tu vel commoditate, vel deliciis perfruaris: aut cuniculos purgant, aut alia hujusmodi gerunt, ut tibi in urbe fiat et delectabilis habitatio. Et illi quidem vel agunt ex proposito, vel ex merito patiuntur: opus tamen ipsorum proficit ad utilitatem eorum, quibus, quae bona et utilia sunt, parantur. Ita et haec de quibus proposuimus, Deus quidem malitiam non fecit, inventam tamen ex propositi intentione eorum, qui declinarunt a via recta, auferre penitus noluit: providens hoc,

---

[1]) II Tim. II, 20.

quod etiamsi illi esset inutilis, qui ea utebatur, faceret eam tamen utilem iis, adversum quos exercebatur. Et ideo refugere quidem omnibus modis debemus, ne unquam malitia inveniatur in nobis: in aliis vero vincere eam, non perimere studendum est: quia et illi, in quibus est malitia, aliquid necessarii operis conferunt universitati. Nihil enim otiosum, nihil inane est apud Deum, quia sive bono proposito hominis utitur ad bona, sive malo utitur ad necessaria. Sed beatior eris, si magis ex virtutibus, quae in te sunt, inveniatur boni aliquid ex te vitae hujus universitas consequi: sicut illi, de quibus dicit Apostolus Petrus:[1]) „ut[2]) sitis sicut luminaria in hoc mundo, verbum vitae continentes." Ad gloriam sunt ergo necessaria luminaria mundo huic. Et quid tam delectabile, quid tam magnificum, quam opus solis, vel lunae, a quibus illuminatur mundus? Opus est tamen ipsi mundo etiam angelis, qui sint super bestias, et angelis, qui praesint exercitibus terrenis. Opus est angelis, qui praesint animalium nativitati, virgultorum, plantationumque, et ceteris pluralibus incrementis. Et rursum angelis opus est, qui praesint operibus sanctis, qui aeternae lucis intellectum, et occultorum Dei agnitionem, ac rerum divinarum scientiam doceant. Vide ergo, ne te ipse facias inter eos angelos inveniri, qui bestiis praesunt, si belluinam duxeris vitam: aut inter eos, qui terrenis operibus praesunt, si corporea et terrena dilexeris. Sed satage,[3]) quomodo magis adsumaris ad societatem Michaelis archangeli, qui orationes sanctorum semper offert Deo. Adsumeris autem in hunc numerum, vel in istud officium, si insistas semper orationi, et vigiles in ea, et impleas, quod Apostolus ait: „sine[4]) cessatione orantes." Vel certe ut adsumaris in

---

[1]) Edd. M. et R.: „Petrus."

[2]) Philipp. II, 15.

[3]) Edd. Merlini: satisage. [4]) 1 Thessal. V, 17.

societatem et officium Raphaelis, qui medicinae praeest: si cum videris aliquem vulneratum peccatis, et sagittis diaboli confixum, adhibueris curationum sermonem, ac verbi Dei contuleris medicinam, ut peccati vulnera per poenitentiam sanes, et medicinam confessionis ostendas. Si quis vero hujusmodi opera in hoc mundo agit, ipse se praebet, ut in futuro saeculo vas [1]) electionis, et utile Domino ad omne opus bonum paratum a conditore formetur. Si vero contraria gerat, vas ad contumeliam divinae semet ipsum praebebit dispensationi. Et propterea puto in divinis voluminibus scripta esse et bonorum gesta, et malorum, et ex sinistris, et dextris actibus scripturas divinas esse contextas, ut intelligamus, quia apud Deum otiosa non sunt, nec malorum opera, nec bonorum. Verum nunc post excessum plurimum quidem, sed causae necessarium, redeamus ad propositum.

3. Balaam hic, ut superius diximus, divinus erat, daemonum scilicet ministerio, et arte magica nonnunquam futura praenoscens. Rogatur a Balach rege ad maledicendum populo Israel, legati veniunt, divinacula in manibus ferunt, stant attonitae gentes, et anxiae, exspectantes quid respondeat Balaam, de quo persuasum habebant, quod dignus divinis colloquiis haberetur. Vide nunc, quomodo sapientia Dei vas istud ad contumeliam praeparatum proficere fecit ad utilitatem non solum gentis unius, sed pene totius mundi: et huic, cui solebant videri daemones, videtur Deus, prohibens mali operis iter. Stupescit Balaam, et miratur prohibentis auctoritatem. Non enim solebat malum daemonibus displicere. Sed iterum remittit legatos, dicens, non se posse facere, nisi verbum, quod Deus dederit in os ejus. Redeunt rursus legati, iterum requirit, iterum molestus est, et iterum cupit audire. Non enim facile cupidus mercedibus caret. Quid ergo

---

[1]) II Timoth. II, 21.

audit secundo a Deo? „Si [1]) vocare te, [2]) inquit, venerunt homines isti, surge, et vade cum iis." In quo voluntati quidem cupiditatis ejus cedit Deus, ut compleatur illud, quod scriptum est: „dimisit [3]) eos in [4]) desideria cordis eorum, ibunt in voluntatibus suis:" sed tamen consilium divinae dispensationis expletur. Dicitur enim ad eum: „verbum, [5]) quodcunque dedero in ore tuo, hoc loqueris." Si dignus fuisset Balaam, verbum suum Deus non in ore ejus, sed in corde posuisset. Nunc autem quoniam in corde ejus desiderium mercedis erat, et cupiditas pecuniae, verbum Dei non in corde, sed in ore ejus ponitur. Agebatur enim mira et magna dispensatione, ut, quoniam prophetarum verba, quae intra aulam continebantur Israeliticam, ad gentes pervenire non poterant, per Balaam, cui fides ab universis gentibus habebatur, innotescerent etiam nationibus secretà de Christo mysteria, et thesaurum magnum proferret ad gentes, non tam corde et sensu, quam ore et sermone portatum. Sed ne per singula immoremur: — non enim temporis est cuncta dissolvi: — adscensa asina sua Balaam ibat per viam; occurrit ei angelus, ille sine dubio, qui aderat filiis Israel. Aperit os asinae, ut arguatur per eam Balaam, et mutae [6]) pecudis vocibus confutetur is, qui divinus videbatur et sapiens.

4. Verum post haec conveniens jam videtur, aliqua etiam de allegoria contingere. Balaam hic, qui interpretatur populus vanus, videtur mihi personam habere scribarum et Pharisaeorum Judaici populi. Balach vero, qui

---

[1]) Num. XXII, 20.

[2]) Deest „te" in ed. Ruaei.

[3]) Cfr. Psalm. LXXXI, 12.

[4]) Sic recte habet Cod. sancti Theodorici. Alias (v. c. in edd. M.): „in desiderio cordis eorum, ibunt in voluptatibus suis." R.

[5]) Num. XXII, 20. [6]) Ed. Ruaei: muti.

exclusio vel devoratio interpretatur, et ipse personam habere intelligendus est unius alicujus spirituum mundi hujus contrariae potestatis, quae excludere et devorare [1]) cupiat Israel, non eum, qui secundum carnem est, sed eum, qui secundum spiritum. Volens ergo potestas ista contraria deleri et penitus exstingui spiritualem Israel, non aliis utitur ministris, nisi pontificibus et scribis ac Pharisaeis: ipsos invitat, ipsis mercedem promittit et praemia. Illi vero, sicut iste Balaam facit, simulant se cuncta ad Deum referre, et zelo Dei agere. Dicunt enim: scrutare Scripturas, et vide, quia propheta a Galilaea [2]) non surgit. Et iterum dicunt: „nos [3]) legem habemus, et secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit.“ Per quae singula videntur quidem scribae et Pharisaei zelum Dei habere, sed simulatum. Asina vero, cui sedebat Balaam, quoniam Scriptura dicit: „homines [4]) et jumenta salvos facies Domine:“ ea pars credentium potest intelligi, quae sive pro stultitia, sive pro innocentia, animalibus comparatur. Sic enim et Apostolus dicit: „videte [5]) autem vocationem vestram, fratres, quia non multi inter vos sapientes, non multi potentes, non multi nobiles; sed quae stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes.“ Isti ergo tales, sicut Evangelica, quae in parabolis agebantur, gesta designant, ab istis pessimis dominis scribis ac Pharisaeis subjecti quodammodo tenebantur et vincti, sed a Domino solvuntur, non quidem per ipsum Dominum, sed per discipulos ejus. Dicit enim ipse ad discipulos:“ ite [6]) in vicum, qui est contra vos: et invenietis asinam alligatam, et pullum ejus: solventes adducite.“

---

[1]) Cfr. pag. 161. not. 1.
[2]) Cfr. ev. Joann. VII, 41.
[3]) Ev. Joann. XIX, 7.
[4]) Psalm. XXXVI, 6. (XXXV.)
[5]) I Cor. I, 26. 27. [6]) Matth. XXI, 2.

Sicut ergo in Evangelio non ipse Dominus, sed discipuli solvunt asinam: ita et hic non ab[1]) eo ipso, sed ab angelo aperitur os asinae: et sicut in Evangeliis, qui non vident, arguunt videntes: ita et hic, qui muti erant, arguunt loquentes. Et hoc est, quod Dominus dicebat „Pater,[2]) gratias ago tibi, quoniam abscondisti haec sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis.“ Scribae autem et Pharisaei erant, qui sedebant super asinam hanc, et tenebant eam vinctam. Ipsis ergo irascitur angelus, et nisi quodam futurorum prospectu, illos quidem peremisset, asinam autem servasset, quae vidit, et reverita est eum, qui venit in[3]) vineam, et stat inter vineas. Compressit tamen pedes sedentis super se in maceriam: et ideo forte non potest ambulare ille ejus sessor antiquus, nec venire ad eum, qui dicit: „venite[4]) ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis.“ Asina tamen venit, adducta a discipulis, et cui tunc sedebat Balaam mercedis cupidus, nunc ei sedet Jesus. Nec mireris, si eum, quem diximus scribarum, et doctorum populi formam tenere, videas prophetantem de Christo. Hoc enim legimus fecisse et Caipham, qui dixit: „expedit[5]) vobis, ut unus homo pereat pro omni populo.“ Sed hoc, inquit, quia[6]) erat pontifex anni illius, prophetavit. Prophetat ergo et Balaam de Christo: et ideo nemo extollatur, etiamsi prophetet, etiamsi praescientiam mereatur: sed redeat ad Apostoli dictum, quo ad ista respiciens, ait: „sive[7]) prophetiae, abolebuntur; sive linguae, cessabunt; sive scientia, destruetur.“ Et quid est ergo, quod permanet? „Fides,[8]) inquit, spes, et caritas: major autem horum cari-

[1]) Edd. Merlini: a deo ipso.
[2]) Matth. XI, 25. — Edd. Merlini: a sapientibus etc
[3]) Edd. Merlini: ad vineam.
[4]) Matth. XI, 28. [5]) Ev. Joann. XI, 49.
[6]) Ed. Ruaei sola: qui. — Cfr. ev. Joann. XI, 51.
[7]) I Cor. XIII, 8. [8]) I Cor. XIII, 13.

tas." Et sola, inquit, caritas[1]) est, quae nunquam excidit. Ideo super prophetiam, super scientiam, super fidem, super ipsum etiam martyrium, ut Paulus docet, caritas habenda est, et caritas excolenda: quia et „Deus[2]) caritas est," et Christus filius ejus caritas est, qui nobis perfectionem caritatis donare dignetur. Ipsi gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XV.

De prophetia Balaam.

1. Licet nos ordo lectionum, quae recitantur, de illis dicere magis exigat, quae lector explicuit, tamen quoniam nonnulli fratrum deposcunt ea potius, quae de prophetia Balaam scripta sunt, ad sermonem disputationis adduci, non ita ordini lectionum satisfacere aequum credidi, ut desideriis auditorum. Primo ergo omnium de ipso Balaam requiramus, cur in Scripturis nunc vituperabilis, nunc laudabilis ponitur. Nam vituperabilis est, cum prohibitus a Deo venire ad regem, persistit ut veniat, et mercedis cupidus iterum consulit, iterum requirit a Deo, donec relinquatur cupiditatibus suis, et eat in voluntatibus suis. Culpabilis est, cum aedificat aras, et victimas imponit daemoniis, et apparatu magico poscit divina consulta. Culpabilis est, cum consilium pessimum dat, ut populus decipiatur per mulieres Madianitidas, [3]) et cultum idolorum. Rursus laudabilis ostenditur, cum verbum Dei ponitur in

---

[1]) I Cor. XIII, 8.

[2]) I Joann. IV, 16. — Edd. Merlini: quia et Deus et caritas est, et Christus etc.

[3]) Edd. Merlini: Madianitas.

ore ejus, cum Spiritus Dei fit super eum, cum de Christo prophetat, cum Judaeis et gentibus de adventu Christi mysteria futura pronuntiat, cum pro maledictionibus benedictiones populo largitur, et nomen Israel supra visibilem gloriam mysticis extollit eloquiis. Cum ergo haec tam diversa de eo et tam varia indicet scriptura divina, valde mihi difficile videtur ex definito statuere ejus personam, cui non solum conveniat ista diversitas, verum et illud aptari possit, quod ipse de semet ipso velut prophetans dicit: „moriatur [1]) anima mea inter animas justorum, et fiat semen meum sicut semen justorum." Sed et per Michaeam prophetam tale de eo Dominus testimonium perhibet, ubi dicit: „populus [2]) meus quid feci tibi? responde mihi, quia revocavi te [3]) de terra Aegypti, et ex domo servitutis liberavi te, et misi ante faciem tuam Mosen, Aaron, et Mariam. Populus meus memento, quid cogitaverit adversum te Balach rex Moab, et quid responderit [4]) ei Balaam filius Beor, a funiculis usque in Galgal, ut agnosceretur justitia Domini." Ostendit ergo per haec, quia, ut justitia Domini agnosceretur, [5]) propterea illa omnia respondit Balaam filius Beor ad regem Balach, quae scripta referuntur in libris. Et quis putas invenietur talis, qui possit ex ipsis responsis Balaam ostendere, quod Dei justitia manifestetur in iis? Revera enim si sermo Dei positus est in ore ejus, et Spiritus Dei factus est super illum, et justitia Dei ex responsis ejus agnoscitur et manifestatur, omnimode quae ab eo dicuntur, nonnisi prophetica et divina esse credenda sunt. Quamvis difficile alicubi scriptum legamus, [6]) quia factus est

---

[1]) Num. XXIII, 10. [2]) Mich. VI, 3. 4. 5.
[3]) Deest „te" in ed. Ruaei.
[4]) Edd. Merlini: respondit.
[5]) Edd. Merlini: cognosceretur.
[6]) Cfr. I Sam. XIX, 23. (I Regg.)

Spiritus Dei super aliquem prophetarum: sed aut visio, quam vidit, aut assumtio verbi Dei, aut [1]) Dei verbum factum est ad illum, vel ad illum, et alia quaedam de prophetis legimus. Factum vero esse Spiritum Dei super aliquem prophetarum, legisse me [2]) ad praesens interim non recordor, nisi de David ita scriptum memini: „et [3]) apparuit, sive illuxit Spiritus Dei super David a die illa, et deinceps:“ non tamen factus est Spiritus Dei super David. De Saul vero ita memini scriptum: „et [4]) decidet Spiritus Domini super te, et prophetabis cum ipsis, et converteris in virum alterum.“ Et iterum de eodem dicitur: „et [5]) Spiritus Domini discessit a Saul, et [6]) obstupefecit eum spiritus malignus a Domino.“ Et iterum: „et [7]) factum est, cum esset spiritus malus ad Saul, adsumsit David psalterium, et psallebat in manibus suis, et percutiebat, et erat bonum ei, et discedebat ab eo spiritus malignus.“ Haec pro eo, quod medium potest videri hoc, quod scriptum est: „et [8]) factus est Spiritus Domini super eum.“ Propter quod et nos secundum ea, quae superiore tractatu senseramus, etiam nunc in Pharisaeorum, et scribarum, iisque similium persona hunc ipsum Balaam explicare conabimur. Sed age jam prophetiae ejus verba, quae assumta parabola sua dixisse scribitur, videamus. „Ex [9]) Mesopotamia, inquit, vocavit me Balach rex Moab, ex montibus orientis.“ Mesopotamiam dicit terram, quae inter flumina Babyloniae jacet, de qui-

---

1) Edd. Merlini: aut verbum Dei.
2) Deest „me“ in ed. Ruaei.
3) I Sam. XVI, 13. (I Regg.)
4) I Sam. X, 6. (I Regg.)
5) I Sam. XVI, 14. (I Regg.)
6) Desideratur „et“ in ed. Ruaei
7) I Sam. XVI, 23. (I Regg.)
8) Num. XXIII, 6.
9) Num. XXIII, 7.

bus scriptum est: „super[1]) flumina Babylonis illic sedimus, et flevimus, dum recordaremur Sion." Si quis ergo inter ista flumina fuerit Babylonis, si quis rheumatibus libidinis inundatur, et luxuriae aestibus circumluitur, iste non dicitur stare, sed sedere: et ideo, qui ibi comprehensi sunt, dicebant: „super[2]) flumina Babylonis illic sedimus, et flevimus, dum recordaremur Sion." Sed nec flere quidem ante possunt, nisi cum recordati fuerint Sion. Bonorum namque recordatio, malorum causas lamentabiles facit. Nisi enim quis recordetur Sion, nisi legem Dei, et Scripturarum montes adspiciat, mala sua flere non incipit. Ex istis ergo fluminibus vocatur Balaam, et ab istis orientis montibus invitatur. Montes isti non sunt sancti montes illi, de quibus scriptum est: „fundamenta[3]) ejus in montibus sanctis." Et iterum: „Jerusalem,[4]) quae aedificatur ut civitas, cujus participatio ejus in id ipsum." „Montes[5]) in circuitu ejus, et Dominus in circuitu populi sui." Non sunt ergo tales Mesopotamiae montes, sed illi, de quibus dicitur: „montes[6]) tenebrosi:" et iterum de quo dicitur: „ecce,[7]) ego ad te mons corrupte." Isti sunt montes, in quibus est omnis altitudo[8]) extollens se adversum scientiam Dei. Ab istis ergo montibus accersitur Balaam hic. Quales autem isti sunt montes, talem habent et orientem. Habet enim et ortum luminis sui ille, qui convertit[9]) se sicut angelum lucis. Habet illam lucem, de qua scriptum est: „lux[10]) impiorum exstinguetur." Et sicut ista lux impiorum, et illa, quae

[1]) Psalm. CXXXVII, 1. (CXXXVI.)
[2]) Psalm. CXXXVII, 1. (CXXXVI.)
[3]) Psalm. LXXXVII, 1. [4]) Psalm. CXXII, 3.
[5]) Psalm. CXXV, 2. (CXXIV.)
[6]) Jerem. XIII, 16. [7]) Jer. LI, 25.
[8]) Cfr. II Cor. X, 5. [9]) Cfr. II Cor. XI, 14.
[10]) Job. XVIII, 5.

convertit [1]) se sicut angelum lucis, contraria est illi luci, quae dicebat: „Ego [2]) sum lux mundi:" ita et iste oriens contrarius est illi orienti, de quo scriptum est in Zacharia: „ecce [3]) vir, Oriens nomen ejus est." Ex illius ergo, non hujus orientis finibus veniebat Balaam, illuminatus sine dubio ab illo Lucifero, de quo dicitur: „quomodo [4]) cecidit de coelo Lucifer, qui mane oriebatur?"

2. Sed videamus, quid dicit illi Balach rex Moab, qui accersivit eum e medio fluminum de montibus orientis. „Veni, [5]) inquit, et maledic mihi Jacob, et veni, maledic mihi Israel." In latinis sermonibus pene superflua videtur esse repetitio, quae ait: „maledic mihi Jacob, et [6]) maledic mihi Israel." Sed est in Graecis literis sub nomine Israel in [7]) maledicendi verbo praepositionis adjectio, quam nostri vel minus decenter dici credentes, vel nullam vim dictionis [8]) addi ex hoc posse existimantes, omiserunt. Nos autem sermonem licet contra consuetudinem fingimus, ut sensum ex integro colligamus. Potest ergo dici: „veni, [9]) maledic mihi Jacob, et veni, supermaledic mihi Israel." Per quod ostenditur idcirco sermo repetitus, ut ampliore vi, et majore intentione maledictionem in Israel, quam in Jacob Balach videretur exposcere. Donec enim quis tantum Jacob est, hoc est, in actibus solum et operibus positus, inferioribus maledictionibus impugnatur. Ubi autem profecerit, et interiorem hominem ad videndum Deum revelato mentis

---

[1]) Cfr. II Cor. XI, 14.

[2]) Ev. Joann. VIII, 12.

[3]) Zachar. VI, 12. [4]) Jesai. XIV, 12.

[5]) Num. XXIII, 7.

[6]) Deest „et" in edd. M. — Cfr. Num. XXIII, 7.

[7]) Cod. Corbejensis (itemq. edd. M.): „in maledicto praepositionis." R.

[8]) Edd. Merlini: dictioni.

[9]) Cfr. Num. XXIII, 7.

oculo exacuere,[1]) et provocare jam coeperit, tunc non solum maledictis ab inimico, sed et supermaledictis, hoc est, vehementioribus maledictorum jaculis impugnabitur. Sed tunc quidem os Balaam maledictione et amaritudine plenum erat, et sub lingua ejus labor et dolor, et sedebat in insidiis cum divitibus. Exspectabat enim mercedes a divite rege, ut in occultis interficeret[2]) innocentes. Sed Deus, qui facit semper mirabilia solus, ex inimicis operatur salutem. Injecit enim verbum in os ejus, quamvis nondum cor ejus capere posset[3]) verbum Dei. Adhuc enim erat in corde ejus mercedis cupiditas, propter quod etiam post verbum Dei, quod habuit in ore suo, dicebat ad Balach: „veni,[4]) et do tibi consilium:" et docebat eum, quomodo mitteret scandalum in conspectu filiorum Israel, ut manducarent idolis immolata, et ut fornicarentur. Propter quod et cecidit populus, et plaga magna facta est in eo, donec Finees peremto Israelita, qui fornicabatur cum Madianitide, sedavit furorem Domini. Et post haec, inquit, produxit Finees exercitum contra Madianitas, et interfecerunt duodecim millia virorum, et Balaam filium Beor in gladio.[5]) Sed et[6]) haec ante tempus per excessum quendam introduximus, ut ostenderemus, quia Balaam non in corde, sed in ore tantummodo habuit verbum Dei. Interim quae profert, quae loquitur, ex verbo Dei loquitur,[7]) et ideo quae dicit, verbum Dei est.

---

1) Cod. Corbejensis (itemq. edd. M.): „exacuere." Alias: „exercuerit." R.

2) Cod. Corbejensis: „interficeret." Alias (e. c. in edd. M.): „interficiat." R.

3) Edd. Merlini: possit. 4) Num. XXIV, 14.

5) Cfr. Num. XXXI, 8.

6) Deest „et" in edd. M.

7) Edd. Merlini: loquitur, ideoque dicit, verbum etc.

3. Ait ergo: „quid [1]) maledicam, quem non maledicit Dominus? Aut quid supermaledicam, quem non supermaledicit Dominus?“ „Supermaledicit,“ nos praesumimus secundum Graeci sermonis rationem, vim verbi ostendere ex praepositionis [2]) augmento cupientes. Quid ergo dicemus? Jacob quidem non maledicit Dominus, nec Israel, sed alii putas alicui maledicit? Legimus scriptum, quia dicit Dominus ad serpentem: „maledictus [3]) tu in omnibus bestiis terrae.“ Et iterum ad Adam: „maledicta [4]) terra in [5]) operibus tuis.“ Sed et Cain: „et [6]) nunc maledictus tu a terra, quae aperuit os suum, ut reciperet sanguinem fratris tui de manibus tuis:“ et: „maledictus [7]) omnis qui facit sculptile, aut fusile.“ Verum ne putes haec in [8]) veteribus tantummodo literis contineri, etiam in Evangeliis similia invenies. Scriptum est enim, quod dicturus sit Dominus iis, qui a sinistris sunt: „discedite [9]) a me maledicti in ignem aeternum.“ Sed et cum dicit: „vae [10]) vobis, scribae et Pharisaei, hypocritae!“ et: „vae [11]) vobis divitibus!“ et singula hujusmodi, quid aliud nisi maledictis eos videtur urgere? Sed quid dicemus, quod mandatum per Apostolum datur, ubi dicit: „benedicite, [12]) et nolite maledicere?“ Quod ergo ab hominibus non vult fieri, hoc ipse facit, qui exemplum vitae hominibus ponit? Non ita est. Deus enim quibus maledicit, meritum designat ejus, cui maledicitur, et sententiam promit, utpote quem non fallat, neque peccati qualitas, neque peccantis affectus. Homo autem quia

---

[1]) Num. XXIII, 8. [2]) Edd. Merlini: pronominis.

[3]) Genes. III, 14. [4]) Genes. III, 17.

[5]) Cod. Corbejensis: „in operibus tuis.“ Alias (v. c. in edd. M.): „in opere tuo.“ R.

[6]) Genes. IV, 11. [7]) Deut. XXVII, 15.

[8]) Deest „in“ in ed. Ruaei.

[9]) Matth. XXV, 41. [10]) Matth. XXIII, 29.

[11]) Luc. VI, 24. [12]) Rom. XII, 14.

haec non potest scire: — neque enim propositum mentemque alterius videre alius aut cognoscere potest —: idcirco etiamsi judicantis, vel sententiam promentis intuitu proferat maledictum, non potest esse justa maledicendi causa, ubi ignoratur peccantis affectus: maxime cum humanum vitium tunc sciat maledicta proferre, cum forte convitiis, aut injuriis provocatur. Quod vitium resecare Apostolus volens, ne maledictis maledicta, et convitiis convitia provocemus, mandatum necessarium ponit, ut benedicamus, et non maledicamus: quo convitiandi vitium resecetur, et [1]) non quo judicandi veritas, quae homines latet, et pronuntiandi auctoritas perimatur. Et tamen quid causae sit, quod non maledicat Dominus Jacob, neque Israel, ab ipso nihilominus Balaam, imo a verbo, quod posuit Deus in ore ejus, diligentius audiamus: „quoniam [2]) de verticibus, inquit, montium intuebor eum, et a collibus intelligam eum." Quia, inquit, in excelsis montibus et altis collibus positus est Israel, hoc est, in edita vita et ardua, ad quam contuendam, et intelligendam, non facile quis idoneus fiat, nisi adscendat ad eminentem et excelsam scientiam: idcirco, inquit, non ei maledicit Deus. Est enim vita ejus alta et praecelsa, non humilis et dejecta. Quod tamen non mihi videtur quia de illo Israel, qui secundum carnem Israel est, dixerit: sed de illo, cujus super terram ambulantis conversatio in coelis [3]) est. Aut si etiam ad illum populum dicta haec referenda sunt, recte cum distinctione dicit: „intuebor" [4]) et „intelligam:" ut futurum tempus significet, illud sine dubio, quando omnis Israel ad fidem Christi veniens, salvabitur, et a montibus et a collibus intuebitur: ab iis sine dubio, qui

[1]) Deest „et" in edd. M.
[2]) Num. XXIII, 9.
[3]) Ed. Ruaei sola: coelo.
[4]) Num. XXIII, 9.

excelsam, et coelestem vitam consurgentes cum Christo exercuerint super terras. Sed et quod dixit de Jacob quidem: „videbo;"[1]) de Israel autem: „intelligam:" etiam hoc aptissima distinctione suscipiendum est: ut aliud ad actus visibiles, aliud ad invisibilem fidem, atque intelligibilem scientiam conferatur. Aut si ad futurum saeculum ista convertimus, id est, ad resurrectionis tempus: „Jacob[2]) videbo," potest de corporibus dictum intelligi: „Israel autem intelligam," spiritum[3]) et animam significare resurgentium. „Ecce,[4]) inquit, populus solus habitabit, et in nationibus non reputabitur." Potest quidem et secundum literam stare. Solus enim populus Jacob non est permixtus ceteris hominibus, nec inter ceteras gentes reputatus est. Habuit enim certa quaeque privilegia in observationibus, et in legitimis suis, ex quibus sequestratus a ceteris gentibus haberetur. Sicut enim tribus Levi non est permixta inter ceteras tribus, nec adnumeratur inter eas: hoc pacto et omnis Israel, nec miscetur ceteris gentibus, nec reputatur inter eas. Haec quidem in illo populo fuerint secundum formam futurorum bonorum, verus autem Jacob, et spiritualis Israel, vere solus habitabit[5]) in gentibus. Si enim accessimus[6]) ad Sion montem, et civitatem Dei viventis, Jerusalem coelestem, et venimus ad spiritualem Judaeam, quae est portio Dei, et in terris positi ibi habemus conversationem, vere non reputamur inter ceteras gentes, nec reliquarum nationum fines cum nostris finibus admiscentur, etiamsi restituatur Sodoma in antiquum, et Aegyptus in statum suum redeat, et si quid aliud tale prophetis scriptum est. Veruntа-

---

[1]) Cfr. Num. XXIII, 9. [2]) Cfr. Num. XXIII, 9.
[3]) Cod. Corbejensis: „spiritus et animas." R.
[4]) Num. XXIII, 9.
[5]) Edd. Merlini: habitabat.
[6]) Cfr. Hebr. XII, 18. 22.

men illi Jacob et spirituali Israel, cum ad ecclesiam [1]) primitivorum adscenderint, nullus exaequabitur, nullus admiscebitur, etiamsi istae gentes secundum dicta prophetica fuerint restitutae. Nisi enim insertus [2]) fuerit ramus oleastri, et socius factus fuerit radici pinguedinis olivae, quomodo potest sociari et conjungi ad Jacob, vel Israel, cum sine ista radice nec Jacob quisquam possit appellari, nec Israel? Neque ergo ex Jacob vel Israel si quis peccat, Jacob dici vel Israel potest, neque ex gentibus si quis ingressus fuerit ecclesiam Domini, inter gentes ultra reputabitur: „quis [3]) investigabit semen Jacob, et quis dinumerabit plebem Israel?" Simile est hoc illi, quod scriptum est, quia „eduxit [4]) Deus Abraham foras, et ait ei: respice ad coelum, et dinumera stellas, si potes dinumerare eas: et ait: ita erit semen tuum. Et credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam." Et Abraham quidem, et alius quilibet hominum, aut etiam angelorum; fortassis [5]) autem et superiorum virtutum, non poterant [6]) numerare stellas, nec semen Abraham, de quo scriptum est: „sic [7]) erit semen tuum." Deus autem, de quo scriptum est: „qui [8]) numerat multitudinem stellarum, et omnibus iis nomina vocat:" et qui dixit: „ego [9]) stellis omnibus mandavi:" potest investigare semen Jacob, et dinumerare plebem Israel. Ipse enim scit solus, quis [10]) vere sit Jacob, et quis vere sit Israel. Non enim ad eum, qui in manifesto Judaeus est, respicit: neque ad eam, quae manifeste in carne est circumcisio: sed videt illum, qui in occulto Judaeus est, et qui

[1]) Cfr. Hebr. XII, 23.
[2]) Cfr. Rom. XI, 17. seqq.
[3]) Num. XXIII, 10. [4]) Genes. XV, 5. 6.
[5]) Ed. Ruaei sola: et fortassis autem etc.
[6]) Edd. Merlini: poterat. [7]) Genes. XV, 5.
[8]) Psalm. CXLVII, 4. [9]) Jesai. XLV, 12.
[10]) Edd. Merlini: qui vere sit Jacob, et qui vere etc.

circumcisus est corde, non carne. Ipse ergo est solus, qui dinumerare potest et investigare, et ipse secundum ineffabilem et incomprehensibilem sapientiam suam ad illam coelestem formam, quam ipse solus scire potest, posuit etiam istos numeros, quos habemus in manibus: in quibus praecipit, ut secundum cognationes suas, et secundum domos familiarum suarum, ex nomine omnes masculi per capita numerentur a viginti annis et supra, omnis qui ingreditur [1]) in virtute Israel: et colligitur eorum quidam sacratus numerus, de quo jam superius, prout donavit Dominus, diximus. Sed iste numerus tunc demum sacratus est, et placitus Deo, cum ipso praecipiente numeratur. Si autem contra praeceptum Domini voluerit aliquis numerare, licet ille David sit, licet magnus propheta, contra legem agit, [2]) et arguitur per prophetam, et patitur illa, quae in secundo libro Regnorum legimus [3]) scripta. Solus ergo ipse, qui numerat multitudinem stellarum, et qui omnia mensura et numero et pondere produxit, investigat semen Jacob, et dinumerat plebem Israel.

4. Post haec quasi de semet ipso quaedam prophetare videtur, cum dicit: „moriatur [4]) anima mea inter animas justorum, et fiat semen meum sicut semen justorum.“ Sed hoc quantum ad personam spectat illius Balaam, et illius Israel, nec factum est, nec fieri potuit: non enim inter ipsos, sed ab ipsis mortuus est. Magis enim, ut diximus, ipsorum personae conveniet, qui licet in praesenti saeculo vanus populus habeatur, quia sine gratia est Spiritus sancti: in fine tamen saeculi cum plenitudo gentium introierit, et omnis ista prophetia, quae de Israel dicitur, in spirituali Israele fuerit impleta, tunc anima ejus morietur

[1]) Edd. Merlini: egreditur.

[2]) Edd. Merlini male: ait.

[3]) II Sam. XXIV. (II Regg.)

[4]) Num. XXIII, 10.

cum animabus justorum. Suscipiet enim in se fidem Christi, ita ut et ipsi dicant: „qui [1]) in Christo baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus illi per baptismum in morte.“ Et iterum: „si [2]) enim commorimur, et conregnabimus.“ Et sic vere complebitur intelligibili [3]) Balaam, ut moriatur anima ejus inter animas justorum. Quod autem dicit: „ut [4]) fiat semen meum sicut semen justorum:“ posset [5]) quidem et de illo Balaam intelligi, secundum hoc, quod magi illi, qui de oriente venientes primi adorare venerunt Jesum, de semine ejus esse videantur, sive per successionem generis, sive per disciplinae traditionem. Evidenter enim constat illos agnovisse stellam, quam praedixerat Balaam orituram in Israel, et sic venisse, et adorasse regem, qui natus est in Israel. Conveniet tamen et populo illi secundum ea, quae supra diximus. Non enim tam ipsi, quam semen eorum efficietur sicut semen justorum, eorum scilicet, qui credentes ex [6]) gentibus in Christo justificati sunt. Unde manifestum est, quia, sicut Apostolus dicit: „neque [7]) circumcisio aliquid est, neque praeputium, sed fides, quae per caritatem operatur.“ Et ideo nemo aut circumcisionis antiquitate se jactet, aut in praeputii novitate glorietur. Sed ut Apostolus dicit: „probet [8]) unusquisque opus suum, et tunc in semet ipso tantum gloriam habebit.“ Sic denique propheta dicit: [9]) ecce, homo, et opus ejus, et merces in conspectu Do-

---

[1]) Cfr. Rom. VI, 3. 4. coll. edd. N. T.

[2]) Cfr. II Tim. II, 11. 12.

[3]) Edd. Merlini: intelligi. [4]) Num. XXIII, 10

[5]) Edd. Merlini: possit.

[6]) In antea editis (v. c. edd. M.) desunt verba: „ex gentibus,“ quae supplentur e Cod. Corbejensi. R.

[7]) Galat. V, 6. [8]) Galat. VI, 4.

[9]) Jesai. LXII, 11.

mini esse dicitur, ut reddat unicuique secundum opera sua, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XVI.

De prophetia alia Balaam.

1. Priore tractatu, in quantum possibile fuit, primas partes prophetiae Balaam explicare tentavimus. Secundum nunc prophetiae initium sumsimus,[1]) ut, si Dominus adspirare dignetur, etiam de hac pro viribus, quae[2]) occurrere potuerint, in medium proferamus. Inconveniens enim mihi visum est, quamvis haec difficilia videantur, interrumpere tractatum eorum, quominus de singulis, quae comprehendere possumus, explicemus. Igitur Balach rex, veluti attonitus, et percussus ex iis, quae contra spem dici videbat a Balaam, — benedictiones[3]) enim pro maledictionibus audiebat —, ultra non ferens, interrupit verba ejus, et ait: „quid[4]) fecisti mihi? Ad maledicendos inimicos meos vocavi te, et ecce, benedixisti benedictione.“ Non tulit rex amarus benedictionum dulcedinem, sed maledicta quaerit, maledicta deposcit. Est enim ex cogitatione illius, ad quem dixit Dominus: „maledictus[5]) tu ab omnibus bestiis terrae.“ Sed quid ad haec respondit ei ille, cui verbum Deus in ore posuerat? „Nonne[6]) quaecunque, inquit, injecerit Deus

---

[1]) Cod. Msc. Corbejensis: „sumemus.“ R.

[2]) Cod. Msc. Corbejensis: „quae occurrerint, in medium“ etc. R.

[3]) Idem Codex: „benedictiones.“ Alias (v. c. in edd. M.): „benedictionem.“ R.

[4]) Num. XXIII, 11. [5]) Genes. III, 14.

[6]) Num. XXIII, 12.

in os meum, haec observabo loqui?" Ad haec Balach putans, quia perterritus esset Balaam populi Israelitici multitudine, et idcirco non fuisset ausus proferre maledicta, mutationem sibi loci credidit profuturam, et ait ad eum: „veni[1]) adhuc mecum in locum alium, de quo totum non videas eum, sed partem aliquam ejus videas, omnes autem non videas, et maledic mihi eum inde." Demens qui Israeliticam gratiam loci objectione crederet posse celari, et qui nesciret, quia non potest abscondi[2]) civitas super montem posita. „Et[3]) adsumsit, inquit, eum in speculam agri in verticem montis caesi, et construxit ibi septem aras, et imposuit vitulum, et arietem super aram, et dixit Balaam ad Balach: adsiste ad sacrificium tuum, ego vero pergam percontari[4]) Deum. Et occurrit Deus ipsi Balaam, et injecit verbum in os ejus, et dixit," sine dubio Deus: „convertere ad Balach, et haec loqueris. At ille" — hoc est Balach — „stabat juxta holocaustomata sua, et omnes principes Moab cum illo. Et dixit ei Balach: quid locutus est Dominus?" Res quidem profanis sacrificiis gerebatur,[5]) et divinatio magica arte requirebatur: volens tamen Deus ibi abundare[6]) gratiam, ubi superabundavit peccatum, adesse dignatur, nec refugit ab iis, quae non secundum Israeliticam disciplinam, sed secundum Gentilium gerebantur errorem. Adest autem non sacrificiis, sed in occursum venienti, et ibi dat verbum suum, atque ibi mysteria futura praenuntiat, ubi maxime fides et admiratio Gentilium pendet, ut qui nostris nolunt credere prophetis, credant divinis et vatibus suis.

---

[1]) Num. XXIII, 13. [2]) Cfr. Matth. V, 14.

[3]) Num. XXIII, 14—17.

[4]) Edd. Merlini: percunctari.

[5]) Cod. Corbejensis: „geritur, et divinatio magica arte perquiritur. R.

[6]) Cfr. Rom. V, 20.

2. „Et[1]) adsumens, inquit, parabolam suam, dixit.“ Per parabolam ergo dicit Balaam: „surge[2]) Balach, et audi, auribus percipe testis fili Sephor. Non sicut homo Deus frustratur, neque sicut filius hominis terretur. Ipse cum dixerit, non faciet? loquetur, et non permanebit? Ecce, ad benedicendum adsumtus sum: benedicam, et non avertam eam. Non erit labor in Jacob, neque videbitur dolor in Israel. Dominus Deus suus cum ipso, praeclara principum cum ipso sunt. Deus, qui eduxit eum ex Aegypto, sicut gloria unicornis ejus. Non enim erit auguratio in Jacob, neque divinatio in Israel: in tempore dicetur Jacob et Israel, quid perficiet Deus. Ecce, populus sicut catulus leonis exsurget, et sicut leo exsultabit: non dormiet, donec comedat praedam, et sanguinem vulneratorum bibat.“ Haec est continentia secundae prophetiae in verbis Balaam. Videamus ergo primo hoc ipsum, quod ait: „exsurge[3]) Balach, et audi.“ Si enim in superioribus non dixisset, quia staret juxta holocaustum suum, non videretur magnopere requirendum, cur dixerit: „exsurge Balach.“ Nunc autem cum hortetur exsurgere eum, quem nuper dixerat stare, non est[4]) otiose praetereundus sermo propheticus. Quod ergo ait in superioribus, quia staret ad holocaustum suum, designat eum non recte stare. Stabat enim in idololatria positus, et stabat quasi inimicus Dei, quod magis esset non stare, sed cadere. Quasi ergo qui de illo statu cadere debuerit, imo et qui ceciderit, ita nunc intellectu prophetico exsurgere eum jubet: quippe qui per hoc, quod stare in idololatria visus fuerat, cecidisset. Exsurgat ergo qui talis est, exsurgat[5]) animo, exsurgat fide, et

---

1) Num. XXIII, 18. 2) Num. XXIII, 18—24.

3) Num. XXIII, 18.

4) Desideratur „est“ in ed. Ruaei.

5) Desunt verba: „exsurgat animo“, in ed. Ruaei.

efficiatur testis: si quidem convertetur, testis fidei; si vero permanet infidelis, ut sit testis condemnationis suae.

3. Sed quid est, quod ei adnuntiat, videamus: „non [1]) sicut homo, inquit, Deus frustratur, neque sicut filius hominis terretur ipse.“ Non, inquit, habeas talem opinionem de Deo, ut putes eum esse sicut hominem, qui in iis, quae loquitur, frustrari possit. Homines enim multis occasionibus et vitiis impediuntur, ne verum sit, quod loquuntur. Aut irati enim loquuntur, et ira cessante frustra locuti sunt: aut metus, aut cupiditatis, aut jactantiae gratia, aliisque horum similibus, et utique frustra erit, et vanum omne quicquid vitio dominante locuti sunt. Deus autem, in quo nulla est passio, nulla fragilitas, omne quod dixerit, pro causarum meritis dicit: et ideo nunquam frustrari potest, quia, quod ratione profertur, carere non potest ratione. „Non[2]) est [3]) ergo Deus sicut homo, qui frustra loquatur: neque sicut filius hominis terretur:“ vel, ut in aliis exemplaribus legimus: „neque sicut filius hominis terret.“ In hominibus interdum sententiam mutat terror, Deus autem, qui [4]) super omnia est, a quo terreri potest, ut sententiam mutet? Si vero secundum hoc accipiamus, quod in aliis exemplaribus diximus lectum, hoc est: „neque sicut filius hominis terret:“ illud videbitur dici, quod homines quidem interdum pro jactantia terrores faciunt et minas, etiam iis nonnunquam, quibus nocere non possunt: Deus autem non terret ita homines, quasi qui punire non possit; sed [5]) et si terret, ratione terret. Terret enim, ut corripiat hominem in auditionis tribulatione, ut verbo comminationis deterritus emendet

---

[1]) Num. XXIII, 19.

[2]) Cfr. Num. XXIII, 19. coll. pag. huj. not. 1.

[3]) Desideratur „est“ in ed. Ruaei.

[4]) Edd. Merlini: quia supra omnia est.

[5]) Deest „sed“ in ed. Ruaei.

se, qui male agit, nec perveniat ad eum ipsa vindicta male gestorum suorum. Non erga ita Deus terret, ut homo: homo enim, ut diximus, pro jactantia, Deus vero pro emendatione terret.

4. Post haec ait: „ipse [1]) cum dixerit, non faciet? loquetur, et non permanebit?" Sic legendus est locus, quasi interrogantis affectu dicat: ipse, hoc est, Deus quod dicit, nonne et faciet? et quae locutus fuerit, nonne permanebit in iis? Cum utique homines non faciant, quae dicunt, et vitio humanae fragilitatis in iis non permaneant, quae loquuntur: mutabilis enim est homo, Deus vero immutabilis. Sed potest aliquis occurrere, et dicere: quomodo ergo non permansit Deus in iis, quae locutus est [2]) de Ninive, ut post triduum subverteretur? neque in iis, quae locutus est de [3]) David, ubi tribus diebus promissa fuerat mors, ut vastaret populum, et intra unum diem, et usque ad horam prandii cessavit? Et videbitur fortassis, quia haec, quae per interrogationem dicuntur, non penitus pro definito accipienda sint: sed talis quaedam figura verbi sit, quae medium aliquid videatur ostendere, non tamen definitae et irrevocabilis sententiae declaret [4]) affectum: quo temperantius aliquid dictum videatur in eo, quod scriptum est: „ipse [5]) cum dixerit, nonne faciet?" quam si scriptum esset: ipse cum dixerit, omni mode faciet. Sedrecenseamus et ipsa Scripturae loca, quae vel in Jona, vel in Regnorum libris posita sunt, ne forte et ibi, ut moris est, scripturae divinae secreti aliquid habeant. Scriptum est ergo in Jona: „et [6]) factum est verbum Domini ad Jonam filium Ama-

---

[1]) Num. XXIII, 19. [2]) Cfr. Jon. III.

[3]) Deest „de" in edd. Merlini. — Cfr. II Sam. XXIV, 11, seqq. (II Regg.)

[4]) Edd. Merlini: declarat.

[5]) Num. XXIII, 19.

[6]) Jon. I, 1. 2. — Edd. Merlini: Amati.

thi, dicens: surge, et vade in Niniven civitatem magnam, et praedica in ea, quia adscendit clamor malitiae ejus ad me." Et posteaquam praeceptum est ceto, et ejecit Jonam in terram, iterum scriptum est: „et [1]) factum est verbum Domini ad Jonam secundo, dicens: surge et vade in Niniven civitatem magnam, et praedica in ea secundum praedicationem, quam ego locutus sum ad te." Et Jonas quidem „praedicavit, [2]) et dixit: adhuc tres dies," vel, ut Hebraei habere se scriptum dicunt: „adhuc quadraginta dies, et Ninive destruetur. Viri autem Ninivitae crediderunt in Deo, et praedicaverunt jejunium, et induerunt se ciliciis, a minore usque ad majorem ipsorum." Et post pauca: „et [3]) vidit Deus, inquit, opera eorum, quia conversi sunt a viis suis malis, et poenituit," vel, ut in aliis exemplaribus legimus: „deprecatus est Deus super malitiam, quam locutus est facere iis, et non fecit." Observa igitur in iis, quae assumsimus de propheta, quod non invenitur in sermonibus Dei, quibus ad prophetam locutus est, dictum, quia „adhuc [4]) tres dies, et Ninive destruetur:" sed Jonas cum ingrederetur, inquit, civitatem [5]) „quasi iter dierum trium, ipse dixit: quia adhuc tres dies, et Ninive subvertetur:" ut sermo iste, qui scriptus est, et non est factus, a Jona potius, quam a Deo prolatus esse videatur. Sed et de secundo libro Regnorum proferamus quae scripta sunt, ubi, cum David populum numerasset, „factum [6]) est, inquit, verbum Domini ad Gad prophetam videntem, dicens: vade, et loquere ad David: haec dicit Dominus: tria ego levabo super te, elige tibi ex iis unum, quod faciam tibi. Et introivit

---

[1]) Jon. III, 1. 2. — Edd. Merlini abundanter: et et factum est etc.

[2]) Jon. III, 4. 5. [3]) Jon. III, 10.

[4]) Cfr. Jon. III, 4. [5]) Cfr. Jon. III, 3. 4.

[6]) II Sam. XXIV, 11—16. (II Regg.)

Gad ad David, et denuntiavit ei, dicens: aut veniet tibi tribus annis fames super terram tuam: aut tribus mensibus ut fugias ante inimicos tuos, qui te persequentur: aut triduo mors fiat in terra tua. Nunc ergo scito, vide, quid respondeam ei, qui me misit. Et dixit David ad Gad: angustiae mihi sunt undique valde. Sed incidam in manus Domini magis, quia multae miserationes ejus sunt, et in manus hominum non incidam. Et dedit Dominus in Israel mortem a mane usque ad horam prandii, et mortui sunt de populo a Dan usque Bersabee septuaginta millia virorum. Et extendit angelus Dei manum suam in Jerusalem, ut corrumperet eam, et deprecatus est Dominus super malitiam, et ait ad angelum, qui exterminabat populum: satis est, remitte manum tuam." Observa ergo, quomodo nec in iis tribus comminationibus [1]) Deus invenitur de morte dixisse trium dierum. In verbis enim Gad positum est, non in mandatis Domini: et non semper ea, quae per prophetam dicuntur, quasi a Deo dicta [2]) suscipiuntur. Denique et per Mosen quidem multa locutus est Deus, aliquanta tamen et Moses propria auctoritate mandavit: quod Dominus in Evangeliis evidentissima distinctione secernit, cum dicit de repudio mulieris interrogatus, quia „ad [3]) duritiam cordis vestri" scripsit vobis haec Moses: „ab initio autem non fuit sic." „Qui [4]) enim fecit hominem, masculum et feminam fecit eos," et benedixit eos, et „dixit: propter hoc relinquet homo patrem suum, et matrem suam, et adhaerebit uxori suae, et ambo erunt in carne una." Et addit: „quod [5]) ergo Deus conjunxit,

[1]) Edd. Merlini male: contaminationibus.

[2]) Alias (v. c. in edd. M.): „dici suscipiantur." Sed Mss. ut in nostro textu. R.

[3]) Matth. XIX, 8.

[4]) Cfr. Matth. XIX, 4. 5. coll. Genes. II, 24.

[5]) Matth. XIX, 6.

homo non separet." Vides ergo et hic Deum quidem non praecepisse, nec fieri voluisse divortium: Mosen vero propter duritiam cordis Judaeorum scripsisse, dandum esse repudium. Ostendit haec et Paulus in literis suis, cum dicit de quibusdam: „Dominus[1]) dicit, et non ego." Et de aliis: „haec[2]) autem ego dico, non Dominus." Et iterum in aliis: „praeceptum[3]) Domini non habeo, consilium autem do." Et iterum: „quae[4]) loquor, non loquor secundum Deum." Unde similiter etiam in ceteris prophetis aliqua quidem Dominus locutus est, et non prophetae, alia vero prophetae, et non Dominus: et sic videbitur objectio intentata dissolvi, cum non tam sua, quam prophetae verba Dominus revocat, ac mutat in melius. Sed magis arbitror absolutionem priorem totius Scripturae sensibus convenire, et illis praecipue dictis, quibus patiens et multae misericordiae, et poenitens super malitias dicitur Deus: vel iis maxime, quae generaliter ab Jeremia pronuntiantur, in quibus evidenter ostenditur pro multis miserationibus, et incomprehensibili bonitate sua Deus dicere, et non facere, loqui, et non permanere. Ait ergo per Jeremiam Deus: „in[5]) finem loquar," hoc est, ex definito loquar „super gentem, et super regnum, ut auferam eos, et disperdam. Et si convertatur gens illa a malitiis suis, poenitebo de omnibus malis, quae cogitavi facere iis, et in finem loquar super gentem, et regnum, ut reaedificem eos, et replantem: et si fecerint mala in conspectu meo, ut non audiant vocem meam, poenitebit me de omnibus bonis, quae locutus fueram, ut facerem iis." Quomodo ergo possumus iis, quae absolute per Jeremiam dicta sunt, praeferre illa, quae suspense per Balaam dicuntur: nisi

[1]) I Cor. VII, 10. [2]) I Cor. VII, 12.
[3]) I Cor. VII, 25. [4]) II Cor. XI, 17.
[5]) Jerem. XVIII, 7—10.

quia negligentibus, et contemtoribus illa confirmanda, haec vero a perfectioribus secretius advertenda sunt?

5. Sed post haec Balaam: „ecce,[1]) inquit, ad benedicendum assumtus sum: benedicam, et non avertam eam." Ad benedicendum Balaam assumtus est, non a Balach, sed a Deo, qui injecit verbum in os ejus, quo populum benediceret, et hanc benedictionem non avertit. Nec enim potest, etiamsi velit, verbum Dei humana lingua convertere. Post haec: „non [2]) erit, inquit, labor in Jacob, neque videbitur dolor in Israel." Aperte in istis sermonibus futurae vitae denuntiat statum. Quis enim est, qui hanc vitam sine labore et dolore transcurrat? Nec si Petrus aliquis, aut si Paulus sit. Quomodo non in labore et dolore est, cum ter virgis caeditur,[3]) semel lapidatur, ter naufragium facit, in profundo maris die ac nocte est, aliaque innumera perpetitur, quae de laboribus suis ac doloribus scribit? Sed ibi istud complebitur, ubi dictum est: „aufugiet [4]) dolor, et tristitia, et gemitus." Quod tamen non ad omnes, sed ad eos tantum, qui meritis Jacob et Israel fuerint, refertur: ut fuit ille pauper Lazarus, qui praesentem quidem vitam in labore ac dolore transegit; ibi autem dicitur ad divitem: „memento [5]) fili, quia tu recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. Nunc autem hic requiescit, tu vero cruciaris." Ille ergo est Israel, et Jacob, in quem non venit labor, et dolor. Dives autem ille erat quidem et ipse secundum carnem Israel: dicitur [6]) enim ei, quia fratres sui habent leges et prophetas, audiant illos: sed quia non erat secundum spiritum Israel, ideo venit super illum labor et dolor.

---

[1]) Num. XXIII, 20. — Edd. Merlini male: advertam.

[2]) Num. XXIII, 21.

[3]) Cfr. II Cor. XI, 25. seqq.

[4]) Jesai. XXXV, 10. [5]) Luc. XVI, 25.

[6]) Cfr. Luc. XVI, 29.

6. „Dominus[1]) Deus suus cum ipso, praeclara principum cum ipso sunt.“ Nunquam enim Israel suum deserit Deus. Quorum autem principum praeclara cum ipso Israel sint, videamus. Praeclara principum, potestas est, principatus et regnum. Verum quoniam sunt et aliqui principes, qui de principatu suo, vel pellendi, vel jam forte depulsi sunt, et in locum ac principatum eorum introducendi ii, qui vere Israelitae sunt, praeclara illa omnia, quae habuerunt in coelis illi principes, qui non servaverunt principatum suum, sed dereliquerunt aeterna domicilia, Israel iste et Jacob, qui colluctatus est et vicit, accipiet, et sic cum ipso erunt praeclara principum. „Deus,[2]) qui eduxit eum ex Aegypto, sicut gloria unicornis ei.“ Eductus est ille quidem Israel de Aegypto ista terrena, hic autem spiritualis Israel de Aegypto saeculi, et de potestate tenebrarum, et est gloria ejus tanquam unicornis. Unicornis quidem fertur esse animal eo habitu formatum, quo nominis ipsius designat indicium. Quod animal frequenter in scripturis divinis positum legimus, sed praecipue apud Job[3]) Dei ipsius vocibus potentia ejus et virtus exponitur, in quibus, ut in quamplurimis Christus intelligitur designari. Et in scripturis divinis cornu pro regno positum saepe reperimus, sicut et propheta dicit: „quatuor[4]) autem cornua quatuor regna sunt.“ Sub nomine itaque unicornis, in Christo hoc videtur ostendi, quia omne quod est, unum ejus cornu est, hoc est, unum regnum ejus. Omnia[5]) enim pater subjecit sub pedibus ejus, usque quo et no-

---

[1]) Num. XXIII, 21.

[2]) Num. XXIII, 22. — Edd. Merlini h. quoque l., cfr. pag. 182. not. 2. „unicornis ejus.“

[3]) Cfr. Job. XXXIX, 9.

[4]) Dan. VIII, 22.

[5]) I Cor. XV, 27. 26.

vissimus inimicus destruatur mors, et tanquam unicornis unum omnium regnum teneat Christus, quia, sicut scriptum est: „regni[1]) ejus non erit finis." Erit ergo, inquit, ei, hoc est, Israeli illi spirituali, gloria, sicut est gloria unicornis. Sic enim et ipse in Evangelio Dominus dicit: „Pater,[2]) da illis, ut sicut ego et tu unum sumus, ita et isti in nobis unum sint." Et ideo similis gloria dabitur Israeli, sicut est gloria unicornis, maxime cum transformabit[3]) corpus humilitatis nostrae conforme corpori gloriae suae.

7. „Non[4]) erit auguratio in Jacob, neque divinatio in Israel: in tempore dicetur ad Jacob et Israel, quid perficiet Deus." Igitur quoniam visum est jam nobis, diligentius de singulis quibusque discutere, non videbitur absurdum, si etiam quid sit auguratio, vel divinatio, quoniam quidem placuit Scripturae commemorare de iis, ne quis forte ignoranter in haec incidat, requiramus. Videtur ergo mihi futurorum praescientia, quantum ad ipsam rem spectat, medium quiddam esse, id est, neque proprie bonum, neque proprie malum: quandoquidem potest interdum etiam a parte diaboli ad hominum notitiam futurorum venire praescientia. Sine dubio autem cum tempus et opportunitas poscit, et voluntas Dei fuerit, datur etiam a Deo per prophetas hominibus praescientia; et ideo diximus, quia neque proprie bonum dici potest, quod aliquando a malo venit: neque proprie malum, quod aliquando a Deo descendit. Et quamvis de hoc abundanter etiam ex scripturis divinis exempla suppeditent, sufficere tamen credimus, si utamur eo, quod in Regnorum libro scriptum legimus: ubi arca Dei ab Allophylis capta est, et deducta in Azotum, et ibi „intro-

---

1) Luc. I, 33. 2) Ev. Joann. XVII, 21.
3) Cfr. Philipp. III, 21.
4) Num. XXIII, 23.

duxerunt,[1]) inquit, eam in domum Dagon, et inventus est Dagon cecidisse pronus in terram ante arcam testamenti Domini. Et gravata est manus Domini super Azotos, et dissipavit eos, et percussit eos in natibus." Post haec, inquit, ingressa[2]) est arca in Accaron, et miserunt Accaronienses, et congregaverunt omnes satrapas Allophylorum, et[3]) „congregaverunt sacerdotes, et divinos suos dicentes: quid faciemus arcae Domini? Indicate nobis, quomodo remittamus eam in locum suum. Responderunt sacerdotes et divini: Si remittitis arcam Domini Dei Israel, nolite eam dimittere inanem, sed dantes dabitis ei pro delicto, et tunc sanabimini, et innotescet vobis. Sin autem, non discedet manus ejus a vobis." Et post pauca: „et[4]) nunc, inquit, facite carrum novum, duas vaccas foetas assumite, quibus jugum non est impositum, et jungite vaccas ad carrum, et foetus earum retro abducite ad domum: et adsumite arcam Domini, et imponite eam super carrum, et vasa aurea, quae obtulistis ei pro delicto, simul ponite super carrum, et omnia sancta ejus: et dimittite eam, et vadat: et videte, si quidem vadit per viam suam, et ad fines suos adscendit in Bethsamis, ipsa nobis fecit mala haec magna. Si autem non vadit illuc, sciemus, quia manus ejus non contigit nos, sed fortuitu haec nobis acciderunt." Observa ergo in iis, quomodo sacerdotes et divini causam malorum, quae acciderant Allophylis, utrum ex manu Dei, et pro arcae injuria venerit, an fortuitu acciderit, propositis contemplantur indiciis, dicentes: „si[5]) per viam suam ad fines suos adscendit in Bethsa-

---

[1]) I Sam. V, 2. 3. (I Regg.)
[2]) I Sam. V, 10. (I Regg.)
[3]) I Sam. VI, 2. 3. (I Regg.)
[4]) I Sam. VI, 7. 8. 9. (I Regg.)
[5]) Cfr. I Sam. VI, 9. coll. pag. huj. not. 4. (I Regg.)

mis, ipsa nobis fecit haec mala." Denique in sequentibus refertur: „et [1]) cum imposuissent, inquit, arcam Domini super carrum, direxerunt boves in via, contra viam, quae ducit Bethsamis, et non declinaverunt ad dextram, aut ad [2]) sinistram." Quis ergo in his, [3]) si diligenter inspiciat, [4]) praescientiam hanc, quae de boum directione praedicta est, vel fortuitam dicat, vel aliqua arte compositam, et non operatione quadam daemonum ministratam, qui pertimuerint arcae Domini virtutem: qua non solum affligebantur, et puniebantur Allophyli, verum et cultus ipse daemonum destruebatur, utpote simulacris eorum, templisque, ad ingressum arcae Domini corruentibus? Est ergo talis quaedam in ministerio praescientiae operatio daemonum, quae artibus quibusdam ab iis, qui se daemonibus mancipaverint, colligitur, et nunc per eas, quas sortes nominant, nunc per ea, quae auguria appellant, nunc etiam ex contemplatione fibrarum, quae extispicia vocant, aliisque horum similibus praestigiis comprehendi videtur, et intelligi. Quae artes in tantum ad decipiendum genus hominum profecerunt, ut etiam justissimi Ezechiae filius Manasse hoc errore deceptus, aedificaverit, ut Scriptura dicit, „altare [5]) omni exercitui coeli in utraque domo Domini." Hunc autem esse arbitror exercitum coeli, quem Paulus spirituales nequitias in coelestibus positas scripsit. [6]) Nisi ergo multum in iis artibus et deceptionis esset et erroris, non puto tanti viri filium in lege Domini educatum, in illas impietates potuisse corruere, quae in quarto Regno-

---

1) I Sam. VI, 11. 12. (I Regg.)

2) Deest „ad" in edd. M.

3) Edd. Merlini: iis.

4) Sic recte habet Cod. Corbejensis. Alias (v. c. in edd. M.): „inspiciens." R.

5) Cfr. II Regg. XXI, 5. (IV Regg.)

6) Ephes. VI, 12.

rum libro de eo scriptae referuntur. Ait enim: „et[1]) sortiebatur, et augurabatur, et[2]) fecit τεμένη, et transducebat filios suos in igne, et praescios abundare fecit, ut faceret malignum in conspectu Domini, et exacerbaret eum.“ Talia ergo erant, quae peccabat, de quibus dici possit, quia in omni virtute,[3]) signis et prodigiis mendacibus fierent, ita ut deciperentur[4]) etiam electi. Deceptus est enim per eum et populus, ut faceret malignum in conspectu Domini super gentes illas, quas exterminaverat Deus a facie filiorum Israel. Sed et in secundo libro Paralipomenon similia nihilominus de Manasse scribuntur: „et[5]) fecit, inquit, lucos, et adoravit omnem militiam coeli, et servivit iis. Et construxit altaria in domo Dei, ubi dixit Dominus: in Jerusalem erit nomen meum in aeternum. Et ibi instruxit altaria omni magnificentiae coeli, in ambabus domibus Domini. Et ipse transducebat filios suos in igne in[6]) Gehennom, et sortiebatur, et maleficia faciebat, et augurabatur, et fecit ventriloquos, et incantatores, et multiplicavit, ut faceret malignum in conspectu Domini, ut exacerbaret eum.“ Haec ergo omnia, id est, sive auguratio, sive extispicium, sive quaelibet immolatio, sive etiam sortitio, aut quicunque motus avium, vel pecudum, vel[7]) inspectio quaecunque fibrarum, ut aliquid de futuris videantur ostendere, in operatione daemonum fieri non dubito, dirigentium vel avium, vel pecudum, vel fibrarum motus,

---

[1]) II Regg. XXI, 6. (IV Regg.)

[2]) Edd. Merlini: et fecit tuellen: et transducebat — in igni, et praescius abundare fecit etc.

[3]) Cfr. II Thessal. II, 9.

[4]) Cfr. Matth. XXIV, 4. seqq.

[5]) II Chron. XXXIII, 3—6.

[6]) Edd. Merlini: in gehennan.

[7]) Edd. Merlini: et.

aut sortium, secundum ea signa, quae docuerunt iidem daemones observari ab iis, quibus artis hujus scientiam tradiderunt. A quibus omnibus is, qui homo Dei est, et in portione Dei numeratur, penitus esse debet alienus, nec aliquid in iis habere commune, quae occultis [1]) machinis daemones operantur: ne forte rursus per haec daemonibus societur, atque eorum spiritu et virtute repleatur, et ad idolorum cultum denuo reparetur. Haec enim omnia religio nostra divina et coelestis abjurat, in Levitico quidem aperta lege designans, et dicens: „non [2]) divinabitis, neque augurabimini.“ Et post pauca: „non [3]) sequemini, inquit, ventriloquos, nec adjungemini ad incantatores, ut contaminemini in iis: ego Dominus Deus vester.“ Et iterum in Deuteronomio: „si [4]) autem tu, inquit, introieris in terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, non discas facere secundum abominationes gentium illarum, non inveniatur in te, qui lustret filium suum, aut filiam suam igni, neque divinans divinatione, neque sortiens sortibus, neque maleficus, neque incantator, neque ventriloquus, neque portentorum inspector, neque interrogans mortuos. Est enim abominatio Domino, omnis qui facit haec: propter istas enim abominationes Dominus Deus tuus evertit gentes istas a conspectu tuo.“ In quibus omnibus videtur ostendere, quia omnis, qui in iis versatur, nihil aliud faciat, nisi mortuos interroget. Mortui sunt enim, quia non sunt vitae participes. Deus autem noster, [5]) vivorum Deus est, et non mortuorum. His [6]) autem omnibus legibus additur

---

[1]) Cod. Corbejensis: „occultis.“ Alias (e. c. in edd. M.): „occulte.“ R.

[2]) Levit. XIX, 26. [3]) Levit. XIX, 31.

[4]) Deut. XVIII, 9—12.

[5]) Deest „noster“ in antea editis (v. c. edd. M.), sed habetur in Mss. R. — Cfr. Matth. XXII, 32.

[6]) Edd. Merlini: Iis autem etc.

etiam illud, ut, qui vult esse perfectus, a nullo alio discat, nisi ab eo, qui per Dei virtutem fuerit electus propheta, ut ministret populo. Ait ergo: „perfectus[1]) esto in conspectu Domini Dei tui: gentes enim istae, quarum tu haereditatem cepisti, istae[2]) audiunt sortilegos et divinos: tibi autem non ita dedit Dominus Deus tuus· Prophetam enim de medio tui, ex fratribus tuis suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audietis per omnia, quaecunque petiisti a Domino Deo tuo in Oreb in die ecclesiae, cum[3]) dixistis: non apponemus audire vocem Domini Dei nostri, et istum ignem magnum non videbimus ultra, ne moriamur." Non vult Deus auditores nos fieri et discipulos daemonum, neque vult, ut, si quid volumus discere, discamus a daemonibus. Melius est enim ignorare, quam a daemonibus discere: et melius est a propheta discere, quam a divinis inquirere. Divinatio enim non, ut quidam putant, divinitus datur, sed magis, ut mihi videtur, per antiphrasin, id est, ex contrario nomen accepit, quasi quae per homines daemonibus repletos fiat. Sed Gentilium ritus divinum credit[4]) omne, quod per qualemcunque spiritum profertur. Nos tamen nihil ab iis discere Deus jubet, ne efficiamur consortes ipsorum, et incurramus in ea, quae Esaias dicit: et[5]) humiliabuntur in terra verba tua, et sermones tui in terra demergentur, et erit vox tua sicut loquentis de terra, et ad solium[6]) vox tua infirmabitur." Propter hoc et Dominus noster Jesus non dignatur a daemonibus accipere testimonium, sed ait: „obmutesce,[7]) et exi

[1]) Deut. XVIII, 13—16.

[2]) Edd. Merlini: isti.

[3]) Edd. Merlini: cum dixissetis.

[4]) Edd. Merlini: credidit.

[5]) Jesai. XXIX, 4.

[6]) Edd. Merlini: solum.

[7]) Cfr. Marc. I, 25. coll. Luc. IV, 35. — Edd. M. et R. „ab ea."

ab eo." Quem etiam Apostolus suus Paulus imitatus, dolens convertit se, et ait spiritui Pythonis: „praecipio[1]) tibi in nomine Jesu Christi, discede ab ea." In quo requiras fortasse, quid dolens Paulus, increpat spiritum Pythonis. Numquid aliquid blasphemum dixerat? Mulier enim, inquit, habens spiritum Pythonis sequebatur Paulum, et eos, qui cum eo erant, et clamabat dicens: „isti[2]) homines servi sunt summi Dei, qui annuntiant viam salutis: et hoc faciebat per dies multos." Unde ostenditur non pro blasphemia doluisse Paulum, sed pro eo, quod indignum judicaret sermoni suo ab spiritu Pythonis testimonium dari. Quod si Paulus testimonium sibi eum dare non patitur, sed dolet super hoc: quanto magis dolere debemus, si quando decipi videmus animas ab iis, qui velut divino alicui spiritui Pythonis, aut ventriloquo, aut divino, aut auguri, vel aliis quibuslibet hujusmodi daemonibus credunt? Propter hoc ergo „non[3]) erit, inquit, auguratio in Jacob, neque divinatio in Israel." Sed quid iis additur? „In[4]) tempore, inquit, dicetur Jacob, et Israeli, quid perficiet Deus." Quid est: „in tempore dicetur?" Cum oportet, et cum expedit, hoc est: „in tempore." Si ergo expedit praenoscere nos futura, dicentur a Deo per prophetam Dei, per Spiritum sanctum. Si vero non dicuntur, neque denuntiantur, scito, quia non nobis expedit ventura praenoscere. Quod si idcirco non dicuntur nobis, quia nobis ea scire non expedit, qui diversis artibus, et daemonum invocationibus gestiunt futura praenoscere, nihil aliud faciunt, nisi ea cupiunt discere, quae sibi scire

---

1) Act. XVI, 18. 2) Act. XVI, 17. 18.
3) Num. XXIII, 23.
4) Num. XXIII, 23. — Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 182. not. 2. et pag. 190. not. 4. „quod perficiet" etc.

non expedit. Jacob autem in iis dici intelligendus est omnis, cui luctamen est adversus principatus et potestates, et adversus hujus mundi rectores. Et Israelem intellige omnem, qui per fidei puritatem, et munditiam mentis videt Deum. Sed potest aliquis dicere, si a solo Deo debemus discere de futuris, et neque divinum, neque augurem, neque aliud quodcunque horum recipere, ne iste quidem ipse Balaam recipiendus est a nobis. Unus enim ex iis est, quos recipi prohibet divina sententia. Sed adverte diligentius, et memento, quid in superioribus legimus, ubi dicitur de eo, quia injecit Dominus verbum suum in os ejus. Non ergo haec nunc a Balaam, sed a verbo Dei, quod in ore ejus est positum, discimus. Nisi enim verba Dei essent, non ea utique revelasset famulo suo Mosi: quae procul positus cum ab eo regi Balach dicerentur, certum est, quod nisi a Deo sibi revelata Moses scire non potuit. Adhuc autem ad destruendam penitus divinationem, vel augurationem, atque alia hujusmodi, etiam hoc competenter addemus, quod omnes isti avium, vel animalium ministerio utuntur, sed talium, quae et immunda scribuntur in lege, et humano generi deprehenduntur semper insidiantia, ex quo utique opportuna, et digna ministerio daemonum judicata sunt. Nam Pythonibus dracones, aliique serpentes ministrare perhibentur. Auguribus et iis, qui ex incidentibus divinandi captare putantur auspicia, aut lupi ferunt omina, aut vulpes, aut accipitres, aut corvi, aut aquilae, aut alia hujusmodi, quae in lege Moses, ut diximus, iis credo de causis notavit immunda.

8. Post haec: „ecce, [1]) inquit, populus sicut catulus leonis exsurget, et sicut leo exsultabit.“ In iis mihi videtur confidentiam populi describere credentis in Christo, et libertatem, quam habet in fide, et exsulta-

[1]) Num. XXIII, 24.

tionem, quam gerit in spe. Comparatur enim catulo leonis, cum tendit ad perfectionem laetus, et velox: leoni vero confertur, cum jam obtinet, quae perfecta sunt. Sicut enim leo et catulus leonis nullum animal, nullam bestiam timent, sed sunt iis cuncta subjecta: ita et perfecto Christiano, qui tollit crucem suam, et sequitur Christum, qui potest dicere: „mihi[1]) enim mundus crucifixus est, et ego mundo:“ cuncta calcantur, cuncta subjecta sunt. Despicit enim et contemnit omnia, quae in hoc mundo sunt, et imitatur eum, qui leo de tribu Juda dicitur, et catulus leonis dicitur, quia sicut lux est mundi, et discipulis suis dedit, ut et ipsi essent lux hujus mundi, ita et cum ipse sit leo, et catulus leonis, credentibus in se nomen leonis, et catuli leonis adscripsit. Vide autem, quam evidenter non de illo, qui tunc erat, populo, sed de hoc, qui futurus erat, ista dicuntur. Ait enim: „ecce,[2]) populus sicut catulus leonis exsurget, et sicut leo exsultabit.“ Exsurrecturum dicit populum utique, qui futurus erat. Nam si de eo diceret, quem videbat, dixisset sine dubio: ecce, populus sicut catulus leonis exsurrexit. Sed certum est, quia de illo populo dicat, de quo in psalmis scriptum est: „et[3]) annuntiabunt coeli justitiam ejus populo, qui nascetur, quem fecit Dominus.“ Est ergo populus hic catulus leonis, dum adhuc tanquam[4]) nuper geniti infantes, rationabile et sine dolo lac cupiunt: leo autem exsultans, cum vir perfectus, quae parvuli erant, deposuit.

9. „Non[5]) dormiet, donec comedat praedam, et sanguinem vulneratorum bibat.“ In his verbis quis ita erit historicae narrationis contentiosus adsertor, imo

---

[1]) Cfr. Galat. VI, 14. [2]) Num. XXIII, 24.
[3]) Psalm. XXII, 31.
[4]) Cfr. 1 Petr. II, 2.
[5]) Num. XXIII, 24.

quis [1]) ita brutus invenitur, qui non horrescens sonum literae, ad allegoriae dulcedinem ipsa necessitate confugiat? Quomodo enim iste populus tam laudabilis, tam magnificus, de quo tanta [2]) praeconia sermo Dei enumerat, in hoc veniet, ut sanguinem vulneratorum bibat? cum tam validis praeceptis cibus sanguinis interdicatur a Deo, ut etiam nos, qui ex gentibus vocati sumus, necessario jubeamur abstinere, sicut iis, quae idolis immolantur, ita et a sanguine. Dicant ergo nobis, quis est iste populus, qui in usu habet sanguinem bibere. Haec erant, quae et in Evangelio audientes ii, qui ex Judaeis Dominum sequebantur, scandalizati sunt, et dixerunt: quis potest manducare carnem, et sanguinem bibere? Sed populus Christianus, populus fidelis audit haec, et amplectitur, et sequitur eum, qui dicit: „nisi [3]) manducaveritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis ipsis: quia caro mea vere cibus est, et sanguis meus vere [4]) est potus." Et utique, qui haec dicebat, vulneratus est pro hominibus: [5]) „ipse [6]) enim vulneratus est pro peccatis nostris," sicut Esaias dicit. Bibere autem dicimur sanguinem Christi, non solum sacramentorum ritu, sed et cum sermones ejus recipimus, in quibus vita consistit, sicut et ipse dicit: „verba [7]) quae locutus sum, spiritus et vita est." Est ergo ipse vulneratus, cujus nos sanguinem bibimus, id

---

[1]) Sic habent Mss. Alias (e. c. in edd. M.): „quis sic abruptus invenitur" etc. R.

[2]) Cod. Corbejensis: „tanta praeconia sermo dinumerat." R.

[3]) Ev. Joann. VI, 54. 55.

[4]) Edd. Merlini: vere potus est.

[5]) Mss. „hominibus." Libri editi (v. c. edd. M.): „omnibus." R.

[6]) Cfr. Jesai. LIII, 5.

[7]) Ev. Joann. VI, 63.

est, doctrinae ejus verba suscipimus. Sed et illi nihilominus vulnerati sunt, qui nobis verbum ejus praedicarunt: et [1]) ipsorum enim, id est, Apostolorum ejus verba cum legimus, et vitam ex iis consequimur, vulneratorum sanguinem bibimus. „Non [2]) ergo, inquit, dormiet, donec comedat praedam." Iste enim populus, qui catulo leonis, vel leoni comparatur, non quiescet, nec dormiet, donec rapiat praedam, id est, donec rapiat regnum coelorum: quia „a [3]) diebus Joannis regnum coelorum vim patitur, et vim facientes diripiunt illud." Ut autem evidentius cognoscas haec de nostro populo, qui in sacramentis Christi confoederatus est, scribi, audi quomodo et in aliis Moses similia pronuntiat, dicens: „butyrum [4]) boum, et lac ovium, cum adipe agnorum, et arietum, filiorum taurorum et hircorum, cum adipe renium, frumenti, et sanguinem uvae bibent vinum." Et hic ergo sanguis, qui nominatur uvae, illius uvae est, quae nascitur ex illa vite, de qua Salvator dicit: „Ego [5]) sum vitis vera," discipuli vero „palmites": „Pater [6]) autem agricola est," qui purgat eos, ut fructum plurimum afferant. Tu ergo es verus populus Israel, qui scis sanguinem bibere, et nosti carnem Verbi Dei comedere, et sanguinem bibere, et uvae sanguinem illius, quae est ex vera vite, et illis palmitibus, quos pater purgat, haurire. Quorum palmitum fructus, vulneratorum sanguis merito dicitur, quem ex verbis eorum et doctrina bibimus, si tamen simus ut catuli leonis exsurgentes, et ut leo exsultantes. Haec interim de secunda visione Balaam dicta sufficiant. Oremus autem Dominum, ut nobis etiam ad cetera, quae ab eo prophetata sunt, intelligenda lucidio-

---

1) Deest „et" in ed. Ruaei.
2) Num. XXIII, 24.
3) Matth. XI, 12.
4) Deut. XXXII, 14.
5) Ev. Joann. XV, 1. 5.
6) Ev. Joann. XV, 1. coll. 8.

res quosque et veritati proximos sensus aperire dignetur, ut in Spiritu sancto [1]) considerantes, quae per spiritum scripta sunt, et spiritualibus spiritualia comparantes, digne Deo, et sancto Spiritu, qui haec inspiravit, quae scripta sunt explicemus, in Christo Jesu Domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XVII.

De ejusdem tertia prophetia.

1. Tertiam nunc prophetiam ex iis, quae sermo Dei per Balaam protulit, habemus in manibus, ut etiam de ipsa, prout Dominus dederit, aliqua disseramus. Etenim infelix iste Balach putans, quod Balaam divino ad maledicendum loci opportunitas magis defuerit, quam voluntas, utilius esse ratus, si mutaret locum: „veni, [2]) inquit, et educam te in locum alium, si placet Deo, et maledices eum inde. Et assumsit Balach ipsum Balaam in verticem montis Fogor, qui tendit in desertum.“ Eos quidem, quos Deus vocat, imponit [3]) in verticem montis Sina: hic autem Balach, qui Deo contrarius est, imponit Balaam in verticem montis Fogor. Fogor autem interpretatur delectatio. In verticem ergo [4]) delectationis et libidinis imponit homines iste Balach. Amator enim est voluptatis magis, quam Dei, et idcirco imponit eos in summitatem et verticem voluptatis, ut excludat eos a Deo. Excludens enim et devoratio interpretatur Balach. Ideo denique et in eremum tendit Fogor, id est, ad ea,

---

[1]) In Mss. Corbejensi et Belvacensi omittitur: „sancto.“ R.

[2]) Num. XXIII, 27. 28.

[3]) Edd. Merlini: imponit eos etc.

[4]) Edd. Merlini: autem.

quae [1]) in eremo sunt, et deserta Deo negotia. „Et [2]) dixit Balaam ad Balach: construe mihi hic septem aras, et fac mihi hic septem vitulos, et septem arietes. Et fecit Balach, sicut dixit ei Balaam, et obtulit vitulum, et arietem super aram.“ Aperta quidem Apostoli sententia est, dicentis: „quae [3]) enim sacrificant gentes, daemoniis, et non Deo sacrificant.“ Sed et propheta similiter dicit: „sacrificaverunt [4]) daemoniis, et non Deo.“ Tamen quoniam et lex Dei de sacrificiis praecipit, et ritum sacrificandi tradit filiis Israel, requiratur fortassis, cur haec, cum daemoniis dicata videantur, etiam Deo jubeantur offerri. Et erit quidem simplex et cita responsio, ut, quemadmodum in aliis ostendimus, quod libellum repudii dari non Dei voluntatis fuit, qui, quod conjunxerat, noluit separari, sed Moses haec proprie ad duritiam cordis Judaeorum scripsit: ita etiam et de hoc videri possit, [5]) quia Deus, sicut per alium prophetam dicit, [6]) non manducat carnes taurorum, nec sanguinem hircorum potat. Et item ut alibi scriptum est: „quia [7]) non mandavi tibi de sacrificiis, vel victimis, in die, qua eduxi te de terra Aegypti.“ Sed Moses haec ad duritiam cordis eorum pro consuetudine pessima, qua imbuti fuerant in Aegypto, mandavit iis: ut, qui abstinere se non possent [8]) ab immolando, Deo saltem, et non daemoniis immolarent. Videndum tamen est, ne forte sit et aliqua sacrificandi Deo occultior, ac secretior ratio. Ne forte, inquam, sacrificia quae Deo offeruntur, ad destructionem fiant eorum sacrificiorum, quae daemonibus immolantur:

---

[1]) Edd. Merlini: quae eremia sunt etc.
[2]) Num. XXIII, 29. 30. [3]) I Cor. X, 20.
[4]) Deut. XXXII, 17. [5]) Edd. Merlini: posse.
[6]) Psalm. L, 13. (XLIX.)
[7]) Jerem. VII, 22.
[8]) Edd. Merlini: possint.

ut, quia per illa vulnerantur animae, per ista sanentur: sicut et ii confirmant, qui medicinae peritiam gerunt. Serpentum namque venena depelli medicamentis nihilominus confectis ex serpentibus, perhibent. Ita ergo et sacrificiorum daemonicorum virus per sacrificia Deo oblata depellitur, sicut et mors Jesu mortem peccati credentibus non sinit dominari. Et quidem donec tempus patiebatur, sacrificia sacrificiis opponebantur: ubi vero venit perfecta hostia, et agnus immaculatus, qui totius mundi tolleret peccatum, sacrificia illa, quae singillatim offerebantur Deo, jam superflua visa sunt, cum una hostia omnis daemonum cultura depulsa sit. Verum Balaam iste, sive secundum cordis sui propositum, quod non emendaverat, sive secundum illam figuram, qua diximus eum tenere personam doctorum, ac Pharisaeorum plebis incredulae, instaurat adhuc hostias, et praeparari sacrificia jubet. In his enim omnem spem gerunt ii, quorum cor non recipit fidem Christi.

2. Sed quid sequitur? „Et [1]) videns, inquit, Balaam, quia bonum est in conspectu Domini benedicere Israel, non abiit ex more in occursum auspiciis, sed convertit faciem suam in desertum: et elevans Balaam oculos suos, intuetur [2]) Israel castra constituisse per tribus, et factus est super eum spiritus Dei, et adsumta parabola sua, ait." Requiratur fortasse, unde vidit Balaam, quia bonum est in conspectu Domini benedicere Israel, et putabitur ex sacrificiis intellexisse, quae immolaverat. Ubi enim vidit nullum adesse daemonium, [3]) nullam contrariam potestatem victimis suis adsistere audentem, exclusos esse omnes [4]) malitiae ministros, qui-

[1]) Num. XXIV, 1—3.
[2]) Edd. Merlini: intuens.
[3]) Edd. Merlini: daemonum.
[4]) Edd. Merlini: omnis.

bus uti ad maledicendum solebat, potuit ex his intellexisse, quia bonum esset in conspectu Domini benedicere Israel. Ego tamen magis illud intelligo, quod populus ille, qui nunc vanus est, et illi doctores, qui Christo non credentes in vanitate populum detinent, aliquando visuri sunt, id est, in novissimis diebus, cum plenitudo gentium introierit, et omnis Israel venire coeperit ad fidem Christi, illi, inquam, qui nunc oculos habentes non vident, tunc videbunt. Elevabunt enim oculos suos ad altiores et spirituales sensus, et videbunt, et intelligent, quia bonum est in conspectu Domini benedicere spiritualem Israel. Videbunt enim eum dispositum per tribus, et per domos, et per familias, et unumquemque in suo ordine resurrectionis gloriam adepturum, et adsumta parabola sua intelligent,[1]) quae in parabolis scripta sunt: quae nunc propter velamen, quod positum est super cor eorum, neque vident, neque intelligunt. Denique: „non[2]) abiit, inquit, ex more in occursum auspiciis.“ Non enim more sibi solito, stultis et inanimis[3]) sensibus rapietur, in[4]) animalibus mutis et pecudibus Dei considerans voluntatem, sicut ii, qui ex istis talibus auspicia colligunt: sed agnoscet etiam ipse, quia neque de bobus cura est Deo, similiter neque de ovibus, neque de avibus, aliisque animalibus, sed si qua de his scripta sunt, propter homines intelliget scripta.

3. Sed videamus jam, quae sint, quae in tertia prophetia proloquatur Balaam. „Dixit,[5]) inquit, Balaam filius Beor, homo vere videns, dixit, audiens verba fortis, qui visum Dei vidit in somnis: revelati oculi ejus.“

---

[1]) Edd. Merlini perperam: intelliget.

[2]) Num. XXIV, 1.

[3]) Edd. Merlini: inanibus.

[4]) Deest „in“ in ed. Ruaei.

[5]) Num. XXIV, 3. 4.

Mirum profecto est, quomodo tantae laudis dignus habeatur Balaam, qui accepta parabola sua, haec [1]) de semet ipso pronuntiat. Quomodo enim homo vere videns Balaam sit, qui divinationi, et [2]) auguriis operam dederit, qui etiam magicae studuerit, sicut supra ostendimus, valde mirum est, nisi forte pro eo, quod supra dictum est, quia spiritus Dei factus fuerit in ipso, et quia verbum Dei positum sit in ore ejus, haec de eo putentur tam magna conscripta esse praeconia. Nec Moses enim, nec alius quis prophetarum facile invenietur tantis laudibus elevatus. Unde magis mihi videntur [3]) haec illi populo convenire eo tempore, quo jam conversus ad Dominum, deposuit velamen, quod erat super cor suum. Dominus spiritus est. Idcirco denique dicit: „revelati [4]) oculi ejus:“ quasi qui nunc usque clausi fuerint, et nunc per spiritum Dei, qui super eum factus est, ablato velamine revelentur. Nunc ergo est, quando vere videt, et vere audit verba fortis, et visum Dei videt in somnis: id est, ea, quae in somnis Danieli [5]) prophetae tempora designata sunt, videbit impleta: et visiones illas, quae in somnis ad illum delatae sunt, videbit: hoc est, intelliget, et agnoscet oculis revelatis. Efficietur enim similis iis, qui dicebant: „nos [6]) autem omnes revelata facie gloriam Domini speculamur, eadem imagine [7]) transformati a gloria in gloriam, tanquam a Domini spiritu.“ Velim tamen requirere, qui sunt isti oculi ejus, qui revelati dicuntur: ne forte ipsi sint, qui in aliis Scripturae locis, ut in quibusdam exemplaribus legimus, oculi terrae

---

1) Edd. Merlini: ac de semet ipso etc.

2) Deest „et“ in ed. Ruaei.

3) Ed. Ruaei: videtur.

4) Num. XXIV, 4.

5) Cfr. Dan. II. et VII.

6) II Cor. III, 18.

7) Sic Mss. Libri editi (v. c. edd. M.): „imaginatione.“ R.

appellantur, et ille, quem Paulus sensum carnis dicit, cum ait de quodam: „frustra [1]) inflatus a sensu carnis suae.“ De istis credo oculis etiam serpens dixerit ad Evam, quia sciebat Dominus, quod [2]) „in quacunque die manducaveritis ex eo, aperientur oculi vestri.“ Et paulo post: „et [3]) manducaverunt, inquit, et aperti sunt oculi eorum.“ Nisi enim essent differentiae oculorum, et alii essent, qui per praevaricationem aperientur, [4]) et alii, quibus videbant Adam et Eva, antequam isti aperirentur, nunquam utique Scriptura nondum apertis oculis eorum, illis, qui ex praevaricatione patefacti sunt, diceret: „et [5]) vidit mulier, quia bonum est lignum ad manducandum, et gratum oculis ad videndum, et speciosum est ad considerandum: et accipiens de ligno manducavit, et dedit viro suo secum, et manducaverunt, et aperti sunt oculi amborum.“ Quomodo enim, si nondum aperti fuerant oculi amborum, vidit mulier, quia bonum esset lignum ad manducandum, et gratum oculis ad videndum? quibusque etiam oculis speciosum [6]) dicitur fuisse ad considerandum? Sed ego audiens vocem Domini mei Jesu Christi, et virtutem bonitatis ejus intelligens, ita adverto illud, quod dicit: „in [7]) judicium ego veni in hunc mundum, ut non videntes videant, et videntes caeci fiant:“ quod in peccatoribus non vident illi oculi, qui meliores sunt, sed ii, qui sensus carnis appellantur, et qui consilio serpentis aperti sunt. Opus ergo magnificum Salvatoris nostri Domini est, ut ii, qui non vident melioribus oculis, quae bona sunt, sed illis, qui

---

1) Coloss. II, 18. 2) Genes. III, 5.
3) Genes. III, 6. 7.
4) Edd. Merlini: aperiuntur.
5) Genes. III, 6. 7.
6) Edd. Merlini: et speciosum.
7) Ev. Joann. IX, 39.

consilio serpentis patefacti sunt, et quae mala sunt intuentur, caeci fiant: et qui caeci fuerint illis oculis, quos persuasio serpentis aperuit, videant bona Domini his oculis, quos Jesus Salvator noster venit aperire. Nisi enim prius malorum visus claudatur, bonorum non patebit intuitus. Sic ergo etiam illud boni Dei dictum accipio, quod dixit: „quis [1]) fecit videntem, et caecum?“ videntem quidem secundum Christum, caecum vero secundum consilium serpentis.“ Haec autem commonuimus, ut evidentius elucesceret, qui sunt oculi, qui claudantur, et qui sunt oculi, qui revelentur: simul ut et illud ex his intelligatur, quod in propheta scriptum est: „videntes [2]) videbitis, et non videbitis:“ ut sciamus, quibus oculis vident, et quibus videntes non vident. Apparet ergo et hunc Balaam pro eo, quod revelati fuerant oculi ejus, dicere de semet ipso: „homo [3]) vere videns:“ et dicere: „dixit [4]) audiens verba fertis.“ Eodem enim ordine, quo alii oculi clauduntur, et alii aperiuntur, etiam aures aliae claudendae, et aliae aperiendae intelliguntur. Verum si quis haec etiam secundum historiam velit dicta suscipere, potest dicere, quia in eo, quod vidit Balaam, quod bonum est in conspectu Domini benedicere Israel, ostenduntur revelati oculi ejus, et factus esse [5]) homo vere videns. Vere enim vidit, quae futura erant de Israel, vel Jacob. Audisse quoque eum verba fortis dicit in eo, cum venit ad eum Deus, et dixit ei [6]) in somnis: „verbum [7]) quod dedero in ore tuo, hoc observa ut loquaris: et hoc erat [8]) visum Dei, quod vidit in somnis, et per haec revelatos esse oculos ejus asserit,

---

[1]) Exod. IV, 11. [2]) Jesai. VI, 9.
[3]) Num. XXIV, 3. [4]) Num. XXIV, 4.
[5]) Edd. Merlini perperam: esset.
[6]) Deest „ei“ in ed. Ruaei.
[7]) Num. XXII, 35. [8]) Edd. Merlini: erit.

quia potuit videre, quae vidit. Haec quidem de iis, quae in praefatione sua Balaam in semet ipsum visus est prophetare.

4. Nunc jam videamus, quae sunt, quae in consequentibus dicit: „quam [1]) bonae, inquit, domus tuae Jacob, tabernacula tua Israel! Ut nemora umbrantia, ut paradisi super flumina, et sicut tabernacula, quae fixit dominus, sicut cedri juxta aquas." Bonas quas dicit domus Jacob, non puto, quod domicilia eorum collaudet terrena; neque enim tale aliquid fuisse apud eos praeter gentes ceteras memoratur. Sed videamus, ne forte, quoniam populus per tribus erat divisus, et unaquaeque tribus per plebes, et iterum plebes per cognationes, et cognationes per domos familiarum, et rursum domus familiarum per numerum nominum, et per capita numerabantur: hoc est omnis, qui erat a viginti annis et supra, masculus, qui procedere poterit [2]) ad bellum: has domus Balaam in spiritu contuens magnificet, et extollat. Sed non in his solius literae contuenda sententia est, quoniam quidem, quae loquitur Balaam, adsumta parabola sua loquitur. In parabolis ergo et nos, quod dicitur, audiamus. Si enim consideres [3]) divisiones illas, et ordines populorum, qui in resurrectione habebuntur in populo veri Israel, quando unusquisque resurget in suo ordine: si potes intueri tribus illas et plebes, et cognationes, in quibus non tam carnis et sanguinis est cognatio, quam mentis et animi: tunc intelliges, quam bonae sunt domus Jacob, et quam bona tabernacula Israel. Quod si et differentias domorum, et tabernaculorum requiras, et Jacob atque Israel diversitatem, etiam de hoc talis quaedam habenda distinctio est. Domus res est fundata, ac stabilis, et certis terminis septa. Taber-

[1]) Num. XXIV, 5. 6. [2]) Edd. Merlini: poterat.
[3]) Cfr. 1 Cor. XV.

nacula vero sunt habitacula quaedam eorum, qui semper in via sunt, et semper ambulant, nec itineris sui terminum repererunt. Igitur Jacob habendus est in eorum personis, qui in actibus et opere perfecti sunt: Israel vero illi intelligendi sunt, qui studium erga sapientiam ac scientiam gerunt. Quia ergo operum gestorumque exercitia certo fine clauduntur, — neque enim sine fine est operum perfectio, — ubi adimpleverit quis omnia, quae facere debuit, et ad finem perfectionis operum venerit, perfectio ipsa operum, bona domus ejus esse dicetur. Eorum vero, qui sapientiae et scientiae operam dant, quoniam finis nullus est: — quis enim terminus Dei sapientiae erit? ubi quanto amplius quis accesserit, tanto profundiora inveniet, et quanto magis scrutatus fuerit, tanto ea ineffabiliora et incomprehensibiliora deprehendet; incomprehensibilis enim et inaestimabilis est Dei sapientia —: idcirco eorum, qui iter sapientiae Dei incedunt, non domos laudat, non enim pervenerunt ad finem, sed tabernacula miratur, in quibus semper ambulant, et semper proficiunt, et quanto magis proficiunt, tanto iis proficiendi via augetur, et in [1]) immensum tenditur: et ideo istos ipsos profectus eorum per spiritum contuens, tabernacula ea nominat Israel. Et vere si quis scientiae capit [2]) aliquos profectus, et experimenti aliquid in talibus sumsit, scit profecto, quod ubi ad aliquam ventum fuerit theoriam, et agnitionem mysteriorum spiritualium, ibi anima quasi in quodam tabernaculo demoratur. Cum vero ex his, [3]) quae reperit, alia rursus rimatur, et ad alios proficit intellectus, inde quasi elevato tabernaculo tendit ad superiora, et ibi collocat animi sedem, sensuum stabilitate confixam: et inde iterum ex

---

[1]) Deest „in" in ed. Ruaei.

[2]) Edd. M. perperam: coepit.

[3]) Edd. Merlini: iis.

ipsis alios invenit spirituales sensus, quos priorum sine dubio sensuum consequentia patefecerit: et ita semper se ad priora extendens, tabernaculis quibusdam videtur incedere. Nunquam est enim, quando anima scientiae igniculo succensa otiari possit et quiescere, sed semper a bonis ad meliora, et iterum ad superiora a melioribus provocatur. Hoc ergo sapientiae Dei iter grate satis, et cum multo decore descripsit dicens: „ut [1]) nemora obumbrantia, et ut paradisi super flumina, et sicut tabernacula, quae fixit dominus, sicut cedri juxta aquas.“ Qui enim incedunt hac via, per nemora obumbrantia incedunt. Nemora enim sunt iis obumbrantia omnis justorum coetus, et sanctorum prophetarum chorus. Sub umbra enim sensuum, quos apud illos scriptos inveniunt, refrigerantur animae ipsorum, et in doctrinis eorum quasi incedentes per opaca nemorum delectantur, et sicut paradisi super flumina inveniuntur. Isti enim paradisi super flumina similes et cognati sunt illi paradiso, in quo lignum vitae est. Flumina vero possumus vel scripturas Evangelicas atque apostolicas accipere, vel etiam angelorum, vel coelestium virtutum erga hujusmodi animas adjutoria: rigantur enim ab illis et inundantur, atque ad omnem scientiam et agnitionem rerum coelestium nutriuntur: quamvis et Salvator noster fluvius sit, qui laetificat civitatem Dei: et Spiritus sanctus non solum ipse fluvius sit, sed et iis, quibus datus fuerit, flumina de ventre eorum procedant, et Deus pater dicat: „me [2]) dereliquerunt fontem aquae vivae:“ ex quo scilicet fonte flumina ista procedunt. His igitur inundata fluminibus tabernacula Israel fiunt tabernacula, sicut sunt illa, quae fixit dominus. Sed intentum fortassis movere poterit auditorem, quod duas quasdam species tabernaculorum praesens sermo comme-

---

[1]) Num. XXIV, 6.

[2]) Jerem. II, 13.

morat. Ait enim: „quam [1]) bonae domus tuae Jacob, tabernacula tua Israel! Ut nemora umbrantia, et ut paradisi super flumina.“ Et rursum tabernacula tabernaculis comparat, et dicit: „et [2]) sicut tabernacula, quae fixit Dominus.“ Potest ergo et alia post illas, quas supra protulimus, recipi expositio, ut dicamus domus Jacob esse legem, et tabernacula Israel prophetas. Non enim ipsum Jacob, sed domus ejus laudat: nec ipsum Israel, sed tabernacula ejus, et tunc ea laudat, cum revelati sunt oculi ejus. Quamdiu enim velamen positum est super lectionem legis et prophetarum, non videntur bona tabernacula, nec laudabiles domus. Ubi autem ablatum fuerit velamen, et intelligi coeperit lex, quia spiritualis est, et prophetae: tunc bonae et admirabiles domus Jacob, et tunc admiranda erunt tabernacula Israel, cum amota litera, quae occidit, vivificantem ex iis percipere spiritum coeperis. Potest adhuc et alio modo intelligi, ut populi credentis et perfecti hujus, qui ad Christum ex gentibus congregatus est, corpora simul laudari videantur et animae: et Jacob quidem domus de corporibus dicatur, sicut et in libello quodam legitur, quia Jacob domus sit Israel: hoc est, corpus ejus Jacob dicatur, et anima Israel. Similiter ergo et perfectorum quorumque corpora laudabiles domus esse dicantur. Jacob est enim corpus laudabile, cum continentia, et castitate, nonnunquam autem etiam cum martyrio decoratur. Tabernacula vero ad animas perfectas referri possunt, quibus et nomen a videndo Deum convenit Israelis. [3]) Ista autem tabernacula sunt, inquit, sicut [4]) „nemora umbrantia, et sicut paradisi super flumina, et sicut tabernacula, quae fixit Deus.“ Alia ergo tabernacula ostendit esse, quae fixit Dóminus,

[1]) Num. XXIV, 5. 6. [2]) Num. XXIV, 6.
[3]) Ed. Ruaei sola: Israeli.
[4]) Num. XXIV, 6.

quibus sint similia tabernacula Israel. Extra hunc mundum me progredi convenit, ut videam, quae sint tabernacula, quae fixit Dominus. Illa nimirum sunt, quae ostendit Mosis, cum tabernaculum construeret in deserto, dicens ad eum: „vide, [1]) inquit, ut facias omnia secundum typum, qui ostensus est tibi in monte." Ad imitationem ergo istorum tabernaculorum, quae [2]) fixit dominus Israel, jubentur facere tabernacula, et unusquisque nostrum expedire, et fabricare tabernaculum suum. Unde mihi videtur non fortuitu contigisse, ut Petrus quidem, et Andreas, et filii Zebedaei, arte piscatores invenirentur, Paulus vero arte faber tabernaculorum. Et quia illi vocati ab arte capiendorum piscium, mutantur et fiunt piscatores hominum, dicente Domino: „venite [3]) post me, et faciam vos piscatores hominum:" non dubium, quin et Paulus, quia et ipse per Dominum nostrum Jesum Christum vocatus apostolus est, simili artis suae transformatione mutatus sit: ut, sicut illi ex piscatoribus piscium piscatores hominum facti sunt, ita et iste a faciendis tabernaculis terrenis, ad coelestia tabernacula construenda translatus sit. Construit enim coelestia tabernacula, docens unumquemque viam salutis, et beatarum in coelestibus mansionum iter ostendens. Facit tabernacula Paulus, et eum ab Hierusalem in circuitu usque ad Illyricum replet Evangelium Dei, ecclesias construendo: et hoc modo facit ipse tabernacula ad similitudinem tabernaculorum coelestium, quae ostendit Deus in monte Mosi. Sed et unusquisque nostrum, si quis tamen exivit de Aegypto, et habitat in deserto, in tabernaculo debet habitare, et diem festum in tabernaculis agere. Sicut enim commemoratio fit egressionis ex

---

[1]) Exod. XXV, 40.

[2]) Edd. Merlini: quae fixit dominus, Israel jubetur facere etc.

[3]) Matth. IV, 19.

Aegypto per pascha et azyma, ita et commemorationis in deserto fit memoria per tabernacula. In tabernaculis enim habitaverunt patres nostri in deserto. Unde autem fieri oportet ista tabernacula, nisi ex verbis legis et prophetarum, ex sermonibus psalmorum, et omnium, quae continentur in lege? Cum enim ex iis, quae scripta sunt, proficit anima, et semper quidem ea, quae retro sunt, obliviscens, ad ea, quae in ante sunt, se extendit, et de loco inferiore progrediens crescit, ac proficit ad superiora, ex augmento virtutum, et ex ipsa immutatione profectuum, in tabernaculis merito dicetur habitare. Vide autem, si non sunt tabernacula, quae fixit Deus, etiam illa, quae Salvator commemorat in Evangelio, dicens: „facite [1]) vobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula." Fixa autem dicuntur a Deo quasi, quae non circumferantur omni vento doctrinae. Sunt autem et adhuc tabernacula ista et „sicut [2]) cedri juxta aquas." Cedros hic non illas dicit, in quibus culpabilis notatur elatio: sed cedros Dei, quae suscipiunt vitis illius, quae ex Aegypto translata est, palmites, et in quibus requiescit fructus ille, cujus umbra operuit montes. Si intellexisti, quantam requiem habeat iter sapientiae, quantum gratiae, quantumque dulcedinis, noli dissimulare, noli negligere, sed aggredere hoc iter, nec eremi solitudinem perhorrescas. Habitanti enim tibi in hujusmodi tabernaculis occurret manna coeleste, et angelorum panem manducabis. Incipe tantum, nec te perterreat, ut diximus, solitudo deserti. Cito in consortium tuum etiam angeli venient, quos sub specie cedrorum arbitror indicatos.

5. Sed nunc videamus, quid etiam de Christo prophetet. Ipse est enim, de quo dicit: „exibit [3]) homo de

---

[1]) Luc. XVI, 9. [2]) Num. XXIV, 6.

[3]) Num. XXIV, 7. 8. — Edd. M. et R. hoc loco, cfr. p. 215. not. 3. „unicornis" omisso voc. „ejus."

semine ejus, et dominabitur gentibus multis, et exaltabitur Gog regnum ejus, et crescet regnum ejus. Deus deduxit eum ex Aegypto, sicut gloria unicornis ejus.“ Christus ergo est, qui exiit de semine Israel secundum carnem, qui quomodo gentibus dominetur, expositione non indiget, maxime qui legat dictum ei a patre: „pete [1]) a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae.“ Quid est autem, quod ait: „exaltabitur [2]) Gog regnum ejus?“ Gog super tecta interpretatur: et in loco isto non pro gentis alicujus nomine, ut putatur, positum est, sed ut in aliis nonnullis, ipse sermo Hebraeus non interpretatus relictus est, et ob hoc quasi de gente aliqua dictum videtur. Est ergo sermonis consequentia talis: et exaltabitur super tecta regnum ejus, et crescet regnum ejus. Exaltari autem super tecta de perfectione credentium dicitur, crescere autem ad multitudines refertur. In iis ergo, qui perfecti sunt, super tecta exaltatur regnum Christi, id est, super eos etiam, qui in supernis sunt, et in superioribus habitant. Sunt enim fortassis aliqui etiam in coelestibus, a quibus plus proficiant et altius exaltentur ii, qui in regno Christi sunt. Et ideo etiam, credo, ipse Salvator dicebat: „qui [3]) in tecto est, non descendat tollere aliquid de domo:“ monens, ut ii, qui ad excelsam perfectionem venerunt, non iterum ad mundi hujus, qui nunc domus appellatur, humilia et abjecta descendant. Sed et illud, quod ait: „quod [4]) audistis in aures, praedicate super tecta:“ ad hoc nihilominus respicit. Sic ergo exaltatur super Gog regnum ejus, et crescit regnum ejus. Crescit enim, dum multiplicantur ecclesiae, et fidelium numerus augetur: et in tantum crescit regnum Christi, usque quo ponat pater omnes inimicos ejus sub

---

[1]) Psalm. II, 8. [2]) Num. XXIV, 7.

[3]) Matth. XXIV, 17.

[4]) Matth. X, 27. — Ed. Ruaei sola: „in aure.“

pedibus ejus, sed et novissimum inimicum destruat, mortem.

6. Post haec scriptum est adhuc de Christo: „quia [1]) Deus deduxit eum ex Aegypto:" quod in eo completum videtur, ubi post mortem Herodis revocatur de Aegypto, et designat Evangelium dicens: „ex [2]) Aegypto vocavi filium meum." Qui sermo quibusdam ex hoc loco assumtus videtur, et Evangeliis insertus, aliis autem de Osee propheta. Potest autem et secundum allegoriam intelligi, quia, posteaquam venit ad Aegyptum mundi hujus, eduxit eum pater, et assumsit ad semet ipsum, ut viam faceret iis, qui de Aegypto mundi hujus adscensuri erant ad Deum. „Et [3]) gloria unicornis ejus." Omnia enim daemonum regna dejiciens Christus, unum suum regnum, tanquam veri unicornis, fundavit in gloria. Cornu enim pro regno saepe docuimus nominari. „Edet," [4]) inquit, de eodem adhuc dicens, gentes „inimicorum suorum, et crassitudines eorum emedullabit." Gentes, ait, quas inimici sui possidebant, ipse edet, destructa virtute inimici, et crassitudines eorum emedullabit, [5]) cum omnem de iis sensum crassum et carnalem extenuat, et convertit ad intelligentiam spiritualem. Quod autem crassitudo culpabiliter in Scripturis habeatur, indicio erit illud, quod scriptum est: „incrassatum [6]) est cor populi hujus." Et alibi: „satiatus [7]) est, et incrassatus est, et recalcitravit dilectus." Edet ergo gentes, et cibum habebit eos, qui credunt in eum, sicut et ipse dicit in Evangelio: „meus [8]) cibus est, ut faciam

---

[1]) Num. XXIV, 8.

[2]) Matth. II, 15. coll. Hos. XI, 1.

[3]) Num. XXIV, 8. — Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 213. not. 3. „unicornis ejus."

[4]) Num. XXIV, 8. [5]) Edd. Merlini: medullabit.

[6]) Act. XXVIII, 27. [7]) Deut. XXXII, 15.

[8]) Ev. Joann. IV, 34.

voluntatem ejus, qui me misit." Cujus utique voluntas haec erat, ut gentes converterentur ad fidem. Quod si, ut superius docuimus, crassitudo culpabilis habetur, e contrario subtilitas laudabilis habenda est: quia et spiritus [1]) sapientiae, qui intelligibilis, et sanctus, et [2]) unicus, et multiplex dicitur, similiter et subtilis esse perhibetur. „Et [3]) jaculis suis sagittabit inimicum." Jacula ejus, verba ejus sunt, quibus vel diabolum vicit, vel omnes inimicos, et contradicentes sibi etiam nunc superat et confringit. Omnis enim qui peccat, inimicus ejus est, dum peccat. Si autem audiat verba Dei, et agnoscens peccata sua, configatur ex iis et compungatur, atque ad poenitentiam convertatur, veritatis sermone terebratus, etiam ipse dicetur jaculis ejus [4]) esse confixus. Sed post haec etiam de ipsa passionis dispensatione commemorat, et dicit: „recumbens [5]) requievit ut leo, et ut catulus leonis: quis excitabit eum?" Requievit ut leo, cum in cruce positus principatus et potestates exuit, et triumphavit eas in ligno crucis. Ut catulus autem leonis, cum resurrexit [6]) a somno mortis. Quod autem leoni simul et catulo leonis comparatur, potest adhuc et propter hoc intelligi, ut in iis, qui perfecti sunt, leo, in iis vero, qui incipientes [7]) sunt et rudes, catulus leonis nominetur. Quod vero ait: „quis [8]) suscitabit eum?" idcirco, quia nunc a patre dicitur suscitatus, nunc etiam ipse templum corporis sui post triduum suscitare se dicit: et merito in hoc quasi percontantis designatur affectus. „Qui [9]) benedicunt tibi,

---

[1]) Cfr. Sap. Salomon. VII, 22.

[2]) Mss. „et unicus et multiplex," sed libri antea editi (v. c. edd. M.) omittunt verba: „et unicus." R.

[3]) Num. XXIV, 8. [4]) Deest „ejus" in ed. Ruaei.

[5]) Num. XXIV, 9. [6]) Edd. Merlini: resurgit.

[7]) Edd. Merlini: insipientes.

[8]) Num. XXIV, 9. [9]) Num. XXIV, 9.

benedicti sunt: et qui maledicunt tibi, maledicti sunt." Certum est, quod benedicentes Christo benedicti sunt, et in communionem [1]) paternae benedictionis assumti. Qui autem maledicunt, maledicti sunt. Si enim ad populum istum respicias, qui maledicit Christo, etiam lacrimabiliter invenitur esse maledictus. Quid enim aliud evenire posset iis, qui maledicunt sapientiae, qui maledicunt veritati, qui maledicunt vitae, nisi ut ab iis omnibus bonis extorres, et exules jaceant? Haec enim omnia Christus est: et qui maledicit Christo, tanquam iis omnibus bonis maledicens, perpetua maledictione damnatus est. Ego tamen puto, quod non ille solum maledicat Christo, qui sermonem adversum eum maledicum profert: sed et ille, qui sub nomine Christiani male agit, et turpiter conversatur, et inhonestis verbis vel actibus suis facit nomen ejus blasphemari inter gentes: sicut e contrario non ille, qui sermonibus solis Dominum benedicit, ipse benedicere putandus est, sed qui actibus, et vita, et moribus suis facit ab omnibus nomen Domini benedici. Et in istis magis complebitur, quod tertia prophetia Balaam designat, quia benedicentes Christo benedicentur, et maledicentes ei maledicti erunt. Propter quod omnimode caveamus, ne propter actus nostros Christi nomen blasphemetur, sed magis id agamus, ut de benedictionibus ejus participes esse mereamur. Ipsi gloria, et benedictio in saecula saeculorum! Amen!

---

[1]) Edd. Merlini: communione.

HOMILIA XVIII.

De quarta prophetia.

1. Quartam nunc prophetiam ex iis, quae Balaam in verbo Dei locutus est, in [1]) manus assumimus, volentes etiam de ipsa, quae Deus dederit, aperire. Cui tamen prophetiae similia, ut in superioribus, in praefatione praemissa sunt. Ait enim: „et [2]) iratus est Balach adversum Balaam, et plausum dedit manibus suis. Et dixit Balach ad Balaam: maledicere inimicum meum vocavi te, et ecce, benedicens benedixisti tertio. Nunc ergo fuge in locum tuum: dixi, honorabo te, et nunc fraudavit te Dominus honore." Ostendit in iis, quia et Balach intellexerit, non jam daemonum ministerio decipi Balaam, sed Dei virtute ad meliora transferri, et ideo dicit: „Dominus [3]) fraudavit te honore." Sed haec quae plana sunt transcurrentes, ad sequentia veniamus. „Et [4]) dixit Balaam ad Balach: nonne et nuntiis tuis, quos misisti ad me, locutus sum dicens: si mihi dederit Balach plenam domum suam argento et auro, non potero transgredi verbum Domini, facere illud bonum, aut malum apud me ipsum? Quaecunque mihi dixerit Deus, haec dicam. Et nunc ecce redeo in locum meum." Sciens Balaam, quod non sibi per ministros solitos responsa deferrentur, sed ab eo, qui haberet omnium potestatem, recte videtur protestatus, non se posse verbum Domini transgredi, et facere ullum pusillum, aut magnum apud semet ipsum. Non enim ille loquebatur ei, qui posset sacrificiis et muneribus permutari, sed ille erat, apud quem non [5]) est trans-

---

[1]) Ita Cod. Corbejensis, libri autem editi (v. c. edd. M.): „in manibus." R.

[2]) Num. XXIV, 10. 11. [3]) Num. XXIV, 11.

[4]) Num. XXIV, 12. 13. 14. [5]) Jacob. I, 17.

mutatio, nec commutationis umbra. Et ideo non potest sacerdos mercede mutari, ubi Deus muneribus non movetur. Discessurus tamen Balaam incipit iterum prophetare, et dicit: „veni, [1]) consilium do tibi, quid faciet populus hic populo tuo in novissimis diebus. Et assumta parabola sua ait.“ Sed priusquam ad explanationem eorum, quae prophetata sunt, veniamus, velim requirere, quis iste sensus sit, vel [2]) quis ordo verborum, quod ait: „veni, [3]) et consilium do tibi.“ Et consilii quidem nihil dare videtur, sed ait: „quid [4]) facturus sit populus hic populo tuo in novissimis diebus:“ cum utique convenientius dictum videretur, si diceret: veni, propheto tibi, quid facturus sit populus hic populo tuo [5]) in novissimis diebus: et esset utique consequentia, ut videretur Balaam prophetare de iis, quae populus Israel facturus esset populo Balach, vel ceteris gentibus: et quod in virtute faciet ita, ut non relinquat ex urbibus Moab ullum, qui salvus fiat.

2. Sed et prophetia nihilominus, quam de Christo conjungit in consequentibus, et dicit: „orietur [6]) stella ex Jacob, et exsurget homo ex Israel, et vastabit principes Moab:“ convenienter posita videretur, si scriptum esset: veni, et propheto tibi. Nunc autem quid dicemus ad hoc, quod scriptum est: „veni, [7]) consilium tibi do, quid faciet populus hic populo tuo?“ Requiramus ergo, quomodo intelligi debeat, quod scriptum est: „consilium [8]) tibi do:“ de quo saepe apud memet ipsum requirens, nullum potui exitum invenire sententiae, si hoc, quod ait:

---

[1]) Num. XXIV, 14. 15. — Edd. Merlini: faciat.
[2]) In ed. Ruaei deest „vel.“
[3]) Num. XXIV, 14. [4]) Num. XXIV, 14.
[5]) Deest „tuo“ in edd. M.
[6]) Num. XXIV, 17. [7]) Num. XXIV, 14.
[8]) Num. XXIV, 14.

„consilium [1]) tibi do:" communi et usitato more dictum putemus. Sed illud magis vidi esse conveniens, quod ait: „consilium [2]) tibi do:" ut ita dictum [3]) intelligatur: consilium divinum, quod in novissimis diebus implendum est, mihi nunc revelatum, aperio tibi et manifesto, ut scias, quid populus hic faciet populo tuo. Et hoc modo stare mihi visum est posse, quod ait: „consilium [4]) tibi do, quid facturus est populus hic populo tuo:" hoc est: consilium Dei enuntio tibi, et manifesto. Requirenti sane mihi, sicubi forte in scripturis divinis sub hoc sermone simile aliquid dictum posset occurrere, visum est etiam et illud similiter advertendum, quod Apostolus ait: „quis [5]) enim cognovit sensum Domini, aut quis ei consiliarius fuit?" Hic enim „quis," non pro nullo, sed pro raro, vel eximio habetur. Quomodo enim non cognovit sensum Dei unigenitus suus, qui dicit: „nemo [6]) novit Patrem, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare?" Quid est ergo [7]) aliud scire Patrem, nisi scire et consilium ejus, et sensum? Sed et Spiritus sanctus, qui scrutatur etiam alta Dei, quidni sensum ejus agnoscat? Agnoscit ergo et Filius, et Spiritus sanctus sensum Domini, et ii, quibus voluerit Filius revelare. Quod si agnoscit Filius sensum Dei, est ergo et consiliarius ejus. Sed consiliarius non ita accipiendus est, quasi ignoranti ei quid agat, consilium det Filius, aut Spiritus sanctus; sed quod consilii, et voluntatis ejus particeps et sciens sit Filius, et Spiritus sanctus. Simili ergo modo et Balaam, quia consilii, quod ei revelaverat Deus, participem faciebat et gnarum Balach,

---

[1]) Num. XXIV, 14. [2]) Num. XXIV, 14.

[3]) Cod. Corbejensis: „dictum." Libri editi (c. e edd. M.): „dixisse." R.

[4]) Num. XXIV, 14.

[5]) Rom. XI, 34. [6]) Matth. XI, 27.

[7]) Deest „ergo" in ed. Ruaei.

ait: „veni, [1]) consilium tibi do:" tanquam qui vere videns sit, et vere audierit verba Dei, sicut in consequentibus dicit: „dixit [2]) Balaam, filius Beor, homo vere videns, et audiens sermones Dei, sciens scientiam excelsi, et visionem Dei videns in somnis: revelati oculi ejus." De iis omnibus jam superius diximus, quia et in praefatione tertiae prophetiae eadem scripta sunt. Hoc sane solum in praesenti videtur additum, quod ait: „sciens [3]) scientiam excelsi." Hoc enim in superioribus non est dictum de Balaam: quod quidem nec facile de quoquam omnium sanctorum prophetarum scriptum esse deprehendi.

3. Unde et valde miror, quomodo hoc de Balaam scriptum est, cui nec hoc concessum est dicere, quod prophetis esse in usu solet: „haec dicit Dominus:" sed ait: „dixit [4]) Balaam, dixit homo vere videns." Tum deinde et quomodo dignum erit tantum istud intelligi de Balaam, ut sciat scientiam excelsi: qui etiam Balach regem docuerit, quomodo scandalum mitteret coram filiis Israel, ut manducarent immolata, et fornicarentur? Vix enim de sanctis prophetis, aut Apostolis inveniet aliquis dictum, quia sciant scientiam excelsi. Quamvis Paulus dixerit, [5]) audisse se verba inenarrabilia, quae non licet homini loqui, tamen non est professus, habere se scientiam excelsi. Propter quod diligentius intendamus, si forte dignum aliquid nobis Deus super hoc sermone revelare dignabitur. In libro, qui apud nos quidem inter Salomonis volumina haberi solet, et Ecclesiasticus dici, apud Graecos vero sapientia Jesu filii Sirach appellatur, scriptum est: „omnis [6]) sapientia a Deo est." Quod fortasse possumus ita intelligere, quasi a Deo sit et illa sapientia mundi

---

[1]) Num. XXIV, 14. [2]) Num. XXIV, 15. 16.
[3]) Num. XXIV, 16. [4]) Num. XXIV, 15.
[5]) Cfr. II Cor. XII, 4.
[6]) Sap. Sirach. I, 1. (Ecclesiastic.)

hujus, quae destruenda dicitur, et principum mundi hujus, et si qua alia est, per quam falsa scientia commendatur: nisi in ipso libello in consequentibus diceretur: „non [1]) est enim sapientia, malitiae disciplina.“ Per quod utique docet, quia omnis disciplina, quae falsi aliquid asserit, etiamsi vehemens videatur, et verisimilis, et quae subverti difficile possit, tamen nequaquam hujusmodi scientia ad sapientiae titulum debeat applicari. Quid ergo est, quod ait: „omnis [2]) sapientia a Deo est?“ Illud mihi sensisse videtur, quia omnis peritia, quae vel erga artem aliquam usui humano necessaria habetur, vel cujuslibet rei scientia, sapientia dicatur a Domino data. Denique apud Job scriptum est: „quis [3]) dedit mulieribus texendi sapientiam, et varietatis disciplinam?“ Sed et in Exodo: „locutus [4]) est, inquit, Dominus ad Mosen, dicens: ecce, vocavi nominatim Beselehel filium Uri, filii Or, ex tribu Juda; et replevi eum spiritu divino sapientiae, et intellectus, et disciplinae, ut in omni opere intelligat, et sit architectus ad operandum argentum, et aurum, et aes, et lapides repletionis, et omnia opera fabrilia, et in ligno, ut operetur secundum omnia opera, ad quae ego dedi eum. Sed et Eliab filium Achisamach ex tribu Dan. Et dedi in cor omni prudenti intellectum, ut faciant omnia, quae constitui tibi.“ Considera ergo ex iis omnibus, quomodo a Domino est sapientia fabrilis, sive in auro, sive in argento, sive in alia quacunque materia, vel etiam textrini sapientia: et vide, quia jure dici de iis omnibus potest, quod horum scientia ab excelso sit. Quod si fabrilis scientia ab excelso esse declaratur, quomodo non et geometrica, ex qua utique haec scientia, quam Scriptura

[1]) Sap. Sirach. XIX, 19. (Ecclesiastic.)
[2]) Sap. Sirach. I, 1. (Ecclesiastic.)
[3]) Job. XXXVIII, 36.
[4]) Exod. XXXI, 1—6.

architectonicam nominat, derivatur? Denique et in Zacharia [1]) funiculus geometricus dicitur, in quo dimetitur angelus Jerusalem: et ideo non puto absurdum videri, si etiam haec scientia dicatur excelsi. Quid autem dicemus de musica, cujus omnem peritiam ita attigerat sapientissimus David, ac totius melodiae, et rhythmorum collegerat disciplinas, ut ex iis omnibus inveniret sonos, quibus posset etiam perturbatum regem vexatumque ab spiritu maligno psallendo mitigare? Unde non puto aliquem recti sensus, qui in horum omnium scientia neget, quia omnis sapientia a Domino est. Jam vero de medicinae scientia nec dubitari puto. Si enim est ulla scientia a Deo, quae magis ab eo erit, quam scientia sanitatis, in qua etiam herbarum vires, et succorum qualitates, ac differentiae dignoscuntur? Igitur ex his [2]) omnibus colligitur, quod etiam hujus Balaam scientia, pro qua accersitus est ex Mesopotamiae montibus ab oriente, ut malediceret Jacob, habeat quidem initia et originem ab excelso, et inde sit ei agnitio, qua didicerit vel naturas animalium, vel motus avium, vel differentias vocum: sed ea, quae ad scientiam bonorum acceperit, contulisse se ad usum malorum. Quod mihi simile videtur, quasi si is, qui medicinam didicerit, et herbarum vires ac temperamenta cognoverit, medendi sine dubio gratia a Deo hominibus data, convertere velit propositum: et omni scientia, quae ad salutem corporum praestita est, utatur ad malum, et pro medico venenarius fiat, pro remediis morbos, pro sanitatibus inferat mortes. Ut autem amplius intelligamus adhuc, totius scientiae sapientiam a Deo originem trahere, ab hominibus autem mali propositi, vel etiam a daemonibus corruptelas quasdam sapientiae Dei admiscentibus declinari ad malum: relegamus ea, quae in Daniele scripta sunt de ipso Daniele et tribus

---

[1]) Zachar. II, 1. [2]) Edd. Merlini: iis.

amicis ejus, quos Nabuchodonosor rex tribus annis erudiendos tradidit, volens eos in sua, id est, patria et Babyloniorum sapientia scientissimos fieri. Ibi ergo scriptum est, quia „dedit[1]) iis Dominus scientiam et intellectum et prudentiam in omni arte grammatica, et Danieli dedit intellectum in omni verbo, et visione, et somniis: et erant apud regem: et in omni verbo et prudentia, et disciplina, in quibuscunque quaesivit ab iis rex, invenit eos decuplo amplius, quam erant sophistae et philosophi, qui erant in omni regno ejus.“ Et haec quidem in exemplaribus septuaginta interpretum habentur: in Hebraeorum vero Codicibus aliquid etiam vehementius reperi, quibus quamvis non utamur, tamen agnoscendi gratia dicemus, etiam ibi quae legimus: „dedit,[2]) inquit, Deus intellectum et prudentiam in omni grammatica sapientia, et Daniel intellexit in omni visione, et somniis.“ Et post pauca: „et[3]) steterunt, inquit, in conspectu regis: et in omni verbo sapientiae, et disciplinae, in quo quaesivit ab iis rex, invenit in iis decuplo super omnes incantatores et magos, qui erant in omni regno ejus.“ Ex iis ergo omnibus potest intelligi, quomodo et Balaam dixerit de semet ipso: „qui[4]) scit scientiam excelsi:“ scilicet ut intelligatur, quod origo totius scientiae ab ipso acceperit exordium, vitio autem humanae malitiae, adspirantibus[5]) et subripientibus etiam daemonibus, in perniciem versa sint, quae pro utilitate concessa sunt. Haec de eo, quod dixit: „sciens[6]) scientiam excelsi:“ a nobis pro viribus discussa sint.

4. Post haec ait: „visionem[7]) Dei videns in somnis, revelati oculi ejus.“ De iis sufficienter in tertia visione

---

[1]) Daniel. I, 17. 19. 20. [2]) Daniel. I, 17.
[3]) Daniel. I, 19. 20. [4]) Num. XXIV, 16.
[5]) Edd. Merlini perperam: abspirantibus.
[6]) Num. XXIV, 16. [7]) Num. XXIV, 16.

dissertum est, et eadem repetere otiosum est. Videamus ergo, quid est, quod in consequentibus dicit: „ostendam [1]) ei, et non modo: beatificabo, et non appropinquat." In aliis quidem exemplaribus legimus: „videbo eum, sed non modo." Quod si recipiatur, facilius intelligi putabitur: ut Christum, de quo in consequentibus dicit: „orietur [2]) stella ex Jacob, et exsurget homo de Israel:" videndum dicat esse, sed „non modo:" hoc est, non eo tempore, quo ista loquebatur. In novissimis enim diebus, ubi [3]) „venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum." Sed si secundum hoc, quod nos habemus in exemplaribus, legendum sit, hoc est: „ostendam [4]) illi, et non modo: beatificabo, [5]) et non appropinquat:" non ad hunc Balaam, per quem haec dicuntur, sed ad illos, quorum personam haberi [6]) in hoc diximus, refertur. Illi enim doctores legis, et scribae ostendent Christum in lege et prophetis prophetatum, sed „non modo:" hoc est, non eo tempore, quo venit, sed cum plenitudo gentium introierit, et cum omnis Israel salvari incipiet, tunc eum ostendent, et tunc beatificabunt, quem modo blasphemant. Sed hoc tempus, in quo haec futura sunt, non appropinquat: longe enim est, et in ipso saeculi fine sperandum. Et ideo ait: „ostendam [7]) illi, et non modo:" „illi," hoc est, populo, qui tunc salvabitur. Post haec: „orietur, [8]) inquit, stella ex Jacob, et exsurget homo ex Israel." De his [9]) et in superioribus diximus, quia evidenter de stella, quae Magis in oriente apparuit, prophetetur: qua duce venerunt ad Judaeam, requirentes eum,

---

1) Num. XXIV, 17. 2) Num. XXIV, 17.
3) Galat. IV, 4. 4) Num. XXIV, 17.
5) Edd. Merlini: beatifico.
6) Deest „haberi" in ed. Ruaei.
7) Num. XXIV, 17. 8) Num. XXIV, 17.
9) Edd. Merlini: iis.

qui natus est rex Israel, et repertum oblatis muneribus adoraverunt. Sed movet me, quod de ipsa stella, posteaquam dictum est in Evangelio,[1]) quia praecesserit Magos usque in Bethleem, et veniens stetit supra, ubi puer erat, ultra non sit dictum, quia vel discesserit inde, vel evanuerit, vel assumta sit, aut aliquid omnino de hoc narratio evangelica designaverit: sed hoc tantum dixerit, quia venit, et „stetit[2]) supra, ubi erat puer." Ne forte ergo sicut tempore baptismi, cum baptizatus Jesus adscendit de Jordane, aperti sunt ei coeli, et vidit Joannes Spiritum Dei descendentem quasi columbam, et manentem super eum, et audivit vocem dicentem de coelo: „hic[3]) est filius meus dilectus, in quo bene complacui": ita et stella haec, quae venit supra, ubi erat puer, et stetit, in Christo similiter permansit, sicut et Spiritus sanctus in specie columbae venisse dicitur, et mansisse in eo. Et sicut venisse Spiritum Dei super eum, et mansisse in eo, ita accipimus, quod nunquam ab eo recesserit Spiritus Dei: ita[4]) et de stella, quae venit, et stetit super eum, accipiendum puto, quod sic steterit super eum, ut nunquam inde mota sit. Et ideo deitatis ejus indicium illam stellam fuisse opinor. Unde et ordo prophetiae haec eadem consequenter ostendit, cum de deitate quidem ejus dicit: „orietur[5]) stella ex Jacob": de humana vero natura: „et exsurget homo ex Israel": ut in utroque et secundum deitatem, et secundum humanitatem Christus prophetatus evidenter appareat. „Et[6]) vastabit principes Moab." Moab quidem gens est, cujus principes non alios adesse, quam spirituales nequitias, et principatus illos, adversum quos nobis luctamen est, intelligimus. Hos ergo

---

[1]) Cfr. Matth. II, 9. [2]) Matth. II, 9.

[3]) Matth. III, 17.

[4]) Edd. Merlini: „ita et stella, quae" etc., ed. vero Ruaei: „et ita de stella, quae" etc.

[5]) Num. XXIV, 17. [6]) Num. XXIV, 17.

iste homo ex Israel vastavit, cum exuit principatus et potestates, affigens illos cruci suae. Neque enim poterat salvare Moabitas, et ad Dei agnitionem perducere, nisi principes illos, qui in iis dominationem impietatis tenuerant, devastasset. „Et[1]) praedabitur omnes filios Seth." Seth filius est Adam, de quo Eva dixit, cum natus esset: „suscitavit[2]) enim mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain." Iste est ergo Seth, ex quo omne humanum in hoc mundo ducitur genus. Nam de Cain qui nati fuerant, diluvio perierunt. Filii ergo sunt Seth omnes homines, qui in hoc mundo sunt. Et cum dicitur: „depraedabitur[3]) omnes filios Seth:" praedam sic accipe, sicut in superioribus interpretati sumus, ubi scriptum est: „edet[4]) gentes inimicorum suorum:" et ubi catulo leonis, et leoni comparatur. Et hic ergo in praedam accipit omnes filios Seth. Victis adversariis daemonibus, eos, qui sub ipsorum dominatione tenebantur, Christus quasi praedam victoriae suae ducit, et spolia salutis reportat; sicut et in aliis de eo scriptum est, quia „adscendens[5]) in altum captivam duxit captivitatem." Captivitatem scilicet illam humani generis, quam diabolus ad perditionem ceperat, iste rursus captivam duxit, et a morte revocavit ad vitam. Utinam ergo[6]) me et captivum habeat semper Christus Jesus, et me ducat in praedam suam, et ego tenear ejus vinculis alligatus: ut et ego dici merear vinctus Jesu Christi, sicut Paulus de semet ipso gloriatur.[7]) „Et[8]) erit Edom hereditas ejus, Esau inimicus ejus." Edom idem est, qui Esau. Hic secundum historiam quidem inimicus est Israel, sed in ad-

---

1) Num. XXIV, 17. 2) Genes. IV, 25.
3) Num. XXIV, 17. 4) Num. XXIV, 8. sqq.
5) Ephes. IV, 8. coll. Psalm. LXVIII, 18.
6) Edd. Merlini: ergo et me captivum etc.
7) Cfr. Ephes. III, 1. 8) Num. XXIV, 18.

ventu, inquit, Christi etiam ipse hereditas ejus erit: hoc est, recipietur ad fidem, nec excludetur ab hereditate Christi. Si vero spiritualiter advertamus, Edom caro intelligitur, quae adversatur spiritui, et est inimica. In adventu autem Christi, cum subjecta fuerit caro spiritui, per resurrectionis spem etiam ipsa ad hereditatem veniet. Non enim sola anima, sed et caro, quae aliquando fuerat [1]) inimica, per obedientiam spiritus consors futurae hereditatis exsistet. „Et [2]) Israel fecit in virtutem." Hoc est, quod dicit, quia tunc Edom, vel Esau, hoc est, carnis natura in hereditatis societatem vocabitur, cum Israel, anima videlicet facta fuerit in virtutem, et decenter fuerit repleta virtutibus. Si enim anima non veniat ad virtutes, sed in ignavia perseveret, nec caro ad hereditatem veniet, sed ad judicium illius, qui potest [3]) animam, et corpus perdere in gehennam. „Et [4]) exsurget ex Jacob, et perdet liberatum de civitate." Ille, inquit, qui exsurgit ut stella ex Jacob, perdet liberatum de civitate. Non in hoc solum, sed in omni pene prophetico stilo quae dicuntur, involuto satis et obscuro sermone dicuntur. Non enim placuit sancto Spiritui, qui de iis scribi voluit, ut palam haec et pedibus, ut ita dicam, imperitorum conculcanda ponerentur: sed ita providit, ut cum publice haberi videantur, sermonum tamen obscuritate recondita in arcanis, et in secretis obtecta serventur. Et nunc ergo quod ait: „perdet [5]) liberatum de civitate:" nisi ad consuetudinem propheticam respicias, de qua dicitur, omnis [6]) prophetia non potest propria absolutione constare, valde difficilis videbitur intellectus. Videamus tamen, si forte hoc modo poterit explanari. Civitatem hic mundum in-

---

[1]) Edd. Merlini: fuerit.

[2]) Num. XXIV, 18. — Edd. Merlini: in virtute.

[3]) Cfr. Matth. X, 28. [4]) Num. XXIV, 19.

[5]) Num. XXIV, 19. [6]) Cfr. II Petr. I, 20.

telligamus, sicut et in Evangeliis dicitur [1]) de luxorioso filio, qui dilapidavit substantiam patris: quia accessit, inquit, ad quendam primarium civitatis in regione illa: a quo receptus, in agrum mittitur porcos pascere. Et haec ergo civitas, cujus ille primarius erat, mundus hic intelligitur. Igitur de hac civitate liberatum, hoc est, quem liberat Christus de hoc mundo, perdit eum. Dicit enim, quia „qui [2]) perdet animam suam propter me, salvam faciet eam.“ Salutari ergo perditione perdit Jesus eum, quem de hujus mundi civitate liberaverit. Et nos itaque si ad salutem venire volumus, et de hoc mundo liberari, perdere debemus animas nostras perditione utili, et necessaria. Perdit enim animam secundum Christum, qui desideria ejus refrenat, qui cupiditates ejus resecat, qui luxuriam ejus resolutionemque castigat, et in nullo prorsus facit voluntatem suam, sed voluntatem Dei: et per haec perire dicitur anima. Periit namque vita ejus prior, et incipit novam vitam, quae in Christo est, ducere. Simile autem huic dicto etiam illud est: „si [3]) commorimur, et convivemus.“ Et illud: „si [4]) autem mortui estis ab elementis hujus mundi, quomodo velut viventes in hoc mundo decernitis?“ Necessario ergo etiam in [5]) his declaratur, quia perdidit animam suam in hoc mundo, qui cum Christo moritur: et qui hic eam perdiderit, inveniet eam ibi sine dubio, ubi dicit Apostolus, quia „vita [6]) vestra abscondita est cum Christo in Deo:“ cui gloria in aeterna saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Cfr. Luc. XV, 13. sqq. [2]) Luc. IX, 24.
[3]) II Tim. II, 11. [4]) Coloss. II, 20.
[5]) Edd. Merlini: in iis declaratur, quia perdit etc.
[6]) Coloss. III, 3.

HOMILIA XIX.

De visione quinta Balaam.

1. Quinta haec nobis, eademque ultima Balaam visio discutitur; de qua similiter, ut in ceteris, Dominum deprecemur, qui [1]) in fine non deserat, ut possimus hujus quoque visionis sensum haud procul a veritate captare. Est ergo initium ejus in iis verbis: „et [2]) cum videret, inquit, Balaam Amalech, assumens parabolam suam dixit: initium gentium Amalech, et semen eorum peribit.“ Necessarium mihi videtur requirere in scripturis divinis, quibus in locis, vel quo in tempore nomen Amalech scriptum sit, quove ex genere gens ista descenderit. Facilius enim, quod quaeritur, agnoscetur, si ex pluribus locis, quae de eadem re scripta sunt, proferantur. Igitur in Genesis lectione, ubi quinque reges convenerunt, ut expugnarent quatuor reges, qui regnabant in Sodomis, post aliquanta ita refertur: „et [3]) regressi, inquit, venerunt ad fontem judicii, hic est Cades: et interfecerunt omnes principes Amalech, et Amorrhaeos, qui habitabant in Sasanthem.“ [4]) In his primo locis Amalech memini nominatum. Sed requiratur fortassis, utrum duae gentes ejusdem nominis habeantur, quoniam quidem et in catalogo filiorum Esau, et ducum, qui ex ejus genere descenderant, refertur Amalech. Ita enim scriptum est: „istae [5]) sunt autem generationes Esau, pa-

---

[1]) Mss. „qui in fine.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „quo in fine.“ R.

[2]) Num. XXIV, 20.

[3]) Genes. XIV, 7. — Edd. Merlini: „Amorreos,“ ed. Ruaei: „Amorraei.“

[4]) Mss. „Sasanthem,“ quod propius accedit ad *Ἀσασονθαμάρ*, quam priorum editionum (v. c. edd. M.) lectio, quae habet „Sarathen.“ R.

[5]) Genes. XXXVI, 9—12.

tris Edom, in monte Seir; et haec nomina filiorum Esau: Eliphas filius Ada, uxoris Esau, et Raguel filius Basemath,[1]) uxoris Esau. Fuerunt autem filii Eliphas: Theman, Sophar,[2]) Gothom, Cenes. Thamnas autem fuit concubina Eliphas, filii Esau, et haec peperit Amalech ipsi Eliphas; et isti sunt filii Ada, uxoris Esau.“ Et post pauca: „et[3]) ii sunt, inquit, duces ex filiis Esau. Filii Eliphas, qui fuit primogenitus filii Esau: dux Theman, dux Chomor,[4]) dux Sophar,[5]) dux Cenes: dux Chore, dux Gothom, dux Amalech.“ Hic igitur Amalech filius fuit Eliphas primogeniti Esau, natus ex concubina nomine Thamna. Sed redeamus ad primam de Amalech commemorationem, ubi ii, qui reversi sunt, et venerunt ad fontem judicii, qui vocatur Cades, interficiunt omnes principes Amalech. Cades enim interpretatur sanctificatio, vel sanctum; Amalech vero interpretatur ablingens populum, vel declinans populum. Igitur ii, qui revertuntur ad sanctum, et convertunt se ad sanctificationem, interficiunt et perimunt Amalech, illum scilicet, qui ablingit populum, vel declinat populum. Quis autem alius est, qui declinat populum a Deo, nisi virtus contraria, et nequitiae spirituales? Horum ergo principes qui sunt? Illi sine dubio principatus, adversum quos sanctis est colluctatio. Adversum principatus[6]) enim et

---

[1]) Mss. „Basemath.“ Libri antea editi: „Basammach.“ R. — Edd. Merlini: „Basemmath.“

[2]) Mss. „Sophar, Gothom.“ Libr' editi (v. c. edd. M.): „Suphar, Gothon.“ R. — Desideratur hoc loco, cfr. Genes. XXXVI, 11. coll. pag. huj. not. 4. „Omar.“

[3]) Genes. XXXVI, 15. 16.

[4]) Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. huj. not. 2. „Chomor.“

[5]) Edd. M. hoc quoque loco, cfr. pag. huj. not. 2. „Suphar“ et „Gothon.“

[6]) Cfr. Ephes. VI, 12.

potestates, et mundi hujus rectores sunt iis agones: quos tamen superare non poterunt, nisi convertantur ad sanctimoniam. In ipsa tamen sanctimonia, quae est Cades, fons est judicii. Omnis enim, qui se ad sanctimoniam convertit, habet semper ante oculos suos fontem judicii. Prospicit enim judicii diem, et purificato corde tam malorum poenas, quam piorum beatitudines contuetur: et haec faciens omnes Amalechitarum principes prosternit et dejicit. Si quis autem non se converterit ad Cades, id est, ad sanctificationem, fontemque judicii, neque futurum judicii cogitat diem, isti subjecti sunt principibus Amalech. Hunc enim populum ablingit et consumit, et talem populum declinat a Deo. Haec ad illum primum referantur Amalech. Nunc autem videamus et istum Amalech, filium Eliphas primogeniti Esau, quem peperit ei Thamnas concubina sua, cujus pater est Eliphas, qui interpretatur, Deus me dispersit: mater autem Thamnas, quae et ipsa primo quidem est degener, deinde interpretatur defectio commota: ut necessario utique, qui ab his talibus gignitur, hostis sit [1]) Israel, ablingens vel declinans populum. Primus enim ipse Hebraeos egressos ex Aegypto bello aggressus est in Raphidin, tunc cum Moses ait ad Jesum: „elige [2]) tibi viros, et exi, et conflige cum Amalech crastino: et ecce, ego sto in vertice collis, et virga Dei in manu mea erit. Et fecit Jesus, sicut dixit ei Moses, et conflixit cum Amalech: Moses autem, et Aaron, et Ur adscenderunt in verticem collis. Et factum est, ut, cum levaret manus Moses, invalesceret Israel: cum autem deponeret manus suas, invalescebat Amalech.“ Et post pauca iterum scriptum est, quia fugaverit Jesus Amalech, et populum ejus gladio dejecerit: tunc enim Dominus dixit ad Mosen: „conscribe [3]) haec

---

[1]) Edd. Merlini: est. [2]) Exod. XVII, 9—11.
[3]) Exod. XVII, 14—16.

ad memoriam in libro, et da in auribus Jesu: quia delens delebo memoriam Amalech de sub coelo. Et aedificavit Moses altare, et nominavit nomen ejus, Dominus refugium meum: et ait: quia in manu occulta Dominus expugnat Amalech a generatione in generationem.“ Intellige ex hoc evidentius, quid debeat intelligi Amalech, quem manu occulta, id est, invisibili expugnare dicitur Deus a generatione in generationem. Sed in Deuteronomio ita scriptum est: „memento,[1]) quanta tibi fecerit Amalech in via, cum exisses de Aegypto, quomodo obstitit tibi in via, et excidit caudam tuam, omnes qui laborabant post te. Tu autem esuriebas et laborabas, et non timuisti Deum.“ Observa ergo in iis, quomodo Amalech obstitit Israel in via, sed tamen non potuit caput ejus abscindere, nisi caudam tantum: id est, eos potuit obtinere, qui retro positi erant, qui ultimi sequebantur, nec ea, quae retro erant, obliviscentes, extendebant se ad ea, quae in ante sunt. Et ideo puto, quia Dominus praecipiebat in Evangeliis dicens: „nemo[2]) mittens manum suam super aratrum, et retro respiciens, aptus est regno Dei.“ Et merito: si enim retro quis inventus fuerit in cauda, abscindet eum Amalech. Sed et aliam adhuc de Amalech historiam proferamus, ut ex pluribus Scripturae locis clarius, quod quaerimus, advertatur. In primo Regnorum libro ait Samuel ad Saul: „misit[3]) me Dominus ungere te regem super populum suum Israel, et nunc audi vocem verborum Domini. Haec dicit Dominus virtutum: recogitavi omnia, quae fecit Amalech adversum Israel, quomodo percussit eum in via, cum adscenderet ex Aegypto. Nunc ergo vade, et percute Amalech, et anathematiza omnia, quaecunque

---

1) Deut. XXV, 17. 18. 2) Luc. IX, 62.

3) I Sam. XV, 1—11. coll. LXX. interpretum versione. (I Regg.)

habet, et non parcas, sed interfice omnes, a viro usque ad mulierem, et parvulos, et lactentes, et tauros, et greges ovium, et camelos, et asinos. Et praecepit Saul populo, et inspexit eos in Galaad ducenta millia peditum, et tria millia virorum ex Juda; et venit Saul ad civitatem Amalech, et insidias posuit in valle, et ait Saul ad Cineum: vade tu, et discede de medio Amalech, ne forte et tu adjiciaris [1]) cum ipso. Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel, cum adscenderent de terra Aegypti. Et discessit Cineus de medio Amalech, et percussit Saul Amalech, ab Evilat [2]) usque Sur, quae est contra faciem Aegypti. Et cepit Agag regem Amalech vivum, et omnem populum ejus anathematizavit in ore gladii. Et pepercit Saul et populus regi Agag, et servavit omne, quod bonum erat ex ovibus et bobus, sed et quae fecunda erant ex omnibus pecoribus bonis, et noluerunt ea exterminare, sed omne, quod fuit contemtibile et despectum, hoc anathematizaverunt. Et factus est sermo Domini ad Samuelem dicens: poenitet me, quia unxerim Saul in regem." Et hic ergo observa, quomodo Deus per prophetam regi Saul praecipit, ut expugnet Amalech, et non parcat cuiquam ex iis: et quoniam pepercit regi Amalech Agag, offensam incurrit inexpiabilem, ita ut eo usque permoveret Deum, ut contra, quam recipit illa natura, diceret: „poenitet [3]) me, quod unxi Saul in regem." Non ergo expedit nobis parcere illi, qui declinat populum, vel ablingit, et devorat: illi scilicet invisibili Amalech, qui volentibus adscendere de Aegypto, et de mundi hujus evadere tenebris, atque ad terram repromissionis adscendere, resistit in via, et impugnat nos:

---

[1]) Cod. Corbejensis: „adjiciaris." Libri editi (v. c. edd. M.): „dejiciaris." R.

[2]) Mss. „Evilat." Libri editi (v. c. edd. M.): „Ejula." R.

[3]) I Sam. XV, 11. (I Regg.)

et si invenerit nos lassos ac defessos, et retro respicientes, atque in ultimis et in cauda positos, abscindit nos et perimit. Et ideo tendendum[1]) semper in ante est, et ad priora[2]) festinandum, imo et in verticem montis adscendendum, et semper levandae sunt in orationibus ad coelum manus, ut ita demum vincatur Amalech et cadat. Vis autem scire, quoniam non transitur ad terram sanctam, neque pervenitur ad regnum, nisi prius vincatur Amalech? David cum multa bella gessisset, et contra Allophylos fuissent ei acerrimi frequentesque conflictus, non tamen scribitur obtinuisse regnum, nisi prius edomuisset Amalech. Ait enim Scriptura: „et[3]) regressus est David, posteaquam cecidit Amalech, et suscepit regnum Saul:" cum tamen ipse Amalech describatur multas prius strages fecisse in populo Israel, et urbes eorum incendisse quam plurimas. Vere enim ante adventum veri David, illius, qui natus est ex semine David secundum carnem, multas strages spirituales Amalechitae, quae sunt contrariae virtutes, fecerunt in populo Israel. Sed et ipsius David captivarunt, inquit[4]), duas uxores. Judaeum puto primum, et secundum Gentilem populum dici: et Judaeos enim et Gentiles omnes constat sub peccato fuisse conclusos. Sed non in his rerum exitus mansit. Adveniens enim David audi quid faciat. Et invenit, inquit, David dispersos Amalechitas „manducantes[5]) et bibentes, et exsultantes pro praeda, quam abstulerant: et cecidit, inquit, eos a prima nocte usque ad[6]) vesperam in crastinum." Et post hanc caedem Amalechitarum regressus suscepit regnum.

---

1) Ed. Ruaei sola: tentandum.

2) Ed. Ruaei sola: propria.

3) II Sam. I, 1. coll. LXX. virorum versione. (1 Regg.)

4) I Sam. XXX, 5. (I Regg.)

5) I Sam. XXX, 16. 17. (I Regg.)

6) Deest „ad" in edd. M.

2. Hunc ergo Amalech videns Balaam filius Beor, homo vere videns, et audiens verba Dei, qui scit scientiam excelsi, et visiones Dei videt, accepta parabola sua, sicut et in prioribus visionibus scriptum est, ait: „initium[1]) gentium Amalech, et semen eorum peribit.“ Quod ait: „initium gentium Amalech:“ certum est, quia nullo pacto ad illum, qui tunc erat in carne Amalech, referri possit: neque enim primus erat antiquitatis origine: sed ad invisibilem Amalech melius refertur, qui a declinando populos a Deo, et faciendo Gentiles ex Dei cultoribus, Amalech nominatur. Et ideo recte initium gentium dicitur, quasi talis quaedam virtus contraria, quae prima initium dederit, ut homines Gentiles fierent, mutando „gloriam[2]) incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et pecudum, et serpentium,“ et serviendo „creaturae[3]) potius quam creatori.“ Sicut enim in populo Dei scriptum est initium Christus, sic e contrario in populo, qui declinat a Deo, et Gentilis efficitur, initium est Amalech. „Et[4]) semen eorum peribit.“ Semen eorum est persuasio, et doctrina, qua docuerunt homines declinare a Deo. Istud ergo semen malum, et doctrina pessima, non ipsi, in quibus seminatum est, peribunt. Ipsi enim cum conversi ingemuerint, salvi erunt. Et vide, si non talis expositio etiam illis convenienter obsistet, qui Deum legis velut duritiae et crudelitatis accusant, qui non solum gentem Amalech, sed et semen ejus pronuntiet periturum: cum gens quidem ad spirituales nequitias referatur, semen vero ejus doctrina superstitionum Gentilium, et cultus idolorum, atque omnis secta, quae a Deo populum declinare suadet, exponatur.

3. Commemorat autem prophetia post Amalech Ci-

---

[1]) Num. XXIV, 20. [2]) Rom. I, 23.
[3]) Rom. I, 25. [4]) Num. XXIV, 20.

neum, dicens: „et [1]) videns Cineum, assumens parabolam suam dixit: valida habitatio tua; etsi posueris in petra nidum tuum, etsi fuerit tibi Beor nidus astutiae, Assyrii captivum te ducent.“ Videtur mihi, quod Cineum non valde culpabiliter nominet. Ipse est enim, cui et in superioribus dicebat Saul: „discede [2]) de medio Amalech, et non percutiam te: quia tu fecisti misericordiam in Israel, cum adscenderet de Aegypto.“ De hoc ergo et nunc dicitur, quia valida sit habitatio ejus, si ponat nidum suum in petra. Petra Christus est. Si ergo ponat nidum suum in petra, valida est habitatio ejus, si tamen non fiat ei Beor nidus astutiae. Beor pater est Balaam, qui potest accipi in persona haereticorum: ut hoc dici videatur, quod salvus possit esse Cineus, si ponat in petra nidum suum, hoc est, si [3]) in Christo collocet spem suam, et non eum haereticorum circumdet et circumscribat astutia. Nam si hoc fuerit, nihil ei proderit, quod in petra, qui est Christus, collocatus videtur. Ab Assyriis enim captivus ducetur, malignis scilicet virtutibus, quae eos captivos ducunt, et in potestatem accipiunt, quos haereticus error involverit. Videtur sane secundum hanc expositionem, quam de Cineo edidimus, „et“ conjunctio interturbare sensum. Sed sciendum est, quod vernaculum est Hebraeae linguae, „et“ conjunctione frequenter uti, ita ut interdum abundet, et in non necessariis, ut in nostra apparet lingua, videatur inserta: quod utique cum venia accipiendum est. Habet enim unaquaeque lingua aliquid proprietatis, quod apud alias linguas vitiosum videatur. Et hic ergo, „et“ conjunctio quasi abundans habenda est, et superflua. Caveat ergo Cineus, qui interpretatur pos-

---

1) Num. XXIV, 21. 22.

2) I Sam. XV, 6. coll. LXX. virorum versione. (I Regg.)

3) Deest „si“ in ed. Ruaei.

sidens, caveat, inquam, etiamsi possideat, et promereatur istam gratiam, ut [1]) in ecclesia Christi sit, ne forte astutia Beor circumveniat eum, et declinet ad dogmata prava, et perversa, et ob hoc tradatur Assyriis. Qui enim blasphemant in ecclesia positi, traduntur Satanae, sicut [2]) Phygellus et Hermogenes, de quibus Paulus dicit: „quos [3]) tradidi, inquit, Satanae, ut discant non blasphemare." Propterea ergo Assyriis traditur, qui declinaverit in haereticam blasphemiam: quia Assyrii interpretantur dirigentes: et ob hoc traduntur iis, qui traduntur, non ut pereant, neque [4]) ut penitus intereant, sed ut dirigantur, et corrigantur: et sicut ipse Paulus dicit: „ut [5]) discant non blasphemare."

4. Post haec vero Balaam prophetiae suae sermonem in his [6]) concludit, dicens: „et [7]) assumta parabola sua dixit: o quis vivet, cum fecerit haec Deus? Et exibunt de manu Cithiorum, et affligent Assur, et affligent Hebraeos, et ipsi pariter peribunt." Quod per singula per parabolam loqui dicitur Balaam, legenti incutit pudorem, ne quid in iis, quae dicuntur, non quasi in parabola, sed secundum literam dictum putet. Ait ergo: „o [8]) quis vivet, cum fecerit haec Deus?" Hic vitam non hanc communem, sed illam nominat, quae secundum Deum est: et hoc est, quod dicit: quia cum haec omnia fient, cum orietur astrum ex Jacob, et surrexerit homo ex Israel, et deleverit Amalech, et semen ejus perdiderit, hoc

---

[1]) Edd. Merlini: et.

[2]) Cod. Corbejensis posteriori, sed eadem manu supra adscriptum habet: „sicut Philetus et Hermogenes." Horum mentio fit II Tim. I, 15. et II, 17. At de his non dixit Paulus conceptis verbis: „quos tradidi" etc., sed de Hymenaeo et Alexandro. Cfr. pag. huj. not. 3. R. — Edd. Merlini: Phygelus.

[3]) I Tim. I, 20. [4]) Ed. Ruaei: nec ut etc.

[5]) I Tim. I, 20. [6]) Edd. Merlini: iis.

[7]) Num. XXIV, 23. 24. [8]) Num. XXIV, 23.

est, cum advenerit Christus, et idolorum cultum destruxerit, atque omnium daemonum subjecerit potestatem, quis erit ille tam beatus, tam felix, qui haec videat? hoc est, qui sentiat, et intelligat, et credat, quod haec ita fecerit Deus? „Et[1]) exibunt de manibus Cithiorum, et affligent Assyrios." Cithii interpretantur plaga finis. Hi ergo, qui convertuntur ad Deum, et a Christo eruditi, plagam, quae in fine saeculi impiis veniet, effugiunt, ipsi affligent Assyrios: hoc est, his, qui in agone pietatis positi sunt, conteret Satanam Deus sub pedibus, ipsi affligent Assyrios, daemonum[2]) scilicet gentem. Calcabunt namque super serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici, et affligent eos. „Affligent[3]) Hebraeos, et ipsi pariter peribunt." Hebraei transeuntes interpretantur. Iste ergo ipse populus etiam Hebraeus dicitur, quia transiit de Aegypto ad terram repromissionis, de tenebris ad lucem, de morte ad vitam. Sed quoniam, ut diximus, haec non sine agone, nec sine magno certamine poterit obtinere, quasi in agone positus nunc affligit, nunc affligitur, et nunc caedit adversarium, nunc ipse ab adversario verberatur. Affligent ergo etiam ipsi Assyrii Hebraeos, hoc est, populum Domini, sicut affliguntur ab iis: sed ipsi, id est, Assyrii, cum haec fecerint, et cum vires suas omnes erga Hebraeos affligendos effuderint, statim etiam ipsi peribunt. Quod ergo ait: „et[4]) affligent Hebraeos, et ipsi pariter peribunt:" non ita accipiendum est, quasi pariter cum Hebraeis peribunt et Assyrii: sed pariter, id est, statim ut haec fecerint, et Hebraeos afflixerint, etiam ipsi peribunt. „Pariter" ergo Graecus sermo pro „statim" ponit. Hic ergo erit finis omnium, ut et Assur, cui tradebantur hi, qui delinquebant ex populo Dei, vel in in-

---

[1]) Num. XXIV, 24.

[2]) Edd. Merlini: et daemonum etc.

[3]) Num. XXIV, 24. [4]) Num. XXIV, 24.

teritum carnis, ut spiritus salvus fieret, vel ut discerent non blasphemare, peribit etiam ipse ab eo, qui potestatem habet perdere in gehennam. Dicetur enim iis a justo judice: „ite [1]) in ignem aeternum, quem paravit Deus diabolo, et angelis ejus.“ Ibi ergo peribit Assur. Et quidem periit aliquando et una ovis [2]) ex centum ovibus: sed hanc ovem pastor bonus, relictis nonaginta novem in montibus, descendens ad vallem hanc nostram, vallem lacrimarum, et requirens invenit, atque impositam humeris suis reportavit, et illi numero, qui in superioribus salvus manebat, adjunxit. Iste autem Assur, qui in fine omnium dicitur periturus, nescio si aliquando aut quaeri possit, aut inveniri: periit enim non errore, sed judicio, nec lapsu motus, sed perseverentia perduratus. Quod enim scriptum est: „ego [3]) occidam, et ego vivere faciam, deducam in infernum, et reducam:“ nescio, si generaliter omnes adspiciat, an ad eos tantum, quos deceptio diaboli deduci fecit in mortem. Haec etiam de ultima Balaam prophetia a nobis pro viribus dicta sint, quae pro locorum difficultate explanandi magis, quam perorandi stilo placuit explicari. Quid enim interest, dummodo omnia ad aedificationem dicantur, et omnia ad gloriam Dei fiant? Qui est benedictus in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Matth. XXV, 41. coll. edd. N. T.

[2]) Cfr. Luc. XV, 4. seqq.

[3]) Deut. XXXII, 39. et I Sam. II, 6. (I Regg.) — Desunt in ed. Ruaei verba: „ego occidam, et.“

HOMILIA XX.

De eo, qui fornicatus est in Madianitide, et quod consecratus est populus Beelphegor.

1. Lectio hodie recitata est, primam quidem historiam continens de fornicatione viri Israelitae et mulieris Madianitidis, secundam vero de visione populi, in qua numerari iterum jubetur ex praecepto Domini, in irritum scilicet revocato [1]) priore numero, propter peccata, quae commiserant ii, qui prius fuerant sub numeri definitione censiti. Cassatur ergo et in irritum deducitur ex peccatis numerus, qui scriptus est: et tantum valent delicta, ut nec hoc prosit, quod in numero quis habitus sit apud Deum, cum declinaverit. Sed, ut Scriptura refert, etiam artus eorum, qui recesserunt a Deo, ceciderunt in deserto. Duae ergo sunt historiae, quae recitatae sunt: sed nos de prima interim, quae fornicationem populi describit, si quid orantibus vobis Dominus gratiae dignabitur praestare, dicemus. Si vero ipse concesserit, aliquid etiam de secunda contingere audebimus. „Et [2]) applicuit, inquit, Israel ad Sattin [3]), et pollutus est populus, et fornicatus est in filias Moab. Et invitaverunt eos ad sacrificia idolorum suorum, et manducavit populus de sacrificiis eorum, et adoraverunt idola eorum, et consecratus est Beelphegor: et iratus est furore Dominus contra Israel.“ In his ostenditur illud, quod saepe memoravimus, quia Balaam, posteaquam Dei virtute constrictus, non est permissus maledicere Israel, volens tamen placere regi Balach, ait ad eum, sicut scriptum est: „veni [4]), consilium

[1]) Mss. „revocato.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „devocato.“ R.

[2]) Num. XXV, 1. 2. 3. [3]) Edd. Merlini: Sethim.

[4]) Num. XXIV, 14.

do tibi." Et quid consilii dederit, ibi non apparuit, in posterioribus tamen ipsius libri Numerorum scriptum refertur. Sed plenius in revelatione Joannis, ubi ita continetur: „habes [1]), inquit, ibi quosdam [2]), qui tenent doctrinam Balaam, qui docuit Balach, ut mitteret scandalum in conspectu filiorum Israel, ut manducarent idolis immolata, et fornicarentur." Ex hoc ergo apparet, quod nequitia usus sit Balaam, et consilium dederit regi, talia quaedam dicens ad eum: populus hic non propriis viribus, sed Deum colendo vincit, et pudicitiam conservando. Si vis eum vincere, primo eorum pudicitiam dejice, et sponte vincentur. Sed adversum haec non virtute militum, sed mulierum decore pugnandum est, nec armatorum vigore, sed mollitie feminarum. Procul hinc [3]) procul amove armatorum manum, et electam congrega speciem puellarum, ludentes pedibus eant, manibusque plaudentes: forma vincit armatos, ferrum pulchritudo captivat, vincentur specie, qui non vincuntur proelio. Verum ubi senserint eos mulieres Moabitides [4]) vel Madianitides manus dedisse libidini, et peccato inclinasse cervices, non prius semet ipsas cupientibus praebeant, quam de sacrificiis idolorum acquieverint degustare: ut cogente libidine, consiliis obtemperent feminarum, et consecrentur prius Beelphegor, quod est idolum turpitudinis. Haec fuerunt consilia Balaam: quibus acceptis rex Balach parat continuo exercitum non armis virilibus, sed femineo nitore compositum, non furore bellico, sed libidinis flamma succensum. Nullam refrenat pudor, nullam prohibet verecundia. Amor patriae, et vitium gentis conspirant pariter

---

[1]) Apocal. II, 14.

[2]) Desunt hoc loco, cfr. pag. 244. not. 1., in edd. M. verba: „quosdam, qui tenent."

[3]) Desunt verba: „hinc procul", in sola ed. Ruaei.

[4]) Edd. Merlini: Moabitae vel Madianitae.

in lasciviam, et ad decipiendum proba existit improbitas. Pro nefas, vix prohibetur libido legum minis, vix gladii terrore reprimitur! Quid sceleris non perpetret, ubi facinore suo placituram se mulier regi credidit, et salutem patriae quaesituram? Captivantur ergo Israelitae, non ferro, sed luxu, nec virtute, sed libidine, et fornicantur in mulieres Madianitidas [1]), et ira Dei insurgit super eos. Sunt quidem in iis et mystica quaedam, atque interioris intelligentiae secreta: sed nos primo ipse historiae textus aedificet, ut discamus ex hoc, quoniam adversus [2]) nos militat fornicatio, adversus nos jaculantur tela luxuriae. Sed si nobis non desint arma, quibus nos armari jubet Apostolus, hujusmodi jacula nos terebrare non poterunt, si [3]) sit nobis lorica justitiae, si habeamus galeam salutis, et gladium spiritus, super [4]) omnia scutum fidei, et calceati simus pedes in praeparatione Evangelii pacis. Ista sunt arma, quae nos defendunt in hujusmodi bellis. Si autem talia arma projicimus, statim locum [5]) diabolico vulneri damus, et captivos nos ducit omnis daemonum chorus: atque ob hoc ira Dei insurget [6]) super nos, et non solum in praesenti saeculo puniemur, verum etiam in futuro. Quod ergo facit nos vincere in iis proeliis, quae adversum nos diabolus commovet, pudicitia est, et justitia, et prudentia, et pietas, ceteraeque virtutes. Quae autem faciunt nos vinci, luxuria est, et libido, avaritia et impietas, omnisque malitia. Haec ergo sunt, quae nos historiae textus edocuit. Verum quoniam Joannes in re-

---

1) Edd. Merlini: Madianitas.

2) Desiderantur verba: „adversus nos militat fornicatio," in sola ed. Ruaei.

3) Cfr. Ephes. VI, 13—17.

4) Edd. Merlini: et super.

5) Cod. S. Theodorici Rhemensis: „locum diabolo vulneris damus," R.

6) Ed. Ruaei sola: insurgit.

velatione sua ea, quae in lege secundum historiam scripta sunt, adducit ad mysteria divina, et sacramenta quaedam in iis edocet contineri, necessarium videtur etiam secundum id, quod ille sensit, nos quoque ab illo datam expositionis regulam sequi, et primo memorare ea, quae ad angelum ecclesiae cujusdam scribens dicit: „habes[1]) ibi quosdam, qui tenent doctrinam Balaam, qui docuit Balach mittere scandalum in conspectu filiorum Israel, ut manducarent immolata idolis, et fornicarentur." Ergo temporibus Joannis Apostoli erant quidam in ecclesia illa, ad quam scribebat, docentes doctrinam Balaam. Putasne ita accipiendum est, quod fuerint in illis diebus, qui dicerent se docere ea, quae Balaam docuit, et qui profiterentur se dogmatum et traditionum illius esse doctores? An illud potius debemus advertere, quod si quis faciat opus, quod fecit Balaam, is doctrinam Balaam docere videatur? Sicut et de doctrina Jezabel[2]) in eadem revelatione memoratur, non quod[3]) aliquis ex discipulis Jezabel doceat, quae illa tradiderit, sed quod si quis, verbi causa, aut prophetas Dei persequatur, ut illa fecit, aut ad idola aliquos decipiat, vel falsis circumscriptionibus perimat innocentes, iste Jezabel dicetur tenere doctrinam. Si ergo aliquis malis consiliis scandalum generet populo Dei, et offensionem divinam, atque iracundiam coelestem provocet plebi, vel idolorum sacrificiis communicando, vel stupris aut libidini serviendo, hic doctrinam Balaam tenere dicendus est. Est ergo exsecrabilis corporis etiam fornicatio. Quid enim ita exsecrabile, quam templum Dei violare, ac tollere[4]) membra Christi, et facere membra meretricis?

---

[1]) Apocal. II, 14. — Edd. M. et R. hoc loco, cfr. pag. 242. not. 2. „habes ibi quosdam, qui tenent" etc.

[2]) Edd. Merlini constanter: Hiezabel.

[3]) Edd. Merlini: quo.

[4]) Cfr. 1 Cor. VI, 15.

2. Multo tamen magis exsecrabilis est generalis illa fornicatio, in qua omne genus peccati pariter continetur. Generalis autem fornicatio dicitur, cum anima, quae in consortium Verbi Dei adscita est, et matrimonio ejus quodammodo sociata, ab ullo alieno scilicet, et adversario illius viri, qui eam sibi despondit in fide, corrumpitur, et violatur. Est ergo sponsus et vir animae mundae et pudicae, Verbum Dei, qui est Christus Dominus, sicut et Apostolus dicit: „volo [1]) autem omnes vos uni viro virginem castam exhibere, Christo. Timeo autem, ne forte, sicut serpens seduxit Evam astutia sua, sic corrumpantur sensus vestri a simplicitate, quae est in Christo Jesu." Donec igitur anima adhaeret sponso suo, et audit verbum ejus, et ipsum complectitur, sine dubio ab ipso semen suscipit verbi; et sicut ille dixit: „de [2]) timore tuo, Domine, in utero concepi:" ita et haec dicit: de verbo tuo, Domine, in ventre concepi, et parturivi, et spiritum salutis tuae feci super terras. Si ergo sic de Christo concepit anima, fecit filios, pro quibus dicatur ad eam, quia „salva [3]) erit per filiorum procreationem, si permanserit in fide, et caritate, et sanctitate, cum sobrietate," etiamsi prius sicut Eva seducta fuisse anima videatur. Est itaque vere beata soboles, ubi concubitus factus fuerit animae cum Verbo Dei, et ubi complexus ad invicem dederint. Inde nascetur generosa progenies, inde pudicitia orietur, inde justitia, inde patientia, inde mansuetudo, et caritas, atque omnium virtutum proles veneranda succedet. Quod si infelix anima divini verbi dereliquerit sancta connubia, et in adulterinos se complexus diaboli, aliorumque daemonum illecebris deceptam tradiderit, generabit sine dubio etiam inde filios, sed illos, de quibus scriptum est: „filii [4]) autem adulterorum imperfecti erunt, et ex iniquo

---

[1]) II Cor. XI, 2. 3. [2]) Jesai. XXVI, 18.
[3]) I Tim. II, 15. [4]) Sap. Salom. III, 16.

concubitu semen exterminabitur." Omnia ergo peccata filii sunt adulterii, et filii fornicationis. Unde et ostenditur, quod per singula quaeque, quae gerimus, parit anima nostra, et generat filios, sensus scilicet et opera quae gerit. Et si quidem secundum legem est, quod gerit, et secundum verbum Dei, spiritum parit salutis, et propterea salvabitur per filiorum generationem, et isti sunt filii, de quibus propheta dicit: „filii [1]) tui sicut novellae olivarum in circuitu mensae tuae." Si vero, quod agit, contra legem est, et peccatum est, sine dubio ex conceptione contrarii spiritus malignam sobolem gignit. Parit enim filios peccati. Et istae sunt maledictae generationes, in quibus a nonnullis sanctorum maledicitur [2]) etiam dies, in quo nati sunt. Nunquam est ergo quando non pariat anima. Anima semper parit, semper generat filios. Sed illa quidem benedicta generatio est, quae de verbo Dei concepta generatur, et ista est filiorum generatio, per quam salva fiet. Si autem, ut diximus, ex contrario spiritu concipiat, certum est, quia pariat filios irae aptos ad interitum. Et forte ad utrasque istas generationes animae respicit illud, quod dictum est: „cum [3]) enim nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni vel mali, ut propositum Dei, quod secundum electionem factum est, maneat, non ex operibus, sed ex vocante, dictum est:" „„quia major serviet minori:"" „sicut scriptum est:" „„Jacob dilexi, Esau autem odio habui."" Istae enim tales generationes animae etiam, priusquam faciant boni aliquid, siquidem ex sancto spiritu generatae sunt, jam diliguntur. Si vero ex spiritu maligno, etiam priusquam opere impleant aliquid mali, hoc ipso tamen, quod hujus-

---

[1]) Psalm. CXXVIII, 3. (CXXVII.)

[2]) Cfr. Job. III, 1. seqq. coll. Jerem. XX, 14.

[3]) Rom. IX, 11—13. coll. Genes. XXV, 23. et Malach. I, 2. 3.

modi voluntatem peperit anima, digne in ea odio habetur malae voluntatis exsecranda conceptio. Propterea fortassis in hujus sacramenti figura etiam Chanaam [1]) puer, antequam nasceretur, maledicitur. Cham namque peccaverat pater ejus: et prophetans Noe, cum unicuique filiorum suorum optima quaeque signaret, ubi ad Cham ventum est: „maledictus, [2]) inquit, Chanaam puer.“ Cham peccavit, et Chanaam progenies ejus maledicitur, et maledicta est. Et ideo acrius nobis intendendum est, et prospiciendum, ne forte generet aliquid anima, quod maledicto dignum sit, ut etiamsi nondum opere impleverit, in ipsa tamen voluntate et proposito ejus sit [3]) hujusmodi maledicta progenies. Quod et si forte aliquando evenerit: — quis enim invenietur facile, qui ab hujusmodi generatione, id est, peccandi voluntate habeatur immunis? — si ergo acciderit tale aliquid, quid remedii detur, ex divinis voluminibus requiramus. Invenimus ergo in psalmis de hoc scriptum: „filia [4]) Babylonis misera, beatus, qui retribuet [5]) tibi retributionem, quam retribuisti nobis. Beatus, qui tenebit et allidet parvulos [6]) tuos ad petram.“ Et si nondum aliquid operis gessit Babylonius in nobis iste conceptus, dum adhuc parvulus est, non miserearis ejus, nec parcas ei, sed statim interfice. Odibilis enim est: perime, occide elidens ad petram. Petra autem est Christus. Quis ergo tantus ac talis est, ut non exspectet omnino, usque quo crescat in eo Babylonia [7]) soboles, nec augeantur in eo opera confusionis, sed in primis statim initiis, ubi nasci coepe-

[1]) Edd. Merlini constanter: Chanaan.
[2]) Genes. IX, 25. [3]) Edd. Merlini: erit.
[4]) Psalm. CXXXVII, 8. 9.
[5]) Edd. Merlini: retribuit.
[6]) Edd. Merlini: parvulos suos.
[7]) Edd. Merlini: Babyloniae.

rint, et ex voluntatis motibus coalescere, atque, ut ita dicam, ubi caput coeperint de vulva animae proferre perniciosa desideria maligni spiritus inspiratione concepta, arripiat statim et elidat ad petram: id est, adducat ad Christum, ut in conspectu tremendi judicii ejus posita exolescant, et pereant? Haec dicta sunt nobis de generali fornicatione, quae species habet plurimas: quarum una est haec, quae in consuetudine ob corporale stuprum fornicatio nominatur. Ego vero legens Apostolum, cum venissem ad eum locum, in quo dicit: „qui [1]) se jungit Domino, unus spiritus est:" et: „qui [2]) se jungit meretrici, unum corpus est:" quaerebam, si est aliquid aliud medium praeter hoc, ut aut Domino quis jungatur, aut meretrici: et pro viribus meis discutiens, profundum satis et reconditum in iis verbis intuebar Apostoli sensum, qui ita definierit, quod omnis anima aut Domino conjuncta sit, aut meretrici: et intellexi, quod Dominum quidem dixerit virtutes, quae Christus est, id est verbum, sapientiam, veritatem, justitiam, ceteraque hujusmodi: meretricem vero omnes e contrario malitiae species. Hoc etiam apud Salomonem dici intelligo in eo, quod ait de meretrice, quia „per [3]) fenestras prospicit in plateas, et si quem viderit insipientium adolescentulorum, et inopem sensuum, transeuntem juxta angulos domus suae, et loquentem in tenebris vespertinis, cum silentium fuerit nocturnum, vel caligo noctis: mulier autem occurrit ei, habens speciem meretricis, quae facit juvenum evolare corda." Haec ergo, quae dicitur meretrix, ipsa est malitia: et qui se junxerit huic meretrici, unum corpus malitiae efficitur. Sicut ergo, qui se jungit Christo Domino, jungit se sapientiae, jungit se justitiae, jungit se

---

[1]) I Cor. VI, 17. [2]) I Cor. VI, 16.
[3]) Prov. VII, 6—10.

pietati, et veritati, et cum his [1]) omnibus unus efficitur spiritus: ita et qui se jungit huic meretrici, jungit se impudicitiae, impietati, iniquitati, mendacio, et simul omnibus peccatorum malis, cum quibus unum corpus efficitur.

3. Verumtamen „applicuit [2]) Israel in Sattin." In interpretatione Hebraicorum nominum Sattin invenimus in lingua nostra responsionem, vel refutationem dici. Applicuit ergo Israel ad responsionem, vel refutationem. Non bene applicuit. Vide denique, quid incurrerit [3]) in hac positus mansione. Fornicatus est cum mulieribus Madianitarum, et refutatus est a Deo: quia non solum fornicatus, sed et idolis gentium consecratus est, et comedit ex iis, quae fuerant idolis immolata, quae utique exsecrabilia sunt apud [4]) Deum. Qui enim consensus templo Dei cum idolis? Verum ego etiam de iis, quae Apostolus Paulus [5]) ad Corinthios scribit, dicens: „si [6]) quis autem viderit scientiam habentem in idolio recumbere, nonne conscientia ejus, cum sit infirma, aedificabitur ad manducandum immolata?" valde miratus sum. Videtur enim non tam rem ipsam gravem pronuntiare, quam illius offensam, qui haec videns simili provocatur exemplo, cum non simili scientia muniatur, ita ut ostendat eum, qui habens scientiam recumbit in idolio, non tam sui, quam alterius damni effici reum. Sed vide, ne forte non hoc solum fiebat apud Corinthios, ut in idolio recumberent, et immolata idolis manducarent. Sed forte, quoniam studiosi literarum Graecarum homines erant, et amatores philosophiae, desiderio adhuc studiorum vete-

---

[1]) Edd. Merlini: iis. [2]) Num. XXV, 1.

[3]) Ed. Ruaei sola: incurrit.

[4]) Ed. Ruaei sola: ad Deum.

[5]) Desideratur „Paulus" in ed. Ruaei.

[6]) 1 Cor. VIII, 10.

rum tenebantur, et philosophorum dogmata, quasi idolis immolata edebant: quae tamen laedere fortasse non poterant eos, qui plenam scientiam veritatis acceperant. Hi autem, qui in Christo minus eruditionis habebant, si imitarentur eos legentes talia, et illis adhuc studiis operam dantes, vulnerari poterant, et diversorum dogmatum variis erroribus implicari. Sic ergo fiebat, ut laederetur alius, unde is, qui habebat plenam scientiam veritatis, laedi non poterat. Sed quoniam caritas non requirit [1]), quod sibi utile est, sed quod multis, observare [2]) oportet talem verbi capere cibum, qui non solum nos aedificet et delectet, sed et qui videntes non offendat, aut laedat. Est ergo non solum in cibis idolis immolatum, sed et in verbis. Ego puto, quia, sicut omnis sermo, qui pietatem, et justitiam, et veritatem docet, Deo consecratus est, et Deo immolatus: ita et omnis sermo, qui ad impudicitiam, vel injustitiam, vel impietatem respicit, idolis immolatus sit, et qui eum recipit, quasi idolis immolata manducet. Manducavit ergo populus de sacrificiis eorum, et adoraverunt idola eorum. Non solum manducaverunt, sed et adoraverunt. Vide ordinem mali: servos Domini prima concupiscentia, inde ventris ingluvies, postrema captivavit impietas. Impietatis autem merces exsolvitur fornicatio. Si relegas, quae scripta sunt de Salomone, invenies eum, et quidem cum esset sapientissimus, multis mulieribus inclinasse latera sua, cum lex Dei dicat: „non [3]) multiplicabis tibi mulieres, ne forte fornicari te faciant a Deo tuo.“ Ille ergo cum esset sapientissimus, et ingentis apud Deum meriti, tamen quia se tradidit multis mulieribus, deceptus est. Ego puto, quod multae mulieres, multa dogmata et multarum gen-

---

[1]) Edd. Merlini: quaerit.

[2]) Edd. Merlini: observari.

[3]) Deut. XVII, 17. coll. LXX. virorum versione.

tium diversae philosophiae nominentur. Quae cum singula agnoscere, et perscrutari utpote et scientissimus et sapientissimus voluisset, semet ipsum intra legis divinae regulam tenere non potuit. Decepit eum Moabitica philosophia, et persuasit, ut idolo Moabitico immolaret, similiter et Ammonitarum [1]), sed et reliquarum gentium, quarum mulieres dicitur recepisse, et aedificasse templa, vel immolasse idolis earum. Grande est ergo et vere opus Dei, tamen multis dogmatibus quasi mulieribus misceri, nec tamen a veritatis regula declinare, sed constanter dicere: sexaginta [2]) sunt reginae, et octoginta concubinae, et adolescentulae, quarum non est numerus: una tamen est columba mea, perfecta mea, una est matris suae, una est genitricis suae. Sed isti adoraverunt idola, et consecrati sunt Beelphegor. Beelphegor idoli nomen est, quod apud Madianitas praecipue a mulieribus colebatur. In hujus ergo idoli mysteriis consecratus est Israel. Interpretationem nominis ipsius cum requireremus attentius inter Hebraea nomina, hoc tantum invenimus scriptum, quia Beelphegor species sit turpitudinis. Noluit tamen declarare, quae vel qualis species, vel cujus esset turpitudinis, honestati credo consulens, qui interpretatus est, uti ne auditum pollueret audientium. Igitur cum multae sint turpitudinum species, una quaedam ex pluribus turpitudinis species Beelphegor appellatur. Unde sciendum est, quod omnis, qui aliquid turpe committit, et in aliquam speciem turpitudinis declinat, Beelphegor Madianitarum daemonio consecratur. Sed et per singula peccata, quae committimus, maxime si jam non subreptione aliqua, sed studio affectuque peccamus, illi sine dubio daemoni, cui peccatum illud, quod commisimus, inoperari curae est, consecramur. Et fortasse con-

---

[1]) Edd. Merlini: Amanitarum.

[2]) Cfr. Cantic. VI, 7. 8. coll. I Regg. XI, 1. (III Regg.)

tinget nobis tot daemonibus esse consecratos, quot peccata committimus, et in singulis quibusque delictis velut mysteria illius, aut illius idoli suscipimus. Et fortasse propter hoc dicebat Apostolus: „jam [1]) enim mysterium iniquitatis operatur.“ Circumeunt ergo spiritus maligni, et quaerunt, quomodo unumquemque decipiant, et per illecebram peccati mysteriis consecrent, et neque sentientem, neque intelligentem, verbi causa, per fornicationis peccatum introducunt ad daemonium Madianitarum, et consecrant Beelphegor, consecrant turpitudini. Similiter et per alia peccata, ut diximus, aliis daemonibus homines consecrantur. Sed tu observa diligentius, quod scriptum est, et sta in viis, et interroga, quae sint viae Domini aeternae, et quae sit via bona, et incede in ea, et non accedas ad januas domus malitiae. Sed si senseris malignum spiritum loqui in corde tuo, ut te ducat ad aliquod opus peccati, intellige, quia te ducere vult, ut consecret te alicui daemoni. Ducere te vult, ut suscipias mysteria diabolica, mysteria iniquitatis. Et hoc esse puto, quod scribit Apostolus: „cum [2]) autem gentes essetis, idolorum forma euntes, prout ducebamini.“ A quo, vel a quibus ducebamini? A spiritibus nempe malignis ducebamini ad opera peccatorum. Haec audiens vigilans quisque auditor dicet fortasse: quid ergo faciemus? Si circumeunt spiritus maligni unumquemque nostrum, et ducunt, ac pertrahunt ad peccatum: nemo autem alius est, qui ad justitiam trahat, qui invitet et ducat ad pudicitiam, ad pietatem: quomodo non videbitur ad pereundum quidem lata via patere, ad salutem vero nusquam ullus aditus dari? Imo vero adverte diligentius, si potes, et aperto cordis oculo interiora mecum considera mysteria: et videbis, quanto major in secretis salutis nostrae cura geratur, quam facultas ad decipiendum praebeatur.

[1]) II Thess. II, 7. [2]) I Cor. XII, 2.

Adest unicuique nostrum, etiam minimis, qui sunt in ecclesia Dei, angelus bonus, angelus Domini, qui regat, qui moneat, qui gubernet, qui pro actibus nostris corrigendis, et miserationibus exposcendis, quotidie videat faciem patris, qui in coelis est: sicut Dominus designat [1]) in Evangeliis. Et iterum secundum ea, quae Joannes in Apocalypsi [2]) scribit, unicuique ecclesiae generaliter angelus praeest, qui vel collaudatur pro bene gestis populi, vel etiam pro delictis ejus culpatur. In quo etiam stupendi mysterii admiratione permoveor, [3]) quod in tantum Deo cura de nobis sit, ut etiam angelos suos culpari pro nobis et confutari patiatur. Sic [4]) enim cum paedagogo traditur [5]) puer, si forte minus dignis nec secundum paternam nobilitatem imbutus appareat disciplinis, continuo culpa ad paedagogum refertur, nec ita puer a patre ut paedagogus arguitur, nisi durior fuerit, et paedagogi monita spreverit, atque in lasciviam pronus ac proterviam salutaria ejus verba contemserit, illis magis obtemperans, qui luxuriam suadent, et ad lasciviam provocant. Quid fiat illi animae, prophetae vocibus disce. „Derelinquetur, [6]) inquit, filia Sion sicut tabernaculum in vinea, et sicut casa custodiaria in cucumerario, et sicut civitas, quae expugnata est.“ Et iterum: „auferetur [7]) maceria ejus, et erit in conculcationem, et diripient eam omnes, qui transeunt viam, et singularis ferus depascet eam.“ Haec patietur, si non acquiescat monitis angeli, qui sibi appositus est ad salutem. Sui namque arbitrii est anima, et in quam voluerit partem est ei liberum declinare: et

---

1) Cfr. Matth. XVIII, 10. 2) Cfr. Apocal. II. III.
3) Edd. Merlini: promoveor.
4) Edd. Merlini: Sicut enim etc.
5) Edd. Merlini: traditus. 6) Jesai. I, 8.
7) Cfr. Jesai. V, 5. coll. Psalm. LXXX, 12. 13. (LXXIX.)

ideo justum Dei judicium est, quia sponte sua sive bonis, sive pessimis monitoribus paret. Vis tibi adhuc amplius quid [1]) ex scripturis divinis ostendam, quomodo major cura salutis erga homines Deo est, quam diabolo perditionis? Numquid non sufficiebat angelorum diligentia adversus insidias daemonum, et adversum eos, qui ad peccandum homines trahunt? Ipse unigenitus, ipse, inquam, filius Dei adest, ipse defendit, ipse custodit, ipse nos ad se trahit. Audi, quomodo ipse dicit: „et [2]) ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi.“ Sed nec sufficit eum esse nobiscum, sed quodammodo vim nobis facit, ut nos pertrahat ad salutem. Ait enim in alio loco: „cum [3]) autem exaltatus fuero, omnia ad me traham.“ Vides, quomodo non solum invitat volentes, sed et cunctantes trahit. Vis autem audire, quomodo trahat etiam cunctantes? Non concessit illi, qui volebat ire, et sepelire patrem suum, nec spatium temporis dedit, sed ait illi: „sine [4]) mortuos sepelire mortuos suos, tu autem sequere me.“ Et alibi dicit: „nemo [5]) mittens manum suam super aratrum, et retro respiciens, aptus est regno Dei.“ Quod si amplius adhuc vis de hoc cognoscere sacramento, ostendam tibi de Scripturis, quod etiam ipse Dominus pater dispensationem salutis nostrae non negligit, sed et ipse nos ad salutem non solum vocat, sed et pertrahit. Sic enim Dominus dicit in Evangelio: „nemo [6]) venit ad me, nisi quem pater meus coelestis attraxerit.“ Sed et paterfamilias, qui mittit servos suos invitare amicos ad nuptias filii sui, posteaquam excusaverunt illi, qui priores fuerant invitati, dicit servis:

---

[1]) Edd. Merlini: aliquid.
[2]) Matth. XXVIII, 20.
[3]) Ev. Joann. XII, 32. — Edd. Merlini: exultatus.
[4]) Matth. VIII, 22. [5]) Luc. IX, 62.
[6]) Ev. Joann. VI, 44.

„exite [1]) ad vias, et angiportus, et quoscunque inveneritis, cogite introire.“ Sic ergo non solum invitamur a Deo, sed et trahimur, et cogimur ad salutem. Sed nec sanctus quidem spiritus in hujuscemodi dispensationibus deest. Ipse enim dicit: „segregate [2]) mihi Paulum et Barnabam in ministerium, ad quod adsumsi eos.“ Et iterum prohibet Paulum ire in Asiam, et rursum cogit [3]) eum ire in Jerosolymam, praedicens ei, quia vincula et carcères eum ibi maneant. Quod si angeli Domini circumdant in circuitu timentium eum, ut eripiant eos: si Deus Pater, si Filius, si spiritus sanctus, non solum hortantur et provocant, sed et pertrahunt, quomodo non multo major cura pro nobis geritur ad salutem, quam ab adversariis procuretur ad mortem? Haec autem dicta sint pro eo, quod consecratus est populus Beelphegor.

4. „Et [4]) iratus est, inquit, furore Dominus contra Israel, et dixit Dominus ad Mosen: assume principes populi, et ostenta illos Domino contra solem, et avertetur ira furoris Domini ab Israel.“ Nescio, si de his [5]) disserentes, non offendamus aliquos: sed et si offendamus, obedire magis et deservire oportet verbo Domini, quam gratiae hominum. Peccavit Israel, et dixit Dominus ad Mosen, ut assumat omnes principes, et ostentet eos Domino contra solem. Populus peccat, et principes ostentantur contra solem. Iidem ad examinandum producuntur, ut arguantur a luce. Vides, quae sit conditio principum populi: non solum pro suis propriis arguuntur delictis, sed et pro populi peccatis coguntur reddere rationem, ne ipsorum sit culpa, quod populus deliquit, ne [6]) forte non docuerint, ne forte non monuerint, ne-

[1]) Matth. XXII, 9. [2]) Act. XIII, 2.

[3]) Cfr. Act. XXI, 13. [4]) Num. XXV, 3. 4.

[5]) Edd. Merlini: iis.

[6]) Desunt verba: „ne forte non docuerint,“ in ed. Ruaei.

que solliciti fuerint arguere eos, qui initium culpae dederint, uti ne contagio dispergeretur in plures. Haec enim omnia facere principibus imminet et doctoribus. Si enim illis haec non agentibus, nec sollicitudinem gerentibus circa plebem peccaverit populus, ipsi ostentantur, et ipsi ad judicium producuntur. Arguit enim eos Moses, id est, lex Dei, velut negligentes et desides, et in ipsos convertetur iracundia Dei, et cessabit a populo. Haec si cogitarent homines, nunquam cuperent, nec ambirent ad populi principatum. Sufficit enim mihi pro meis propriis argui delictis, sufficit mihi pro memet ipso et peccatis meis reddere rationem. Quid mihi necesse est etiam pro populi peccatis ostentari? et ostentari contra solem, ante quem nihil potest abscondi, nihil obscurari? Sed fortassis etiam sit [1]) aliquis in hoc arcanus et reconditus sensus, qui plus aliquid doceat, quam communis haec habere videtur expositio. Fortassis enim referri [2]) et hoc potest ad illos principes populi, de quibus paulo superius diximus. Venient enim angeli ad judicium nobiscum, et stabunt pro nobis ante solem justitiae, ne forte aliquid etiam ex ipsis causae fuerit, quod nos deliquimus, ne forte minus erga nos operis et laboris expenderint, quo nos a peccatorum labe revocarent. [3]) Nisi enim esset etiam aliquid in ipsis, quod in causa nostri culpandum videretur, nunquam diceret sermo Scripturae ad angelum illius, vel illius ecclesiae, quia habes, verbi gratia, quosdam tenentes doctrinam Balaam, vel quia dereliquisti caritatem tuam pristinam, vel patientiam tuam, vel alia hujusmodi, quae jam superius memoravimus, pro quibus in Apocalypsi [4]) angeli uniuscujusque

---

[1]) Edd. Merlini: est.

[2]) Edd. Merlini: referre et haec potest etc

[3]) Ed. Ruaei sola: revocarint.

[4]) Cfr. Apocal. II. III.

ecclesiae culpantur. Si enim mercedem sperat angelus, verbi gratia, qui me consignatum accepit a Deo, pro iis, quae bene gessi, certum est, quia et culpari sperabit pro iis, quae a me non bene gesta sunt. Et ideo ostentari dicuntur contra solem, procul dubio ut appareat, utrum pro mea inobedientia, an per illius negligentiam peccata commissa sint, per quae Beelphegor, sive cuilibet alii idolo pro qualitate scilicet peccandi consecrarer.[1]) Quod si princeps meus, — angelum dico, qui mihi est consignatus —, non defuit, sed commonuit de bonis, et locutus est in corde meo, in eo duntaxat, in quo me conscientia revocabat a peccato, sed ego contemtis ejus monitis, et spreto conscientiae retinaculo praeceps in peccata prorui, duplicabitur mihi poena, vel pro contemtu monitoris, vel pro facinore commissi. Nec mireris sane, si angelos dicimus venire cum hominibus ad judicium, cum Scriptura dicat, quia „ipse[2]) Dominus ad judicium veniet cum senioribus populi, et cum principibus ejus.“ Ostentantur ergo principes, et si in illis culpa est, desinit ira Dei a populo. Debet nobis et acrior esse sollicitudo actuum nostrorum, scientibus, quod non solum nos ante tribunal Dei pro actibus nostris stabimus, sed angeli pro nobis ad judicium deducentur tanquam principes et duces nostri. Propterea enim et Scriptura dicit: „obedite[3]) praepositis vestris, et obtemperate iis in omnibus. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.“

5. Post haec refertur, quia, cum vidisset Finees filius Eleazar, filii Aaron sacerdotis, Israelitem quendam introisse ad mulierem Madianitidem, rapto siromaste in manu sua ingressus sit prostibulum, et utrumque per

---

[1]) Edd. Merlini: consecraretur.

[2]) Jesai. III, 14. [3]) Hebr. XIII, 17.

ipsa pudenda transfoderit. „Et [1]) pro hoc, inquit, dixit Dominus ad Mosen: Finees filius Eleazar, filii Aaron sacerdotis, sedavit iracundiam meam.“ Haec aedificaverint priorem populum: tibi autem, qui a Christo redemtus es, et cui de manibus gladius corporalis ablatus est, et datus est gladius spiritus, arripe hunc gladium: et si vides Israeliticum sensum cum Madianiticis scortantem meretricibus, id est, cum diabolicis se cogitationibus [2]) volutantem, nolo parcas, nolo dissimules, sed statim percute, statim perime. Ipsam quoque vulvam, id est, secreta naturae discutiens et penetrans, illum ipsum peccandi fomitem deseca, ne ultra concipiat, ne ultra generet, et maledicta peccatorum soboles Israelitica castra contaminet. Hoc enim si facias, continuo sedabis iracundiam Domini: praevenisti enim judicii diem, quae dies irae dicitur et furoris, et exterminato a te fomite peccati, qui nunc vulva Madianitidis mulieris appellatur, securus venies ad judicii diem. Et ideo surgentes oremus, ut inveniamus paratum semper istum gladium spiritus, per quem exterminentur et semina ipsa, et conceptacula peccatorum, ac propitius fiat nobis Deus per verum Finees ipsum Dominum nostrum, Jesum Christum: cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XXI.

De eo, quod secundo populus numeratus est.

1. Numeri sunt, [3]) quos legimus: et priore quidem lectione tempore exclusi sumus, ne aliquid etiam de se-

---

[1]) Num. XXV, 10. 11.

[2]) Edd. Merlini: cunctationibus.

[3]) Cod. sancti Theodorici Rhemensis: „sunt, quos legimus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „sunt et in iis, quos legimus.“ R.

cunda dinumeratione diceremus; sed conveniens est, omissa vel exclusa nunc reddere. Igitur per praeceptum Domini primo numeratus est populus, sed quoniam illi, qui primo fuerant adsciti, ceciderunt propter perseverantiam delictorum, secundus [1]) nunc populus, qui in lapsorum locum rediviva generatione successit, vocatur ad numerum, et quod de illis prioribus dictum non fuerat, de iis dicitur. Postea enim quam per tribus et plebes, domosque, ac familias collectus est numerus, dicit Dominus ad Mosen: „iis [2]) distribuetur terra in sortem, ex numero nominum. Pluribus plura dabuntur in sortem, et exiguis exiguam dabis haereditatem.“ Si de prioribus dictum fuisset, quia iis distribuetur terra in sortem, falsum utique fuisset, quia ceciderunt illi in deserto propter delicta sua. Quod ergo primis non est dictum, postremis dicitur, quibus et cuncta, quae promittuntur, impleta sunt. Haec autem nolo putes solius historiae textu concludi. Mysteria sunt, quae per legis imaginem conscribuntur. Reprobatur enim prior populus, qui est in circumcisione: et introducitur secundus, qui congregatur ex gentibus, et ipse est, qui haereditatem consequitur paternam. Et a quo consequitur? Non ab Mose, sed ab Jesu. Nam Moses etiam si dat aliquibus haereditatem, non dat intra Jordanem, nec transit omnino Jordanem, sed extra Jordanem dat terram, non fluentem lacte et melle, sed pecoribus aptam, et muta animalia, atque irrationales pecudes melius quam rationales homines nutrientem. Jesus vero meus secundo populo terram quam dat, terra est lacte et melle fluens, imo favus mellis est prae omni terra. Et [3]) Mo-

---

[1]) Cod. sancti Theodorici Rhemensis: „secundo nunc populus, qui“ etc. R.

[2]) Num. XXVI, 53. 54.

[3]) Cod. sancti Theodorici Rhemensis: „Et Moses quidem haereditatem non in clero, neque sorte distribuit, nec potest plebes“ etc. R.

ses haereditatem non dat in clero, nec sorte distribuit, nec potest per plebes, et domos ac familias, et nomina, et merita singulorum divina sorte pensare: hoc solus facit Jesus, cui omne judicium pater tradidit: [1]) ipse scit, quomodo populum suum non solum per tribus, et familias et domos, verum et per nomina unumquemque digna et competenti mansione dispenset. Sunt tamen aliqui in istis, qui conditione sortis supereminent, et omnino nec adduntur [2]) ad sortem. Omnes Levitae, id est, omnes, qui intente et indesinenter permanent in ministerio Dei, et pervigiles in servitio ejus excubias gerunt, sortem inter ceteros non accipiunt: sed nec omnino in terra est sors eorum, sed ipse Dominus sors iis et haereditas esse memoratur. [3]) Per hos illi mihi videntur indicari, qui nullis corporeae naturae obstaculis hebetati, sed omnium visibilium gloriam supergressi, in sola sibi sapientia Dei et verbo ejus vivendi usum, exercitiumque posuerunt, qui corporeum nihil requirunt, nihil rationis alienum. Concupierunt enim sapientiam, concupierunt secretorum Dei agnitionem: et ubi [4]) est cor eorum, ibi est [5]) et thesaurus eorum. Isti ergo haereditatem non habent in terris, sed supergrediuntur summa coeli fastigia, et ibi semper in Domino, semper in verbo ejus, semper in sapientia, et in voluptate scientiae ejus deliciabuntur. Hic iis cibus, hoc erit poculum, istae divitiae, hoc erit regnum. Tales ergo erunt, et in iis erunt illi, quibus haereditas ipse Dominus erit. Qui autem inferiores sunt, nec in istum profectuum verticem pervenerunt, haereditatem terrae accipient, licet sublimioris alicujus, et po-

---

[1]) Cfr. ev. Joann. V, 22.

[2]) Cod. sancti Theodorici Rhemensis: „ducuntur." R. — Edd. Merlini: „adducuntur."

[3]) Edd. Merlini: nominatur.

[4]) Cfr. Matth. VI, 21. [5]) Edd. Merlini: erit.

tentioris. Terra enim viventium repromittitur, quae utique idcirco terra viventium dicitur, quod nesciat mortem. Et isti quidem magni, et isti beati: sed beatiores illi, qui jam non per speculum, et in aenigmate, neque in substantiis corporalibus, sed facie ad faciem Deum videbunt, sapientiae illuminatione radiati, et verae divinitatis capaces per puritatem cordis effecti: portionemque suam non in creatura, sed in creatore habentes, qui est super omnia Deus [1]) benedictus in saecula.

2. Ait ergo: „ex [2]) numero nominum [3]) pluribus plura dabuntur in sortem, et exiguis exiguam dabis haereditatem: unicuique, sicut recensitus est, dabitur haereditas ejus." Historia hoc est, quod docet, ut, si qua tribus numerosior habetur in populis, majora terrae spatia sortiatur: si qua autem minore hominum numero censetur, breviore possessione contenta sit. Sed quoniam terrae hujus divisionem, haereditatemque terrenam, speciem dicimus [4]) tenere et imaginem futurorum bonorum, ac formam coelestis illius, quae a fidelibus et sanctis speratur, haereditatis ostendere: requiro in illa haereditate, quae speranda est, qui sint plures, et qui sint pauci, et invenio ibi beatiores paucos haberi, quam plures. Nam qui per viam [5]) latam et spatiosam, quae ducit ad perditionem, egerint iter, multi dicuntur: qui vero per arctam et angustam viam perrexerint, quae ducit ad vitam, pauci appellantur. Et iterum in aliis dicitur:

---

1) Nomen „Deus" (quod deest in edd. M.) suppletur e Mss. R.

2) Num. XXVI, 53. 54.

3) Edd. Merlini perperam: hominum pluribus plura dabuntur in sorte.

4) Cod. sancti Theodorici Rhemensis: „didicimus tenere." R.

5) Cfr. Matth. VII, 13. 14.

„quam[1]) pauci sunt, qui salvantur!" Et iterum in aliis: „ubi[2]) multiplicatur iniquitas, refrigescet caritas multorum," non paucorum. Sed et in arca, quae a Noë constructa est,[3]) ubi mensurae coelitus dantur, in inferioribus trecentorum cubitorum ponitur longitudo, et quinquaginta cubitorum[4]) latitudo. Ubi vero textus ejus ad altiora consurgit, in angustum cogitur, et paucorum cubitorum conclusione colligitur, ita ut summitas ejus in unius cubiti spatium consummetur: proptereaque in inferioribus quidem, ubi lata et spatiosa habebantur loca, vel bestiae, vel pecudes erant collocatae, in superioribus vero aves: in summis autem quae angustiora, et altiora erant, ibi homo rationalis collocatur. Ipse vero vertex in unum cubitum colligitur. Omnia enim ad monadem rediguntur. Quae tamen trinitatis sacramentum in numero trecentorum cubitorum designat, et huic sacramento proximus ponitur homo utpote rationalis, et[5]) Dei capax. Sed unde, quae sit differentia inter paucos et multos, colligamus indicia? Pone omnem humani generis numerum, ex universis gentibus elige fideles, sine dubio pauciores erunt, quam sunt universi. Tunc deinde ex fidelium numero elige meliores. Certum est, quod multo inferior numerus remanebit. Et iterum ex ipsis, quos elegeris, elige rursum perfectiores, pauciores profecto reperies. Et quanto amplius eligendo processeris, tanto magis exiguos et pauciores invenies, usque quo ultimo venias ad unum aliquem, qui confidenter dicat, quia „amplius[6]) quam omnes illi laboravi." Hi ergo, qui hoc modo plures sunt, plus terrae, et plus corporeae haereditatis accipiunt: pauci

---

[1]) Cfr. Luc. XIII, 23. coll. edd. N. T.
[2]) Matth. XXIV, 12. [3]) Cfr. Genes. VI.
[4]) Deest „cubitorum" in edd. M.
[5]) Edd. Merlini: ut Dei capax.
[6]) I Cor. XV, 10.

autem exiguum aliquid de terra consequuntur, qui plus in Domino habent: alii[1]) autem nihil omnino terrenae haereditatis accipiunt, si qui digni fuerint sacerdotes esse et ministri Dei; horum enim ex integro ipse Dominus haereditas erit. Et quis ita beatus est, ut vel inter paucos exiguum terrae accipiat, vel inter electos sacerdotes et ministros solum Deum capere haereditatis sorté mereatur? Licet etiam ipsi propter jumenta sua accipiant aliquid terrae, sed illius terrae, quae urbibus contigua est, et adhaeret civitatibus. Potest tamen adhuc et alio modo intelligi sermo iste, qui dicit, ut pluribus multiplicetur haereditas. Unus enim justus secundum hoc, quod[2]) acceptus est Deo, pro pluribus habetur. Denique et scriptum est: „per[3]) unum sapientem inhabitabitur[4]) civitas, tribus autem iniquorum desolabitur."[5]) Et unus justus pro toto mundo reputatur, iniqui autem, etiamsi multi sint, exigui et pro nihilo ducuntur apud Deum. Est ergo et multitudo laudabilis, sicut videmus etiam ad Abraham dictum, cum eduxit eum Deus foras, et dixit ad eum: „respice[6]) ad coelum, si potes dinumerare stellas: ita erit semen tuum." In quo et hoc intuere, quomodo justus intus est, et in interioribus semper consistit: quia intus in abscondito orat patrem, et omnis gloria filiae regis, id est, animae regalis, intrinsecus est; sed tamen

---

[1]) Sic habent Codd. Manuscripti. Libri vero editi (v. c. edd. M.): „ubi autem nihil omnino terrenae haereditatis accipiant, si qui digni fuerint, sacerdotes sunt et ministri" etc. R.

[2]) Mss. „quod acceptus est Deo." Libri editi (v. c. edd. M.): „quod acceptum est Deo." R.

[3]) Sap. Sirac. XVI, 4. (Ecclesiastic.)

[4]) Ed. Ruaei sola: inhabitatur.

[5]) Edd. Merlini: desolabuntur.

[6]) Genes. XV, 5.

Deus educit eum foras, cum res postulat, et rerum visibilium ratio deposcit. Potest ergo et hoc modo multis istis, qui sunt sicut stellae coeli in multitudine, multiplicari haereditas, et exiguis illis, videlicet qui, etiamsi numero multi sunt, vitae tamen suae indignitate et vilitate exigui habentur, exigua haereditas poni.

3. „Per [1]) sortem, inquit, erit haereditatis distributio." Hoc quidem praecipitur, sed cum venio ad Scripturas, video ipsum Mosen, cui ista mandantur, sorte non uti in divisione haereditatis Ruben, et Gad, et dimidiae tribus Manasse. Sed et Jesus Nave, extra sortem dat haereditatem tribui Juda, et [2]) Caleb, et extra sortem dat et tribui Effrem, et dimidiae tribui Manasse: in ceteris sors mittitur; et prima sors Benjamin procedit, et inde jam tribuum reliquarum. Unde puto, quod et in illa regni coelorum beata haereditate erunt aliqui, qui non veniant ad sortem, neque cum ceteris, quamvis sint sancti, numerabuntur: sed erit egregia quaedam et eximia eorum haereditas, sicut fuit Caleb [3]) ex tribu Juda, et Jesu ipsius filii Nave. Sicut enim, verbi causa, cum post proelium victoribus provinciae partiuntur spolia, egregii quique et eximii bellatores non cum ceteris militibus in divisione spoliorum ducuntur ad sortem, sed optima quaeque et praecipua iis virtutum merito decernuntur, ceteri vero utuntur sorte solo jure victoriae: ita mihi videtur et Dominus meus Jesus Christus facturus: quosdam enim, quos scit abundantius quam ceteros laborasse, et quorum gesta magnifica sublimesque virtutes ipse cognoscit, illis praecipuos quosque et eximios, atque, ut ita audeam dicere, similes sibi honores decernit et glorias. An non

---

[1]) Num. XXVI, 55.

[2]) Edd. Merlini: et Caleb extra sortem dat, et tribui etc.

[3]) Cfr. Jos. XIV.

tibi videtur simile aliquid suae beatitudinis clarissimis suis conferre discipulis, cum dicit:[1]) „Pater[2]) volo, ut, ubi ego sum, et isti sint mecum?“ Et cum iterum dicit, quia „sedebitis[3]) et vos super duodecim thronos, judicantes duodecim tribus Israel?“ Et iterum: „sicut[4]) tu in me, pater, et ego in te, ita et isti in nobis unum sint?“ Haec omnia non sorte decernuntur, sed[5]) electionis praerogativa donantur ab eo, qui corda et mentes hominum videt solus, qui nos quoque, etiamsi non inter eximios et electos, atque illos, qui supra sortem sunt, in sortem tamen sanctorum dignetur adducere: cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XXII.

De filiabus Salphaat, et de successione Mosis.

1. Quinque filiae fuerunt, quarum etiam nomina in Scriptura comprehensa sunt, de Salphaat quodam Israelita progenitae, qui mortuus est in deserto, nulla virili sobole derelicta. Istae ergo filiae Salphaat interpellant Mosen, et sortem paternae haereditatis exposcunt, dicentes, ne deleatur nomen patris earum de medio plebis suae, quia non est ei vir filius natus. Refert pro hoc Moses consultationem ad Deum. Omnipotentis autem Dei clementia non spernit, nec despicit consultationem, quae offertur a puellis, et non solum responsa dare dignatur, sed in

---

[1]) Edd. Merlini: dicat. [2]) Ev. Joann. XVII, 24.
[3]) Matth. XIX, 28. [4]) Ev. Joann. XVII, 21.
[5]) Mss. „sed electionis praerogativa.“ Libri editi (c. c. edd. M.): „sed dilectionis praerogativa.“ R.

tantum probat, et amplectitur verba earum, ut ex ipsis aeterna hominibus jura constituat, et saeculis omnibus observanda. Ait enim: „loquens [1]) erat [2]) Dominus ad Mosen: recte locutae sunt filiae Salphaat. Dabis iis possessionem in medio fratrum patris sui, et dabis sortem patris ipsarum ipsis; et filiis Israel loqueris, dicens: homo si mortuus fuerit, et filius non fuerit ei, dabitis haereditatem ejus filiae ejus. Quod [3]) si non fuerit ei filia, dabitis haereditatem fratri ejus. Quod si non fuerint ei fratres, dabitis haereditatem fratri patris ejus. Quod si non fuerint ei fratres patris ejus, dabitis haereditatem domestico, qui fuerit propinquior illi ex tribu sua, et capiet haereditatem ejus: et erit hoc filiis Israel justificatio judicii, sicut constituit Dominus Mosi.“ Haec secundum historiam quid vigoris habeant, omnibus palam est, qui sciunt, leges istas non solum apud filios Israel custodiri, sed apud omnes homines, qui tamen legibus vivunt. Unde apparet, quod libertas filiarum Salphaat non solum ipsis haereditatem contulerit, sed et perpetua vivendi jura saeculo dederit. Vides, quanta sit etiam historiae ipsius utilitas in lege Dei. Quis potest leges istas aliquando dissolvere, quibus universus utitur mundus? Sed tamen nos quaeramus, quomodo etiam spiritualiter aedificemur. Potest enim fieri, ut neque filiae [4]) mihi sint secundum carnem, neque aliquid ruris, cujus capi possit haereditas. Quid ergo? Nihil apud eum, cui hujusmodi est, ista lex operabitur, et erit alicui otiosum, quod divina voce sancitum est? Requiramus ergo

---

1) Num. XXVI, 6—11.

2) Edd. Merlini perperam: erit.

3) Mss. „Quod si non fuerit ei filia“ etc., et ita habet textus graecus. Male ergo libri editi (v. c. edd. M.) habent: „Quod si non fuerint ei filiae.“ R.

4) Mss. (itemque edd. M.): „filiae.“ Libri editi „filii.“ R.

etiam apud spiritualem legem, quae sint istae filiae quinque, quarum etiamsi pater mortuus fuerit pro aliquo peccato, ipsae tamen haereditatem ex verbo Dei capiant. In superioribus, cum de spiritualibus filiis tractaremus, virtutes animi, et sensus mentis filios dici docuimus. Consequens sine dubio et conveniens videtur etiam filias opera, quae corporis ministerio explentur, accipere. Ideo denique et quinarius iis numerus adscribitur. Quinque enim corporei sensus sunt, quibus omne opus expletur in corpore. Istae ergo quinque filiae, id est, operum perfectio, etiamsi patre orbentur, et remaneant orphanae, non tamen ejiciuntur ab haereditate, neque excluduntur a regno, sed in medio plebis Dei portionem haereditatis accipiunt. Interim videamus, quis est iste pater earum, qui mortuus esse dicitur. „Salphaat," inquit. Salphaat autem interpretatur umbra in ore ejus; pater operum intellectus est. Saepe ergo accidit, et non pauci inter fratres nostros sunt, in quibus intellectus altior et profundior nullus, sed est in iis sensus emortuus, sicut de quodam scriptum est: „et[1]) emortuum est cor ejus in ipso." Iste ergo, etiamsi ad intelligentiam spiritualem nihil sapit, sed est emortuus, tamen si genuerit filias, id est, opera ministerii, opera obsequiorum, opera mandatorum Dei, haereditatem terrae cum plebe Domini consequitur.[2]) Non poterit quidem inter eos numerari, quorum portio Dominus est, quorum haereditas Deus est, non poterit in[3]) ministrorum et sacerdotum numero suscipi, in plebejo tamen ordine haereditatem terrae repromissionis accipiet: „multi[4]) enim sunt vocati, pauci autem electi." Ostenditur tamen et causa ex ipsius nominis

---

[1]) I Sam. XXV, 37.
[2]) Edd. Merlini: consequetur.
[3]) Deest „in" in edd. M.
[4]) Matth. XXII, 14.

interpretatione, quare[1]) iste Salphaat non potuerit filios generare, sed filias. Interpretatur enim, ut diximus, umbra in ore ejus. Vides ergo, quoniam, si quis umbram legis habet in ore, et non ipsam imaginem rerum, hic, quia nihil spirituale, nihil profundi intellectus sentire potest, sed sola umbra legis in ore ejus est, sensus vivos et spirituales non potest generare, generare tamen potest opera et actus, quae sunt simplicioris vitae ministeria. Et ideo ostendit in his[2]) clementia Dei, quod innocentiores quique, etiamsi sensu deficiant, habeant[3]) tamen opera bona, non excludantur ab haereditate sanctorum. Recte ergo locutae sunt filiae Salphaat.

2. Post haec ponitur lex Dei de successione, ut primo filius, filia secundo in loco succedat, tertio frater, quarto patris frater. Quintus vero gradus certum aliquem non designat, sed quisquis[4]) illi propinquior ex omni familia fuerit, ut ipse succedat. In his[5]) tam integer et perfectus est historiae sensus, ut nihil requirere videatur extrinsecus.[6]) Tamen si quis bene in spiritualibus legibus eruditus est, et pleniore scientiae lumine radiatus, ille potest intelligere diversos istos successionum gradus, et quomodo primus sit consequendae coelestis haereditatis gradus, doctrinae et scientiae merito, qui est masculus filius: secundus operum praerogativa, quae filia est: tertius compassionis alicujus et imitationis, propter quod et frater nominatur. Sunt enim nonnulli, qui sponte quidem sua, et proprio intellectu nihil agunt, positi tamen inter

---

[1]) Ed. Ruaei sola: quia.

[2]) Edd. Merlini: iis.

[3]) Ed. Ruaei sola: habent tamen opera bona, non excluduntur etc.

[4]) Edd. Merlini perperam: quisque ille etc.

[5]) Edd. Merlini: iis.

[6]) Cod. sancti Theodorici Rhemensis: „intrinsecus.“ R.

fratres, ex imitatione ceterorum eadem videntur agere, quae et illi agunt, qui intellectu proprio moventur. Datur etiam istis tertius haereditatis sub titulo fratrum nominis gradus. Quartus vero, quem fratrem patris nominat, potest fortassis intelligi ille ordo hominum, qui audita a patribus, et veterum narratione suscepta conantur implere, et non tam propriis sensibus moti, nec praesentis doctrinae commonitionibus excitati, quam veterum vel traditione, vel consuetudine sola instituti, boni tamen aliquid gerunt. Ultimus vero gradus scribitur ille, qui quolibet pacto huic [1]) proximus fuerit: quasi si diceret, sive occasione, sive veritate doctrinae si quis aliquid boni fecerit, non peribit boni operis merces, sed largiente Domino locum haereditatis accipiet. Haec quidem a nobis audacter fortassis praesumta, et in medium prolata videantur, non tamen erit absurdum, si spiritualibus spiritualia proponentes, secretioris eos intelligentiae aemulatores, cupidosque reddamus.

3. Post haec historia refertur, et narratione mirabilis, et intellectu magnifica. Ponitur enim, quomodo Deus dixerit ad Mosen, ut adscenderet in montem, et inde cum prospexisset, et intuitus fuisset omnem terram repromissionis, ibi defungeretur. Sed ille, qui populi curam magis, quam sui gereret, orat ad Deum, ut provideat hominem, qui regat populum Israel: „ne [2]) fiat, inquit, synagoga haec sicut oves, quibus non est pastor." Vide ergo primo omnium, quomodo, qui perfectus et beatus est, non in valle, nec in aliqua terrae planitie, aut in colle aliquo, sed in monte, id est, in alto et in arduo defungitur loco. Vitae namque ejus consummatio et perfectio habebatur

---

[1]) Mss. „huic proximus." Libri editi (v. c. edd. M.): „iis proximus." R.

[2]) Num. XXVI, 17.

in excelso. Sed et oculis suis contueri jubetur omnem terram repromissionis, et diligenter ex eminenti statione cuncta perspicere. Oportebat enim summam perfectionis consecuturo nihil incognitum remanere, sed cunctorum, quae videntur et audiuntur, habere notitiam: ob hoc credo, ut omnium, quae in carne positus, corporali coepit adspectu, in spiritu effectus, et nuda mente ad auditoria et discipulatum sapientiae properans, velociter eorum rationes adsequatur et causas. Nam quid videbitur utilitatis, ut decessuro de saeculo, et finem vitae hujus protinus accepturo ostenderentur terrae et loca, quorum nec laborem perpessurus [1]) esset, nec gratiam suscepturus? Perterret me sane sermo qui sequitur, et ad dicendum reddit timidum, ac trepidum, quo [2]) de magno illo Mose, famulo et amico Dei, cui facie ad faciem locutus est Deus, per quem signa et virtutes mirificae perpetratae sunt, tam gravia, tam periculosa referuntur. Quid enim ei dicit Deus? „et [3]) apponeris, inquit, ad populum tuum et tu, sicut appositus est Aaron frater tuus in monte Or." Et quasi causam mortis exponit, dicens: „propter [4]) quod transgressi estis verbum meum in deserto Sin, cum restitit synagoga, ne me sanctificaret. Non me sanctificastis in aqua coram iis." Ergone in culpa est etiam Moses? Etiam ipse transgressionis crimen incurrit, etiam ipse factus est sub peccato. Idcirco credo cum confidentia dicebat Apostolus, quia „regnavit [5]) mors ab Adam usque ad Mosen." Accessit enim usque [6]) ad Mosen, et nec

---

[1]) Mss. „perpessurus esset." Libri editi (v. c. edd. M.): „perpessus est." R.

[2]) Edd. Merlini: quod de magno etc.

[3]) Num. XXVI, 13.

[4]) Num. XXVI, 14. — Edd. Merlini constanter: Syn.

[5]) Rom. V, 14.

[6]) Desideratur „usque" in ed. Ruaei.

ipsi pepercit. Et ideo, opinor, dicebat, quia „peccatum [1]) introivit in hunc mundum, et per peccatum mors, in quo omnes peccaverunt.“ Et iterum: „conclusit [2]) Deus omnes sub peccato, ut omnibus misereatur.“ Sed gratias Domino Jesu Christo, qui nos liberavit de corpore mortis hujus, ut, ubi abundavit [3]) peccatum, superabundaret gratia. Nam Moses quomodo aliquem liberare potuisset a peccatis, cum etiam ipsi dicatur, quia transgressi estis verbum meum in deserto Sin, et non me sanctificastis in [4]) aqua coram filiis Israel? ut manifestum sit omnibus, quod ille debeat solus requiri, qui solus peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.

4. Sed interim videamus Mosis magnificentiam. Recessurus de saeculo orat Deum, ut provideat ducem populo. Quid [5]) agis, o Moses? Num quid filii tibi non sunt, Gersum [6]) et Eliezer? Aut si aliquid de ipsis dubitas, non sunt filii fratris magni et egregii viri? Quomodo non oras Deum pro ipsis, ut eos constituat populo duces? Sed discant ecclesiarum principes, successores sibi non eos, qui consanguinitate generis juncti sunt, nec qui carnis propinquitate sociantur, testamento signare, neque haereditarium tradere ecclesiae principatum, sed referre ad judicium Dei, et non eligere illum, quem humanus commendat affectus, sed Dei judicio totum de successoris electione permittere. Num quid non poterat Moses eligere

---

[1]) Rom. V, 12.

[2]) Rom. XI, 32.

[3]) Rom. V, 20.

[4]) Edd. Merlini: in aquam coram filiis Israel: ut manifestum sit etc.

[5]) Edd. Merlini: Quid agis Moses?

[6]) Recte Mss. habent „Gersum et Eliezer,“ male vero libri antea editi (v. c. edd. M.): „Gersum et Eleazar.“ Vide Exod. II, 22. et Exod. XVIII, 3. 4. R.

principem populo, et vero judicio eligere, et recte justaque sententia, ad quem dixerat Deus: „elige [1]) presbyteros populo, quos tu ipse scis presbyteros esse“: et elegit tales, in quibus continuo Dei spiritus requiesceret, et prophetarent omnes? Quis ergo ita potuit eligere principem populi, ut Moses poterat? Sed hoc non facit, non eligit, non audet. Cur non audet? Ne posteris praesumtionis relinquat exemplum. Sed ausculta quid dicit: „provideat, [2]) inquit, Dominus Deus spirituum et omnis carnis, hominem super synagogam hanc, qui egrediatur ante faciem eorum, et qui ingrediatur, et qui producat eos, et qui reducat.“ Si ergo tantus ille ac talis Moses non permittit judicio suo de eligendo principe populi, de constituendo successore, quis erit qui audeat, vel ex plebe, quae saepe clamoribus ad gratiam, aut [3]) pretio fortassis excitata moveri solet, vel ex ipsis etiam sacerdotibus quis erit, qui se idoneum ad hoc judicet, nisi si cui oranti, et petenti a Domino reveletur? Sicut et Deus dicit ad Mosen: „adsume [4]) ad temet ipsum Jesum filium Nave, hominem, qui habet spiritum Dei in semet ipso, et impones manus tuas super eum; et statues eum coram Eleazaro sacerdote, et praecepta dato ei in conspectu totius synagogae, et praecipe de ipso coram iis: et dabis claritatem tuam super illum, ut audiant illum filii Israel.“ Audis evidenter ordinationem principis populi tam manifeste descriptam, ut pene expositione non egeat. Nulla hic populi acclamatio, nulla consanguinitatis ratio, nulla propinquitatis habita contemplatio est. Propinquis agrorum et praediorum relinquatur haereditas:

---

[1]) Num. XI, 16.

[2]) Num. XXVII, 16. 17.

[3]) Mss. „aut pretio fortassis excitata.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „aut ad pretium fortasse excitatis.“ R.

[4]) Num. XXVII, 18. 19. 20.

gubernatio populi illi tradatur, quem Deus elegerit: homini scilicet tali, qui habet, sicut scriptum audistis, in semet ipso Spiritum Dei, et praecepta Dei in conspectu ejus sunt, et qui Mosi valde notus et familiaris sit, id est, in quo sit claritas legis et scientia, ut possint eum audire filii Israel. Verum quoniam mysteriis cuncta referta sunt, non possumus, quae pretiosiora sunt, omittere, etiamsi haec, quae secundum literam mandantur, necessaria videantur et utilia. Consideremus ergo, quae sit Mosis mors, finis sine dubio legis: sed legis illius, quae secundum literam dicitur. Quis autem ejus finis est? Sacrificiorum scilicet interruptio, et ceterorum, quae simili observantia mandantur in lege. Haec ergo ubi finem accipiunt, Jesus suscipit principatum: „finis [1]) enim legis Christus, ad justitiam omni credenti.“ Et sicut de prioribus dictum est, quia „omnes [2]) in Mose baptizati sunt in nube, et in mari:“ ita et de Jesu dicitur, [3]) quia omnes in Jesu baptizati sunt in Spiritu sancto et aqua. Jesus namque est, qui transit aquas Jordanis, et in ipsis quodammodo jam tum populum baptizat: et ipse est, qui terram haereditatis, terram sanctam partitur universis, non priori populo, sed secundo. Prior enim populus propter praevaricationem suam cecidit in deserto. De Jesu autem temporibus dicitur, quia „terra [4]) quievit a bellis:“ quod Mosis tempore dici non potuit. Sed de Jesu hoc dicitur meo Domino, non illo Nave. Atque utinam mea terra cesset a bellis! Et cessare posset, si ego Jesu principi meo fideliter militarem. Si enim paream meo Domino Jesu, nunquam caro mea insurget adversus spiritum meum,

---

[1]) Rom. X, 4. [2]) I Cor. X, 2.

[3]) Mss. „dicitur.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „dicatur.“ R.

[4]) Jos. XI, 23.

nec impugnabitur terra mea ab adversariis gentibus, diversis scilicet concupiscentiis stimulata. Oremus ergo, ut Jesus regnet super nos, et cesset terra nostra a bellis, cesset ab impugnationibus carnalium desideriorum: et cum ista cessaverint, tunc unusquisque requiescet [1]) sub vite sua, et sub ficu sua, et sub oliva sua. Sub velamento enim Patris, et Filii, et Spiritus sancti requiescet anima, quae pacem in se recuperaverit carnis, ac spiritus. Ipsi aeterno Deo gloria in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XXIII.

De eo, quod scriptum est: „munera [2]) mea, data mea:“ et de diversitate festivitatum.

1. Si observatio sacrificiorum, et instituta legalia, quae in typo data sunt populo Israel, usque ad praesens tempus stare potuissent, exclusissent sine dubio Evangelii fidem, per quam ex adventu Domini nostri Jesu Christi gentes convertuntur ad Deum. Erat enim in illis, quae tunc observabantur, magnifica quaedam, et totius reverentiae plena religio, quae ex ipso etiam primo adspectu obstupefaceret intuentes. Quis enim videns illud, quod appellabatur sanctuarium, sive sacrarium, et intuens altare, adstantes etiam sacerdotes sacrificia consummantes, omnemque ordinem, quo cuncta illa gerebantur, adspiciens, non putaret plenissimum hunc esse ritum, quo Deus creator omnium ab humano genere coli deberet? Sed gratias adventui Christi, qui animas nostras avellens ab hoc intuitu, ad considerationem coelestium, et con-

---

[1]) I Regg. IV, 25. (III Regg.)
[2]) Num. XXVIII, 2.

templationem rerum spiritualium contulit, et destruxit quidem illa, quae magna videbantur in terris, cultumque Dei a visibilibus ad invisibilia transtulit, et a temporalibus ad aeterna. Sed revera ipse Dominus Jesus Christus et aures requirit, quae haec audiant, et oculos, qui haec videant. Unde et nos nunc legem datam per Mosen habentes in manibus, et volentes eam ostendere legem esse spiritualem, aures a vobis et oculos tales requirimus, qui non ad illa, quae sunt destructa respiciant, sed qui ibi haec requirant, ubi[1]) Christus est in dextra Dei sedens, et quae sursum sunt sapiant, non quae sunt supra terras. Sufficiat[2]) ergo, ista praefationis loco pro iis, quae dicenda sunt, a nobis esse praemissa.

2. Nunc autem ad ea jam, quae scripta sunt, veniamus. „Et[3]) locutus est, inquit, Dominus ad Mosen, dicens: praecipe filiis Israel, et dices ad eos: munera mea, data mea, hostias meas in odorem suavitatis observate, ut offeratis mihi in diebus festis meis. Et dices ad eos: hae sunt hostiae meae, quas offeratis Domino." Nemo suum aliquid offert Deo, sed quod offert, Domini est, et non tam sua quis offert Deo,[4]) quam ipsi quae sua sunt reddit. Propterea ergo volens Dominus sacrificiorum, et munerum offerendorum sibi ab hominibus leges scribere, primo omnium ipsorum, quae offerenda erant, aperit rationem, et dicit: „munera mea,[5]) data mea, sacrificia mea in odorem suavitatis observate, ut offeratis mihi in diebus festis meis." Haec, inquit, munera, de quibus vo-

---

[1]) Cfr. Coloss. III, 1. 2.

[2]) Edd. Merlini: Sufficiant ergo etc.

[3]) Num. XXVIII, 1. 2. 3. — Edd. Merlini: haec sunt hostiae meae etc.

[4]) Deest „Deo" in edd. M.

[5]) Num. XXVIII, 2.

bis praecepturus sum, ut offeratis mihi in diebus festis meis, data mea sunt, hoc est, a me vobis dantur. A me enim cuncta, quae habet, humanum percipit genus. Ne quis ergo in offerendis muneribus beneficii se aliquid conferre crederet Deo, et per hoc impius in eo ipso, quo Deum colere videbatur, exsisteret: — quid enim tam impium, quam [1]) si putet homo, velut indigenti aliquid se praestare Deo? — necessario, ut diximus, prius edocet hominem, quo sciat, se, quicquid obtulit Deo, reddere id ei potius quam offerre. Sed et illud videamus, quomodo ait: „quae [2]) offeratis mihi in diebus festis meis." Habet ergo Deus dies festos suos? Habet. Est enim ei magna festivitas humana salus. Ego puto, quod per singulos quosque credentium, per singulos, qui convertuntur ad Deum, qui proficiunt in fide, festivitas oritur Domini. Quomodo putas laetificat eum, cum is, qui fuerat impudicus, fit castus, et qui fuerat injustus, justitiam colit, et qui fuerat impius, efficitur pius? Istae omnes singulorum quorumque conversiones festivitates generant Deo. Nec dubium autem, quin et Dominus noster Jesus Christus, qui pro salute nostra etiam sanguinem suum fudit, agat festivitatem maximam, cum operae pretium videt [3]) esse, quod se humiliavit, et formam servi suscipiens factus est obediens usque ad mortem. Agit festa pariter et Spiritus sanctus, ubi plura sibi videt in iis, qui convertuntur ad Deum, templa praeparata. Nam de angelis quid dicam, ad quorum festivitatem laetantium dicuntur accedere omnes, qui convertuntur ad Dominum? Aut non est illis magna festivitas, cum laetantur „in [4]) coelo super

---

[1]) Mss. „quam si putet." Libri editi (v. c. edd. M.): „nisi si putet." R.

[2]) Num. XXVIII, 2.

[3]) Edd. Merlini: videtur.

[4]) Luc. XV, 7.

uno peccatore poenitentiam agente magis, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent poenitentia?" Agunt ergo etiam angeli diem festum, laetantes super iis, qui refugientes consortia daemonum, per exercitia virtutum angelicis se festinant sociare consortiis. Mirum fortasse sit, quod dicere volo: causas, ut videtur, festivitatis et laetitiae nos Deo et angelis damus: nos occasionem laetitiae et exsultationis in terris positi coelo praebemus, dum super terras ambulantes, conversationem habemus in coelis, et per hoc sine dubio diem festum coelestibus virtutibus generamus. Sed sicut boni actus nostri, et virtutum profectus, laetitiam festivitatemque Deo et angelis gignunt: ita vereor, ne mala conversatio nostra non solum terris, sed et coelo lamentationes inducat et luctus, et fortassis etiam ipsi Deo luctum incutiant humana peccata. Aut non lugentis est illa vox, cum dicitur: „poenitet [1]) me, quia feci hominem super terram?" Sed et illa Domini et Salvatoris nostri in Evangelio, ubi dicit: „Jerusalem, [2]) Jerusalem, quae lapidas prophetas, et occidis eos missos ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis suis, et noluisti!" Et ne putes, quia de antiquis tantummodo dictum est, quod lapidaverint prophetas: et ego hodie si prophetae verba non audiam, si monita ejus spernam, lapido prophetam, et quantum in me est, occido, cujus scilicet verba non audio, tanquam mortui. Sed et illa humanum genus lamentantis Dei vox est, qua dicitur per prophetam: „heu [3]) me, quoniam factus sum sicut qui congregat stipulam in messe, et sicut racemus in vindemia, quia non est spica, neque botrys ad edenda

---

[1]) Genes. VI, 6. 7.

[2]) Cfr. Matth. XXIII, 37. coll. edd. N. T.

[3]) Mich. VII, 1. 2. — Edd. M. et R. „botrus."

primogenita! Hei mihi anima, quoniam periit reverens [1]) a terra, et qui corrigat in hominibus non est!“ Domini sunt istae voces, genus humanum lugentis. Ipse enim venit ad colligendam messem, et invenit stipulam pro messe, et venit ad colligendam vindemiam, sed invenit racemos paucos pro vindemia, Apostolos scilicet: quos „nisi [2]) Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen,“ et granum frumenti nisi cecidisset in terram, ut fructum plurimum faceret, sicut „Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuissemus.“ Angelis quoque Dei, sicut supra diximus, fit gaudium in coelo super uno peccatore poenitentiam agente. Certum est, quod ubi pro bonis gaudia aguntur, ibi pro contrariis lamentetur: si ergo gaudent pro converso, necesse est, ut lugeant pro peccante. Propterea ergo quod grande „peccatum [3]) peccavit Jerusalem,“ secundum quod scriptum est in lamentatione, in „commotione facta est,“ et perierunt omnes festivitates ejus, et dies solemnes ejus, quoniam in loco sancto, et in die festivitatis Dominum meum Jesum Christum occiderunt. Et propterea dicit ad eos: „neomenias [4]) vestras, et sabbata, et dies festos vestros odit anima mea.“ Hic quidem, ubi de muneribus mandatur, ubi adhuc nulla peccata sunt, dies festos meos dicit; ubi autem peccatum est, non meos, sed vestros dies festos [5]) dicit Dominus. Haec autem omnia, in quibus vel lugere, vel gaudere, vel odisse, vel laetari dicitur Deus, tropico et humano more accipienda sunt ab Scriptura dici. Aliena porro est divina natura ab omni passionis et permutationis affectu, in illo semper beatitudinis apice immobilis et inconcussa perdurans.

---

[1]) Edd. M. et R. „revertens.“ [2]) Jesai. I, 9.
[3]) Thren. I, 8. [4]) Jesai. I, 14.
[5]) Deest „festos“ in edd. M.

3. Quia ergo festorum leges habemus in manibus, et inde nunc sermo est, requiramus diligentius, qui sit ordo festivitatum, ut ex ipsis ordinibus et sacrificiorum ritu colligere possimus, qualiter unusquisque ex suis actibus et conversationibus sanctis Deo festivitatem possit parare. Prima ergo est festivitas Dei, quae appellatur indesinens: de iis enim mandatur, quae indesinenter, et sine ulla prorsus interruptione matutinis et vespertinis sacrificiis offerantur. Mandans igitur festivitatum ritus, non primo statim venit ad festivitatem Paschae, neque ad azymorum, neque ad scenopegiae,[1]) aliasque, de quibus praecipitur, sed hanc primam posuit, in qua sacrificium indesinens mandat offerri: quo scilicet agnoscat[2]) ille, qui vult esse perfectus et sanctus, quia non aliquando quidem agenda est Deo, aliquando vero non agenda festivitas, sed semper et indesinenter justus agere debet diem festum. Sacrificium namque, quod indesinenter, et in matutinis et in vespertinis mandatur offerri, hoc indicatur, ut in lege ac prophetis, quae matutinum tempus ostendunt, et in evangelica doctrina, id[3]) est enim vespertinum, quae vespera mundi Salvatoris ostendit adventum, indesinenti intentione persistat. Has ergo festivitates Dominus dicit: „et[4]) observabitis dies festos meos." Dies ergo festus est Domini, si et sacrificium indesinens offeramus, si sine intermissione oremus, ita ut adscendat oratio[5]) nostra sicut incensum in conspectu ejus mane, et elevatio manuum nostrarum fiat ei sacrificium vespertinum. Est igitur prima solemnitas sacrificii indesinentis, quae a cul-

---

[1]) Edd. Merlini: scenophegiae.
[2]) Edd. Merlini: agnoscat quisquis ille vult esse etc.
[3]) Edd. Merlini: id est in vespertinum etc.
[4]) Cfr. Num. XXVIII, 2.
[5]) Cfr. Psalm. CXLI, 2.

toribus Evangelii eo modo, quo supra exposuimus, debet expleri. Sed quoniam, sicut propheticus sermo perdocuit, dies festi peccatorum convertuntur in luctum, et cantica eorum in planctum, certum est, quia qui peccat, et agit diem peccati, agere non potest diem festum: et ideo illis diebus, quibus peccat, offerre non potest indesinens sacrificium Deo. Sed ille offerre potest, qui indesinenter custodit justitiam, et conservat semet ipsum a peccato. Qua die autem interruperit, et peccaverit, certum est, quod in illa die non offert sacrificium indesinens Deo. Vereor aliquid dicere, quod ex sermonibus Apostolicis intelligi datur, ne forte videar aliquos contristare.[1]) Nam si oratio justi sicut incensum offertur in conspectu Domini, et elevatio manuum ejus sacrificium est vespertinum, dicit autem Apostolus iis, qui in conjugiis sunt: „nolite[2]) fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi, et iterum in id ipsum sitis:" certum est, quia impeditur sacrificium indesinens iis, qui conjugalibus necessitatibus serviunt. Unde videtur mihi, quod illius est solius, offerre sacrificium indesinens, qui[3]) indesinenti, et perpetuae se devoverit castitati. Sed sunt et alii dies festi iis, qui forte non possunt indesinenter immolare sacrificia castitatis.

4. Secunda ergo festivitas post indesinentis sacrificii festivitatem ponitur sabbati, et oportet sanctorum quemque, et justum agere etiam sabbati festivitatem. Quae est autem festivitas sabbati, nisi illa, de qua Apostolus dicit: „relinquetur[4]) ergo sabbatismus," hoc est, sabbati observatio „populo Dei?" Relinquentes ergo Judaicas sabbati

---

[1]) Edd. Merlini: contristari.
[2]) I Cor. VII, 5.
[3]) Edd. Merlini: qui indesinenter et perpetuae etc.
[4]) Hebr. IV, 9.

observationes, qualis debeat esse Christiano sabbati observatio, videamus. Die sabbati nihil ex omnibus mundi actibus oportet operari. Si ergo desinas ab omnibus saecularibus operibus, et nihil mundanum geras, sed spiritualibus operibus vaces, ad ecclesiam convenias, lectionibus divinis et tractatibus aurem praebeas, et de coelestibus cogites, de futura spe sollicitudinem geras, venturum judicium prae oculis habeas, non respicias ad praesentia et visibilia, sed ad invisibilia et futura, haec est observatio sabbati Christiani. Sed haec et Judaei observare deberent. Denique etiam apud ipsos si faber, si structor, et si quis hujusmodi opificum fuerit, otiatur in die sabbati. Lector autem legis divinae, vel doctor non desinit ab opere suo, et tamen sabbatum non contaminat: sic enim et Dominus meus dicit ad eos: „aut [1]) non legistis, quia et sacerdotes in templo sabbatum violant, et sine crimine sunt?" Qui ergo cessat ab operibus saeculi, et spiritualibus vacat, iste est, qui sacrificium sabbati, et diem festum agit sabbatorum. Neque onera portat in via. Onus enim est omne peccatum, quemadmodum dicit et propheta: „sicut [2]) onus grave gravatae sunt super me." Neque ignem accendit: illum scilicet ignem, de quo dicitur: „ite [3]) in lumine ignis vestri, et in flamma, quam accendistis." In sabbato unusquisque sedet loco [4]) suo, et non procedit ex eo. Quis ergo est locus spiritualis animae? Justitia est locus ejus, et veritas, sapientia, sanctificatio, et omnia quae Christus est, locus animae est. Ex quo loco eam non oportet exire, ut vera sabbata custodiat, et diem festum in sacrificiis exigat sabbatorum:

---

[1]) Cfr. ev. Joann. VII, 22. — Sensum spectes horum verborum, non verba ipsa. R.

[2]) Psalm. XXXVIII, 5.

[3]) Jesai. L, 11.

[4]) Edd. Merlini: in loco suo.

sicut et Dominus dicebat: „qui [1]) in me manet, et ego in illo." Quod autem diximus vera sabbata, si altius repetamus, quae sint vera sabbata, ultra hunc mundum est veri sabbati observatio. Quod enim scriptum est in Genesi, quia „requievit [2]) Deus in die sabbati ab operibus suis," non videmus vel tunc factum esse in die septima, vel etiam nunc fieri. Semper enim videmus Deum operari, et nullum sabbatum est, in quo Deus non operetur, in quo non producat solem suum super bonos et malos, et pluat super justos et injustos, in quo non producat in montibus foenum, et herbam servituti hominum, in quo non percutiat et sanet, deducat in infernum et reducat, in quo non occidat et vivere faciat. Unde et Dominus in Evangeliis, cum Judaei praescriberent sibi de operatione et curatione sabbati, respondit iis: „Pater [3]) meus usque modo operatur, et ego operor:" ostendens per haec in nullo saeculi hujus sabbato requiescere Deum a dispensationibus mundi, et a provisionibus generis humani. Nam creaturam quidem fecit ex initio, et substantias protulit, quantas sciebat utpote rerum conditor ad perfectionem mundi posse sufficere, sed usque ad consummationem saeculi ab earum provisione et dispensatione non cessat. Erit ergo verum sabbatum, in quo requiscet Deus ab omnibus operibus suis, saeculum futurum, tunc cum aufugiet dolor, et tristitia, et gemitus, et erit omnia et in omnibus Deus. In quo sabbato concedat etiam nobis Deus diem festum agere secum, et cum sanctis angelis suis festa celebrare, offerentes sacrificium laudis, et reddentes altissimo vota nostra, quae hic distinxerunt labia nostra. Tunc fortassis et sacrificium indesinens, de quo supra exposuimus, melius offeretur.

---

[1]) Ev. Joann. XV, 5.

[2]) Genes. II, 2.

[3]) Ev. Joann. V, 17.

Tunc enim melius indesinenter poterit anima adsistere Deo, et offerre sacrificium laudis per pontificem magnum, qui est sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.

5. Tertia festivitas ponitur neomeniae dies, in qua offertur et hostia. Neomenia autem dicitur nova luna. Est ergo et ista festivitas, cum luna innovatur. Nova autem dicitur, cum soli proxima fuerit effecta, et valde ei conjuncta, ita ut sub claritate ejus lateat. Sed mirum fortasse videatur, imo superfluum lex divina mandare. Quid enim religioni conducit, lunae novae, id est, cum conjungitur soli, et adhaeret ei, observare festivitatem? Haec si secundum literam considerentur, non tam religiosa, quam superstitiosa videbuntur; sed sciebat Apostolus Paulus, quia non de iis loquitur lex, nec illum ritum, qui a Judaeis observari videtur, Spiritus sanctus praecepit: et ideo ad eos, qui fidem Dei susceperunt, dicebat: „nemo [1]) ergo vos judicet in cibo, aut potu, aut parte diei festi, aut [2]) neomenia, aut sabbato: quae sunt umbra futurorum.“ Si ergo umbra futurorum est sabbatum, de quo pro viribus supra explicuimus, et neomenia umbra futurorum est, certum est, quod et ceterae festivitates similiter umbrae sunt futurorum. Sed nunc videamus de neomenia. Diximus, quod neomeniae festivitas appellatur, cum luna innovari coeperit, et soli proxima fuerit, penitusque conjuncta. Sol justitiae Christus est: huic si luna, id est, ecclesia sua, quae lumine ipsius repletur, juncta fuerit, et penitus ei adhaeserit, ita ut, secundum verbum Apostoli, qui se jungit [3]) Domino, unus cum eo spiritus fiat, tunc festivitatem neomeniae agit: tunc enim nova

---

[1]) Coloss. II, 16. 17.

[2]) Omnes Codd. Mss. „aut neomenia.“ Libri editi (e. c. edd. M.): „aut neomeniae.“ R.

[3]) I Cor. VI, 17.

efficitur, cum abjecerit[1]) veterem hominem, et induta fuerit novum, qui secundum Deum creatus est: atque ita merito innovationis solemnitatem, quae est neomeniae festivitas, geret. Tunc denique est, quando neque videri, neque comprehendi humanis adspectibus potest. Anima enim cum tota se sociaverit Domino, et splendori lucis ejus tota concesserit, nihilque omnino terrenum cogitat, nihil mundanum requirit, nec hominibus placere studet: sed totam se sapientiae, totam lumini, totam calori sancti Spiritus mancipaverit, subtilis et spiritualis effecta, quomodo cerni ab hominibus, aut ab humanis potest conspectibus apprehendi? Animalis namque homo intelligere et discernere non potest spiritualem. Et ideo dignissime diem festum aget, et hostiam neomeniae Domino, utpote per ipsum innovatam,[2]) jugulabit.

6. Quarto in loco ponitur inter festivitates Dei Paschae solemnitas, in qua festivitate agnus occiditur. Sed vide tu agnum verum, agnum Dei, agnum, qui tollit peccata[3]) mundi, et dicito, quia pascha nostrum immolatus est Christus. Judaei carnali sensu comedant carnes agni, nos autem comedamus carnem Verbi Dei. Ipse enim dixit: „nisi[4]) comederitis carnes meas, non habebitis vitam in vobis ipsis.“ Hoc quod modo loquimur, carnes sunt Verbi Dei, si tamen non quasi infirmis olera, aut quasi pueris lactis alimoniam proferamus. Si perfecta loquimur, si robusta, si fortiora, carnes vobis Verbi Dei apponimus comedendas. Ubi enim mysticus sermo, ubi dogmaticus et trinitatis fide repletus profertur ac solidus, ubi futuri saeculi amoto velamine literae legis spiritualis sacramenta panduntur, ubi spes animae avulsa de terris

---

1) Ephes. IV, 22. 24.

2) Ed. Ruaei sola: innovata.

3) Edd. Merlini: peccatum.

4) Cfr. ev. Joann. VI, 53. 54.

jactatur in coelos, et in illis collocatur, quae[1]) oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis adscenderunt, haec omnia carnes sunt Verbi Dei: quibus qui potest perfecto intellectu vesci, et corde purificato, ille vere festivitatis Paschae immolat sacrificium, et diem festum agit cum Deo, et angelis ejus.

7. Post hanc, imo continuata huic festivitas sequitur azymorum, quam merito celebrabis, si extermines omne fermentum malitiae, et nequitiae ab anima tua, et azyma sinceritatis, veritatisque custodias. Neque enim putandum est, omnipotentem Deum leges homini[2]) pro fermento scribere, et propterea jubere exterminari animam de populo suo, si qua forte parum aliquid fermenti hujus ex farina conspersi in domo sua habuisse deprehenditur: eamque curam magnopere fuisse divinae majestati, qua fermenti hujus causa in tantum se dicat offendi, ut animam, quam ipse ad imaginem et similitudinem suam fecit, exterminari pro hoc jubeat, et everti, non mihi videtur haec divinis legibus digna esse intelligentia: sed illud magis est, quod horrescit, et merito horrescit Deus, si malitiae, si irae, si nequitiae spiritu infermentetur anima, et intumescat ad flagitia. Haec non vult esse in anima Deus, et tale fermentum nisi abjecerimus de domo animae nostrae, merito exterminabimur.[3]) Sed ne contemnas, etiamsi parvam videris intra te fermentari malitiam, quia modicum fermenti totam massam corrumpit: et ideo neque de parvo peccato negligas, quoniam ex uno peccato generatur et aliud. Sicut enim ex justitia generatur justitia, et ex castitae castitas: — si quis enim primo tenuiter castus esse coeperit, accepto castitatis fermento

---

[1]) Cfr. I Cor. II, 9. coll. Jesai. LXIV, 4.

[2]) Edd. Merlini: hominis.

[3]) Cod. sancti Theodorici: „exterminabitur, sed ne contemnas, etiamsi parum videris" etc. R.

quotidie castior efficitur —: ita et qui semel intra se licet parvum malitiae reposuerit fermentum, quotidie semet ipso nequior efficitur ac deterior. Et ideo si vis agere azymorum festivitatem cum Deo, ne parvum quidem malitiae fermentum intra te residere patiaris.

8. Post hanc sequitur sexta festivitas, quae dicitur novorum, id est, cum primitiae de novis fructibus offeruntur. Ubi enim seminatus fuerit ager, et diligenter excultus, atque ad maturitatem pervenerit seges, tunc in [1]) fructuum perfectione festivitas Domini geritur. Si ergo et tu vis novorum diem festum agere cum Domino, vide quomodo semines, aut ubi semines, ut possis tales metere fructus, ex quibus laetari facias Deum, et agere diem festum. Quod aliter implere non poteris, nisi audias Apostolum dicentem: „qui [2]) seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aternam." Si sic semines, et sic metas, vere diem festum ages novorum. Propterea denique et propheta admonet, dicens: „innovate [3]) vobis novalia, et nolite seminare super spinas." Qui ergo cor suum, et interiorem hominem renovat de die in diem, iste sibi innovat novalia, et non seminat super spinas, sed super terram bonam, quae reddat ei fructum tricesimum, aut sexagesimum, aut centesimum. Iste ergo est, qui in spiritu seminat, et colligit fructum spiritus. Fructus autem spiritus, primum [4]) omnium est gaudium. Et merito diem festum novorum fructuum agit, qui gaudium metit: praecipue si simul metat et pacem, et patientiam, et bonitatem, et mansuetudinem, aliosque horum similes fructus si colligat, dignissime novorum fructuum festivitatem Domino aget.

---

[1]) Deest „in" in edd. Merlini.

[2]) Galat. VI, 8. [3]) Jerem. IV, 3.

[4]) Edd. Merlini: „primus." Cfr. Galat. V, 22.—23.

9. Tunc deinde sequitur festivitas septimorum. Sicut enim inter dies septimus quisque dies observatur sabbatum, et est festivitas, ita et inter menses septimus quisque mensis sabbatum est mensium. Agitur ergo in eo festivitas, quae dicitur sabbata sabbatorum, et fit in die prima mensis tubarum memoria. Sed quis est, qui festivitatem gerat memoriae tubarum, nisi qui potest scripturas propheticas, et evangelicas, atque [1]) apostolicas, quae [2]) veluti coelestis quaedam personant [3]) tuba, mandare memoriae, et intra thesaurum cordis sui recondere? Qui ergo haec facit, et in lege Dei meditatur die ac nocte, iste festivitatem gerit memoriae tubarum. Sed et si quis potest gratias illas sancti Spiritus promereri, quibus inspirati sunt prophetae, et psallens dicere: „canite [4]) initium mensis tuba, in die insignis solemnitatis ejus:“ et qui scit in psalmis jubilare ei, digne agit solemnitatem tubarum.

10. Est adhuc et alia festivitas, cum affligunt animas suas, et humiliant se Deo festa celebrantes. O mira festivitas, dies festus vocatur afflictio animae. Hic enim, inquit, dies est propitiationis decima die mensis septimi. Vide ergo, si vis diem festum agere, si vis, ut laetetur Deus super te, afflige animam tuam, et humilia eam. Non ei permittas explere desideria sua, nec concedas ei lasciviis evagari, sed in quantum fieri potest, afflige et humilia eam. Denique Paschae festivitas et azymorum, panem afflictionis habere dicitur: nec potest quis agere diem festum, nisi afflictionis panem manducaverit, et manducaverit pascha cum amaritudine. Manducabitis [5])

---

[1]) Desunt verba: „atque apostolicas,“ in ed. Ruaei.

[2]) Cod. sancti Theodorici: „quae velut coelesti quadam personant tuba.“ R.

[3]) Edd. Merlini: personat. [4]) Cfr. Num. X.

[5]) Cfr. Exod. XII, 8.

enim, inquit, azyma cum amaritudine, sive picriis. Audis ergo, quid essent festivitates Dei: non recipiunt dulcedinem corporalem, nihil remissum, nihil voluptuosum, aut luxuriosum volunt, sed afflictionem animae et amaritudinem, humilitatemque deposcunt, quia qui se humiliat, ipse exaltabitur apud Deum. Hoc ergo deposcit et propitiationis dies. Cum enim afflicta fuerit anima, et humiliata in conspectu Domini, tunc ei repropitiatur Deus, et tunc ad eam venit ille, quem [1]) „proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine suo," Christus Jesus Dominus et redemtor ejus.

11. Jam vero ultimus dies festus Dei quis sit, quo Deus laetatur in homine, videamus. „Scenopegia," [2]) inquit. Laetatur ergo super te, cum te viderit in hoc mundo in tabernaculis habitantem, cum te viderit non habere fixum et fundatum animum ac propositum super terras, nec desiderantem quae terrena sunt, nec umbram vitae hujus quasi possessionem propriam et perpetuam deputantem, sed velut in transitu positum, et ad veram illam patriam, unde egressus es, paradisi festinantem, ac dicentem: „incola [3]) ego sum et peregrinus, sicut omnes patres mei." In tabernaculis enim habitaverunt et patres, et Abraham in casulis, id est, in tabernaculis habitavit cum Isaac et Jacob, cohaeredibus repromissionis ejusdem. Cum ergo incola fueris, et peregrinus in terris, et non est mens tua fixa et radicata in desideriis terrenorum, sed paratus es ut cito transeas, et paratus es extendere te semper ad interiora, usque quo pervenias ad terram fluentem lac et mel, et haereditatem capias futurorum:

---

[1]) Rom. III, 25.

[2]) Edd. Merlini hoc loco, cfr. pag. 279. not. 1. „Scaenophegia."

[3]) Psalm. XXXIX, 12. (XXXVIII.)

si te, inquam, positum in his[1]) videat Deus, laetatur in te, et diem festum agit super te. Haec quidem in praesenti: in futuro vero, si vis considerare, quomodo agantur dies festi, erige paululum, si potes, sensus tuos a terra, et obliviscere paulisper haec, quae habentur in facie. Describe vero tibi, quomodo coelum et terra transeant, et transit omnis hic habitus mundi, coelum vero novum, et terra nova fundetur. Amove de conspectibus tuis etiam solis hujus lucem, et da illi mundo, qui venturus est, solis[2]) septuplum lumen. Imo potius, secundum Scripturae auctoritatem, ipsum ei da Dominum lucem. Pone adstantes angelos gloriae, pone virtutes, potestates, sedes, dominationes, atque omne nomen clarissimarum coelestiumque virtutum, non solum quod in praesenti saeculo nominatur, sed quod etiam in futuro. Inter hos omnes considera, et conjice, quomodo agi possint dies festi Domini: quae ibi festivitas, quae gaudia, quae laetitiae magnitudo. Nam de iis, quas[3]) supra diximus, spiritualibus festivitatibus, etiamsi magnae sint et verae, praecipue cum spiritualiter geruntur in anima, magna tamen ex parte sunt, non ex integro. Sicut enim dixit Apostolus, quia „ex[4]) parte scimus, et ex parte prophetamus:“ ita consequens est, ut ex parte diem festum geramus. Ut autem scias, haec ita esse, redeamus ad ipsius Pauli sermonem, quem de diebus festis et neomeniis posuit: et vide, quomodo observanter dixit: „nemo[5]) ergo, ait, vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi.“ Attende ergo diligentius, quomodo non dixit „in die festo,“ sed „in parte diei festi.“ Ex parte enim, et non ex integro, diem festum in hoc mundo positi celebramus. Interpellamur enim, etiamsi nolumus,

---

[1]) Edd. Merlini: iis.

[2]) Jesai. XXX, 26. [3]) Edd. Merlini: quae.

[4]) I Cor. XIII, 9. [5]) Coloss. II, 16.

ab onere carnis, pulsamur a concupiscentiis ejus, curisque et sollicitudinibus terebramur. „Corpus[1]) enim corruptibile," — ut ait ille sapientissimus, — „aggravat animam, et deprimit sensum multa cogitantem." Ex parte ergo in hoc mundo sancti agunt diem festum, quia et ex parte sciunt, et ex parte prophetant. Cum autem venerint, quae perfecta sunt, destruentur ista, quae ex parte sunt. Sicut enim perfectae scientiae cedit ista, quae ex parte est, et perfectae prophetiae cedit ista, quae ex parte est: ita et perfectae festivitati cedit ista, quae ex parte est festivitas. Neque enim quod perfectum est, mundus iste capere potest, ubi, ut diximus, necessitas corporis nunc cibum, nunc potum, nunc somnum suggerit, nunc etiam quantamcunque necessario vitae praesentis sollicitudinem movet: quae omnia interrumpunt sine dubio continuationem festivitatis Dei. Cum autem venerit illud, quod dictum est de iis, qui restituuntur in sancta, — si tamen et nos ex iis esse mereamur, qui restituendi sunt, qui neque esurient, neque sitient, neque dormitabunt, neque laborabunt, sed erunt pervigiles, sicut angelorum vita pervigil dicitur —: cum in illum ordinem restitui merebimur, tunc erit vera, et incorrupta festivitas, cujus festivitatis princeps et sponsus et dominus erit ipse Jesus Christus Salvator noster, cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Sap. Salomon. IX, 15.

HOMILIA XXIV.

De sacrificiis, quae per unamquamque festivitatem jubentur offerri, et de votis, quae voventur Deo.

1. Omnes, qui imbuendi sunt eminentioribus disciplinis, tamdiu molestum ducunt rudimentorum laborem, donec, quis sit et disciplinae illius, ad quam introducuntur, finis et fructus, ignorant. Cum vero imbutos per ordinem perfectio consecuta fuerit disciplinae, tunc delectabit rudimentorum pertulisse molestias. Sunt ergo et in sanctis, ac divinis rebus prima quaedam rudimenta, quibus inducuntur ii, qui ad perfectionem beatitudinis tendunt. Quod evidenter famulus Dei in cantico Exodi designat, dicens: „induc [1]) et planta eos in monte haereditatis tuae, in praeparata habitatione tua, quam praeparasti, Domine." Paulus quoque Apostolus sciens, esse quaedam prima imbuendi initia, tunc deinde per tempus etiam ad perfectionem veniri, scribens quibusdam dicebat: „etenim [2]) cum deberetis jam magistri esse propter tempus, rursum indigetis, ut doceamini, quae sint elementa exordii sermonum Dei: et facti estis, quibus lacte opus sit, non cibo forti. Omnis enim, qui lacte alitur, expers est sermonis justitiae: parvulus enim est. Perfectorum vero cibus solidus est, qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionem boni vel mali." Et iterum in aliis, literam legis, omnemque hujusmodi scripturam, elementa mundi esse commemorat. [3]) Et nunc ergo ea, quae pertinuerunt ad illos, qui primis imbuebantur ele-

---

[1]) Exod. XV, 17.

[2]) Hebr. V, 12. 13. 14.

[3]) Cfr. Coloss. II, 8. 20. coll. Galat. IV, 3. 9.

mentis, molesta nobis primo videntur auditu: volenti enim unicuique auditorum discere de iis, quae ad salutem pertinent, cum de sacrificiis arietum et hircorum vitulorumque recitatur, nihil sibi utilitatis conferre hujusmodi literas judicant, quantum ad ipsum spectat auditum. Si vero quis inveniatur, qui possit velamen, quod est impositum in lectione veteris testamenti, removere, atque inde perquirere, quae sint vera sacrificia, quae purificent populum in diebus festis: tunc videbit, quam mira, et magnifica sunt, quae per haec indicantur, quae superflua ignorantibus ac superstitiosa ducuntur. Sed haec quidem Paulus, et si qui ei similes sunt, plenius ab ipsa sapientia et Verbo Dei perfectiusque cognoverint: nos autem, quantum ex ipsorum literis colligere possumus, in quibus nobis velut per umbram et imaginem indicia quaedam dederunt, ad aedificationem communem discutere summatim de sacrificiorum ritu aliqua tentabimus. In Paschae festivitate agnus scribitur esse, qui purificat populum, in aliis vitulus, in aliis hircus aut aries, vel capra, vel vitula, sicut ex iis, quae recitata sunt, didicistis. Unus ergo ex iis animalibus, quae ad purificandum populum sumuntur, est agnus. Qui agnus ipse esse dicitur Dominus et Salvator noster. Sic enim intellexit Joannes, qui est major omnium prophetarum, et signavit de ipso dicens: „ecce, [1]) agnus Dei, ecce, qui tollit peccata mundi.“ Quod si agnus, qui ad purificandum populum datus est, ad personam Domini et Salvatoris nostri refertur, consequens videtur, quod etiam cetera animalia, quae iisdem purificativis [2]) usibus deputata sunt, referri debeant simi-

---

[1]) Ev. Joann. I, 29. coll. edd. N. T.

[2]) Cod. sancti Theodorici: „purificationum.“ Cod Ebroicensis habet: „purificationis.“ R.

liter ad aliquas personas, quae per [1]) meritum sanguinis Christi purificationis aliquid humano generi conferant. Vide ergo, ne forte, sicut Dominus et Salvator noster, quasi agnus ad occisionem ductus, et in [2]) sacrificium altaris oblatus, peccatorum remissionem universo praestitit mundo: ita fortassis et ceterorum sanctorum, ac justorum sanguis, qui effusus est, a sanguine Abel justi, usque ad sanguinem Zachariae prophetae, qui interfectus est inter aedem et altare: alterius quidem sanguis sicut vitulae, alterius sicut hirci, aut caprae, aut alicujus horum fusus est ad expiandum pro parte aliqua populum. Sive haec ad justorum, prophetarumque personas, qui in hoc mundo jugulati sunt, vel eorum, qui dicunt: „quoniam [3]) propter te morte afficimur tota die, aestimati sumus sicut oves occisionis:“ referenda videantur: sive etiam ad superiores virtutes, quibus procuratio humani generis data est, quis facile audeat affirmare? Neque enim haec animalia per speciem, sed per figuram referri ad illam, vel illam putanda sunt. Nam et ipse Dominus Jesus Christus, non ideo agnus dicitur, quasi qui mutatus [4]) sit et conversus in speciem agni. Dicitur tamen agnus, quia voluntas et bonitas ejus, qua Deum repropitiavit hominibus, et peccatorum indulgentiam dedit, talis exstitit humano

---

[1]) Desiderantur verba: „per meritum sanguinis Christi,“ in Cod. abbatiae sancti Theodorici Rhemensis, et in altero Cod. Ebroicensi. Ceterum conferendus hic locus cum altero, qui exstat sub finem exhortationis ad martyrium numero ultimo his verbis: *τάχα δὲ καὶ ὥσπερ τιμίῳ αἵματι τοῦ Ἰησοῦ ἠγοράσθημεν, Ἰησοῦ λαβόντος τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· οὕτως τῷ τιμίῳ αἵματι τῶν μαρτύρων ἀγορασθήσονταί τινες.* Locus uterque alter ex altero est explicandus. R.

[2]) Cod. sancti Theodorici: „in sacrificium laudis.“ R.

[3]) Psalm. XLIV, 22. — Edd. Merlini: morti afficimur tota die, existimati sumus etc.

[4]) Edd. Merlini: mutatus sit, et conversus sit etc

generi quasi agni hostia immaculata et innocens, qua placari hominibus divina creduntur. Sic ergo fortassis et si quis est angelorum, coelestiumque virtutum, aut si quis justorum hominum, vel etiam sanctorum prophetarum, atque Apostolorum, qui enixius interveniat pro peccatis hominum: hic pro repropitiatione divina, velut aries, aut vitulus, aut hircus, oblatus esse in [1]) sacrificium ob purificationem populo impetrandam accipi potest. An non videtur ut aries, aut hircus holocaustum se obtulisse Paulus pro populo Israel, cum dicebat: „optabam [2]) autem ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem?" Vis autem scire, quia se hostiam Paulus offerat jugulandum? Audi eum in aliis dicentem: „jam [3]) enim ego immolor, et tempus resolutionis", vel — ut [4]) in graecis Codicibus legimus — „reversionis meae instat." Sic ergo figuraliter potest videri, quod alius pro festivitate novorum, alius pro festivitate sabbati, alius pro festivitate tabernaculorum, [quasi hircus, aut vitulus, aut aries offeratur ad reconciliandum hominibus Deum. Donec enim sunt peccata, necesse est requiri et hostias pro peccatis. Nam pone, verbi gratia, non fuisse peccatum: si non fuisset peccatum, non necesse fuerat filium Dei agnum fieri, nec opus fuerat eum in carne positum jugulari, sed mansisset hoc, quod in principio erat Deus, Verbum: verum quoniam introiit peccatum in hunc mundum, peccati autem necessitas propitiationem requirit, et propitiatio non fit nisi per hostiam, necessarium fuit provideri hostiam pro peccato. Et quoniam peccati ipsius diversae et variae qualitates fuerunt, diversorum anima-

---

[1]) Deest „in" in edd. M. [2]) Rom. IX, 3.

[3]) II Tim. IV, 6.

[4]) Parenthesin hanc de suo addidit interpres Rufinus. R.

lium mandantur hostiae, procul dubio quae convenirent varietatibus peccatorum. Sic ergo efficitur [1]) alius sanctorum, sive angelorum, ut diximus, sive hominum vitulus, qui in illa festivitate interveniat pro populi delictis: alius autem aries in alia festivitate: quorum intercessione fiat purificatio pro peccatis. Quod si purificari potuerint homines a peccatis, et esse puriores, minuuntur et hostiae. Si enim pro peccatis sunt hostiae, et pro multitudine peccatorum multiplicatae sunt sine dubio, et pro exiguitate minuuntur. Hujus autem rei in praesentibus locis Scripturae habemus indicia, id est, in ultima festivitate scenopegiae, cum per octo dies hostiae jubentur offerri. Et prima quidem die, quasi adhuc in abundantia peccatorum, quatuordecim vituli jubentur offerri. Secunda autem die imminutis utpote peccatis minuuntur et hostiae, et tredecim vituli offeruntur. Tertia die duodecim, et post haec undecim: et ita quasi purificationibus [2]) deficiente per dies multitudine peccatorum, minuitur consequenter etiam numerus hostiarum. Sic [3]) etiam pro dispensatione totius mundi rationem purificationis intelligis. Indigent enim purificatione, non solum quae in terra sunt, sed quae in coelis. Imminet namque et coelis [4]) perditio, sic enim dicit propheta: „coeli [5]) peribunt, et omnes ut vestimentum veterascent, et sicut amictum involves eos, et mutabuntur." Intuere igitur totius

---

[1]) Cod. sancti Theodorici: „dicitur alius quidem sanctorum" etc. R.

[2]) Deest „purificationibus" in libris antea editis (v. c. edd. M.), sed suppletur ex omnibus Mss. R.

[3]) Ita habent Codd. Turonensis et Ebroicensis, a quibus non multum recedit Cod. sancti Theodorici: „Sic etiam per dispensationem totius mundi rationem purificationis intellige." In libris vero antea editis (e. c. edd. M.) legitur: „Sic etiam per dispensationem totius mundi ratio est purificationis et intellectuum." R.

[4]) Edd. Merlini: coeli. [5]) Psalm. CII, 26.

mundi, id est, coelestium, ac terrestrium, et infernorum purificationem: vide, quantis indigeant ista omnia hostiis, quantos requirant vitulos, quantos arietes, quantos hircos. Sed et in his omnibus unus est agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum, et ideo cessaverunt ceterae hostiae: quia talis haec fuit hostia, ut una sola sufficeret pro totius mundi salute. Ceteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Dicebat enim: „fili, [1]) remissa sunt tibi peccata tua." Sic ergo imbuitur mundus, primo per diversas hostias remissionem quaerere peccatorum, donec veniat ad hostiam perfectam, ad hostiam consummatam, agnum anniculum, perfectum, qui tollat peccata totius mundi: per quem festivitates agat spirituales, non ad satietatem carnis, sed ad profectum spiritus sacrificiis spiritualibus purificatione mentis oblatis. Decet enim Deo immolari victimam cordis, et hostiam contribulati spiritus, non carnis et sanguinis jugulari: quia „etsi [2]) agnovimus Christum aliquando secundum carnem: sed nunc jam non novimus:" et ideo in spiritu diem festum agamus, et spiritualia sacrificia jugulemus. Haec pro viribus nostris de diversitate sacrificiorum discussa sint, quorum ad liquidum intelligentiam scit ille, cui nuda et revelata sunt omnia, nec est ulla creatura in conspectu ejus invisibilis.

2. Post haec votorum lex ponitur, et novo principio utitur in hac legislatione Moses. Ait enim: „homo, [3]) homo quicunque voverit votum Domino." Quae est ista repetendi nominis [4]) causa? Quasi non sufficeret dixisse: homo qui voverit votum Domino. Quid est ergo, quod ait: „homo homo:" et quid sibi velit ingeminata hominis appellatio, non mihi silentio praetereundum videtur.

---

[1]) Matth. IX, 2. [2]) II Cor. V, 16.
[3]) Num. XXX, 3. [4]) Edd. Merlini: hominis

Apostolus docet [1]) alium esse interiorem hominem, et alium exteriorem: et illum esse, qui renovatur de die in diem secundum imaginem ejus, qui creavit eum: hunc vero esse visibilem, qui corrumpitur. Cum ergo venitur ad istum jam profectum, ut lex Dei suscipiatur, et vota Domino offerantur: vota autem Domino offerre nemo potest, nisi qui habet aliquid in semet ipso, et in substantia sua, quod offerat Deo: non sufficit iste exterior homo legem Dei suscipere, nec vota solus offerre; non enim potest aliquid dignum Deo habere: sed ille interior est homo, qui magis habet in se, quod offerat Deo. In illo namque est habitaculum virtutum, in illo omnis intellectus scientiae, in [2]) illo est divinae imaginis innovatio. Qui cum speciem suam, qua [3]) ex initio a Deo factus est, recuperaverit, et virtutum redintegratione [4]) pulchritudinem [5]) prioris formae receperit, tunc jam potest vota offerre Deo, et tunc jam non homo solum, sed homo homo dicetur. Nam qui interiorem hominem non excolit, qui illius curam non gerit, qui virtutibus eum non instruit, moribus non adornat, divinis institutionibus non exercet, sapientiam Dei non quaerit, scientiae Scripturarum operam non impendit, hic non potest homo homo dici, sed homo tantum, et homo animalis: quia ille interior, cui verius et nobilius homo nomen est, sopitus in eo est carnalibus vitiis, et mundi hujus curis ac sollicitudinibus obrutus, ita [6]) ut in eo nec

---

[1]) II Cor. IV, 16.

[2]) Edd. Merlini: et in illo etc.

[3]) Cod. sancti Theodorici: „quae ex initio a Deo facta est.“ R.

[4]) Edd. Merlini: redintegrationem.

[5]) Omnes Mss. „pulchritudinem prioris formae.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „pulchritudinem priorem formae.“ R.

[6]) Codd. Ebroicensis et sancti Theodorici: „ita ut nec nominis ejus habere possit appellationem.“ R.

nominis ejus haberi possit appellatio. Unde satis agendum est unicuique nostrum, ut, si forte videt in se interiorem hominem peccatorum sordibus, et vitiorum ruderibus oppressum jacere, citius ab eo auferat omnes immunditias, citius eruat eum ab omni inquinamento carnis et sanguinis, convertatur aliquando ad poenitentiam, revocet ad se memoriam Dei, revocet spem salutis. Non enim haec [1]) extrinsecus aliunde quaerenda sunt, sed intra nos est salutis occasio, sicut et Dominus dixit: „ecce [2]) enim regnum Dei intra vos est.“ Intra nos namque est conversionis facultas. Cum enim conversus ingemueris, salvus eris, et tunc poteris digne altissimo reddere vota tua, et homo homo appellari. Votum autem est, cum aliquid de nostris offerimus Deo. Vult ergo a nobis prius aliquid accipere Deus, et ita nobis aliquid ipse largiri, ut dona sua et munera merentibus, et non immeritis largiri videatur. Quid autem est, quod vult accipere a nobis Deus? Audi Scripturae sententiam: „et [3]) nunc Israel, quid Dominus Deus tuus poscit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et ambules in omnibus viis ejus, et diligas eum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex totis viribus tuis?“ Haec sunt ergo, quae Deus poscit a nobis. Quae si non prius offeramus, ab ipso accipiemus nihil. Legimus et in alio loco: „date [4]) gloriam Deo:“ et: „date magnificentiam Deo.“ Si dederitis gloriam, recipietis gloriam. Sic enim dicit ipse Deus: „glorificantes [5]) me, glorificabo.“ Ego vero dico, quod et si offeramus ei justitiam nostram, accipiemus ab ipso justitiam Dei. Et si offeramus ei nostram, id est, corporis castitatem, accipiemus ab ipso spi-

[1]) Deest „haec“ in ed. Ruaei.

[2]) Luc. XVII, 21. [3]) Deut. X, 12.

[4]) Jerem. XIII, 16.

[5]) I Sam. II, 30. (I Regg.)

ritus [1]) castitatem. Et si offeramus ei sensum nostrum, accipiemus ab ipso sensum ipsius; sicut et Apostolus dicebat: „nos [2]) autem Domini Christi sensum habemus.“ Cum autem nos obtulerimus Deo quae in nobis sunt, et ille contulerit in nos quae sua sunt, tunc vere jam non homo solum, sed homo homo dicemur. Uterque enim homo vocabuli sui perfectione decenter ornatus est. Ista sunt ergo vota, quae debet exsolvere is, qui homo homo appellatur. Scio diversa vota in Scripturis referri. Anna [3]) quidem vovit Deo fructum ventris sui, et Samuelem consecravit in templo. Alius [4]), quodcunque sibi post victoriam redeunti occurrisset vovit Deo, et [5]) occurrente filia, vota lacrimanda persolvit. Alii vitulos, aut arietes, aut domos, aut alia hujusmodi ratione carentia, vota offerunt Deo. Ille vero, qui appellatur Nazaraeus, semet ipsum devovit Deo. Hoc est enim votum Nazaraei, quod est super omne votum. Nam filium offerre, vel filiam, aut pecus, aut praedium, hoc totum extra nos est. Semet ipsum Deo offerre, et non alieno labore, sed proprio placere, hoc est perfectius et eminentius omnibus votis: quod qui facit, imitator est Christi. Ille enim dedit homini terram, mare, et omnia quae in iis sunt, ad obsequium dedit et coelum, solem quoque et lunam, ac stellas, hominum ministerio concessit: pluvias, ventos, et omne quicquid in mundo est, hominibus largitus est. Sed post haec omnia semet ipsum dedit. „Sic [6]) enim dilexit Deus mundum, ut filium suum unigenitum daret“ pro mundi hujus vita. Quid ergo magnum

[1]) Cod. sancti Theodorici: „spiritus castitatem.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „ipsius castitatem.“ R.

[2]) I Cor. II, 16.

[3]) Cfr. I Sam. I. (I Regg.)

[4]) Cfr. Judic. XI.

[5]) Deest „et“ in ed. Ruaei.

[6]) Ev. Joann. III, 16.

faciet homo, si semet ipsum offerat Deo, cui ipse se prior obtulit Deus? Si ergo tollas crucem tuam, et sequaris Christum: si dicas: „vivo [1]) autem, jam non ego, vivit vero in me Christus:“ si desideret et sitiat anima nostra redire, et esse cum Christo, sicut et Apostolus dicebat, et praesentis saeculi non delectetur [2]) illecebris, et si omnem legem, quae de Nazaraeis data est, spiritualiter impleat, tunc semet ipsum, id est, animam suam, obtulit Deo. Qui in castitate vivit, corpus suum vovit Deo secundum eum, qui dixit: „virgo [3]) autem cogitat, quomodo sit sancta corpore et spiritu.“ Nam et hoc ipsum, quod dixit „sancta“, ad hoc respicit: sancti enim dicuntur illi, qui se voverunt Deo. Unde et aries, verbi causa, si vovetur Deo, sanctus appellatur, quem tonderi ad communes usus non licet. Sed et vitulus si devotus fuerit Deo, sanctus nihilominus appellatur, nec licet eum jungi in opus commune. Ex iis ergo colligamus, quid est, hominem se ipsum vovere Deo. Si te voveris Deo, imitandus tibi est vitulus, quem non licet humanis operibus deservire, nihil facere, quod ad homines et ad praesentem pertineat vitam. Sed quicquid ad animam pertinet, et ad divini cultus observantiam, hoc et agendum et cogitandum tibi est.

3. Sed interim praesens lectio continet diversitates quasdam votorum Etenim si vir fuerit, qui vovit, liber esse dicitur in votis suis, nullique subjectus. Mulier autem si voveat, si quidem in domo patris sui sit, votum ejus in patris pendet arbitrio: et si quidem ille recusaverit, liberabitur. Si vero non recusaverit, et ipse et filia tenentur obnoxii. Quod si, postequam non recusaverit pater, non reddiderit votum filia, peccatum ipsi manet. Similiter autem et erga maritum decernitur, ut,

---

[1]) Galat. II, 20. [2]) Ed. Ruaei: delectatur.
[3]) I. Cor. VII, 34.

si in domo mariti uxor aliquid voverit, et audiens maritus non recusaverit, reus sit voti pariter cum uxore. Si vero recusaverit, tam uxor sit libera, quam maritus. Si vero tacuerit, uterque, ut diximus, reus habeatur. Haec sunt quidem, quae scripta sunt: sed orandus est nobis Deus, ut intellectum dare dignetur se dignum, quo haec, ut decet, de Dei verbis intelligere possimus et advertere. Omnes qui sub lege Dei vivimus, et in ecclesia ejus habemur, aliqui [1]) sub patribus, aliqui sub viris agimus. Et si quidem parvula est anima, et initia habet in eruditionibus divinis, haec sub patre agere credenda est. Si vero jam adultior facta est, ita ut viri potens sit ad concipiendum semen verbi Dei, et doctrinae spiritualis capere secreta, haec sub viro posita dicitur. Sic enim et Paulus dicebat de Corinthiis: „volo [2]) autem omnes vos uni viro virginem castam exhibère, Christo.“ Qui vero perfectiores sunt et eminentiores horum, de illis non dicitur, quod sub viro sint, sed audi, quomodo de semet ipso suique similibus pronuntiet Paulus: „donec [3]) occurramus, inquit, omnes in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi.“ Huic ergo animae, quae in virum perfectum occurrit, nemo dominatur in votis, sed habet potestatem suorum libertatemque votorum. Si autem feminei adhuc generis fuerit anima, cui vel vir, vel pater dominetur in votis, non semper in ipsa est culpa, sed interdum redit ad viros, vel parentes. De quibus applicare difficile sit, tamen quae Domino largiente potuerint, inferemus. Saepe diximus, animarum, quae in ecclesia Dei sunt, curam procurationemque haberi per angelos, quosque etiam ad judicium venire cum

---

[1]) Cod. sancti Theodorici: „aliqui sub patribus, aliqui sub viris.“ Libri antea editi (v. c. edd. M.): „aliquid sub patribus, aliquid sub viris“ etc. R.

[2]) II Cor. XI, 2. [3]) Ephes. IV, 13.

hominibus ostendimus [1]), ut illo divino constet examine, utrum sua desidia peccaverint homines, an monitorum custodumque negligentia. Videtur mihi etiam in hoc loco, etiam sub mysterio designari et ostendi, quod aliae quidem ut filiae sub [2]) iis animae degunt, aliae ut uxores secundam ea, quae superius distinximus. Si qua ergo harum offerre aliquid et vovere cupiat Deo, si quidem praeproperum, et minus aptum, quod vovit, est, illius est, utpote custodis et monitoris angeli, retrudere et reprimere voventis audaciam. Si vero audiens non represserit, non monuerit, anima quidem liberabitur a culpa, ipse vero voti manebit obnoxius. Hoc [3]) quidem erga inferiores quasque fieri accipiendum est, perfectioribus ipse adest Deus, sicut scriptum est de populo Israel: „Dominus [4]) ipse ducebat eos.“ Postea vero quam deliquerunt, et inferiores semet ipsis facti sunt, angelo traduntur. Unde et Moses dicebat: „nisi [5]) tu ipse veneris nobiscum, non me educas hinc.“ Sed et de justo dicit Deus: „cum [6]) ipso sum in tribulatione:“ et [7]) alibi dicit: „non [8]) timeas descendere in Aegyptum, quoniam tecum ero.“ Justis ergo et electis ipse adest Dominus: inferioribus vero adsunt angeli, secundum ea, quae superius diximus, gubernantes [9]) eos et procurantes, vota-

---

[1]) Edd. Merlini: ostendimus. In illo etc.

[2]) Cod. sancti Theodorici: „sub iis.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „superis.“ R.

[3]) Edd. Merlini perperam: Equidem erga etc.

[4]) Cfr. Exod. VI. coll. XII. — Edd. Merlini: deducebat.

[5]) Exod. XXXIII, 15. [6]) Psalm. XCI, 15.

[7]) Edd. Merlini: et alii dicit.

[8]) Genes. XLVI, 3. 4.

[9]) Verba: „gubernantes eos et procurantes, votaque — transferentes, aliquando — relinquentes“, in libris antea editis (v. c. edd. M.) omissa, supplentur ex omnibus Mss. R.

que eorum aliquando ad semet ipsos transferentes, aliquando vero super ipsos relinquentes. Sed nos [1]) contendere debemus, ut occuramus in virum perfectum, in mensuram aetatis plenitudinis Christi: ut utamur libertate votorum, et ita adhaerere Domino festinemus, ut cum ipso unus spiritus simus, et ipse in nobis maneat, et nos in ipso: et nihil in nobis femineum, nihil parvulae aetatis habeatur, ne necesse sit nobis sub tutoribus et procuratoribus derelinqui a patre: sed festinemus audire illam a Domino et Salvatore nostro vocem, qua [2]) ait: „ipse pater diligit vos:" ipsi gloria in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XXV.

De ultione, quae in Madianitis facta est.

1. In superioribus fornicati sunt filii Israel cum mulieribus Madianitarum, et hoc fuit scandalum filiis Israel, in quo offenderunt Deum, et ad iracundiam provocaverunt sanctum Israel. Nunc autem posteaquam pertulit Israel, quae [3]) pertulit: „locutus [4]) est, inquit, Dominus ad Mosen, dicens: ulciscere ultionem filiorum Israel de Madianitis, et ad ultimum apponeris ad populum tuum." Igitur scandala, quae acciderant Israelitis, quoniam tergiversatione Madianitarum acciderant: ipsi enim subornaverunt mulieres, quae eos deciperent, ut peccarent coram

---

[1]) Deest „nos" in sola ed. Ruaei.

[2]) Edd. Merlini: „qua ait ipse: pater diligit vos" etc — Cfr. ev. Joann. XVI, 27.

[3]) Cod. sancti Theodorici: „quae pro facto suo meruit perpeti." R.

[4]) Num. XXXI, 1. 2.

Domino: illi quidem pro peccato suo pertulerunt vindictam, mediocrius tamen et parcius: hi vero, qui iis fuerunt causa peccandi, multo vehementiori subjacent ultioni. Unde edocemur, quia longe sit gravius aliis causam praebere peccati, quam ipsum unumquemque peccare: sicut et Dominus designat, cum dicit, quia „melius [1]) fuerat homini illi non nasci," aut „molam [2]) asinariam alligari circa collum ejus, et praecipitari in profundum maris, quam ut scandalizet unum de pusillis istis." Simulque advertendum est, quoniam quidem nomen scandali a nonnullis incompetenter praesumitur. Illud igitur scandalum dicitur, ubi recto itinere ambulanti deceptio aliqua instruitur ad peccandum, et subjicitur causa peccati: sicut et Madianitae, ambulantibus in lege Domini Israelitis, et custodientibus castitatem, subornaverunt mulieres, quae eos deciperent ad peccandum. Causam ergo praebere peccati, hoc est scandalizare. Verum tamen datur vindicta, sed multo gravior in eos, qui scandalizaverunt, et qui causam peccati praebuerunt, quam in eos, qui peccaverunt. Simul autem et illud observa, quod iis subjecit: „novissime [3]) autem, inquit, et tu apponeris ad populum tuum." Si quando nobis cum Samaritis sermo est, quoniam quidem resurrectionem mortuorum negant, nec recipiunt futuri saeculi fidem, perurgeamus eos ex iis verbis, quibus Dominus dicit ad Mosen, quia apponatur ad populum suum. Nemo enim apponitur ad eos, qui non sunt. Unde constat esse aliquem populum, cui Moses post vitae hujus exitum dicitur applicandus. Quia ergo prophetis non credunt Samaritae, ex quibus posset resurrectionis mortuorum latius fides approbari, ex iis saltem Mosis libris, quos recipiunt, et quorum auctoritatem fatentur, convincendi sunt et

---

[1]) Marc. XIV, 21. [2]) Luc. XVII, 2.
[3]) Num. XXXI, 2.

curandi, si tamen oportet Babylonium curari. Est ergo locus hic resurrectionem mortuorum evidenter ostendens. Designat enim esse populum, cui post obitum suum Moses adjungendus sit, et ad quos pro suis meritis transferendus.

2. „Post [1]) haec locutus est Moses ad populum, dicens: armate ex vobis viros, et belligerate adversum Madian, reddere vindictam in Madian a Domino: mille ex tribu, et mille ex tribu, ex omnibus tribubus Israel mittite ad belligerandum.“ Attendite lectioni. Non solum enim ad auditum sermonum, sed ad rerum considerationem intendendus est animus. Recordare praeterita, audi praesentia, quae sequuntur adverte. Confer priora posterioribus, et divinarum virtutum magnificentiam contemplare. Filii Israel dudum sexcenta millia fuerant armatorum, qui processerant adversum Madian, et hi omnes victi sunt, quoniam peccatum erat in ipsis. Nunc vero victores Madianitae, qui sexcenta millia fugaverant, vincuntur a duodecim millibus, ut scias, quia non in multitudine, nec in numero militum vincit Israel, sed justitia et pietas est in iis, quae vincit. Propterea denique et in benedictionibus eorum dicitur [2]), quia, si servaverint legem Domini, unus ex ipsis persequatur mille, et duo vertant decem millia. Vides ergo, quia multo plus valet unus sanctus orando, quam peccatores innumeri proeliando. Oratio sancti penetrat coelum. Quomodo non et hostem vincat in terris? Et ideo omnimode studendum est quaerere primo, et custodire justitiam Dei. Quam si obtinueris, et servaveris, omnes tibi hostes ipsa subjiciet: si fueris indutus, sicut Apostolus dicit [3]), loricam justitiae, et accinctus veritatem, si galeam salutis acceperis, et gladium spiritus, et ante omnia scu-

---

[1]) Num. XXXI, 3. 4. [2]) Levit. XXVI.
[3]) Ephes. VI, 14—17.

tum fidei, in quo possis omnia jacula maligni ignita exstinguere. Talibus enim instructus armis universa diabolica castra, omnemque ejus fugabis exercitum, et cum fiducia cantabis: „si [1]) consistant adversum me castra, non timebit cor meum: si insurgat in me proelium, in hoc ego sperabo.“ Congrediuntur ergo duodecim millia adversum Madianitas, et [2]) „interficiunt, inquit, omne masculinum eorum, et reges eorum, et Balaam, filium Beor, interfecerunt gladio cum reliquis vulneratis eorum.“ Quod in superioribus quaerebamus, quomodo de Scripturis probari possit, Balaam consilio subornatas esse mulieres Madianitarum, quae deciperent filios Israel ad fornicandum, praesens hic Scripturae locus evidenter ostendit, dicens eum peremtum esse gladio, velut auctorem scandali, quod immissum est filiis Israel. Dicitur autem de eo et in sequentibus adhuc evidentius hoc modo: „et [3]) ait ad eos Moses: cur vivam reservastis omnem feminam? Ipsae enim sunt, quae filios Israel secundum verbum Balaam apostatas fecerunt.“ Interficiuntur autem et reges Madianitarum, atque illi, qui prius a mulieribus victi sunt, nunc expiatione habita, et gesta poenitentia, etiam reges vincunt. Ex hoc intelligamus, quantum valeat conversio ad Deum, quantum prosit emendatio peccatorum. Omne masculinum, omnes reges Madianitarum vincuntur, et perimuntur ab iis, qui per correptionem Domini, et per gestorum poenitentiam correpti sunt, et emendati. Quinque ergo reges Madianitarum referuntur ab Israeliticis militibus superati.

3. Sed et nomina eorum curae fuit scripturae divinae memorare [4]). „Evin, [5]) inquit, et Rocon, et Sur,

---

[1]) Psalm XXVI, 3. [2]) Num. XXXI, 7. 8.

[3]) Num. XXXI, 15. 16.

[4]) Mss. „memorare.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „memorari.“ R.

[5]) Num. XXXI, 8. — Edd. Merlini constanter: Evvin.

et Ur, et Roboc." Isti sunt, qui regnant apud Madianitas, quos superare, et penitus debent exstinguere omnes, qui militant Deo. Evin namque belluinus, vel ferinus interpretatur. Et quomodo poteris placere ei, qui te probavit, si non abscideris a te, et penitus peremeris belluinos et feros mores? Quomodo poteris ad mansuetorum beatitudinem pervenire, nisi prius interficias Evin, et morti tradas prius [1]) iracundiae feritatem? Ego puto, quod nomina haec scriptura divina non pro historia narraverit, sed pro causis et rebus aptaverit. Nam putas fuerit aliquis ita stultus, qui filio suo nomen Belluinus imponeret? Sed hoc arbitror magis, quod instructioni animarum prospexerit sermo divinus, volens nobis ostendere, quod adversum hujusmodi vitia militare debeamus, et de habitaculis ea carnis nostrae depellere, et [2]) istos reges fugare de regno corporis nostri: quod Apostolus evidentius designat, dicens: „non [3]) ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore." Vis autem videre, [4]) quoniam non solum apud sanctos nomina pro rebus aptantur, sed etiam apud Gentiles, et Barbaros? De sanctis quidem notum est, cur Abram Abraham vocitatus sit, et Sarai Sara, et Jacob Israel. Doceamus autem, quod mos iste habeatur etiam apud Barbaros. Nonne unus ex filiis Israel a parentibus suis Joseph nomen acceperat? Cum autem transiit in Aegyptum, et stetit ante Pharaonem, commutavit nomen ejus, et de Joseph cognominavit eum Psomphtomphanec, [5]) quod lingua sua Pharao de secretorum, vel somniorum revelatione composuit. Et non solum Joseph huic apud Pharaonem ex

---

[1]) Edd. Merlini: potius.
[2]) Deest „et" in ed. Ruaei.
[3]) Rom. VI, 12.
[4]) Edd. Merlini: dicere.
[5]) Cfr. Genes. XLI, 45.

re nomen aptatur, sed et Daniel in Babylonia Baltassar [1]) nominatur: et Ananias, atque Azarias, et Misael, Sidrach, Misach [2]), Abdenago vocitantur. Vides ergo, quia tam Israeliticorum, quam etiam barbarorum hominum nomina, non fortuitu, sed pro rebus et causis aptantur in lege. Igitur Madianitarum regem Moses appellavit, prout ipse censuit appellandum. Belluina, inquit, feritas est, quae regnat in Madianitis, et non ipsa solum, sed et alius est [3]) apud ipsos rex nomine Rocon: quod est in nostra lingua, inanitas. Regnat ergo et inanitas in Madianitarum gente. Est enim revera multa inanitas, et vanitas in hoc mundo, imo et „vanitas [4]) vanitatum, et omnia vanitas," quam Dei miles superare debet et vincere. Vincit autem inanitatem, qui nihil inaniter, nihil superflue, et quod ad rem non pertinet, gerit: qui meminit praecepti illius dominici, quo ait, quia „etiam [5]) de verba otioso reddent homines rationem in die judicii." In hac autem vita homines totum pene otiosum, et totum inane est, quod loquuntur, quod agunt. Inanis enim dicitur omnis actus et omnis sermo, in quo non est intrinsecus aliquid pro Deo, vel pro mandato Dei. Est et alius rex Madiam Ur, et hic interpretatur irritatio. Vides quales sunt, qui regnant [6]) apud Madianitas, quibus hominibus adversari oportet, imo quos perimi convenit ab iis, qui Deum sequuntur, et interfici. Non enim tam reges [7]), quam vitiorum nomina, quae regnant in hominibus, referuntur in lege: et non tam gentium bella, quam con-

---

[1]) Cfr. Dan. I, 7. [2]) Edd. Merlini: Misac.
[3]) Desideratur „est" in ed. Ruaei.
[4]) Ecclesiast. I, 2.
[5]) Cfr. Matth. XII, 36.
[6]) Ed. Ruaei sola: „regnent."
[7]) Edd. Merlini: regum.

cupiscentiarum carnalium, quae militant adversus animam, describuntur. Denique hi, qui in vitiis regnant, quinque reges esse dicuntur: ut evidentissime doceamur, quia omne vitium, quod regnat in corpore, ex quinque sensibus pendet. Isti ergo quinque sensus perimendi sunt de regno Madianitarum, ut ultra vitia non regnent super eos, sed justitia, ne ad scandalum videant, quae vident, sed ad aedificationem. Apud Madianitas enim sensus isti ad scandalizandum regnabant, ut scandalizarent, et deciperent. Et ideo praecepit [1]) Dominus, ut, si te scandalizaverit oculus tuus, eruas eum: si manus aut pes, abscindas eum. Vides ergo, quia et ipse jubet abscindi, et perimi reges scandalizantium. Melius est, inquit, te luscum introire in regnum Dei, et mancum, aut claudum, quam cum iis mitti in gehennam. In quibus non utique effodiendum praecipit oculum corporis nostri, nec manum, aut pedem abscindendum: sed sensum carnalia sentientem, et concupiscentiis carnalibus lascivientem mandat abscindi: ut oculi nostri recta videant, et aures nostrae recta audiant, et gustus noster verbum Dei gustet, manusque nostrae palpent, et contingant de Verbo Dei. Et hoc est, in quo peremtis regibus Madianitarum, et scandali affectibus amputatis, regnat in nobis justitia ipse Dominus noster Jesus Christus, qui factus est nobis justitia a Deo, et pax, et redemtio. Igitur ex praecepto Domini a filiis Israel adversum Madianitas bella confecta sunt, spolia ex ipsis copiosa referuntur, auri atque argenti, ceterorumque mobilium pondus immensum, jumentorum, captivorumque numerus plurimus. Verum quoniam cuncta haec apud Israelitas immunda ducuntur, purificatio singulis quibusque competens adhibetur: et ea quidem, quae ex metallis constant, ignis purificat: quae

[1]) Matth. V, 29. 30.

vero fragiliora sunt, et ignem non ferunt, aqua purificari jubentur. Fiunt ergo ex omnibus spoliis aequales duae partes, ut una sit eorum, qui ad bellum processerant, et alia eorum, qui in castris resederant. Jubentur etiam ex iis offerre in dona Dei: illi quidem, qui processerant ad bellum, unum caput ex quingentis: illi [1]) vero, qui in castris manserant, unum ex quinquaginta: atque omnium simul in unum collectus numerus refertur. Haec est historiae continentia.

4. Sed videamus, quid in iis sensus indicet spiritualis. In populo Dei sunt quidem, sicut Apostolus dicit, [2]) qui militant Deo: illi sine dubio, qui se non obligant negotiis saecularibus: et isti sunt, qui procedunt ad bellum, et pugnant adversus gentes inimicas, et adversum spirituales nequitias pro reliquo populo, et pro iis, qui infirmiores sunt, sive per aetatem, sive per sexum, sive per propositum. Pugnant autem isti orationibus et jejuniis, justitia [3]) et pietate, mansuetudine et castitate, cunctisque continentiae virtutibus, tanquam armis bellicis communiti: et cum regressi fuerint ad castra victores, fruuntur laboribus eorum etiam imbelles, et ii, qui ad pugnam vel non vocantur, vel exire non possunt. Sciendum tamen est, quod omnia, quae sumuntur ex istis gentibus, immunda sunt: et omne fortasse, quicquid ex hoc saeculo adsumitur, vel proelio capitur, immundum est, et purificatione indiget: et quaedam ex ipsis per ignem transitura sunt, aliis autem sufficiet aquae purificatio. Adsumuntur autem ex proelio etiam homines et jumenta, cum captivantur omnes intellectus ad obediendum Christo. Ex iis enim ipsis, quos ceperimus, offerimus Deo. Nisi

---

[1]) Edd. Merlini: illis vero etc.

[2]) II Tim. II, 3. 4.

[3]) Edd. Merlini: et justitia, pietate.

enim pugnaverimus in verbo Dei, non poterimus captivare intellectum eorum, qui diversa a Christo sentiunt, et perducere eos ad obedientiam Christi. Pauci sunt tamen, qui pugnare possint, et proelia ista conficere: de sexcentis millibus et amplius armatorum, qui videbantur militare Deo, sola duodecim millia eliguntur: ceteri relinquuntur in castris. Intuere [1]) mihi nunc populum Dei, qui est in ecclesia, quanti sunt ex iis, qui possint pro veritate pugnare, qui [2]) possint resistere iis, qui contradicunt, qui sciant verbi bella tractare. Beati sunt isti, qui pro omni populo pugnare possunt, et defendere Dei plebem, et copiosa de hostibus spolia reportare. Tamen et reliqua pars populi, quae videtur imbellis, si cum quiete resideat in castris, si in silentio agat, et non recedat a Mose, sed permaneat in lege Dei, partem spoliorum etiam ipsa percipiet. Fiet enim aequa portio, non per numerum quidem, sed quantum datur omni populo reliquo, tantum et illis duodecim millibus, quibus vincentibus capta sunt spolia. Quis haec audiens, non invitetur ad militiam Dei? Quis non animetur pugnare pro ecclesia, et resistere adversum veritatis inimicos, eos scilicet, qui vel dogmata ecclesiae oppugnare, vel voluptati et luxuriae operam dare homines docent? Qui ergo hos expugnat, et vel in se, vel in proximis suis vitia perimit, hic accipiet spolia multa, quinquagies multiplicata quam ceteri. In tantum namque numeri quantitas videtur augeri, cum sexcentis millibus duodecim millia conferuntur. Offerre tamen pars utraque jubetur Deo. Et illi quidem, qui vicerunt, unum ex quingentis: qui autem

---

[1]) Cod. sancti Theodorici: „Intueri nunc libet mihi populum" etc. R. — Edd. Merlini: „Intuere nunc mihi populum" etc.

[2]) Deest „qui" in ed. Ruaei.

domi resederunt, unum ex quinquaginta. Quingentorum autem et quinquaginta numerum sanctum esse Scriptura testatur. Unde et Salvator dicebat in Evangeliis: „homini [1]) cuidam foeneratori erant duo debitores: unus ex ipsis debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta. Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque.“ Sed et septem septimanae monade [2]), id est, uno addito, quinquagesimae diem faciunt, quae Pentecostes festivitas appellatur. Similiter et septuaginta septimanae, addita unius decadis perfectione, quingentorum numerum reddunt. Sed quanto plures sunt septuaginta septimanae, quam septem, tanto praestantior et perfectior numerus quingentorum, quam quinquaginta. Inde denique et in parabola Evangelii, quam supra proposuimus, Salvator noster pronuntiat, quod plus diligat ille, cui quingenti, quos debebat, denarii donati sunt, quam ille, cui quinquaginta.

5. Denique in praesenti lectione Eleazar [3]) sacerdos non scribitur ad omnem populum locutus, sed ad eos tantum, qui de proelio redeunt. Ait enim: „et [4]) dixit Eleazar sacerdos ad viros virtutis, qui revertebantur de proelio.“ Vides ergo, quomodo ad viros virtutis loquitur sermo Dei. Viri enim virtutis sunt, qui ad bellum procedunt. Si quis vero pugnare non vult, nec militare, si quis non vult habere certamen studiorum divinorum, et abstinentiae, hic non vult implere illud, quod Apostolus

---

[1]) Luc. VII, 41. 42.

[2]) Ed. Ruaei sola: monada.

[3]) Cod. sancti Theodorici: „Eleazar sacerdos non ad omnes viros virtutis, qui revertebantur ad populum, locutus est, sed ad eos tantum“ etc. R.

[4]) Num. XXXI, 21.

dicit: „qui [1]) autem in agone contendit, ab omnibus continens est." Qui ergo non contendit in agone, et ab omnibus non est continens, neque exerceri vult in verbo Dei, et in lege Domini meditari die ac nocte, hic etiamsi vir dicatur, vir tamen virtutis non potest appellari. At vero hic, de quo nunc sermo est scripturae divinae, qui spolia de hostibus refert, vir virtutis appellatur: hoc est enim laudis ejus insigne, quod Scriptura dicit, quia locutus est Eleazar sacerdos ad viros virtutis, qui revertebantur a proelio. Quis nostrum ita paratus est, ut procedat ad bellum, et contra adversarios dimicet, ut et ipse vir possit appellari virtutis? Sicut autem vita continens, et abstinentiae labor, atque agonum certamina faciunt unumquemque virum virtutis appellari: ita e contrario remissa vita, ac negligens et ignava facit virum ignaviae appellari. Si ergo vis [2]) appellari vir virtutis, indue te Christum Dominum, qui est Dei virtus, et Dei sapientia, et in omnibus adjunge te Domino, ita, ut unus cum eo spiritus fias; et tunc vir virtutis efficieris. Tempus igitur belli nobis est in hoc mundo, pugna adversus Madianitas est, sive adversum vitia carnis nostrae, sive adversum contrarias potestates. Spectat nos angelorum chorus, virtutum coelestium pia erga nos pendet exspectatio, quando vel quomodo de hoc proelio revertamur, quid unusquisque nostrum manubiarum reportet: et intuentur curiosius, ac sollicitius perscrutantur, quis nostrum auri hinc amplius ferat, quis etiam argenti illud pondus exhibeat, quisve lapides deferat pretiosos. Requirunt etiam, si quis aes deferat aut ferrum, aut plumbum, sed et vas ligneum si forte aliquis, aut fictile, aut aliud hujusmodi magnae

---

[1]) I Cor. IX, 25.

[2]) Edd. Merlini: vis vir appellari virtutis etc

domus usibus necessarium. „In [1]) magna enim domo non sunt tantummodo vasa aurea et argentea, sed et lignea, et fictilia." Requiritur ergo diligenter, cum abierimus illuc, quid unusquisque nostrum deferat, et secundum ea, quae detulerit, secundum [2]) quod labor ejus pro contemplatione exuviarum probatur, etiam mansionis ei meritum deputabitur. Probantur tamen omnia haec: quae [3]) per ignem, per ignem: quae per aquam, per aquam: „uniuscujusque [4]) enim opus quale sit, ignis probabit."

6. Propterea ergo ait: „haec [5]) est justificatio legis, quam constituit Dominus Mosi: praeter [6]) aurum, et argentum, et aeramentum, et ferrum, et plumbum, et stannum, et [7]) omnem rem, quae transit per ignem, traducite per ignem, et mundabitur. Sed et in aqua [8]) purificationis purificabuntur. Omnia, quaecunque non transeunt per ignem, transibunt per aquam, et lavabitis vestimenta vestra die septima, et mundi eritis, et post haec introibitis in castra." Vides, quomodo purificatione indiget omnis, qui exierit de proelio vitae hujus. Quod si [9]) ita est, ut

---

[1]) II Timoth. II, 20.

[2]) Cod. sancti Theodorici: „secundum laborem uniuscujusque pro contemplatione exuviarum et labor probabitur etiam mansionis." R.

[3]) Ed. Ruaei sola: „quae per ignem: quae per aquam: Uniuscujusque" etc. Sed cfr. pag. huj. not. 8.

[4]) I Cor. III, 13.

[5]) Num. XXXI, 21—24.

[6]) Deest „praeter" in edd. M.

[7]) Ed. Ruaei sola: et omnis res quae.

[8]) Cfr. pag. huj. not. 3.

[9]) Mss. „si ita est." Libri editi (v. c. edd. M.): „si aliquid est." R.

aliquid audeam dicere secundum scripturae divinae auctoritatem, omnis, qui exierit de hac vita, non potest esse mundus. Considera enim diligenter, quid indicet historiae textus. Exierunt isti pugnare pro filiis Israel, interfecerunt Madianitas: interficientes autem eos, quantum ad historiae ordinem spectat, et literam legis, placuerunt Deo; voluntatem namque Dei impleverunt: tamen hoc ipso, quod interfecerunt adversarios, immundi dicuntur effecti, et propterea dicitur ad eos: „et [1]) lavabitis vestimenta vestra die septima, et mundi eritis, et post haec introibitis in castra.“ Ergo hi, qui pugnant, pro eo ipso, quod contigerunt hostes immundos, et qnod ingressi sunt contra eos, et habuerint cum iis certamen, polluti sunt. Et ego ergo, etiamsi vincere potuero diabolum, etiamsi cogitationes immundas et malas, quas cordi meo suggerit, vel repellere venientes, vel ingressas necare intra me, ne ad effectum perveniant, quivero, et si calcare potuero caput draconis, hoc ipso tamen pollui me, et inquinari necesse est, quo eum, qui pollutus, et inquinatus est, contigi: et ero quidem beatus, quod eum superare potui, immundus tamen sum, et pollutus, qui pollutum contigi: et ob hoc purificatione egeo. Idcirco nimirum et Scriptura dicit, quia „nemo [2]) mundus a sorde.“ Omnes ergo purificatione indigemus, imo purificationibus. Multae enim et diversae nos manent purificationes. Sed mystica haec sunt et ineffabilia. Quis enim nobis enarrare poterit, quae sint purificationes, quae parentur Paulo, vel Petro, vel aliis horum similibus, qui tantum pugnaverunt, tot gentes barbaras deleverunt, tot hostes prostraverunt, tanta spolia, tot triumphos ceperunt, qui cruentis manibus de caede hostium redeunt, quorum pes tinctus est in

---

[1]) Num. XXXI, 24.
[2]) Job. XIV, 4.

sanguine, et manus suas laverunt in sanguine peccatorum? Interfecerunt quippe in matutinis omnes peccatores terrae, et imaginem eorum exterminaverunt de civitate Domini. Vicerunt quippe et peremerunt diversas daemonum gentes. Nisi enim vicissent eas, non potuissent capere ex iis captivos, omnem hunc credentium numerum, et perducere eos ad obedientiam Christi, et subdere eos jugo ejus suavi, et imponere iis onus ejus leve. Quis ergo ita beatus est, qui succedat iis in [1]) his proeliis, et interficiat omnes Madianitas, et justificetur ex sanguine eorum? Sanguinem enim daemonum fundere dicitur, qui eripit eos, quibus illi dominantur. Lavabitur autem hoc sanguine, et purificabitur in regno Dei, ut purificatus et mundus effectus possit ingredi sanctam civitatem Dei, aperiente sibi ostium Christo Jesu Domino nostro, imo qui est ostium civitatis ipsius Dei: cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XXVI.

De summa numeri filiorum Israel.

1. Differentias esse profectuum, et meritorum in populo fidelium, si quis diligentius intendat lectioni, multis in locis divinis in voluminibus deprehendet. Non minus autem haec et ex praesenti lectione colligimus de eo, quod scriptum est: „et [2]) accesserunt ad Mosen omnes, qui constituti erant principes per tribus in exercitu, tribuni, et centuriones, et dixerunt ad Mosen: nos pueri tui collegimus summam virorum bellatorum nostrorum,

[1]) Edd. Merlini: in iis.

[2]) Num. XXXI, 48. 49. 50.

et non dissensit ex nobis quisquam; et obtulimus munus Domino, unusquisque vir quodcunque invenit vas aureum, torquem, aut viriolam,[1]) aut annulum, aut dextrale, aut catenulam, ad propitiandum pro nobis coram Domino." Loquuntur ergo ad Mosen electi principes, qui constituti sunt super exercitum, et pro bene gestis rebus munera offerunt Deo, dicentes: nos pueri tui sumus, qui accepimus summam bellatorum filiorum Israel. Dicunt autem summam bellatorum illorum duodecim millia virorum, qui electi sunt ex omnibus tribubus Israel, ut confligerent adversus Madianitas. Sunt ergo in populo Dei bellatores multi, sunt et imbelles plurimi: et rursus inter bellatores sunt quidam, qui appellantur summa bellatorum, eminentiores sine dubio iis, qui bellatores dicuntur, sicut et eminentiores sunt ab imbellibus bellatores. Et rursus sunt aliqui celsiores ab iis, qui summa bellatorum dicti sunt: ii scilicet, qui constituti sunt super eos principes, et praelati singulis quibusque millibus electorum. Est ergo multa diversitas in eo ordine, qui bellatores appellantur. Sed et inter ipsos imbelles est nihilominus aliqua differentia. Nec ipsi enim aequaliter, et uno ordine omnes appellantur imbelles. Quidam enim ita imbelles sunt, ut nunquam possint fieri bellatores, ut est senilis aetas, et omnis femineus sexus, sed et conditio servilis. Puerilis vero aetas ita imbellis est, ut spem gerat aliquando fieri bellatrix: scilicet cum occurrerit[2]) in virum perfectum, in mensuram aetatis, tunc non solum bellatores fieri ex pueris, sed et in summam bellatorum venire se sperant, et esse electi, et in duodecim millibus numerari, vel etiam praeferri, et esse principes electorum.

---

[1]) Cod. sancti Theodorici habet: „armillam." R.

[2]) Mss. „occurrerit." Libri editi (v. c. edd. M.) „occurrit." R.

2. Considera nunc praesentis saeculi statum, et vide omnia bellis repleta, omnemque humanam vitam invisibilibus proeliis, et impugnationibus daemonum perurgeri: in populo vero Dei esse quosdam ita robustos fide, armatosque virtutibus, ut adversum hujusmodi hostes quotidie bella conficiant, et semper in procinctu positi non solum semet ipsos, sed ceteros, qui vel per sexum, vel per aetatem, vel per servitutis conditionem pugnare non possunt, ab hostium tueantur insidiis, verbo doctrinae eos exemploque vitae et commonitionum sedulitate munientes: si tamen non desit iis fides. Sive enim bellatores, sive imbelles, impossibile est salvari sine fide. Inter ipsos tamen bellatores, eos duntaxat, qui militant Deo, considera alios ita esse paratos et expeditos, ut nullis se implicent [1]) omnino negotiis saecularibus, ut placere possint ei, cui se probaverunt, sed in lege Dei meditari die ac nocte. Isti ergo, qui hujusmodi sunt, summa bellatorum appellantur. Denique non est dictum de communi numero bellatorum, quia nemo in iis dissensit, sed de iis dictum est, qui summa bellatorum nominati sunt. In istis enim qui tales sunt, nulla dissensio, nulla discordia. Ipsi enim sunt isti, de quibus dictum est: „erat [2]) autem credentium cor et anima una, nec quisquam eorum aliquid proprium dicebat, sed erant illis omnia communia.“ Isti sunt ergo summa bellatorum, in quibus nemo dissensit. Isti sunt, qui auri plurimum pugnando ceperunt, et omne aurum atque omne ornamentum, sive capitis, sive brachiorum, sive etiam digitorum, id est, quidquid in intellectibus, quicquid in operibus habent, Deo offerunt. Sciunt enim, quia munera ejus data ejus sunt, et ideo non dissentit in iis nec unus. Nec enim possent munera

---

[1]) Cfr. II Tim. II, 4.
[2]) Act. IV, 32.

offerre Deo, positi in dissensione. Istos puto esse secundum Evangelium, qui praeceptum illud diligenter observant, quod mandat Dominus et Salvator: „si [1]) autem offers munus tuum ad altare, et rememoratus fueris, quia frater tuus habeat [2]) aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ad altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum:“ quo scilicet levent [3]) manus suas ad Deum sine ira et dissensione. Isti sunt ergo, qui dicunt: „collegimus [4]) summam virorum bellatorum nostrorum, et non dissensit ex nobis quisquam, et obtulimus munus Domino.“ Discenda igitur nobis magnopere est consonantiae [5]) disciplina: quia tanquam in musicis, si harmonia chordarum fuerit consonanter aptata, sonum suavem modulati carminis reddit; si vero sit aliqua in fidibus dissonantia, ingratissimus sonus redditur, et carminis dulcedo corrumpitur: ita et ii, qui Deo militant, si dissensiones et discordias inter se habeant, ingrata erunt omnia, et nihil acceptum Deo videbitur, etiamsi multa bella conficiant, etiamsi spolia multa deferant, et multa munera offerant Deo. Dicetur enim ad eos: depone munus tuum ad altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, ut possis et tu inter eos, qui summa sunt virorum bellatorum, numerari, et dicere, quia non dissensit ex nobis quisquam. Ego etiam amplius aliquid dico. Nisi talis fueris, ut in nullo dissentias a mandatis Dei, nec in aliquo discrepes ab evangelicis prae-

---

[1]) Matth. V, 23. 24. — Edd. Merlini: si autem offeres etc.

[2]) Edd. Merlini: habet.

[3]) Mss. „levent.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „levet.“ R.

[4]) Num. XXXI, 49. 50. coll. LXX. virorum versione.

[5]) Mss. „consonantiae disciplina.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „consonantia disciplinae.“ R.

ceptis, non[1]) poteris hostem vincere, non poteris superare inimicum. In eo enim ipso jam victus es, in quo dissentis: et per hoc ipsum superaris a diabolo, in quo discordas a Deo. Si autem vis vincere inimicum, et esse summa bellatorum, adhaere Deo, et concorda cum ipso, sicut ille, qui dicebat: „quis[2]) nos separabit a caritate Dei? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius?" Et iterum: „neque[3]) vita, neque mors, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quae est in Christo Jesu Domino nostro." Iste[4]) talis in nullo omnino dissentit, iste talis potest vincere Madianitas, et interficere omnes peccatores terrae, et perdere omnem imaginem eorum de civitate Domini. Et ego ergo debeo de me ipso, et de terra carnis meae perdere peccatores, et interficere fornicationem, immunditiam, passionem, concupiscentiam malam, et avaritiam. Isti enim sunt peccatores terrae meae, quos tunc demum exterminare potero, et interficere, si non dissentiam a mandatis Domini: et tunc vere dignus ero, qui offeram Deo munera. „Omne[5]) vas aureum, torquem, inquit, aut viriolam,[6]) aut annulum, aut dextrale, aut catenulam." Torquis ornamentum sapientiae est. In Proverbiis enim de sapientia dicitur,[7]) quod qui acquisierit eam, torquem auream ponat circa[8]) collum

---

[1]) Verba: „non poteris hostem vincere," in libris antea editis (v. c. edd. M.) omissa, supplentur e Mss. R.

[2]) Rom. VIII, 35.

[3]) Rom. VIII, 38. 39.

[4]) Desiderantur verba: „Iste talis in nullo omnino dissentit," in sola ed. Ruaei.

[5]) Num. XXXI, 50.

[6]) Cod. sancti Theodorici: „armillam." R.

[7]) Prov. I, 9.

[8]) Edd. Merlini perperam: circa suum locum.

suum. Viriola[1]) et annulus ornamenta sunt manuum, in quibus operum signantur indicia. Similiter et dextrale. Catenulae vero verbi et doctrinae connexiones declarant. „Ad[2]) propitiandum, inquit, Deum pro nobis.“ Si dicamus propter aurum Deum propitium fieri hominibus, vide, quam absurdum, imo quam impium judicetur. Hoc enim etiam in viro bono notabile ducitur, si accepto auro ab inferioribus placetur. Quanto ergo magis haec de Deo sentire non convenit? Unde puto expositionis hujus ecclesiasticae magis constare rationem, quae per auri species indicari docet animi virtutes, et bonorum operum gesta, quae sola offerri Deo ab hominibus dignum est, et pro quibus solis propitium fieri Deum hominibus decet. „Et[3]) accepit, inquit, Moses, et Eleazar sacerdos aurum ab omnibus tribunis, et centurionibus, et intulit illud in tabernaculum testimonii, memoriale filiis Israel coram Domino.“ Vides quia, quae dicuntur, non ad conspectum visibilem, sed ad mentis memoriam referuntur. Beatus enim est ille, qui recordatur se boni aliquid operis egisse coram Domino, et obtulisse munera beneplacita Deo, animi virtutes, et ornamenta pietatis.

3. Post haec sequitur historia de haereditate Ruben, et Gad, et dimidiae tribus Manasse: de qua proponentes aliqua disserere, volumus prius auditorum diligentiam commonere, et animos eorum ad contemplationem spiritualis intelligentiae suscitare. Omnia quae dicuntur, non solum ex ipso, qui dicitur, sermone pensanda sunt, sed et persona dicentis magnopere consideranda est. Verbi gratia: si puer est qui loquitur, animos nostros ad auditum eloquii puerilis aptamus, nec plus aliquid in iis, quae

---

[1]) Cod. sancti Theodorici: „Armilla et anulus ornamenta sunt“ etc. R.

[2]) Num. XXXI, 50.

[3]) Num. XXXI, 54.

dicuntur, nisi in quantum sentire puer potuit, exspectamus. Si vero qui loquitur vir est, continuo contemplamur, si viro digna sunt, quae dicuntur. Et rursus si vir ille eruditus sit, qui dicit, pro eruditionis ejus intuitu etiam dicta pensamus. Si vero vir quidem ille est, imperitus tamen et idiotes, aliter quae dicuntur accipimus. Sic item si sit senior, qui loquitur, et multae ac probatae peritiae, utpote qui in eruditionibus consenuerit, longe major in eo dictorum habebitur exspectatio. Cur autem ista praemiserimus, historiam haereditatis Ruben et Gad et dimidiae tribus Manasse exponere volentes, ausculta. Qui haec gesta narrat, quae legimus, neque puer est, qualem supra descripsimus, neque vir talis aliquis, neque senior, nec omnino aliquis homo est: et ut amplius aliquid dicam, nec angelorum aliquis, aut virtutum coelestium est, sed, sicut traditio majorum tenet, Spiritus sanctus haec narrat. Unde enim poterat Moses, vel quae ab origine mundi gesta sunt, vel quae in fine ejus erant gerenda, narrare, nisi per inspirationem Spiritus Dei? Unde potuisset prophetare de Christo, nisi loquente Spiritu sancto? Sic enim et ipse Christus ei testimonium reddit, et dicit: „si [1]) crederetis Mosi, crederetis utique et mihi; de me enim ille scripsit.“ Si autem illius literis non creditis, quomodo meis verbis credetis? Constat ergo ea per Spiritum sanctum dicta, et ideo conveniens videtur, haec secundum dignitatem, imo potius secundum majestatem loquentis intelligi. Sed et illud hoc in loco memorare aptissimum duco, quod Abraham, cum audiret illum divitem, positum in tormentis rogare se, ut dimitteretur, et veniens moneret fratres suos pie vivere, ne et ipsi in locum illum descenderent tormentorum, respondit ei, quia „habent [2]) Mosen et prophetas: audiant illos.“ Non utique homines aliquos

---

[1]) Ev. Joann. V, 46. [2]) Luc. XVI, 29.

dicebat in corpore positos Mosen et prophetas: sed haec, quae per Mosen Spiritu Dei dictante scripta sunt, Mosen ea nominavit. Dicat ergo aliquis: cum haec ita scripta sint, si Abraham me ad Mosis dicta transmittat, ut legens ea possim illum locum evadere tormentorum, quid me juvabit ad effugiendam gehennam, si legam,[1]) quomodo filii Ruben, et filii Gad, et dimidia tribus Manasse, haereditatem capiunt a Mose trans Jordanem, quia erant illis pecora multa prae ceteris tribubus, et quia dicit ad eos Moses: videte, ne exacerbetis Deum, sicut et illi decem, qui missi sunt cum Jesu et Caleb explorare terram, et dicebant, quia terra talis et talis est, et non possumus eam capere. Et quia ad haec responderunt filii Ruben, et ceteri cum ipsis: da nobis terram hanc, et haereditatem ejus, et non quaeremus jam intra Jordanem haereditatis terram cum fratribus nostris: sed hic relinquemus jumenta nostra, et sarcinas nostras, et mulieres nostras, et infantes nostros, viri autem nostri ibunt pariter et transibunt Jordanem. Et quia post haec Moses commendat eos Jesu filio Nave, et Eleazaro sacerdoti filio Aaron, sub ea tamen conditione, ut transeant cum filiis Israel et pugnent cum iis adversus hostes, qui erant trans Jordanem, donec liberetur ab iis terra, et tunc accipiant terram, quam poposcerunt, regis Seon et regis Og: atque ipsis solis per Mosen detur haereditas extra Jordanem, ceteris autem omnibus per Jesum intra Jordanem. Dicet ergo aliquis: quid ista prosunt ad hoc, quod dixit Abraham: „habent[2]) Mosen et prophetas: audiant illos:“ quo scilicet haec legentes et audientes, in locum illum non deveniant tormentorum? Haec autem diximus, excitantes animos audientium, ut vigilantius iis, quae leguntur, vel dicuntur, intendant, et in Mosis literis remoto literae

---

[1]) Cfr. Num. XXXII. [2]) Luc. XVI, 19.

velamine ita intelligant, quae scripta sunt, ut singulis quibusque ea dici inveniant, quae si intelligantur, et observentur, possint auditores non ad illum locum tormenti deduci, quo dives ille, qui audire haec, quae in secreto sunt scripta, contemsit, abductus est: sed in sinum eant Abraham, ubi Lazarus requiescit. Oremus ergo Dominum, ut auferatur velamen a cordibus nostris de lectione veteris testamenti, ut ea, quae abscondita sunt et occulta in Mosis literis, videre possimus secundum prophetae commonitionem, dicentis: „et [1]) nisi audieritis occulte [2]), plorabit anima vestra". Et quidem quod haec mystica sint, et divinum aliquem sensum contineant, puto quod ex iis, quae superius asserta sunt, nullus possit ambigere, quamvis sit ille Judaicis fabulis insatiabiliter deditus: tamen sicut hoc neminem negare puto, ita quae sint illa, quae ex istis narrationibus indicentur, et quae rerum facies sub hoc velamine contegatur, ad liquidum scire, ipsius puto esse sancti Spiritus, qui haec inscribi inspiravit: et Domini nostri Jesu Christi, qui de Mose dicebat: „de [3]) me enim ille scripsit:" et omnipotentis Dei, cujus consilium antiquum humano generi non nudum, sed velatum literis indicatur. Nos autem oremus ex corde Verbum Dei, qui est unigenitus ejus, et qui revelat patrem quibus vult, ut et nobis haec revelare dignetur: sunt enim in [4]) his repromissionum mysteria, quae repromisit diligentibus se: „ut [5]) sciamus et nos, quae a Deo donata sunt nobis." Sed et vos juvate nos in orationibus, et diligenter intendite, non tam nobis dicentibus, quam Domino illumi-

---

[1]) Jerem. XIII, 17.

[2]) Cod. sancti Theodorici (itemq. edd. M.): „occulta." R.

[3]) Ev. Joann. V, 46.

[4]) Edd. Merlini: in iis.

[5]) I Cor. II, 12.

nanti [1]) eos, quos illuminatione sua dignos invenerit. Quorum contemplatione etiam nobis dare dignetur verbum in adapertionem oris nostri. Sed age jam, si corda erexistis ad Dominum, et verbi ejus sancti illustrationem petiistis, ad perscrutandum sensum eorum, quae videntur latere, veniamus.

4. Exeundi de Aegypto figuram duobus modis accipi, et [2]) a prioribus nostris, et a nobis saepe jam dictum est. Nam et cum quis de errorum tenebris ad agnitionis lumen adducitur, et de terrena conversatione ad spiritualia instituta convertitur, de Aegypto videtur exisse, et venisse ad solitudinem: ad illum videlicet vitae statum, in quo per silentium et quietem exerceatur divinis legibus, et eloquiis coelestibus imbuatur: per quae institutus et directus, cum Jordanem transierit, properet usque ad terram repromissionis, id est, per gratiam baptismi usque ad evangelica instituta perveniat. Sed et illam figuram esse diximus exeundi de Aegypto, cum relinquit anima mundi hujus tenebras, ac naturae corporeae caecitatem, et transfertur ad aliud saeculum: quod vel sinus Abrahami, ut in Lazaro, vel paradisus, ut in latrone, qui de cruce credidit, indicatur: [3]) vel etiam si qua novit Deus esse alia loca, vel alias mansiones, per quae transiens anima Deo credens, et perveniens usque ad flumen illud, quod laetificat civitatem Dei, intra ipsum sortem promissae patribus haereditatis accipiat. Igitur cum duplici, ut memoravimus, modo egressus designetur ex Aegypto, et transitus ad desertum, atque inde ingressus ad sanctae terrae haereditatem, videamus nunc, quid sibi velit Ruben et Gad, et dimidia tribus Manasse. Haereditas,

---

[1]) Edd. Merlini: illuminante.

[2]) Deest „et" in ed. Ruaei.

[3]) Edd. Merlini: indicant.

quae per Mosen traditur, et extra Jordanem decernitur, in duodecim tribubus filiorum Israel, occultis quibusdam et mysticis rationibus totius humani generis figuram complectitur, vel omnium certe hominum, qui ad agnitionem Dei venerunt. Horum ergo pars aliqua extra Jordanem haereditatem consequitur per Mosen, pars vero trans Jordanem, et haereditatem suscipit in terra repromissionis per Jesum. Et illi quidem, quibus extra Jordanem haereditas decernitur, primitivi sunt: licet minus nobiles, licet non inculpati, primitivi tamen sunt. Ruben enim est primogenitus Jacob: licet contaminaverit thorum patris, primogenitus tamen est. Sed et Gad, licet ex ancilla, tamen et ipse primogenitus est. Manasse quoque, cujus dimidia tribus extra Jordanem consequitur, et ipse licet de Aegyptia natus, primogenitus tamen est. Omnes ergo isti primogeniti sunt, et ideo priorem populum designant, qui non per Jesum Dominum nostrum, sed per Mosen extra Jordanem sortem haereditatis accipiunt. Considera autem diligentius etiam causam, qua priores et extra Jordanem, et sequestrati a ceteris, consequuntur haereditatem. „Jumenta, [1]) inquiunt, et pecora multa sunt nobis.“ Haec ergo causa est, quia prior populus ad haereditatem illius terrae, quae lacte fluit, quae melle abundat, quae favus mellis est prae omni terra, non potuit pervenire, nec Verbum carnem factum potuit agnoscere, quia multa jumenta habebant, et multa pecora. Animalis [2]) ergo [3]) homo non potuit percipere, quae sunt Spiritus Dei, nec spiritualiter dijudicare; quia „homo [4]) in honore cum esset, non intellexit,“ sed „comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est iis,“

---

[1]) Num. XXXII, 1. et 4.
[2]) I Cor. II, 14. [3]) Edd. Merlini: enim.
[4]) Psalm. XLIX, 12.

pro quibus haereditatem suam extra Jordanis fluenta percepit, et a terra se sancta fecit alienum. Ille ergo populus accepit haereditatem per Mosen, accepit terram duorum regum tantummodo. Non enim amplius potuit Moses interficere nisi duos reges, quorum terram divideret populis, multa animalia multaque pecora habentibus. Illis vero, qui Jordanem transeunt, Jesus dividit terram, quamvis habeant etiam ipsi animalia, habeant pecora, non tamen tanta, quae eos excludant, ne Jordanem transeant, sed cum ipsis et mulieribus, et cum infantibus suis contendunt transire Jordanem, et ad patrum pervenire promissa. Illi autem propter pecora et jumenta, et mulieres suas, et infantes, non potuerunt transire Jordanem, nec ad fidem Christi, quae est terra repromissionis, intrare.

5. Increpat tamen Moses, et dicit ad filios Ruben, et ad filios Gad: „fratres [1]) vestri pergent ad proelium, et vos sedebitis hic? Et quare pervertitis corda filiorum Israel, ut non transeant in terram, quam Dominus dat iis?" Et cum increpuisset eos hujusmodi verbis: „accesserunt," [2]) inquit, „ad eum filii Ruben, et filii Gad, et dicebant: ovilia ovibus fabricabimus hic, et pecoribus, et civitates impedimentis nostris, et nos armati prima turma incedemus ante filios Israel, usque quo perducamus eos in suum locum." Et haec promittentes, mitigaverunt Mosen, ita ut ipse eos commendaret Jesu et Eleazaro. Ita enim scriptum est: „et [3]) adhibuit illos Moses ad Eleazarum sacerdotem, et Jesum filium Nave, et principes familiarum tribuum Israel. Et ait ad eos Moses: si transierint filii Ruben, et filii Gad vobiscum Jordanem, omnis armatus ad proelium coram Domino, et obtinue-

---

1) Num. XXXII, 6. 7.
2) Num. XXXII, 16. 17.
3) Num. XXXII, 28. 29.

ritis terram in conspectu vestro, dabitis iis terram Galaad in possessionem.“ Terrae nomen in scripturis divinis positum diversis significationibus invenimus: et primo quidem terra haec, in qua habitamus, non ex initio terra vocitata est, sed arida: et post haec, quae prius dicta fuerat arida, terrae[1]) nomen accepit: sicut et coelum istud visibile, non ab initio coelum dictum est, sed prius firmamentum, post etiam coeli vocabulo nuncupatum est. In principio tamen creaturae coelum et terram fecisse dicitur Deus, et postea aridam, et postea firmamentum. Vis autem scire, quia aliud sit in Scripturis arida, aliud terra? Audi Aggaeum[2]) prophetam dicentem: „adhuc semel et ego movebo coelum et terram et mare et aridam.“ Vides, quomodo propheta aliud ponit terram, et aliud aridam. Sed et in multis Scripturae locis invenimus terram laudabilem nominari: aridam vero non facile legimus laudabilem poni. Nam et Adam in hunc locum quasi culpabilis post peccatum detruditur, qui arida nominatus est. Antea enim non fuit in arida, sed in terra. Paradisus namque non est in arida, sed in terra. Sed et mansuetis quod repromittit Dominus in Evangelio, non est arida, sed terra. „Beati[3]) enim, inquit, mansueti, quoniam ipsi haereditabunt terram.“ Et iterum in Evangelio[4]) semen, quod dat fructum centesimum, sexagesimum, et tricesimum, terra dicitur esse, non arida. Et puto, quia profectus quidam sit ab arida ad terram veniendi, sicut et profectus quidam fuit, ut haec arida terra vocaretur. Omnes enim nos, donec infructuosi sumus, et nullum justitiae fructum, nullum pudicitiae, nullum

---

[1]) Edd. M. et R. „terra nomen“ etc.

[2]) Edd. Merlini: „Aggeum.“ — Cfr. Hagg. II, 7.

[3]) Matth. V, 5.

[4]) Cfr. Matth. XIII, 3 — 9.

pietatis afferimus, arida sumus. Si autem nosmet ipsos coeperimus excolere, et ad virtutum frugem desides animos suscitare, terra efficimur ex arida, quae verbi Dei suscepto semine laeta fruge multiplicet. Est ergo quaedam etiam in regno Dei terra, quae mansuetis repromittitur, et terra, quae viventium nominatur, et terra in excelsis posita, de qua ad justum dicit propheta: „et [1]) exaltabit te, ut haeredites terram.“ Istius ergo terrae haereditatem, posteaquam de mundi hujus Aegypto exierit, Deo credens anima consequitur: et alibi quidem ii [2]), qui sub lege vixerunt, alibi autem qui per Jesu Christi fidem et gratiam dispensati sunt. Verumtamen ii, qui videntur primi, et per Mosen dispensati, non prius consequentur haereditatem sibi decretam, quam Mose duce meruerunt, nisi et ipsi transeant cum iis, quos Jesus dispensat, et pugnent cum iis contra inimicos, et collocent eos in sedibus suis, et ita ipsi consequentur haereditatem, quam Mose duce meruerunt.

6. Sed haec nisi ex scripturis divinis approbentur, fabulae videbuntur. Paulus ergo horum producatur in medium idoneus testis, qui in epistola ad Hebraeos, ubi describit omnes illos patres, et patriarchas, ac prophetas, qui per fidem placuerunt Deo, post enumerationem cunctorum, in ultima conclusione sic dicit de iis: „et [3]) ii omnes testimonio fidei accepto non perceperunt repromissiones, Deo pro nobis melius aliquid providente, uti ne sine nobis consummarentur.“ Quasi dicerent istae novem et semis tribus de illis duabus et semis tribubus, quia propterea non ceperunt promissiones terrae illius, quae iis extra Jordanem per Mosen decreta est, Deo pro nobis aliquid melius providente, uti ne sine nobis con-

---

[1]) Psalm. XXXVII, 34.

[2]) Edd. Merlini: hi.

[3]) Hebr. XI, 39. 40.

summarentur. Propterea ergo transeunt nobiscum armati ad proelium, et juvant nos ad belligerandum, ad expugnandos inimicos. Sed illi transeunt, qui armati sunt, qui viri fortes sunt et potentes: caeteri vero, ignava manus et imbellis, remanent extra Jordanem. Si qui autem in ipsis viri fortes sunt, relictis animalibus et pecoribus et omnibus impedimentis, pugnant adversum hostem nobiscum, usque quo vincantur inimici nostri, usque quo haereditatem terrae bonae, terrae mellis lactisque capiamus. Quis enim dubitat, quod sancti quique patrum et orationibus nos juvent, et gestorum suorum confirment atque hortentur exemplis, sed et voluminibus suis per ea, quae nobis ad memoriam scripta reliquerunt, docentes nos, et instruentes, quomodo adversum inimicas potestates dimicandum sit, et quomodo agonum toleranda certamina? Pugnant ergo pro nobis, et ipsi incedunt primi ante nos armati. Ipsos enim nos habentes ad exemplum, et videntes eorum per spiritum fortia facta, armamur ad proelium spirituale, et adversus spiritualia nequitiae in coelestibus dimicamus. Sic denique, qui sub Jesu duce militant, triginta et eo amplius reges perimunt, et terras eorum sorte haereditatis accipiunt. Depulsis namque spiritualibus nequitiis de coelestibus, haereditatem regni coelestis a Jesu Domino nostro percipiunt.

7. Potest et tertius adhuc expositionis videri modus, ut in filiis Israel, id est, in populo ecclesiae intelligantur quidam esse spirituales, et intra Jordanem percipere haereditatem terrae fluentis lac et mel: sapientiae scilicet et scientiae capientes dulcedinem, quorum terra flumine Dei, quod repletum est aquis divinae intelligentiae, circumdatur et rigatur. Alii autem sunt carnales, qui jumentis et pecudibus, id est, crassis et stolidis sensibus abundant:[1]) sicut erant illi, de quibus dicebat Aposto-

[1]) Edd. Mertini: abundantes.

lus: „ita [1]) insensati estis, ut, cum spiritu coeperitis, nunc carne perficiamini?" et: „o [2]) insensati Galatae, quis vos fascinavit veritati non obedire?" Sed et unusquisque nostrum, nisi se armaverit, et abjectis brutis et belluinis sensibus ad spiritualem intelligentiam properaverit, remanebit extra Jordanem, nec poterit per sapientiae flumen incedere, quod laetificat civitatem Dei, id est, animam Dei capacem: non assequetur eloquiorum Domini interiora, quae sunt dulciora super mel et favum, sed illam tantummodo consequetur terram, in qua duo reges occisi sunt, ubi dicatur ei: „nihil [3]) aliud judicavi me ipsum scire inter vos nisi Jesum Christum, et hunc crucifixum." Qui autem potuerit transire Jordanem, et ad interiora penetrare, ibi Jesum Dominum nostrum sequens, interficiet triginta, et eo amplius reges, illos fortassis, de quibus dicitur, quia „adstiterunt [4]) reges terrae, et principes congregati sunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus:" depulsisque iis regibus et prostratis, agnoscet secretiora mysteria, usque quo veniat ad illum locum, ubi sedes Dei est, et Jerusalem civitas Dei viventis, non ista, quae servit cum filiis suis in terris, sed illa coelestis, quae libera est, et mater omnium nostrum: ad cujus nos haereditatem perducere dignetur dux et Dominus noster Jesus Christus, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Galat. III, 3.
[2]) Galat. III, 1.
[3]) I Cor. II, 2.
[4]) Psalm. II, 2.

HOMILIA XXVII.

De mansionibus filiorum Israel.

1. Cum conderet Deus mundum, innumeras creavit ciborum differentias, pro diversitatibus scilicet vel humani desiderii, vel naturae animalium. Unde non solum homo, cum viderit animalium cibum, scit eum non pro se, sed pro animalibus creatum, sed et ipsa animalia agnoscunt proprios cibos: et aliis quidem, verbi causa, utitur leo, aliis cervus, aliis bos, aliis vero aves. Sed et inter homines sunt quaedam differentiae in appetendis cibis: et alius quidem, qui bene sanus est et habitudine corporis valens, fortem cibum requirit, et credit confiditque se [1]) edere omnia, velut robustissimi quique athletarum. Si quis vero infirmiorem se sentit et invalidum, delectatur oleribus, et fortem cibum pro sui infirmitate corporis [2]) non recipit. Si vero sit aliquis parvulus, etiamsi voce indicare non possit, re tamen ipsa nullam aliam quam lactis requirit alimoniam. Et ita unusquisque vel pro aetate, vel pro viribus, vel pro corporis valetudine, aptum sibi et competentem viribus suis expetit cibum. Si sufficienter rerum corporalium considerastis exemplum, nunc ab iis ad intelligentiam spiritualium veniamus. Omnis natura rationabilis propriis et sibi competentibus nutriri indiget cibis. Cibus autem verus naturae rationabilis sermo Dei est. Sed sicut in nutrimentis corporis multas paulo ante dedimus differentias, ita et natura rationabilis, quae ratione et verbo Dei, ut diximus, pascitur, non omnis uno atque eodem verbo nutritur.

---

[1]) Deest „se“ in ed. Ruaei.

[2]) Deest „corporis“ in libris editis (v. c. edd. M.), sed suppletur e Mss. R.

Unde ad similitudinem corporalis exempli est [1]) aliquibus etiam in verbo Dei cibus lactis: apertior scilicet simpliciorque doctrina, ut de moralibus esse solet, quae praeberi consuevit iis, qui initia habent in divinis studiis, et prima eruditionis rationabilis elementa suscipiunt. His ergo cum recitatur talis aliqua divinorum voluminum lectio, in qua non videatur aliquid obscurum, libenter accipiunt: verbi causa, ut est libellus Hester, aut Judith, vel etiam Tobiae, aut mandata Sapientiae. Si vero legatur ei liber Levitici, offenditur continuo animus, et quasi non suum refugit cibum. Qui enim venit, ut disceret Deum colere, justitiae ac pietatis ejus praecepta suscipere, audit mandata de sacrificiis dari, et immolationum ritus doceri, quomodo non continuo avertit auditum, et tanquam non sibi aptum cibum recusat? Sed et alius, cum leguntur Evangelia, vel Apostolus, aut psalmi, laetus suscipit, libenter amplectitur, et velut remedia quaedam infirmitatis suae inde colligens gaudet. Huic si legatur Numerorum liber, et ista maxime loca, quae nunc habemus in manibus, nihil haec ad utilitatem, nihil ad infirmitatis suae remedium, aut animae salutem prodesse judicabit: sed continuo refutabit, et respuet tanquam graves et onerosos cibos, et quia aegrae atque invalidae non competant animae. Sed sicut, verbi gratia, — ut iterum ex corporalibus repetamus exempla, — leoni si detur intellectus, non continuo culpabit abundantiam herbarum creatam, quia ipse crudis carnibus vescitur, nec dicet illas superflue [2]) a conditore productas, quia ipse earum cibo non utitur: nec iterum homo, quia pane aliisque aptis sibi utitur alimoniis, culpare debet, cur fecerit Deus serpentes, quos cibum videat praebere cervis: neque

---

[1]) Cod. sancti Theodorici: „est aliquis etiam" etc. R.
[2]) Edd. Merlini: superfluo.

ovis, aut bos culpare, verbi causa, quod aliis animalibus carnibus vesci datum est, cum ipsis ad edendum gramina sola sufficiant. Ita ergo et in cibis rationalibus, [1]) divinorum dico voluminum, non continuo aut culpanda, aut refutanda est Scriptura, quae difficilior aut obscurior ad intelligendum videtur, vel ea continere, quibus sive incipiens [2]), et parvulus, sive infirmior et minus ad intelligenda omnia validus uti non potest, nec conferri sibi ex iis utilitatis aliquid existimat aut salutis: sed considerare debes, [3]) quia sicut serpens et [4]) ovis, et bos et homo, ac foenum, Dei creatura sunt omnia, et diversitas ista ad laudem spectat et gloriam creatoris, quod competentem et in tempore unicuique eorum, pro quibus creata sunt, vel praebeant, vel capiant cibum: ita et haec omnia, quae verba Dei sunt, et in quibus diversus pro captu animarum cibus est, unusquisque, prout sanum se et validum sentit, assumat. Quamvis et si diligentius requiramus, verbi causa, in Evangelii lectione, vel apostolica doctrina, in quibus delectari videris, et in quibus tibi aptissimum et suavissimum deputas cibum, quanta sunt, quae te latent, si discutias, et perscruteris mandata Domini? Quod si ea, quae obscura videntur et difficilia, refugienda sunt protinus et vitanda, invenies etiam in illis, in quibus valde confidis, tam multa obscura et difficilia, ut si hanc sententiam teneas, sit tibi etiam inde recedendum. Sunt tamen plurima in illis, quae apertius et simplicius dicta [5]) sunt, quam ut parvi sensus aedifi-

---

[1]) Edd. Merlini: rationabilibus.

[2]) Edd. Merlini: insipiens.

[3]) Mss. „debes." Libri editi (v. c. edd. M.): „debet." R.

[4]) Iidem Mss. „et ovis et bos, et homo." In libris editis (e. c. edd. M.) desunt verba: „et bos." R.

[5]) Edd. Merlini: dicta sunt: ut quamvis parvi sensus aedificent etc.

cent auditorem. Haec autem in praefatione praemisimus, ut suscitemus animos vestros, quoniam quidem hujusmodi lectio habetur in manibus, quae difficilis ad intelligendum, et superflua videatur ad legendum. Sed non possumus hoc dicere de [1]) sancti Spiritus literis, quod aliquid in iis otiosum sit, aut superfluum, etiamsi aliquibus videntur obscura. Sed hoc potius facere debemus, ut oculos mentis nostrae convertamus ad [2]) eum, qui haec scribi jussit, et ab ipso horum intelligentiam postulemus: ut sive infirmitas est in anima nostra, sanet nos ille, qui sanat omnes languores ejus: sive parvi sensus sumus, adsit nobis custodiens parvulos Dominus, et enutriat nos, atque in mensuram aetatis adducat. Utrumque enim in nobis est, ut ex infirmis ad sanitatem, et ex parvulis ad aetatem virilem pervenire possimus. In nobis ergo est, haec a Deo poscere. Dei autem est petentibus dare, et pulsantibus aperire. Sed satis sit ista praefatio.

2. Nunc jam ad lectionis ipsius, quae recitata est, veniamus exordium, ut juvante Domino, sensum quoque eorum, etiamsi non ad liquidum, summatim tamen colligere et explicare possimus. Ait ergo: „hae [3]) sunt mansiones filiorum Israel, ex quo exierunt de terra Aegypti cum virtute sua, in manu Mosis et Aaron. Et scripsit Moses profectiones eorum, et mansiones per verbum Domini," et cetera. Audistis, [4]) quia scripsit haec Moses per verbum Domini. Et [5]) quid voluit Dominus haec scribi? Ut prodesset nobis aliquid scriptura haec man-

---

[1]) Cod. sancti Theodorici solum habet: „de sanctis literis." R.

[2]) Edd. Merlini: ad Deum.

[3]) Num. XXXIII, 1. 2.

[4]) Mss. „Audistis." Libri editi (v. c. edd. M.): „Audisti." R.

[5]) Edd. Merlini: Et quid? voluit Dominus haec scribi, ut —, aut nihil prodesset? Et quis etc.

sionum, quas fecerunt filii Israel, aut nihil prodesset? Et quis audeat dicere, quod ea, quae per verbum Domini scribuntur, nihil utilitatis habeant, nec salutis aliquid conferant, sed solam rem gestam narrent, quae tunc quidem praeterierit,[1]) nunc autem nihil ad nos ex ejus relatione perveniat? Impia haec et aliena a catholica fide sententia est, et eorum tantummodo, qui legis et Evangeliorum negant unum solum sapientem esse Deum patrem Domini nostri Jesu Christi. Quid ergo de[2]) iis mansionibus fidelis sentire debeat intellectus, summatim, prout tempus patitur, pertractare tentemus. Superior disputatio, cum nobis occasionem dicendi de profectione filiorum Israel ex Aegypto praebuisset, dupliciter diximus videri posse spiritualiter exire unumquemque de Aegypto: vel cum relinquentes Gentilem vitam ad agnitionem divinae legis accedimus, vel cum anima de corporis hujus habitatione discedit. Ad utrumque ergo istae mansiones, quas nunc per verbum Domini Moses describit, adspiciunt. Nam de illis quidem mansionibus, quas animae[3]) corpore exutae, immo corpore suo rursus indutae habiturae sunt, Dominus pronuntiavit in Evangelio, dicens: „multae[4]) mansiones sunt apud patrem meum. Alioquin dicerem vobis: vado et praeparo vobis mansionem.“ Sunt[5]) ergo multae illae mansiones, quae ad patrem du-

---

[1]) Edd. Merlini: praeterierunt.

[2]) Edd. Merlini: ex iis.

[3]) Cod. sancti Theodorici: „anima corpore exuta, immo corpore suo rursus induta habitura est.“ R.

[4]) Ev. Joann. XIV, 2.

[5]) Desunt verba: „Sunt ergo multae illae mansiones“ etc., usque ad ista verba: „Sed nos pene immemores,“ in libris antea editis (e. c. edd. M.), at restituuntur ex omnibus Mss. Libri editi (v. c. edd. M.) tantum habent: „Sunt ergo illic multae mansiones, in quibus post saeculi hujus aerumnas, et Aegyptiam servitutem fideles animae requiescant. Sed nos pene immemores“ etc. R.

cunt, in quibus singulis quid causae, quid utilitatis animae commoratio, quidve eruditionis aut illuminationis accipiat, scit ille solus futuri saeculi pater, qui ait de semet ipso, quia „ego [1]) sum ostium.“ „Nemo [2]) venit ad Patrem, nisi per me.“ Qui fortassis in his singulis mansionibus unicuique animae ostium fiet, ut per ipsum intret, et per ipsum exeat, et inveniat pascua, et iterum intret ad aliam, et inde ad aliam mansionem, usque quo ad ipsum perveniat patrem. Sed nos pene immemores praefationis nostrae, subito auditum vestrum ad alta et excelsa surreximus. Immo vero redeamus ad ea, quae inter nos et in nobis geruntur. In Aegypto erant filii Israel, in operibus Pharaonis regis luto ac latere affligebantur, donec ingemiscentes clamarent ad Dominum, et exaudiens gemitum eorum mitteret iis verbum suum per Mosen, et educeret eos de Aegypto. Et nos ergo cum essemus in Aegypto, mundi dico hujus erroribus et ignorantiae tenebris, operantes opera diaboli, et in concupiscentiis et voluptatibus carnis, miseratus est Dominus afflictionem nostram, et misit Verbum suum unigenitum Filium, qui nos de ignorantia erroris ereptos, ad lucem divinae legis adduceret.

3. Sed primo omnium intuere mysterii rationem: quam qui diligenter observaverit [3]), in Scripturis inveniet in egressione filiorum Israel de Aegypto, quadraginta et duas habitas esse mansiones: et rursum adventus Domini et Salvatoris nostri in hunc mundum, per quadraginta et duas generationes adducitur. Sic enim Matthaeus Evangelista commemorat, dicens: „ab Abraham usque ad David regem, generationes quatuordecim: et a David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuorde-

---

[1]) Ev. Joann. X, 9.

[2]) Ev. Joann. XIV, 6.

[3]) Edd. Merlini: observaverit in scripturis: inveniet etc

cim: et a transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim." Istas ergo quadraginta et duas generationes [1]), quas velut mansiones Christus fecit descendens in Aegyptum mundi hujus, ipso numero quadraginta et duas mansiones faciunt, qui adscendunt de Aegypto. Et bene observanter posuit Moses, dicens: „adscenderunt [2]) filii Israel cum virtute sua." Quae est virtus eorum, nisi ipse Christus, qui est virtus Dei? Qui ergo adscendit, cum ipso adscendit, qui ad nos inde descendit, ut illuc perveniat, unde ille non necessitate, sed dignatione descendit, ut verum sit illud, quod dictum est, quia „qui [3]) descendit, ipse est et qui adscendit." Igitur in quadraginta duabus mansionibus perveniunt filii Israel usque ad principium capiendae haereditatis. Principium vero capiendae haereditatis fuit, ubi Ruben et Gad, et dimidia tribus Manasse, accipiunt terram Galaad. Constat itaque numerus descensionis Christi, per quadraginta et duos patres secundum carnem, velut per quadraginta duas mansiones descendens [4]) usque ad nos, et per totidem mansiones adscensus filiorum Israel usque ad haereditatis promissae principium. Quod si intellexisti, quantum sacramenti numerus iste descensionis, adscensionisque contineat, veni jam et incipiamus per ea, quae descendit Christus, adscendere, et primam mansionem istam facere, quam ille novissimam fecit, scilicet, qui natus ex virgine est: et haec sit prima nobis mansio de Aegypto exire volentibus, in qua relicto idolorum cultu, et daemoniorum

---

[1]) Sic habet Cod. Abbatiae sancti Theodorici Rhemensis. Libri vero antea editi (v. c. edd. M.): „generationum mansiones, quas Christus fecit adscendens in Aegyptum." R. — Cfr. Matth. 1, 17.

[2]) Num. XXXIII, 1. coll. pag. 335. not. 3.

[3]) Ephes. IV, 10.

[4]) Edd. Merlini: descendentis.

non deorum veneratione, credimus Christum natum ex virgine, et de Spiritu sancto, et Verbum carnem factum venisse in hunc mundum. Post haec jam proficere, et adscendere ad singulos quosque fidei et virtutum gradus nitamur. Quibus si tam diu immoremur, donec ad perfectum veniamus, in singulis virtutum gradibus mansionem fecisse dicemur, usque quo ad summum pervenientibus nobis institutionum, profectuumque fastigium promissa compleatur haereditas.

4. Sed et anima cum de Aegypto vitae hujus proficiscitur, ut tendat ad terram repromissionis, pergit [1]) necessario ad illas, quae apud patrem ab initio praeparatae sunt, mansiones. Quarum credo memor propheta, dicebat: „haec [2]) memoratus sum, et effudi super me animam meam, quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei.“ Istae sunt mansiones, et ista tabernacula, de quibus in alio loco dicit: „quam [3]) amabilia sunt tabernacula tua, Domine virtutum! Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini.“ Idcirco et in alio loco idem propheta dicit: „multum [4]) peregrinata est anima mea.“ Intellige ergo si potes, quae sint istae peregrinationes animae, in quibus cum quodam gemitu ac dolore peregrinari se diutius deflet. Sed hebescit harum [5]) intellectus et obscuratur, donec adhuc peregrinatur: tunc autem verius edocebitur, et verius intelliget, quae fuerit ratio peregrinationis suae, cum re-

---

[1]) Cod. sancti Theodorici: „pergit necessario per quasdam vias, et certas quasque, ut diximus, conspiciet mansiones. Quarum credo“ etc. Cod. Ebroïcensis pro „conspiciet“ habet „conficit.“ R.

[2]) Psalm. XLII, 4.

[3]) Psalm. LXXXIV, 1. 2.

[4]) Psalm. CXX, 6. (CXIX.)

[5]) Edd. Merlini: horum.

gressa fuerit ad requiem suam, id est, ad patriam suam paradisum: quod sub mysterio intuens propheta dicebat: „convertere[1]) anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi.“ Sed interim peregrinatur et agit iter et conficit mansiones, utilitatis sine dubio alicujus causa per haec Dei promissionibus dispensata, sicut et quodam loco dicit: „afflixi[2]) te, et cibavi te manna in deserto, quod nescierunt patres tui, ut dignosceretur, quid est in corde tuo.“ Istae ergo mansiones sunt, quibus iter e terris agitur ad coelum. Et quis ita invenitur idoneus, et divinorum conscius secretorum, qui possit itineris istius et adscensionis animae describere mansiones, et uniuscujusque loci vel labores explicare, vel requies? Quomodo enim enarret, quod post[3]) primam et secundam et tertiam mansionem insequatur adhuc Pharao, insequantur Aegyptii, et licet non comprehendant, tamen insectentur,[4]) et licet submersi sint, tamen insecuti sint? Quomodo enuntiet, quod salvus effectus Dei populus, post aliquot mansiones primum cantaverit canticum dicens: „cantemus[5]) Domino, gloriose enim honorificatus[6]) est: equum et adscensorem projecit in mare?“ Sed[7]) haec, ut dixi, qui per singulas mansiones audeat aperire, et pro contemplatione

---

[1]) Psalm. CXVI, 7. (CXV.)

[2]) Deut. VIII, 3. 2. coll. LXX. virorum versione.

[3]) Cod. Ebroicensis: „prima, et secunda, et tertia mansione.“ Cod. sancti Theodorici: „post primam, et secundam, et tertiam mansionem.“ In libris antea editis (v. c. edd. M.) desideratur „post.“ R.

[4]) Edd. Merlini: insectent, et — sint, tamen insecuti sunt? R.

[5]) Exod. XV, 1.

[6]) Mss. „honorificatus.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „glorificatus.“ R.

[7]) Edd. Merlini: Sed hic, ut dixi, quis per — mansionum? Nescio etc.

nominum qualitates quoque conjicere mansionum, nescio, si aut sensus dicentis ad mysteriorum pondus sufficiat, aut[1]) auditus capiat audientium. Quomodo enim vel occursus belli explicetur Amalechitarum, vel diversae tentationes, et illi quomodo enarrentur, quorum artus ceciderunt in deserto, et quod omnino non[2]) filii Israel, sed filii filiorum Israel ad terram sanctam pervenire potuerunt, et omnis ille vetus populus cecidit, quibus conversatio et habitatio fuerat cum Aegyptiis, solus autem novus pervenit ad regnum, qui ignorabat Aegyptios, exceptis sacerdotibus et Levitis? Si quis enim potuerit se in sacerdotum et Levitarum ordine collocare, si quis potuerit non habere portionem in terris ullam, nisi solum Dominum, iste non cadet in[3]) deserto, sed perveniet ad terram repromissionis. Unde et tu, si vis non cadere in deserto, sed pervenire ad terram repromissionis patrum, sortem tuam non habeas in terra, nec sit tibi aliquid commune cum terra. Portio tua sit Dominus solus, et nunquam cades. Agitur ergo adscensio de Aegypto ad terram repromissionis, per quam, ut dixi, mysticis descriptionibus edocemur adscensum animae ad coelum et[4]) resurrectionis ex mortuis sacramentum.

5. Ponuntur autem et nomina mansionibus. Neque enim conveniens videbatur, ut omnis locus, qui sub coelo, sive montium, sive collium, sive camporum nominibus uteretur: illa vero adscensio, qua anima adscendit ad regnum Dei, mansionum suarum nomina non haberet. Habet nomina mansionum mysticis aptata voca-

---

[1]) Edd. Merlini: aut ut auditus etc.

[2]) Edd. Merlini: non cum filii etc.

[3]) Cod. S. Theodorici solum habet: „in deserto. Si pervenire vis ad repromissiones patrum, sortem tuam non habeas in terra.“ R.

[4]) Sic habet Cod. S. Theodorici. Libri editi (v. c. edd. M.): „ex resurrectionis ex mortuis sacramento.“ R.

bulis, habet et deducentem se non Mosen: — et ipse enim quo iret ignorabat: — sed columnam ignis et nubem, filium scilicet Dei, et Spiritum sanctum, sicut et in alio loco propheta dicit: „ipse[1]) Dominus ducebat eos." Talis ergo fiet beatae animae adscensus, cum submersi fuerint omnes Aegyptii, et Amalechitae, atque universi, qui impugnaverant eam: et[2]) per singulas quasque digrediens mansiones, illas scilicet multas, quae dicuntur esse apud patrem, illuminatur[3]) amplius ex una ad aliam veniens, majora semper illuminationis augmenta conquirit, usque quo assueta sit ipsius veri luminis, quod illuminat omnem hominem, intuitum pati, et mirae majestatis ferre fulgorem. Si vero ad secundam, de qua superius memoravimus, expositionem redeamus, et animae in hac vita positae per haec doceri intelligamus profectus, quae conversa de Gentili vita, non tam Mosen, quam legem Dei, nec Aaron, sed sacerdotem illum, qui permanet in aeternum, sequitur, antequam ad perfectum veniat, in eremo habitat: ubi scilicet exerceatur in praeceptis Domini, et ubi fides ejus per tentationes probetur. Ubi cum vicerit unam tentationem, et fides ejus in ea fuerit probata, inde venit ad aliam, et quasi de una mansione ad alteram transit, et ibi cum obtinuerit, quae acciderint, et fideliter tulerit, pergit ad aliam: et ita per singula quaeque tentamenta vitae ac fidei prosecutus,[4]) mansiones habere dicitur: in quibus per singula virtutum quaeruntur augmenta: et impletur in iis illud, quod scriptum est: „ibunt[5]) de virtute in virtutem:" usque

---

[1]) Cfr. Psalm. LXXVIII, 13. (LXXVII.)

[2]) Cod. S. Theodorici: „ut per singulas —, illuminetur amplius." R.

[3]) Edd. Merlini: illuminetur.

[4]) Edd. Merlini: profectus.

[5]) Psalm. LXXXIV, 7.

quo perveniatur ad ultimum, imo ad summum gradum virtutum, et transeatur flumen Dei, ac promissa suscipiatur haereditas.

6. Duplici igitur expositione utentes, omnem hunc, qui recitatus est, considerare debemus ordinem mansionum, ut ex utroque sit animae nostrae profectus, agnoscentibus ex iis, vel haec vita, quae ex conversione erroris legem Dei sequitur, qualiter agi debeat, vel futurae spei, quae ex resurrectione promittitur, quanta sit exspectatio. Sic enim puto, quod [1]) iis, quae leguntur, digna sancti Spiritus legibus intelligentia doceatur. Nam scire in deserto illo, qui dictus sit locus ille, ubi, verbi gratia, applicuerunt tunc transeuntes filii Israel, quid mihi utilitatis affert, aut quid legentibus ex hoc profectus, et legem Dei die ac nocte meditantibus conferatur? maxime cum videamus, tantam fuisse curam Domino de istis mansionibus perscribendis, ut descriptio earum secundo [2]) jam loco divinis legibus inderetur. Commemorata sunt enim nomina ista, licet in nonnullis immutata, jam tunc, cum per loca singula elevasse dicuntur filii Israel de illo loco, et applicuisse: sed et nunc iterum per verbum Domini describi jubentur a Mose. Unde et hoc ipsum, quod secundo repetitur ista descriptio, satis congrue [3]) mihi videtur ad mysterium expositionis hujus quam proposuimus: bis enim repetuntur, ut duas animae ostenderent vias: unam, qua in carne posita per legem Dei in virtutibus exercetur, et per gradus quosdam profectum adscendens pergit, ut diximus, de virtute in virtutem, et ipsis profectibus quasi mansionibus utitur; aliam vero, qua post resurrectionem adscensura ad coelos non subito, nec importune ad summa conscendit, sed per

---

[1]) Edd. Merlini: quod in iis etc.

[2]) Edd. Merlini: secundo jam hoc divinis etc.

[3]) Edd. Merlini: congruere.

multas deducitur mansiones, in quibus illuminata per singulas et [1]) augmento semper splendoris accepto, in unaquaque mansione illustrata sapientiae [2]) lumine usque ad ipsum perveniat luminum patrem. „Exierunt [3]) ergo, inquit, filii Israel cum virtute sua.“ Erat cum illis virtus illa, quae dixerat: „tecum [4]) descendam in Aegyptum:“ et quia erat cum illis ista virtus, propterea dicit propheta: „et [5]) non erat in tribubus eorum infirmans.“ Exierant [6]) autem in manu Mosis, et Aaron. Ad exeundum de Aegypto non sufficit una manus Mosis, quaeritur et manus Aaron. Moses indicat scientiam legis, Aaron sacrificandi Deo et immolandi peritiam. Opus est ergo, ut exeuntes de Aegypto non solum scientiam legis et fidei, sed operum, quibus Deo placetur, fructus habeamus. Ideo enim et manus commemoratur Mosis et Aaron, ut opera per manus intelligas. Etenim si exiens de Aegypto, et conversus ad Deum abjiciam superbiam, per manus Aaron taurum Deo sacrificavi. Si petulantiam, lasciviamque peremero, hircum Domino jugulasse me Aaron manibus credam. Si libidinem vicero, vitulum: si stultitiam, ovem immolasse videbor. Sic ergo cum animae vitia purgantur, manus Aaron operatur in nobis: et manus Mosis nobiscum est, cum ad haec ipsa intelligenda illuminamur ex lege. Et ideo utraque manus necessaria est de Aegypto exeuntibus, ut inveniatur in iis non solum fidei, et scientiae, sed et actuum operumque perfectio: et tamen utraeque hae non

---

[1]) Deest „et“ in edd. M.

[2]) Edd. Merlini perperam: sapientiae lumine usque perveniat ad ipsum, perveniat luminum patrem.

[3]) Num. XXXIII, 1.

[4]) Genes. XLVI, 4. — Edd. Merlini: in Aegypto.

[5]) Psalm. CV, 37.

[6]) Edd. Merlini: Exierunt autem etc.

sunt duae manus, sed una. In manu enim Mosis et Aaron eduxit eos Dominus, et non in manibus Mosis et Aaron; unum enim opus utriusque manus est, atque una perfectionis expletio.

7. „Et[1]) scripsit, inquit, Moses perfectiones, et mansiones eorum, per verbum Domini." Scripsit ergo haec per verbum Domini, ut legentes nos, et videntes, quantae nobis immineant profectiones ad iter, quod ducit ad regnum, praeparemus nos ad vitam hanc, et considerantes iter, quod nobis immineat, non segniter, nec remisse vitae nostrae tempus permittamus absumi, ne forte, dum[2]) in his mundi vanitatibus immoramur, et singulis quibusque, quae ad visum vel auditum, vel etiam quae ad tactum atque odoratum gustumque veniunt, delectamur, labantur dies, tempus praetereat, et non occurramus omne spatium imminentis itineris explicare, et deficiamus in medio, atque accidat nobis illud, quod de quibusdam refertur, qui pervenire non potuerunt, sed artus eorum ceciderunt in deserto. Iter ergo agimus, et idcirco devenimus in hunc mundum, ut transeamus de virtute ad virtutem: non ut permaneamus pro terrenis in terra, sicut et ille, qui[3]) dicebat: „destruam[4]) horrea mea, et alia majora aedificabo, et dicam animae meae: anima, habes multa bona reposita in annos multos: manduca, et bibe, et laetare:" ne forte dicat et nobis Dominus, sicut illi: „stulte, hac nocte auferetur a te anima tua." Non dixit in hac die, sed in hac nocte. In nocte enim perimitur et hic, sicut primogenita Aegyptio-

---

[1]) Num. XXXIII, 2.

[2]) Cod. S. Theodorici: „dum in hujusmodi vanitatibus" etc. R. — Edd. Merlini: „dum in iis mundi vanitatibus" etc.

[3]) Deest „qui" in sola ed. R.

[4]) Luc. XII, 18. 19. — 20.

rum, tanquam qui dilexerit mundum, et tenebras ejus, et particeps fuerit rectorum mundi hujus tenebrarum harum. Tenebrae autem et nox mundus iste appellatur pro iis, qui in ignorantia vivunt, nec lumen recipiunt veritatis. Qui autem tales sunt, de Ramesse non proficiscuntur, nec transeunt ad Sochoth.

8. Videamus tamen prius, quando proficiscuntur filii Israel ex Ramesse. „Mense,[1]) inquit, primo quintadecima die mensis.“ Per praeceptum Domini quartadecima die mensis egerant pascha in Aegypto, jugulantes agnum pridie, quam proficiscerentur, et initium quodammodo festivitatis adhuc in Aegypto positi gerunt. Sequenti ergo die, qui est primus dies azymorum, quintadecima die mensis primi proficiscuntur de Ramesse, et veniunt in Sochoth, ut ibi faciant festivitatis azymorum diem. „Quis[2]) sapiens et intelliget haec? sensatus et cognoscet ea?“ Imo quis est, qui haec vel ex parte cognoscat, sicut Apostolus dicit: „ex[3]) parte scimus, et ex parte prophetamus?“ Quis intelligit, quomodo ex parte dies festos agimus, ut nemo nos judicet in parte diei festi, aut neomeniae, aut sabbati? Omnis namque dies festus, qui in terris ab hominibus geritur, in parte, non in integro, neque perfecto festivitatis titulo geritur: sed cum exieris de Aegypto ista, tunc erit tibi perfecta festivitas, tunc azyma sinceritatis et veritatis ad perfectum curabis, tunc Pentecostes diem in eremo ages, et tunc forte primum mannae cibum coelestem suscipies, ac singulas quasque festivitates geres, de quibus jam superius, ut potuimus, dictum est. Scito tamen, quoniam post illud pascha, quod in Aegypto factum est, semel invenimus in deserto pascha curatum, cum lex data est,

---

[1]) Num. XXXIII, 3.

[2]) Hos. XIV, 10.

[3]) 1 Cor. XIII, 9.

et aliud, sicut observavimus in Numeris, post[1]) haec jam nusquam geri, nisi in terra repromissionis. Igitur quintadecima die mensis primi, sequenti post Pascha die, qui est primus azymorum dies, profecti sunt filii Israel de Ramesse, in[2]) „manu, inquit, excelsa, in conspectu omnium Aegyptiorum." Quae est manus excelsa? Et alibi enim dicit: „exaltetur[3]) manus tua." Ubi non est humanum opus, nec terrenum, sed divinum, ibi manus excelsa nominatur. Per manus namque opus intelligi, saepe jam dictum est. In manu ergo excelsa, in conspectu omnium Aegyptiorum profecti sunt. „Et[4]) Aegyptii, inquit, sepeliebant mortuos suos:" viventes autem sequebantur Dominum Deum suum. Post haec dicitur, quia „et[5]) in diis eorum fecit Dominus vindictam." Sed et in Exodo ita dicit: „et[6]) in omnibus diis Aegyptiorum faciet Dominus vindictam." Hic autem dicit, quia fecit in eos Dominus vindictam. „Sunt[7]) quidam, qui dicuntur dii sive in coelo, sive in terra:" Apostolus ait. Sed et in psalmis dicitur: „omnes[8]) dii gentium daemonia." Non ergo simulacra, sed daemones, qui simulacris assident, deos dicit, in quos fecit Dominus vindictam. Sed velim requirere, quomodo Deus vindictam faciat in daemones, cum utique vindictae dies et judicii nondum advenerit. Sed hanc ego puto in daemones fieri vindictam, cum is, qui ab illis deceptus fuerat, ut idola coleret, per verbum Domini conversus Dominum colit: et ex ipso opere conversionis in eum vindicta, qui deceperat, datur. Similiter si is, qui a daemonibus deceptus fuerat ad fornicandum, convertatur ad pudicitiam,

---

1) Edd. Merlini: et post haec etc.
2) Num. XXXIII, 3. 3) Psalm. X, 12.
4) Num. XXXIII, 4. 5) Num. XXXIII, 4.
6) Cfr. Exod. VII, 4. seqq.
7) I Cor. VIII, 5. 8) Psalm. XCVI, 5.

diligat castitatem, errasse se defleat, poenitentiae ipsius lacrimis uritur et incenditur daemon, et sic vindicta datur in deceptionis auctorem. Similiter etiam si quis de superbia ad humilitatem, de profusione ad parsimoniam redeat, per haec singula daemones, qui se in haec decceperant, flagellat et cruciat. Quantis eos putatis agi tormentis, si quem videant, secundum verbum Domini, vendere omnia sua, quae possidet, et dare pauperibus, et tollere crucem suam, et sequi Christum? Super omnia vero iis est tormentorum genera, et super omnes poenas, si quem videant verbo Dei operam dare, scientiam divinae legis et mysteria Scripturarum intentis studiis perquirentem: in hoc eorum omnis flamma est, in isto uruntur incendio, quoniam quidem ignorantiae tenebris humanas obscuraverant mentes, et [1]) haec obtinuerant, ut Deus quidem ignoraretur, ad ipsos vero divini cultus studia transferrentur. Quae putas in illos vindicta datur, quae infertur iis flamma poenarum, cum vident haec lumine veritatis aperiri, et fraudis suae nebulas per agnitionem legis divinae reserari? Possident enim cunctos, qui in ignorantia vivunt: et non solum illos, qui adhuc in ignorantia sunt, sed ingerunt se saepe etiam iis, qui agnoverunt Deum, et rursus in iis opera ignorantiae conantur operari. Neque enim sine ipsis consummatur omne peccatum. Nam cum adulterium quis committit, non est utique sine daemone: vel cum ira immoderata raptatur, vel cum diripit aliena: et qui sedens adversus proximum suum detrahit, et adversum filium matris suae ponit scandalum, non est sine daemone. Et ideo omnimode [2]) agendum est nobis, ne forte Aegyptiorum primogenita, vel deos eorum, quos Dominus percussit et exstinxit, resuscitemus in nobis, si iis locum dederimus,

---

[1]) Edd. Merlini: et per haec etc.

[2]) Edd. Merlini: omni modo.

operandi in nobis ea, quae odit Deus. Si autem ab[1]) his omnibus contineamus nos, eo modo, quo superius diximus, dedit vindictam in omnibus diis Aegyptiorum, poenasque ex nostra emendatione et conversione[2]) daemones suscipiunt.

9. Exeunt ergo ex Aegypto filii Israel, et proficiscentes ex Ramesse veniunt in Sochoth. Profectionis hic ordo, et distinctio mansionum valde necessaria, et observanda est iis, qui sequuntur Deum, et de virtutum profectibus cogitant. De quo ordine memini, quod jam et in aliis, cum aedificationis causa aliqua loqueremur, quae Dominus dare dignatus est, prosecuti sumus. Sed et nunc paucis iterum orantibus[3]) vobis commonebimus. Fit ergo prima profectio ex Ramesse, et sive de hoc mundo anima proficiscens ad futurum saeculum pergit, sive ab erroribus vitae ad viam virtutis et agnitionis convertitur, ex Ramesse proficiscitur. Ramesse enim in nostra lingua dicitur commotio turbida, vel commotio tineae. In quo utique ostenditur, quod omnia in hoc mundo in commotionibus, et perturbationibus posita sunt, et in corruptela: hoc enim tinea indicat. In quibus non oportet residere animam, sed proficisci, et venire in Sochoth. Sochoth autem interpretatur tabernacula. Igitur primus animae profectus est, ut auferatur a commotione terrena, et sciat sibi tanquam peregrinanti in tabernaculis habitandum, quo velut in procinctu posita, adversus insidiantes expedita occurrere possit et libera. Inde jam ubi se sentit esse praeparatam, proficiscitur ex Sochoth, et applicat in Buthan. Buthan convallis appellatur. Virtutum diximus in[4]) his esse pro-

---

[1]) Edd. Merlini: ab iis omnibus.

[2]) Edd. Merlini: conversatione.

[3]) Desunt verba: „orantibus vobis“ in edd. M.

[4]) Edd. Merlini: in iis esse etc.

fectum. Virtus non nisi exercitiis et labore conquiritur, nec tantum in prosperis, quantum in adversis probatur. Venitur ad convallem. In convallibus autem et in inferioribus locis certamen habetur adversus diabolum, et contrarias potestates. In convalli ergo agon gerendus est, et in convalli pugnandum est. Denique et Abraham [1]) in valle Salinarum pugnavit adversum barbaros reges, et ibi victoriam consecutus est. Descendit ergo viator hic noster ad eos, qui in profundis sunt et in imis, non ut ibi demoretur, sed ut ibi victoriam consequatur. Profecti sunt autem ex Buthan, et applicuerunt ad os Iroth. Iroth vicus interpretatur. Nondum enim venitur ad civitatem, nec quae perfecta sunt, jam tenentur, sed interim primo parva quaeque capiuntur. Hic est enim profectus, ut a parvis ad magna veniatur. Venitur ergo ad Iroth, hoc est, ad ingressum primum vici, quod est initium conversationis, et abstinentiae mediocris. Periculosa est namque in initiis grandis et immoderata abstinentia. Iroth autem haec posita est contra Beelsephon, et contra Magdalum. Beelsephon interpretatur adscensio speculae, sive turris. A parvis ergo adscenditur ad magna, et nondum in ipsa specula, sed contra speculam, id est, in conspectu speculae posita est. Speculari enim incipit, et prospicere spem futuram, et altitudinem profectuum centemplari, et paulatim crescit, dum plus spe nutritur, quam laboribus fatigatur. Quae statio sive mansio contra Magdalum est, nondum in ipso Magdalo. Magdalum enim magnificentia dicitur. Habens ergo in conspectu et adscensionem speculae, et magnificentiam rerum futurarum, spebus, [2]) ut diximus, ingentibus pascitur et nutritur. In profectionibus enim est, non in perfectione jam posita.

---

[1]) Cfr. Genes. XIV.

[2]) Edd. Merlini perperam: speciebus.

10. Post haec proficiscuntur de Iroth, et transeunt per medium maris rubri, et applicuerunt ad amaritudines. Diximus, tempus profectuum tempus esse periculorum. Quam molesta tentatio, transire per medium mare, videre fluctus in cumulum crescere, audire undarum insanientium voces et strepitus: sed tamen si sequaris Mosen, id est, legem Dei, aquae tibi murus dextera laevaque fient, et iter invenies per siccum in medio mari. Sed et illud iter coeleste, quod agere dicimus animam, potest fieri, ut habeat aliquid aquarum, potest fieri, ut ibi inveniantur undae: est enim ibi [1]) pars aliqua aquarum, et pars aliqua sub coelo: et nos interim harum, quae sub coelo sunt, aquarum undas fluctusque perferimus: Deus viderit, si illae quietae sunt, et placidae, nec aliquibus ventis flantibus excitantur. Sed nos interim cum venerimus ad transitum maris, etiamsi videamus Pharaonem et Aegyptios insequentes, nihil trepidemus, nullus de [2]) his metus, nulla formido sit. Credamus tantum in unum verum Deum, et quem misit filium suum Jesum Christum. Quod et si dicatur populus Deo credidisse, et famulo ejus Mosi, credimus et nos [3]) secundum hoc etiam Mosi, id est, legi Dei, et prophetis. Constans ergo esto, et paulo post videbis Aegyptios jacentes ad litus maris. Cum autem videris eos jacentes, tu exsurge et canta in canticis Domino, et collauda eum, qui equum et adscensorem demersit in rubrum mare. Applicuerunt ergo ad amaritudines. Audiens amaritudines non pavescas, neque terrearis. „Omnis [4]) enim eruditio ad praesens non videtur dulcis esse, sed amara. Postea vero fructum dulcissimum, et pacatissimum exer-

---

[1]) Desideratur „ibi" in edd. M.

[2]) Edd. Merlini: de iis metus etc.

[3]) Edd. Ruaei: non.

[4]) Hebr. XII, 4.

citatis per semet ipsam reddit justitiae:" sicut[1]) Apostolus docet. Denique et azyma cum amaritudine vesci praecipiuntur: nec est possibile, pervenire ad terram repromissionis, nisi per amaritudines transeamus. Sicut enim medici amaritudines quasdam medicamentis inserunt salutis prospectu et sanitatis languentium: ita et salutis prospectu medicus animarum nostrarum amaritudines nos vitae hujus voluit pati in diversis tentationibus, sciens, quia finis hujus amaritudinis animae nostrae dulcedinem salutis adquirat: sicut et e contrario finis dulcedinis, quae est in voluptate corporea, ut divitis illius exempla docuerunt, amarum finem reddit in infernum poenarum. Tu ergo, qui iter virtutis incedis, non refugias applicare ad amaritudines. Proficisceris enim et inde, sicut et filii Israel.

11. „Profecti[2]) sunt, inquit, de amaritudine, et venerunt in Helim." Helim est, ubi sunt duodecim fontes aquarum, et septuaginta duae arbores palmarum. Vides, post amaritudines, post asperitates tentationum quam te amoena suscipiunt loca. Non venisses ad palmas, nisi tentationum amaritudines pertulisses: nec venisses ad dulcedinem fontium, nisi prius, quae tristia fuerant et aspera, superasses: non quo jam finis sit in[3]) his itineris, et perfectio cunctorum: sed dispensator animarum Deus in ipso itinere interserit laboribus etiam quaedam refrigeria, quibus refota anima et reparata promtior redeat ad reliquos labores. Helim autem[4]) interpretatur arietes. Arietes duces sunt gregum. Qui sunt ergo duces gregis Christi, nisi Apostoli, qui sunt et duodecim fontes? Verum quoniam non solum illos duode-

---

[1]) Edd. Merlini: sicut Apostolus Jacobus docet.

[2]) Num. XXXIII, 9.

[3]) Edd. Merlini: in iis itineris.

[4]) Edd. Merlini: tamen.

cim elegit Dominus et Salvator noster, sed et alios septuaginta duos, idcirco non solum duodecim fontes, sed et septuaginta duae arbores scribuntur esse palmarum: et ipsi enim Apostoli nominantur, sicut et ipse Paulus dicit, cum de resurrectione Salvatoris exponeret. Visus, inquit,[1] est illis undecim, deinde apparuit et omnibus Apostolis. In quo ostendit esse et alios Apostolos, exceptis illis duodecim. Haec te ergo amoenitas post amaritudinem, haec te requies post laborem, haec te gratia post tentamenta suscipiet. „Profecti[2] sunt, inquit, de Helim, et applicuerunt juxta mare rubrum." Observa, quia jam non intrant in mare rubrum, — semel tantum sufficit intrasse —, modo jam applicant juxta mare, ut videant quidem mare, et undas ejus adspiciant, nequaquam tamen motus ipsius, et impetus pertimescant. „Et[3] profecti sunt a rubro mari, et applicuerunt in deserto Sin." Sin rubus interpretatur, sive tentatio. Incipit ergo tibi jam arridere bonorum spes. Quae est autem bonorum spes? De rubo apparuit Dominus, et responsa dedit Mosi, et dehinc initium visitationis factum a Domino ad filios est Israel. Sed non otiose Sin etiam tentatio interpretatur. Solet enim in visionibus esse tentatio. Nam nonnunquam angelus iniquitatis transfigurat se in angelum lucis. Et ideo cavendum est, et sollicite agendum, ut scienter discernas visionum genus, sicut et Jesus Nave, cum visionem videret, sciens esse in hoc tentationem, statim requirit ab eo, qui apparuit, et dicit: „noster[4] es, an adversariorum?" Ita ergo et proficiens[5] anima, ubi ad id venerit, ut jam incipiat dis-

---

[1]) Cfr. I Cor. XV, 5. 6. 7.

[2]) Num. XXXIII, 10.

[3]) Num. XXXIII, 11. — Edd. M. constanter: Syn.

[4]) Jos. V, 13.

[5]) Sic habent Mss. Libri vero editi (c. c. edd. M.): „proficiscens anima ubi advenerit." R.

cretionem habere visionum, inde probabitur spiritualis esse, si scit omnia discernere. Idcirco denique et inter dona spiritualia unum ex donis sancti Spiritus esse memoratur discretio spirituum.

12. „Profecti [1]) vero ex deserto Sin, venerunt in Raphaca.“ Raphaca interpretatur sanitas. Vides ordinem profectuum, quomodo ubi jam spiritualis efficitur anima, et discretionem coelestium coeperit habere visionum, pervenit ad sanitatem, ut merito dicat: „benedicat [2]) anima mea Dominum, et omnia interiora mea nomen sanctum ejus.“ Quem Dominum? „Qui [3]) sanat, inquit, omnes languores tuos, qui redimit de interitu vitam tuam.“ Sunt enim multi languores animae. Avaritia languor ejus est, et quidem pessimus. Superbia, ira, jactantia, formido, inconstantia, pusillanimitas, et horum similia. Quando me, Domine Jesu, ab [4]) his omnibus languoribus curabis? Quando sanabis, ut ego dicam: „benedic [5]) anima mea Dominum, qui sanat omnes langores tuos?“ ut possim et ego mansionem facere in Raphaca, quod est sanitas? Longum est, si velimus ire per singulas mansiones, et ex unaquaque, si qua ex nominum contemplatione suggeruntur, aperire: strictim tamen et breviter percurremus, ut non tam plenam vobis expositionem, quia minime id tempus indulget, sed occasiones in iis intelligentiae praebeamus. Proficiscuntur ergo ex Raphaca, et veniunt in Halus. Halus labores interpretantur. Nec mireris, si sanitatem sequuntur labores. Propterea enim et adipiscitur a Domino anima sanitatem, ut labores delectabiliter, et non invita suscipiat. Dicitur enim ei: „labores [6]) fructuum tuorum manducabis, beatus es, et bene tibi erit.“ Post

---

[1]) Num. XXXIII, 12. [2]) Psalm. CIII, 1.
[3]) Psalm. CIII, 3. 4. [4]) Edd. Merlini: ab iis.
[5]) Psalm. CIII, 1. 2. 3. [6]) Psalm. CXXVIII, 2.

haec veniunt in Raphidin. Interpretatur autem Raphidin laus judicii. Justissime laus sequitur post labores. Cujus tamen rei laus? Judicii, inquit. Fit ergo laude digna anima, quae recte judicat, recte discernit, id est, quae spiritualiter dijudicat omnia, et ipsa a nemine dijudicatur. Post haec pervenitur in desertum Sina. Sina ipse quidem locus est deserti, quem supra Sin memoravit: sed hic magis locus montis, qui in ipso deserto est, appellatur: qui etiam ipse vocabulo deserti Sin nominatur. Postquam ergo laudabilis judicii facta est anima, et rectum coepit habere judicium, tunc ei datur lex a Deo, cum capax esse coeperit secretorum divinorum et coelestium visionum. Inde venitur ad monumenta concupiscentiae. Quid est monumenta concupiscentiae? Sine dubio ubi sepultae sunt et obrutae concupiscentiae, ubi exstincta est omnis cupiditas, nec ultra concupiscit caro adversus spiritum, mortificata scilicet morte Christi. Post haec venitur in Aseroth, quod interpretatur atria perfecta, vel beatitudo. Intuere diligentius omnis viator, quis sit ordo profectuum: posteaquam sepelieris, et morti tradideris concupiscentias carnis, venies ad amplitudines atriorum, venies ad beatitudinem. Beata namque est anima, quae nullis jam vitiis carnis urgetur. Inde venitur in Rathma [1]) sive Pharam. Rathma visio consummata interpretatur, Pharam vero visibile os. Quid? nisi ita crescat anima, ut, cum desierit molestiis carnis urgeri, visiones habeat consummatas, perfectamque rerum capiat intelligentiam, causas scilicet incarnationis Verbi Dei, dispensationumque ejus rationes plenius altiusque cognoscens? Hinc jam venitur in Remonphares, quod in nostra lingua excelsa intercisio dicitur, hoc est, ubi magnarum et coelestium rerum a

---

[1]) In libris antea editis pro „Rathma" legitur „Rathanim;" sed in Cod. Turonensi legitur: „Rathma." R.

terrenis et infimis separatio sit et discretio. Crescente namque intellectu animae, et notitia ei excelsorum praebetur, et judicium datur, quo sciat[1]), a temporalibus aeterna intercidere, et a perpetuis caduca separare. Post haec venitur Lebna, quod interpretatur dealbatio. Scio in aliis dealbationem culpabiliter poni, ut cum dicitur paries dealbatus, et monumenta[2]) dealbata. Sed hic dealbatio illa est, de qua dicit propheta: „lavabis[3]) me, et super nivem dealbabor.“ Et iterum Esaias: „si[4]) fuerint peccata vestra sicut phoenicium, ut nivem dealbabo, et ut lanam candida[5]) efficiam.“ Item in psalmo: „nive[6]) dealbabuntur in Selmon.“ Et vetusti dierum capilli[7]) dicuntur esse candidi, id est, albi sicut lana. Sic igitur dealbatio haec ex splendore verae lucis venire intelligenda est, et ex visionum coelestium claritate descendere. Post haec mansio fit in Ressa: quod apud nos dici potest visibilis sive laudabilis tentatio. Quid est hoc, quod quamvis grandes habeat anima profectus, tamen tentationes ab ea non auferuntur? Unde apparet, quia velut custodia quaedam, et munimen, ei tentationes adhibentur. Sicut enim caro, si sale non adspergatur, quamvis sit magna et praecipua, corrumpitur: ita et anima, nisi tentationibus assiduis quodammodo saliatur, continuo resolvitur, ac relaxatur. Unde constat propter hoc dictum[8]) esse, quod omne sacrificium sale salietur. Inde denique est, quod et Paulus dicebat: „et[9]) ex sublimitate revelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meae angelus Satanae, qui me colaphizet.“ Haec ergo est visibilis, vel

---

[1]) Ed. Ruaei sola: scit. [2]) Matth. XXIII, 27.

[3]) Psalm. LI, 7. [4]) Jesai. I, 18.

[5]) Mss. „candida.“ Libri editi (v. c. edd. M.): „candidam.“ R.

[6] Psalm. LXVIII, 14. [7]) Cfr. Dan. VII, 9.

[8]) Levit. II, 13. [9]) II Cor. XII, 7.

laudabilis tentatio. Ex hac venitur ad Macelath, quod est principatus, vel virga. Ex utroque vero potestas indicari videtur, et quod anima eo usque profecerit, ut dominetur corpori, et ipsa in illud virgam potestatis obtineat: imo non solum corpori, sed et universo mundo, cum dicit: „mihi [1]) autem mundus crucifixus est, et ego mundo.“ Inde venitur in montem Sephar, quod tubicinatio appellatur. Tuba signum belli est. Igitur ubi se tantis ac talibus virtutibus anima sentit armatam, necessario procedit ad bellum, quod est ei adversus principatus, et potestates, et adversum mundi rectores: vel certe tuba canit in verbo Dei, praedicationis scilicet et doctrinae, ut det significantem vocem per tubam, ut qui audierit, praeparare se possit ad bellum. Post haec venitur super Charadath, quod in nostra lingua sonat idoneus effectus: profecto ut et ipse dicat, quia „idoneos [2]) nos fecit ministros novi testamenti.“ Inde mansio habetur apud Maceloth, quod interpretatur ab initio. Contemplatur namque, qui ad contemplationem tendit, initium rerum, imo potius cuncta ad eum refert, qui erat in principio, nec ab isto initio aliquando discedit. Post haec fit mansio in Cataath [3]), quod est confirmatio, vel patientia. Necesse est enim eum, qui vult etiam aliis prodesse, multa pati, et cuncta ferre patienter, sicut de Paulo dictum est: „ego [4]) enim ostendam ei, quanta oporteat eum pro nomine pati meo.“ Inde venitur Thara, quod apud nos intelligitur contemplatio stuporis. Non possumus in Latina lingua uno sermone exprimere verbum Graecum, quod illi ἔκστασιν vocant, id est, cum pro alicujus magnae rei admiratione obstupescit

---

[1]) Galat. VI, 14. [2]) II Cor. III, 6.

[3]) Edd. M. et R. in textu: „Caath:“ ed. tamen R. in notis: „vox *Caath* corrupta est, et legendum *Cataath* cum LXX. interpretibus.“ — Cfr. Num. XXXIII, 26. 27.

[4]) Act. IX, 16.

animus. Hoc est ergo, quod dicit, contemplatio stuporis, cum in agnitione magnarum et admirabilium rerum mens attonita stupet. Post haec venitur ad Matheca, quod interpretatur mors nova. Quae est nova mors? Quando Christo commorimur, ut et convivamus ei. Inde Asenna [1]) venitur, quod os, vel ossa significare dicitur. Virtus per haec sine dubio, et robur patientiae declaratur. Jam hinc habetur mansio apud Mesoroth [2]), quod significare putatur excludens. Quae excludens est? Sine dubio malignas suggestiones contrarii spiritus de cogitationibus suis. Sic enim et sapientia Dei dicit: „si [3]) spiritus potestatem habentis adscenderit super te, locum tuum ne dimittas." Tenendus est ergo locus, et excludendus est adversarius, ne inveniat locum in corde nostro, sicut Apostolus dicit: „nolite [4]) locum dare diabolo." Post haec Banaim [5]) venitur, quod fontes significat, vel excolationes, id est, ubi divinorum verborum fontes haurit, usque quo excolet eos bibendo. Excolat autem dicitur hic a colando, non a colendo. Excolat ergo verbum Dei quis, cum ne minimum quidem mandatum praeterierit [6]), imo cum ne iota quidem unum, vel unus apex de verbo Dei intellectus habetur otiosus. Post haec venitur in Galgad [7]), quod

---

[1]) Cod. sancti Theodorici habet: „ad Sennam." LXX. interpretes: Σελμωνᾶ. Ego pro „Asenna" legendum puto „Asemona." R. — Vulgata: „Hesmona." Cfr. Num. XXXIII, 29. 30.

[2]) Sic habent Mss. Libri autem editi (v. c. edd. M.): „Mesaloth." R. — Vulgata: „Moseroth." Cfr. Num. XXXIII, 30. 31.

[3]) Eccles. X, 4. [4]) Ephes. IV, 17.

[5]) Unus Cod. Mscr. „Baneaim." Alius: „Vanacham." Alius: „Vanacain." R. — Vulgata: „Beneiaacan." Cfr. Num. XXXIII, 31. 32.

[6]) Edd. Merlini: „praeterit."

[7]) Sic habet Mscr. Cod. Turonensis. In antea edi-

interpretatur tentamentum, sive constipatio. Fortitudo quaedam, ut video, et munimen est animae, tentamentum. Ita enim virtutibus admiscetur, ut videatur absque [1]) his virtus nec decora esse, nec plena. Et ideo proficientibus ad virtutem, et variae et frequentes mansiones in tentationibus fiunt. Quas cum transieris, applicabis in Tabatha. Tabatha interpretatur bona. Ad bona ergo non nisi post tentamentorum experimenta venitur. Inde applicuerunt, inquit, in Ebrona, quod est transitus. Transeunda namque sunt omnia: quia etiamsi ad bona venias, oportet te et ad meliora transire, usque quo ad illud bonum venias, in quo semper debeas permanere. Post haec pervenitur ad Gasiongaber [2]), quod interpretatur consilia viri. Si quis desiit puer esse sensibus, iste pervenit ad consilia viri, sicut et ille, qui dicebat: „cum [3]) autem factus sum vir, quae parvuli erant deposui.“ Sunt ergo magna consilia viri, sicut et ille ait: „aqua [4]) alta consilium in corde viri.“ Hinc iterum venitur Sin. Iterum tentatio est Sin. Diximus enim, quia nec aliter expedit, iter istud incedere: sicut, verbi gratia, si quis aurifex vas necessarium facere volens, frequenter illud igni admoveat, frequenter malleis subdat, rasoriis saepe perstringat, ut et purgatius fiat, et ad illam speciem, quam prospicit artifex, atque ad illam pulchritudinem deducatur. Post haec applicatur ad Pharancades, quod est fructificatio sancta. Vides inde quo venitur, vides, quia tentationum sulcos fructificatio sancta subsequitur. Inde applicatur in montem Or, quod inter-

---

tis (v. c. edd. M.) pro „Galgad“ legitur „Galgat,“ apud LXX. interpretes: „Γαδγάδ.“ R. — Cfr. Num. XXXIII, 32.

[1]) Edd. Merlini: absque iis.

[2]) Sic habet Cod. Ebroicensis. Libri vero antea editi (v. c. edd. M.): „Gasiongabis.“ LXX. interpretes: „Γεσιὼν Γάβερ.“ R. — Vulgata: „Asiongaber.“ Cfr. Num. XXXIII, 35.

[3]) I Cor. XIII, 11. [4]) Prov. XX, 5.

pretatur montanus. Venit enim ad montem Dei, ut et ipse fiat mons uber, et mons coagulatus, vel ab eo, quod semper in monte Dei habitet, montanus dicatur. Subsequitur post haec mansio Selmona: quod interpretatur umbra portionis. Illam puto umbram dici, de qua et propheta dicebat: „spiritus [1]) vultus nostri Christus Dominus, cui diximus: in umbra ejus vivemus in Gentibus." Sed et illa similis huic umbra est, de qua dicitur: „spiritus [2]) Domini obumbrabit tibi." Umbra ergo portionis nostrae, quae nobis opacitatem praestat ab omni aestu tentationum, Christus Dominus [3]) est, et Spiritus sanctus. Hinc jam venitur ad Phinon [4]), quod interpretari putamus oris parsimoniam. Qui enim intueri potuerit mysterium de Christo, et de Spiritu sancto, et si viderit, sive audierit ea, quae non licet hominibus loqui, necessario habebit oris parsimoniam, sciens quibus, vel quando, vel quomodo de mysteriis divinis oporteat loqui. Post haec venitur Oboth, cujus nominis quamvis non invenerimus interpretationem, tamen non dubitamus, sicut et in ceteris omnibus, etiam in hoc nomine consequentiam profectuum conservari. Sequitur post haec mansio, quae appellatur Gai [5]), quod interpretatur chaos. Appropiat enim per hos profectus ad sinus Abrahami, qui dicit ad eos, qui in tormentis sunt, quia „inter [6]) vos et nos chaos magnum confirmatum est:" ut et ipse in sinibus ejus,

---

[1]) Thren. IV, 20. [2]) Luc. I, 35.

[3]) Desideratur „Dominus" in ed. Ruaei.

[4]) Sic habet Cod. Turonensis. Libri antea editi (c. c. edd. M.) habent: „Fino." LXX. interpretes: „Φινώ." R. — Vulgata: „Phunon." Cfr. Num. XXXIII, 42. 43.

[5]) In libris antea editis (v. c. edd. M.) pro „Gai" legitur „Cai," sed apud LXX. interpretes: „Γαΐ," et in Cod. Turonensi: „Gai." R. — Cfr. Num. XXXIII, 44. 45.

[6]) Luc. XVI, 26.

sicut beatus Lazarus, requiescat. Inde iterum venitur Dibongad, quod significare fertur apiarium tentationum. O miram divinae providentiae cautelam! Ecce jam viator hic itineris coelestis, summae perfectioni proximus fit successione virtutum, et tamen ei tentamenta non desunt, sed novi generis audio tentamenta. Apiarium, inquit, tentationum. Apis laudabile animal in Scripturis positum est, ex cujus laboribus reges et mediocres ad sanitatem abutuntur: quod recte de verbis prophetarum et Apostolorum, atque omnium, qui sacra volumina conscripserunt, accipitur: et istud esse apiarium, id est, omnem numerum scripturarum divinarum dignissime intelligi puto. Est ergo iis, qui ad perfectionem tendunt, etiam in hoc apiario, id est, in verbis propheticis et apostolicis, nonnulla tentatio. Vis videre, quia sit in [1]) his tentatio non minima? In hoc apiario scriptum invenio: „vide [2]), inquit, ne adspiciens solem et lunam, adores ea, quae sequestravit Dominus Deus tuus gentibus." Vides, quae tentatio de apiario isto procedit? Et iterum cum dicit: „deos [3]) non maledices." Et iterum in novi testamenti apiario, ubi legimus: „quid [4]) me vultis occidere hominem, qui veritatem locutus sum vobis?" Et iterum in aliis ipse Dominus dicit: „propterea [5]) in parabolis loquor iis, ut videntes non videant, et audientes non intelligant: ne forte convertantur, et sanem eos." Sed et cum Apostolus dicit: „in [6]) quibus Deus hujus saeculi excaecavit mentes infidelium:" et multa hujusmodi in hoc divino apiario tentamenta reperies [7]), ad

---

[1]) Edd. Merlini: in iis tentatio etc.

[2]) Deut. IV, 19. [3]) Exod. XXII, 28.

[4]) Ev. Joann. VIII, 40.

[5]) Matth. XIII, 13. 15. coll. Jesai. VI, 9. 10.

[6]) II Cor. IV, 4.

[7]) Edd. Merlini perperam: reperies. Atque necesse est venire etc.

quae necesse est venire unumquemque sanctorum, ut etiam per haec, quam perfecte et pie de Deo sentiat, agnoscatur. Post haec jam venitur Gelmon[1]) Deblathaim, quod interpretatur contemtus ficuum, id est, ubi contemnuntur et despiciuntur penitus terrena. Nisi enim spreta fuerint et contemta ea, quae delectare videntur in terris, ad coelestia transire non possumus. Sequitur enim post haec mansio Abarim contra Nabau, quod est transitus. Nabau vero abscessio interpretatur. Ubi enim per has omnes virtutes iter egerit anima, et ad summum[2]) perfectionis adscenderit, transit jam de saeculo, et abscedit: sicut scriptum est de Enoc: „et[3]) non inveniebatur, quia transtulerat eum Deus." Quod etsi videatur esse adhuc in saeculo, qui hujusmodi est, et in carne habitare, tamen non invenietur. In quo non invenietur? In nullo actu saeculari, in nulla re carnali, in nullo colloquio vanitatis invenitur. Transtulit enim eum Deus ab iis, et esse fecit in regione virtutum. Ultima mansio est ab occidente Moab juxta Jordanem. Omnis namque hic cursus propterea agitur, et propterea curritur, ut perveniatur ad flumen Dei, ut proximi efficiamur fluentis sapientiae, et rigemur undis scientiae divinae: ut sic per omnia purificati, terram repromissionis mereamur intrare. Haec interim de Israeliticis mansionibus secundum unum exponendi modum in transcursu perstringere, atque in medium proferre potuimus.

13. Verum ne hujusmodi expositio, quae per Hebraeorum linguam et[4]) nominum significantias currit,

---

[1]) Edd. Merlini: „Gelmon de Blathaim." Vulgata: „Helmondeblathaim." Cfr. Num. XXXIII, 46. 47.

[2]) Edd. Merlini: summam perfectionis.

[3]) Genes. V, 24.

[4]) Desideratur „et" in edd. M.

ignorantibus linguae illius proprietatem affectata videatur et violenter extorta, dabimus etiam in nostra lingua similitudinem, qua consequentiae hujus ratio patescat. In literario ludo, ubi pueri prima elementa suscipiunt, abecedarii dicuntur quidam, alii syllabarii, alii nominarii, alii jam calculatores appellantur: et cum audierimus haec nomina, ex ipsis, qui sint in pueris profectus, agnoscimus. Similiter et in liberalibus studiis, cum aut locum recitare, aut allocutionem, vel laudem, aliasque per ordinem materias audierimus, ex materiae nomine profectum adolescentis advertimus. Quomodo ergo et per haec, quae locorum quasi materiarum nomina memorantur, non credamus, in divinis eruditionibus profectus indicari posse discentium? Et sicut illic singulis quibusque dicendi materiis immorantes, quasi mansiones in iis quasdam facere videntur, et de una ad aliam, ac de alia item ad aliam proficisci: ita etiam hic mansionum nomen et profectio ab una ad aliam, et ab alia iterum ad aliam, cur non profectum mentis indicare credatur, et incrementa significare virtutum? Illam vero aliam expositionis partem prudentibus quibusque ex ista conjiciendam et contemplandam relinquo. Sapientibus enim sufficit occasionem dedisse: quia nec expedit, ut auditorum sensus penitus remaneat otiosus et piger. Ex horum ergo collatione etiam illa meditetur [1], imo et aliquid perspicacius ac divinius contempletur: „non [2]) enim ad mensuram dat Deus spiritum:“ sed quia Dominus est spiritus, idcirco „ubi [3]) vult, spirat:“ et optamus, ut etiam vobis adspiret, quo meliora horum, atque altiora in verbis Domini sentiatis, iter agentes per haec, quae pro nostra mediocritate descripsimus:

---

[1]) Edd. Merlini: meditatur.

[2]) Ev. Joann. III, 34.

[3]) Ev. Joann. III, 8.

ut et in illa via superiore, et excelsiore, etiam nos vobiscum possimus incedere: deducente nos ipso Domino nostro Jesu Christo, qui est via, et veritas, et vita, usque quo perveniamus ad patrem, cum tradiderit regnum Deo et Patri, et subjecerit ei omnem principatum, et potestatem. Ipsi gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen!

HOMILIA XXVIII.

Quae sit terrae sanctae descriptio, terminorumque ejus et finium, quos Dominus descripsit.

1. Ultima in libro Numerorum historia refertur, in qua Dominus jubet Mosi praecepta dare filiis Israel, ut, cum ingressi fuerint terram sanctam capere haereditatem ejus, sciant, quos in ea terminos finium suorum debeant observare. Et [1]) post haec etiam ipso Domino describente dicitur: ad Aphricum quidem, hoc est, ad occidentem illius loci terminus observetur, et illius ad orientem, et sic per quatuor coeli plagas nomina quaedam Dominus ipse designat, quae in Judaea ista terrena populus Dei debeat custodire. Dicit ergo in iis simplicior [2]) quisque auditorum, quia possunt haec necessaria videri et utilia etiam secundum literam, pro eo, ut nemo transgrediatur terminos per praeceptum Domini constitutos, et fines alterius tribus alia violare non audeat. Et [3]) quid faciemus, cum in terris istis non solum invadendi alterius fines Judaeis, sed qualitercunque possidendi facul-

---

[1]) Mss. „Et posthaec etiam ipso Domino." Libri editi (v. c. edd. M,): „Et post jam ipso Domino" etc. R.

[2]) Edd. Merlini: simplicior quique auditorum etc.

[3]) Edd. Merlini: Ecquid faciemus etc.

tas nulla remanserit? Profugi namque ab ea, et extorres exsulant, et fines, non quos lex divina statuit, nunc possidentes custodiunt, sed quos victorum jura mandarunt. Quid, inquam, nos faciemus, qui haec in ecclesia legimus? Si secundum Judaeorum sensum legamus, superflua nobis profecto videbuntur et inania. Sed et ego, qui lego de sapientia scriptum: „exi [1]) post eam sicut vestigator:“ volo exire post eam, et quia in rebus eam corporalibus non invenio, insequi ejus vestigia cupio, et investigare, quo eat, ac videre, intellectus meus [2]) ad quae me cubilia pertrahat. Puto enim, quod si diligenter eam sequi potuero, et investigare vias ejus, dabit mihi aliquas occasiones ex Scripturis, quomodo etiam de his locis explicare debeamus, si credimus iis, quae Paulus in mysterio loquitur, quod qui per legem deserviunt, „umbrae [3]) et imagini deserviunt coelestium.“ Et si secundum ipsius nihilominus sententiam lex [4]), cujus pars est haec lectio, quam habemus in manibus, umbram habet futurorum bonorum, consequens videtur et necessarium, omnia, quae quasi de rebus terrenis describuntur in lege, umbras esse futurorum bonorum, omnisque haereditas terrae illius, quae in Judaea terra sancta et terra bona appellatur, imago sit bonorum coelestium: quorum haec, ut diximus, quae in terris bona memorantur, umbram atque imaginem teneant.

2. Sed ut paululum et meus sermo, et vestra intelligentia sublimetur, atque ingressum quendam ad ea, quae dicimus, advertenda concipiat, utamur aliqua similitudine. Nemo dubitat, quod in terra Judaea omnis locus, omnis mons, omnis civitas et vicus, certis quibusque vocabulis designetur: nec est ullus omnino sine nomine locus, sed

---

[1]) Sap. Sirac. XIV, 22. (Ecclesiastic.)
[2]) Edd. Merlini: meos.
[3]) Hebr. VIII, 5. [4]) Cfr. Hebr. X, 1.

propriis singula quaeque appellationibus designantur: verbi gratia, quibus aut Chananaei in suis locis, aut Pheresaei [1]) nihilominus in suis, Amorrhaeique, aut Evaei, vel etiam Hebraei nominarunt. Ita ergo secundum sententiam Pauli, qua umbram et exemplar coelestium dicit esse terrena, fortasse et in coelestibus regionibus erunt locorum differentiae non minimae. Videtis quibus, vel quorum appellationibus, vocabulisque distinctae, et nomina non solum plagarum coeli, sed etiam omnium stellarum siderumque signata. „Qui [2]) enim fecit multitudinem stellarum, — ut ait propheta —, omnibus iis nomina vocat." De quibus quidem nominibus plurima in libellis, qui appellantur Enoch, secreta continentur, et arcana: sed quia libelli ipsi non videntur apud Hebraeos in auctoritate haberi, interim nunc ea, quae ibi nominantur, ad exemplum vocare differamus, sed ex his, quae habemus in manibus, de quibus dubitari non potest, rerum prosequamur indaginem. Describitur ergo verbis Dei in lege divina terra Judaeae, et haec referri debere dicitur ad imaginem coelestium. In coelis autem evidenter esse Jerusalem civitas pronuntiatur ab Apostolo, et mons Sion. Consequens igitur est, ut, sicut sunt etiam aliae civitates circa Jerusalem terrenam sitae, et vici, et diversae quaeque regiones: ita et illa coelestis Jerusalem secundum imaginem terrenorum habeat circa se et alias civitates, ac vicos, diversasque regiones, in quibus populus Dei et verus Israel, per Jesum verum, cujus ille Jesus Nave ferebat imaginem, collocandus est quandoque, et haereditatem sortis distributione, id est, meritorum contemplatione, capturus. Sic ergo nunc Dominus dicit in distributione terrae, verbi gratia, terminos tribus illius esse istos, et alterius alios: ne forte, quoniam diversa erunt

[1]) Edd. Merlini: Pherezaei —, Amorreique etc.
[2]) Cfr. Psalm. CXLVII, 4.

merita eorum, qui haereditatem consecuturi sunt regni coelorum, idcirco etiam in iis tribubus observanter dirimi jubetur ista distinctio terminorum, ut sciamus has esse meritorum differentias observandas in unoquoque. Verbi gratia, qui ita negligenter vixerit, ut pro fide quidem sua mereatur haberi inter filios Israel, pro negligentia vero vitae, gestorumque desidia in tribu Ruben aut Gad, aut dimidia tribu Manasse debeat reputari, et non intra Jordanem, sed extra eum sortem haereditatis accipere. Alius vero, qui se emendatione vitae, et conversatione propositi talem reddiderit, ut secundum quas solus Deus novit rationes, aut in tribu Juda, aut etiam in ipsa tribu Benjamin, in qua ipsa Jerusalem, et templum Dei, atque altare consistit, debeat reputari: et alius in alia, atque alius in alia. Et hoc modo haec, quae nunc in libro Numerorum scripta referuntur, adumbratio quaedam sit futurae sortis in coelis, eorum duntaxat, qui per Jesum Dominum ac Salvatorem nostrum haereditatem, ut diximus, capient regni coelorum. Ibi, credo, diligenter observabuntur etiam ista, quae hic adumbrantur, privilegia sacerdotum, quibus vicina quaeque urbibus loca, et ipsis moenibus juncta segregari mandantur a filiis Israel. Ibi, credo, et civitates istae erunt, quarum hic figura describitur, quas refugii nominat civitates, ad quas confugiant non omnes homicidae, sed qui ignoranter homicidium commiserunt. Sunt enim fortassis aliqua peccata, quae si proposito ac voluntate committimus, homicidas nos faciunt: et sunt alia, quae si ignoranter admittimus, decernitur nobis, credo, et praeparatur ex praecepto Dei aliquis locus, ubi ad certum tempus habitare debeamus, si qui non voluntaria peccata commisimus: si tamen mundi inveniamur et alieni ab iis peccatis, quae voluntate commissa sunt. Et ob hoc secernuntur quaedam civitates ad refugium. Videtur quibusdam, quod singulorum quoque siderum positio et coetus civitas dici vel haberi possit in coelo: quod ego qui-

dem definire non audeo. Video enim omnem creaturam [1]), in spe quidem propter eum, qui subjecit, esse subjectam, exspectare tamen libertatem in redemtione filiorum Dei sine dubio, et praeclarius aliquid aut sublimius operiri.

3. Si ergo, ut diximus, umbram habet lex futurorum bonorum, et exemplari et umbrae deserviunt coelestium, qui in lege deserviunt, et nunc per speculum et in aenigmate, tunc autem facie ad faciem habebitur rerum contemplatio, credo, quod et nunc conversationem dicimur habere in coelis per speculum, et in aenigmate, tunc [2]) autem facie ad faciem, talem conversationem merebimur habere in coelis. Si ergo per consequentiam rerum et promissionum fidem nos transferri de terris oportet ad coelum, puto, quod in ipsis coelestibus locis Jesus Dominus noster non absque meritorum sorte unumquemque in illa, vel illa coeli parte et habitatione constituat. Sed sicut multa est differentia in terris, verbi gratia, habitare in locis fecundis et copiosis, ac bonis omnibus abundantibus, ubi et aëris temperies, et eruditio hominum, ac liberalia instituta non desunt: et longe aliud est habitare, aut in locis infecundis, et rerum penuria squalidis, aut aestu torridis, aut frigore geluque torpentibus, vel certe ubi nullae leges, sed immanis et saeva barbaries, ubi bella semper et nunquam quies, et haec non sine occulta quadam Dei dispensatione, et judicio ejus, et justitia unicuique decernuntur: ita et in illis locis erit aliquid tale, ut in nullo prorsus inanis habeatur in terris umbra coelestium. Erit ergo et ibi, ut diximus, aliqua civitas refugii, et erit alia in deserto, sicut Bossor in haereditate Ruben civitas esse dicitur in deserto.

---

[1]) Cfr. Rom. VIII, 19. seqq.

[2]) Edd. Merlini: tunc autem facie ad faciem: cum conversationem merebuntur habere in coelis.

4. Sed et illa nihilominus consequentia capienda est: quia sicut „cum [1]) dispergeret Deus filios Adam, statuit fines gentium secundum numerum angelorum Dei," vel — ut in aliis exemplaribus legimus — „secundum [2]) numerum filiorum Israel:" in initio mundi ita dispersi sunt filii illius Adam, sicut vel illorum merita, vel ipsius Adam contemplatio postulabat: quid dicemus futurum, cum novissimi [3]) Adam, — qui non in animam viventem, sed in spiritum vivificantem factus est, — coeperit filios non dispergere, sed dispensare divina dignatio, non in initio, sed in fine mundi: et non ut illos, qui in Adam omnes mortui [4]) sunt, sed ut eos, qui in Christo omnes vivificati sunt? Sine dubio erit quaedam divisio et distributio talis, quae non solum pro meritis eorum, qui dispensantur, sed et pro novissimi Adam, in quo omnes vivificandi dicuntur, contemplatione pensanda sit. Sed quis nostrum talis est, ut ad hujusmodi distributionem, et ad illam coelestis haereditatis sortem venire mereatur? Quis ita beatus erit, cujus sors in Jerusalem veniat, ut sit ibi, ubi templum Dei est, imo ut ipse sit Dei templum? Quis ita beatus est, ut ibi dies festos agat, ubi altare divinum perpetuis ignibus adoletur? Quis ita beatus est, qui sacrificium suum, et incensum suavitatis supra illum ignem ponat, de quo dicebat Salvator: „ignem [5]) veni mittere in terram?" Quis ita beatus est, qui ibi semper agat Pascha in loco, quem elegit Dominus suus? Ibi Pentecostes diem gerat, et festivitatem repropitiationis, et tabernaculorum solemnitatem, non jam per umbram, sed per ipsam speciem rerumque veritatem? Quis nostrum dignus habebitur tam beatae sor-

---

[1]) Deut. XXXII, 8.

[2]) Edd. Merlini perperam: secundum numerum filiorum Israel in initio mundi: ita dispersi etc.

[3]) I Cor. XV, 45. coll. Genes. II, 7.

[4]) I Cor. XV, 22. [5]) Luc. XII, 49.

tis electione, cum Deus dividere coeperit filios novissimi Adam? Non cui dicat: „eris [1]) super quinque civitates potestatem habens:“ sed cui dicat: „eris [2]) super decem civitates potestatem habens:“ nec cui dicat: „intra [3]) in gaudium Domini tui:“ sed cui dicat: „sedete [4]) et vos mecum super duodecim thronos, judicantes et vos duodecim tribus Israel:“ de quibus dicat: „pater [5]) volo, ut, ubi ego sum, et ipsi sint mecum.“ Volo etiam istos esse reges, ut ego sim [6]) rex regum. Volo et istos habere dominationem, ut et ego sim [7]) Dominus dominantium. Beati, qui ad hanc pervenient beatitudinis summam. Beati, qui ad ista conscendere poterunt fastigia meritorum, et benedictus Deus noster, qui haec promisit diligentibus se. Hi [8]) sunt ipsi vere sacris numeris numerati apud Dominum, imo ipsi sunt, quorum etiam capilli capitis numerati sunt per Dominum nostrum Jesum Christum, cui est gloria, et imperium in saecula saeculorum. Amen!

---

[1]) Luc. XIX, 19. [3]) Luc. XIX, 17.
[3]) Matth. XXV, 23. [4]) Matth. XIX, 28.
[5]) Ev. Joann. XVII, 24. [6]) Edd. Merlini: sum.
[7]) Edd. Merlini: sum.
[8]) Edd. Merlini: Ii sunt ipsi etc.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

ΕΙΣ ΤΟ

ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟΝ

ΕΚΛΟΓΑΙ.

„Ἐλάλησε[1]) Μωυσῆς πρὸς πάντας υἱοὺς Ἰσραὴλ, κατὰ πάντα ὅσα ἐνετείλατο κύριος αὐτῷ.“ Ἐπειδὴ ὁ μὲν θεος τὴν δύναμιν ἀπεκάλυπτεν· ὁ δὲ προφήτης τῇ ἑαυτοῦ γλώσσῃ ἐκέχρητο πρὸς παράστασιν τῶν δεδηλωμένων. Κίνησις οὖν λέγεται ἡ προφητικὴ φωνὴ, οἷα παριστῶσα τὰ ὑπὸ θεοῦ εἰρημένα.

„Καὶ[2]) εἶπα πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ.“ Οὐχ ἁπλῶς ὁ Μωσῆς φησιν· „εἶπον ὑμῖν·“ ἀλλ' ἐπειδὴ ἔμελλεν αὐτοῦ ἀναχωρήσαντος διαδέχεσθαι αὐτὸν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, οὐκ ἄτοπόν φησι τὶ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ ἑπόμενον. Προλαβὼν γὰρ, φησὶ, παρεκάλεσα, καὶ, ὡς ἐπενεύσατε, ἐπέστησα κριτάς· ὥστε καὶ τῷ κατὰ προφητικὴν χάριν καὶ ὁδηγητικὴν διαδεχομένῳ με Ἰησοῦ τῷ τοῦ Ναυῆ πείθεσθε.

[1]) Deut. I, 3. — Cfr. de hisce fragmentis graecis Prologemena.
[2]) Deut. I, 9.

„Οὐ [1]) δυνήσομαι μόνος φέρειν ὑμᾶς.“ Καὶ τῶν προτέρων μεμνημένος, οὐκ ἀπ' Αἰγύπτου ἄρχεται· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἔδωκεν αὐτοῖς δικαστὰς σοφοὺς καὶ παιδευτάς.

„Ἔδωκα [2]) τῷ Ῥουβὶμ καὶ τῷ Γάδ.“ Οἱ ὑποδεέστεροι τάχιον ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ γίνονται· οἱ δὲ ἐπιεικέστεροι βράδιον ἀπολαμβάνουσιν. Οἱ μὲν γὰρ ὑπὸ Μωσέως πρῶτοι εἰλήφασι τὴν κληρονομίαν· οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ὕστερον. Ἀλλὰ καὶ περὶ πάντων δικαίων λέγεται, οὐ τῶν τυχόντων· ὡς γὰρ ὁ ἀπόστολός φησιν· „οὗτοι [3]) πάντες μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν, τοῦ θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν.

„Φωνὴν [4]) ῥημάτων, ἣν ὑμεῖς ἠκούσατε,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Οὐχ ὅτι ὁρατὴ ἡ φωνὴ, οὐδ' ὅτι φύσει φωνὴν ἔχει ὁ θεός· τοῦτο γὰρ καὶ συνθέτου φύσεως ἂν εἴη· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αἱ σάλπιγγες, καὶ αἱ φωναὶ, ὡς αὐτὸς οἶδεν ὁ θεὸς, ἐπετελοῦντο ἐκ τῆς τῶν ὁρωμένων συνεχείας δημιουργούμεναι στοιχείων, τοῦ πυρὸς λέγω καὶ τοῦ γνόφου· ὥστε καὶ ἀκούεται φωνὴ, καὶ οὐχ ὁρᾶται. Ἀλλ' οὖν ἐπὶ τῶν τοῦ θεοῦ θαυμάτων, καὶ ἡ φωνὴ ὁρᾶται.

„Καὶ [5]) ὤμοσεν, ἵνα μὴ διαβῶ τὸν Ἰορδάνην τοῦτον.“ Μωυσῆς μὴ δοξάσας τὸν θεὸν ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ἐκωλύθη παρελθεῖν μετ' αὐτῶν, ἵνα μὴ ὃν ἐτίμων ζῶντα, ἐν θεῶν θεραπείαις τιμήσωσιν ἀπελθόντα. Διὸ δὴ καὶ ἀποθανόντος ἀφανῆ τὸν τάφον ἐποίησεν.

„Διαμαρτύρομαι [6]) ὑμῖν σήμερον τόν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.“ Ὁ θεὸς τοὺς αὐτὸν προσκυνοῦντας οὐ συγχωρῶν δαίμοσι συνάπτεσθαι, ἀλλὰ τοὺς ἅπαξ αὐτὸν ἐγνωκότας ἐκτὸς εἶναι κελεύων τῆς πρὸς ἐκείνους διαθέσεως, καὶ παραζηλῶν ἐν τῇ ἀποστασίᾳ τῶν λαῶν, τὰς

---

1) Deut. I, 9. 2) Deut. III, 12.
3) Hebr. XI, 39. 40. 4) Deut. IV, 12.
5) Deut. IV, 21. 6) Deut. IV, 26.

μελλούσας αὐτοῖς προλέγει τιμωρίας διὰ τὴν πονηρίαν τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτῶν.

„Ἐξ[1]) οἴκου δουλείας.“ Καὶ γὰρ ἀληθῶς τὰ σωματικὰ πράγματα καὶ ὑλικὰ, οἶκός ἐστι δουλείας, ὥσπερ ἐκ τῶν ἐναντίων οἶκός ἐστιν ἐλευθερίας.

„Ὑμεῖς[2]) γάρ ἐστε ὀλιγοστοὶ παρὰ πάντα τὰ ἔθνη.“ Καλῶς τοῖς ἀπὸ τῆς μερίδος εἴρηται· „ὀλιγοστοί[3]) ἐστε παρὰ πάντα τὰ ἔθνη.“ Συγγενῶς τε τό· „ὀλίγοι[4]) οἱ σωζόμενοι·“ καὶ τό· „ἀγωνίζεσθε[5]) εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης.“

„Ὅτι[6]) οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι,“ καὶ τὰ ἑξῆς. Πάλιν τε αὖ ὅτι τὸ μάννα λόγος ἦν, εἰ καὶ ἄρτος δηλοῦται ἐν τῇ Ἐξόδῳ. „Οὗτος[7]) γὰρ, φησὶν, ὁ ἄρτος, ὃν ἔδωκε κύριος ὑμῖν φαγεῖν. Τοῦτο τὸ ῥῆμα, ὃ συνέταξε κύριος.“ Διὰ τοῦτο δὲ τὸ μάννα „λεπτὸν[8]) ἦν ὡσεὶ κόριον λευκὸν, ὡσεὶ πάγος ἐπὶ τῆς γῆς·“ ἐπειδήπερ ὁ λόγος, οὗ σύμβολον ἦν τὸ μάννα ἐκεῖνο, λεπτόν ἐστι τῇ αὐτοῦ φύσει, καὶ διῆκον διὰ πάντων πνευμάτων νοερῶν, καθαρῶν, λεπτοτάτων. Ἔστι δὲ καὶ ἡ σοφία πνεῦμα νοερὸν, ἅγιον, μονογενὲς, πολυμερὲς, λεπτὸν, καὶ τὰ ἑξῆς. Ἦν δὲ καὶ ὡσεὶ κόριον πρὸς τὸ εἶναι λευκόν. Φασὶ δὲ τὴν τοῦ κορίου φύσιν ὅλην δι' ὅλων λόγον ἔχειν σπέρματος, ὡς μηδὲ ἐν τῷ κατακόπτεσθαι τὸ τοῦ κορίου σπέρμα, ἐξαφανίζεσθαι αὐτοῦ τὴν δύναμιν, ὡς οὐκ ἔτι δυναμένην σπείρεσθαι. Τοιοῦτος δὲ δι' ὅλου ὁ λόγος· καὶ πᾶν μόριον αὐτοῦ γεωργεῖσθαι πέφυκεν ἐν καλῇ καὶ ἀγαθῇ, τουτέστι ψυχῇ. Ἔστι δὲ τὸ μάννα λευκόν. Φῶς γὰρ ὁ λόγος καὶ λαμπρὸν, καὶ

---

1) Deut. VI, 12. 2) Deut. VII, 7.
3) Deut. VII, 7. coll. pag. huj. not. 2.
4) Luc. XIII, 23. 5) Luc. XIII, 24.
6) Deut. VIII, 3. 7) Exod. XVI, 15. 16.
8) Exod. XVI, 14.

κατὰ τοῦτο λευκὸν, τῷ αὐτὸν συνιέντι καὶ τρεφομένῳ ὑπ' αὐτοῦ. Ἔστι δὲ καὶ ὡσεὶ πάγος· συνεστραμμένος γὰρ, καὶ οὐδαμοῦ πλαδῶν, οὐδὲ διεῤῥυηκὼς, ἀλλὰ πάγιος, ὁ δὴ οὐρανοῦ λόγος, καὶ ἀπαγγέλλων ἡμῖν τὰ οὐράνια.

„Ὁ[1]) γὰρ κύριος ὁ θεός σου εἰσαγάγῃ σε εἰς γῆν ἀγαθὴν καὶ πολλήν.“ Ἡμῖν ὁ Χριστὸς οὐ ταῦτα δώσειν ὑπέσχετο, ἀλλὰ οὐρανῶν βασιλείαν, καὶ γῆν ἀγαθὴν καὶ ἀΐδιον, ἧς χείμαῤῥος ὁ Χριστὸς, ποτίζων τοῖς τῆς σοφίας νάμασιν. Ἐκπορεύονται δὲ οἱ χείμαῤῥοι διὰ τῶν πεδίων καὶ ταπεινῶν καὶ γονίμων ἀνθρώπων, καὶ διὰ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, τῶν ἀνατεινομένων διὰ τὸ ὕψος τῆς θεωρίας εἰς οὐρανούς. Ἐκεῖ ὁ σῖτος ὁ στηρίζων καρδίαν ἀνθρώπου, καὶ κριθὴ τοὺς ὑποδεεστέρους τρέφουσα. Ἐκεῖ ἡ ἀληθινὴ ἄμπελος ὁ Χριστός. Ἐκεῖ τὸ ἔλαιον τὸ λιπαῖνον τῶν ὁσίων τὰς κεφαλάς. Ὁμοίως καὶ ῥοαὶ, τὸ γλυκὺ μὲν ἔνδοθεν φέρουσαι, τῆς πολιτείας δὲ τὸ αὐστηρὸν ἔξωθεν ἐνδυσάμεναι. Ἐκεῖ ἡ συκῆ, οὐχ ἡ ἄκαρπος καὶ φύλλοις κομῶσα, ἀλλ' ἡ πλουτοῦσα τοῦ πνεύματος τὴν γλυκύτητα. Ἐκεῖ ὁ γλυκασμὸς τοῦ φάρυγγος τοῦ Σωτῆρος ὁ ἐπιθυμητὸς, καὶ τὰ χείλη τῆς ἐν τῷ ᾄσματι νύμφης κηρίον ἀποστάζοντα, καὶ οἱ λίθοι οἱ ἅγιοι, οἱ ἐπὶ τῆς γῆς κυλισθέντες πρὸς πειρασμοὺς ἀνένδοτοι, καὶ φύσιν σιδήρου ἀπομιμούμενοι. Ἐκεῖ τὰ μέταλλα τοῦ χαλκοῦ, ἐξ οὗ τὴν νοητὴν πανοπλίαν κατεσκεύασαν. Καὶ τὸ τούτων κεφάλαιον ἀπαύστως εὐλογεῖν τὸν θεόν.

„Τοῦ[2]) αὐτοῦ.“ Οὐχ ἔστι, φησὶ, πηλῷ καὶ πλινθείᾳ μοχθεῖν, καὶ ταλαιπωρεῖν, ἀλλὰ λίθους ἔχειν καὶ τούτους ἰταμωτάτους, καὶ μὴ ῥαδίως διαλυομένους, ὡς καὶ οἰκοδομίαις ἐξαρκεῖν καὶ ἐπὶ πολὺ διαμένειν. Ταῦτα δὲ λέγει τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀποστῆναι τῆς Αἰγύπτου

---

[1]) Deut. VIII, 7. — LXX. viri: εἰσάξει.
[2]) Cfr. pag. huj. not. 1.

βουλόμενος. Διὰ γὰρ τοῦ εἰπεῖν· „ἀγαθήν·“ [1]) τὸ γόνιμον ἔδειξε· διὰ δὲ τοῦ· „πολλήν·“ τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλάτος. „Οὗ [2]) χείμαῤῥοι ὑδάτων,“ — τοῦτο οὐκ ἐν Αἰγύπτῳ, — „καὶ πηγαὶ ἀβύσσων·“ ὅπερ ἐξαίρετον τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας. Προσέθηκε δὲ καί· „διὰ τῶν ὀρέων·“ ὅπερ τῇ Αἰγύπτῳ οὐ πρόσεστιν, ἀλλ' οὐδὲ ἀμπέλοις κομᾷ, οὐδὲ ἀφθονίαν ἔχει ἐλαίου· ἡ δὲ τῆς ἐπαγγελίας γῆ πάντα πλουσίως.

„Πρόσεχε [3]) σεαυτῷ, μὴ ἐπιλάθῃ κυρίου τοῦ θεοῦ σου.“ Μετὰ τὴν τῶν ἀγαθῶν ἐπαγγελίαν εἰς νῆψιν αὐτοὺς διανίστησιν, τοῦ εὐεργέτου μεμνῆσθαι, καὶ μὴ ἐξυβρίζειν τῷ κόρῳ, μηδὲ περιφρονεῖν τοῦ ταῦτα δωρησαμένου, καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν αὐτοὺς μετεκόμισεν.

„Οὐ [4]) ποιήσεις οὕτως κυρίῳ τῷ θεῷ σου.“ Αἰτιᾶται τὸ θύειν τὰ ἑαυτῶν τέκνα τοὺς ἀνθρώπους τοῖς θεοῖς τῶν ἐθνῶν, ὡς ὠμὸν καὶ ἀπάνθρωπον, ὡς βδελυκτόν. Καὶ τοὺς λέγοντας θῦσαι θεοῖς τῶν ἐθνῶν οὐ μόνον ἀποστρέφεσθαι δεῖ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκοὴν τοῖς λόγοις αὐτῶν μὴ ὑπέχειν.

„Οὐ [5]) προσθήσεις ἐπ' αὐτὸ, οὐδὲ ἀφελεῖς ἀπ' αὐτοῦ.“ Οἱ ἄνθρωποι ἁμαρτάνοντες γενικῷ λόγῳ διχῶς ἁμαρτάνουσιν, ἢ ὑπερβαίνοντες τὰς ἐντολὰς, ἢ ὑποκενοῦντες. Ὅταν γὰρ μὴ ἀπὸ ἐπιστήμης πολιτευόμεθα, μηδὲ γινώσκοντες τὰ μέτρα τῆς δικαιοσύνης σφαλλόμεθα, καὶ ἔσθ' ὅτε ὑπερβαίνοντες τὸν κανόνα, φαντασίᾳ τοῦ ποιεῖν τι κρεῖττον, ἐκπίπτομεν τοῦ προκειμένου.

„Τοῦ [6]) αὐτοῦ.“ Οἱ οὖν μὴ ποιοῦντες πάντα, ἢ οἱ πλεῖόν τι ποιοῦντες, παράνομοι.

---

[1]) Deut. VIII, 7. [2]) Deut. VIII, 7.
[3]) Deut. VIII, 11.
[4]) Deut. XII, 4. coll. Lxx. virorum versione.
[5]) Deut. XII, 32. [6]) Cfr. pag. huj. not. 5.

„Πᾶν[1]) κτῆνος διχηλοῦν ὁπλὴν, καὶ ἀνάγον μηρυκισμόν.“ Τὸ μὲν διχηλεῖν ἐπὶ τῆς ὁπλῆς, τὴν πορείαν, καθ' ἣν πρὸς πᾶν ὁτιοῦν ἐρχόμεθα τῶν ἀγαθῶν σπουδασμάτων, ἐμφάνειεν· ὁ δὲ μηρυκισμὸς, τὸ ἄνω τε καὶ κάτω ποιεῖν τῆς θεοπνεύστου γραφῆς τοὺς λόγους, καὶ οἷον ἀναμασᾶσθαι καὶ καταλεπτύνειν ἐρεύναις τὰ κεκρυμμένα τῶν θεωρημάτων.

„Πάντα[2]) ὅσα ἐστὶν ἐν αὐτοῖς πτερύγια καὶ λεπίδες, φάγεσθε.“ Τῶν πτηνῶν, οἶμαι, ὅσα μὲν σκόλοπας ἔχει κατωτέρω τῶν γονάτων ὑπὲρ τὰς βάσεις, καθαρὰ εἶναι βούλεται· ὅσα δὲ μὴ, ἀκάθαρτα.

„Ἑορτὴν[3]) σκηνῶν ποιήσεις σεαυτῷ ἑπτὰ ἡμέρας.“ Εὑρίσκομεν ἐν ταῖς γραφαῖς τὸ ὄνομα τῆς ἑορτῆς καὶ τῆς πανηγύρεως, ὥσπερ παρὰ τῷ προφήτῃ λέγοντι· „τί[4]) ποιήσετε ἐν ἡμέρᾳ πανηγύρεως, καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς κυρίου;“ Ζητητέον τὴν διαφορὰν ἑορτῆς καὶ πανηγύρεως. Πᾶσα μὲν οὖν, ἵν' οὕτως εἴπω, ἱλαρὰ ἡμέρα, ἐν ᾗ προστέτακται ὡς ἐν ἁγίᾳ τάδε τινὰ παρὰ τὰς λοιπὰς ποιεῖν ἐξαίρετα, ἑορτὴ καλεῖται· οὐ πᾶσα δέ ἐστι πανήγυρις, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὄνομα, ὅτε ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναθροίζονται οἱ πανταχόθεν Ἑβραῖοι, ὥστε κατὰ τοῦτο τὴν μὲν πανήγυριν εἶναι ἑορτὴν, οὐκέτι δὲ πάντως τὴν ἑορτὴν πανήγυριν· οἷον σάββατα καὶ νεομηνίαι, ἑορταί εἰσιν· ἄζυμα δὲ καὶ ἡμέραι τῶν ἑβδομάδων καὶ σκηνοπηγίαι οὐ μόνον αἱ ἑορταὶ, ἀλλὰ καὶ πανηγύρεις, ὅτε προστέτακται πᾶν ἀρσενικὸν φαίνεσθαι ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου εἰς τὸν τόπον ὃν ἂν ἐκλέξηται.

„Οὐ[5]) μετακινήσεις ὅρια τοῦ πλησίον σου.“ Πλησίον πολλαχοῦ πᾶς ἄνθρωπος εἴρηται.

---

1) Deut. XIV, 6. 2) Deut. XIV, 9.
3) Deut. XVI, 13.
4) Hos. IX, 5.
5) Deut. XIX, 14.

„Τοῦ [1]) αὐτοῦ.“ Οὔτε γὰρ δεῖ τοὺς πέλας πλεονεκτεῖν, οὐδὲ τοὺς τῶν πατέρων ὅρους ὡς καλῶς παγέντας παρακελεύειν. Τοῦτο γὰρ αἴτιον πάσης συγχύσεως ἔσται, τῶν μὲν ὁμορούντων ὡς ἀδικουμένων, περιφρονουμένων δὲ τῶν ὁρισάντων. Πλησίον δέ τινες πάντα ἄνθρωπον λέγουσιν.

„Ἐὰν [2]) δὲ καταστῇ μάρτυς ἄδικος κατὰ ἀνθρώπου.“ Ταῦτα μὲν ὁ νόμος πρὸς ἀσθενεῖς τοὺς Ἰσραηλίτας· ὁ δὲ κύριος ὁ ταῦτα νομοθετήσας, τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς φησιν· „ἠκούσατε [3]) ὅτι ἐῤῥήθη· ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ,“ καὶ τὰ ἑξῆς· „ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ.“

„Τοῦ [4]) αὐτοῦ.“ Ταῦτα μὲν ἐπὶ αἰσθητοῦ καὶ τῶν κατὰ κόσμον· ἐπὶ δὲ τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν, οὐδενὸς δεῖται θεός. Αὐτὸς γὰρ ἐπόπτης ἁπάντων καὶ κριτής.

„Τίς [5]) ὁ ἄνθρωπος ὁ φοβούμενος.“ Ὁ τοῖς γηΐνοις ἐγκείμενος, καὶ οἰκίαν οἰκοδομῶν, καὶ φυτεύων ἀμπελῶνας, ταῖς φιλοσαρκίαις ἡδονῶν ἡττώμενος, ἔσται πάντως δειλός τε καὶ ἄναλκις.

„Ἐὰν [6]) δέ τινι υἱὸς ἀπειθὴς ᾖ.“ Οὐχ ἁπλῶς βούλεται ἀναιρεῖσθαι αὐτοὺς παραπικραίνοντας τοὺς γονεῖς· ἀλλ' ὅταν ἀμφότεροι συμφωνήσωσιν οἱ γονεῖς κατὰ τοῦ παιδός. Ἐπειδὴ γὰρ ἄν τε ὁ πατὴρ ὀργισθῇ, καὶ ἀνελεῖν ὁρμήσῃ τὸν υἱὸν, ἡ μήτηρ ἐπέχει· ἄν τε αὐτὴ παροξυνθῇ, ὁ πατὴρ οὐκ ἐᾷ· καὶ σπάνιον ἔσται συμφωνῆσαι τοὺς γονεῖς κατὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν τέκνου, προστάττει ὁ θεὸς, ὅταν ἀμφότεροι συμφωνήσωσι κατὰ

---

[1]) Cfr. pag. 376. not. 5.
[2]) Deut. XIX, 16.
[3]) Matth. V, 38. 39. coll. Exod. XXI, 24.
[4]) Cfr. pag. huj. not. 3.
[5]) Deut. XX, 8. [6]) Deut. XXI, 18.

τοῦ παιδὸς, τότε καταλεύειν αὐτὸν, οὐ τοὺς γεννήσαντας, ἀλλὰ τοὺς λοιπούς.

„Οὐ[1]) κατασπερεῖς τὸν ἀμπελῶνά σου διάφορον.“ Ἵνα μὴ ἀτονωτέρα γένηται ἡ γῆ, ὡς μήτε τὸ σπέρμα πλῆρες ἀποδιδόναι, μήτε τῆς ἀμπέλου τὸν καρπὸν, ἀλλὰ καθ᾽ ἑαυτοῦ ἕκαστον.

„Οὐκ[2]) ἀροτριάσεις ἐν μόσχῳ καὶ ὄνῳ ἐπὶ τὸ αὐτό.“ Τὸ γαῦρον τῆς ψυχῆς καὶ φιλόπονον τῷ φιληδόνῳ καὶ παθητικῷ μὴ συζεύξῃς.

„Τοῦ[3]) αὐτοῦ.“ Ἠσαΐας δὲ πάλιν γράφει· „μακάριοι[4]) οἱ σπείροντες ἐπὶ πᾶν ὕδωρ.“ Ποῖον ὕδωρ, ἐφ᾽ ᾧ δεῖ σπείρειν τὸ καλὸν σπέρμα; Εἴη δὲ τοῦτο βάπτισμα τῆς σωτηρίας, τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας. Σπεῖρε ἐπὶ τὸ μυστήριον τοῦ λουτροῦ, καὶ γίνῃ μακάριος. Ἐκεῖ βοῦς καὶ ὄνος πατεῖ, βοῦς ὁ καθαρὸς ὁ Ἰσραηλίτης, καὶ ὄνος ἀκάθαρτος ἐκ γένους ὁ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἵνα σύμβολον ᾖ ἀμφότερα τὰ ζῶα τοῦ λόγου τοῦ τοῖς ἔθνεσι κεκηρυγμένου. Πατεῖ οὖν βοῦς καὶ ὄνος, φησὶ, τοῦτο τὸ ὕδωρ ὅπου σπείρειν θέλομεν.

„Ἐὰν[5]) δὲ γένηται παῖς παρθένος μεμνηστευμένη ἀνδρί.“ Τὴν ἤδη μεμνηστευμένην γυναῖκα καλεῖ· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τῆς θεοτόκου ἐλέχθη.

„Καὶ[6]) ἕως εἰς τὸν αἰῶνα.“ Ἐπειδὴ καὶ οὗτοι ἐκ πορνείας εἰσὶν ἀπὸ τῶν θυγατέρων τοῦ Λώτ· οὐ μόνον δὲ ἕως γενεᾶς δεκάτης ἄδεκτοι τῇ συναγωγῇ τοῦ Ἰσραὴλ εἰσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα. Οὕτω βούλεται αὐτοῖς τὴν ἔχθραν ἀΐδιον εἶναι· κατὰ μὲν τὸ νόημα καὶ τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς θείας γραφῆς, ἐπειδὴ

---

1) Deut. XXII, 9. 2) Deut. XXII, 10.
3) Cfr. pag. huj. not. 2.
4) Jesai. XXXII, 20.
5) Deut. XXII, 23.
6) Deut. XXIII, 3.

τὸν Βαλαὰμ ἐμισθώσαντο, ἐφ' ᾧτε καταράσασθαι τοῖς Ἑβραίοις, ἀλλὰ καὶ τὰς αὐτῶν γυναῖκας καὶ τὰς θυγατέρας, ὅσαι ἦσαν ὡραῖαι τῇ ὄψει καὶ καλαὶ τῷ εἴδει, προέστησαν τοῦ γένους, ὥστε αὐτὰς δοῦναι πρὸς πορνείαν τοῖς Ἰσραηλίταις, καὶ πορνείαν διὰ τοῦτο χαλεπωτάτην προξενῆσαι τοῖς Ἑβραίοις· αὕτη δὲ ἦν τὸ ἀποστῆναι μὲν τοῦ θεοῦ, τελεσθῆναι δὲ τῷ Βεελφεγώρ· ὅπερ καὶ γέγονεν.

„Οὐκ[1]) ἐνεχυράσεις μύλον, οὐδὲ ἐπιμύλιον.“ Ὅτι μονόλιθον, φησὶν, ἀδύνατον συντρίψαι τὸν σῖτον· δίδυμον γὰρ ἀῤῥενόθηλυ κατασκευάζεται μύλος. Ἐπεὶ οὖν καὶ Ἰουδαῖοι μίαν διαθήκην ἔχουσιν· ὁμοίως δὲ καὶ πᾶσα αἵρεσις δοκοῦσα ταύτην τὴν καινὴν μόνην ἔχειν, οὐκ ἀλήθουσιν ἐν τῷ μύλωνι τούτῳ, ἵνα γεύσωνται τοῦ ἐπουρανίου ἄρτου· ἐὰν γὰρ, φησὶ, μὴ συντριβῇ καὶ ἀληθῇ ὁ σῖτος, ἄσιτοι μένουσιν. Ἐκ τούτου οὖν καὶ αὐτὸς ὁρμώμενος τὸν προκείμενον σαφηνίζω νόμον· „οὐκ[2]) ἐνεχυράσεις μύλον“ τουτέστιν, οὐ μὴ βεβηλώσεις τὴν παλαιὰν, καὶ οὐ μὴ ἀπώσεις αὐτὴν τῆς σῆς οἰκίας· „οὐδὲ[3]) ἐπιμύλιον·“ ἀντὶ τοῦ· τὴν καινήν· „ὅτι[4]) ψυχὴν οὗτος ἐνεχυράζει·“ τουτέστι, τούτοις τρέφεται ἡ ψυχὴ ἀπολαύουσα νοητῶν ἐδεσμάτων.

„Ἀριθμῷ[5]) τεσσαράκοντα μαστιγώσουσιν αὐτόν.“ Ἀεί γε τετηρήκαμεν κακωτικὸν ὄντα τὸν τεσσαράκοντα ἀριθμόν. Ὅθεν Μωσῆς ὁ μέγας τεσσαράκοντα ἡμέρας νηστεύσας, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Ἠλίας· ἀλλὰ καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου οὐκ ἔφαγεν τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας· καὶ ὁ μέγας δὲ κατακλυσμὸς ἐπὶ τῆς γῆς γίνεται ὕοντος τοῦ θεοῦ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας.

---

[1]) Deut. XXIV, 6. [2]) Deut. XXIV, 6.
[3]) Deut. XXIV, 6. [4]) Deut. XXIV, 6.
[5]) Deut. XXV, 3.

„Οὐκ[1]) ἐπιβαλεῖς αὐτοῖς σίδηρον.“ Ζητητέον διὰ τί σίδηρον οὐκ ἐᾷ τῶν λίθων ἅψασθαι εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ θυσιαστηρίου χρησιμευόντων. Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ λίθους ἀπελεκήτους προστάττει συναγαγεῖν, καὶ οἰκοδομῆσαι. Εἰ γὰρ ἄτοπον τὸ σίδηρον ἅπτεσθαι τοῦ λίθου πρὸς οἰκοδομὴν ἁρμόττοντος, πῶς οὖν ἄρα οἱ κίονες, πῶς οὖν αἱ σανίδες καὶ αἱ τούτων κεφαλίδες εἰργάσθησαν; ἢ πῶς ὅσα ἐκ χαλκοῦ γέγονεν, ἢ χρυσοῦ, ἢ ἀργύρου, κατεσκευάσθη ἄρα ἄνευ σιδήρου; Καὶ πῶς οἷόν τε; Διὰ τούτων φανερὸν μὲν, ὅτι οὐχ ἁπλῶς ἀπαγορεύει τὸ σίδηρον ἅψασθαι τῶν λίθων. Τίς οὖν ἡ αἰτία; Λέγομεν οὐ δισχυριζόμενοι. Ταῦτα δὴ τοίνυν. Σκληρὸν σκληρῷ ἐπιβάλλειν καὶ συγκρούειν κωλύει. Μεγάλα γὰρ φιλεῖ τίκτεσθαι κακὰ ἐκ τῆς τῶν σκληρῶν συμμίξεως καὶ συγκρούσεως. Ἢ τὸν φόνον ὡς πορρωτάτω τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ἐκβάλλει· καὶ μάλα δικαίως. Εἰ γὰρ οὐ χρὴ λίθῳ τῷ οἰκοδομουμένῳ εἰς τὴν τοῦ θυσιαστηρίου κατασκευὴν, ἢ τοῦ ναοῦ, σιδήριον ἐπιβάλλειν, πῶς οὐ μᾶλλον ἀπαγορευτέον τὸ σίδηρον ἁρπάζειν, καὶ κατὰ τοῦ πλησίον φονᾷν;

„Οὗτοι[2]) στήσονται εὐλογεῖν τὸν λαόν.“ Παρατηρητέον, ὅτι οἱ εὐλογεῖν ταχθέντες ἀπὸ τῶν ἐλευθέρων γυναικῶν καὶ συγγενῶν τοῦ Ἰακὼβ ἐγεννήθησαν· οὕτω οἱ δὲ καθαρᾶσθαι ἀφορισθέντες ἀπὸ τοῦ ὄρους Γεβὰλ[3]), ἀπὸ τῶν παιδισκῶν ἦσαν, πλὴν τοῦ Ῥουβὶμ καὶ τοῦ Ζαβουλών. Τέτακται δὲ ὁ Ῥουβὶμ μετὰ τῶν καταρωμένων, ὡς καὶ καταρώμενος ὑπὸ τοῦ πατρός. Εἰ δὲ καὶ τὸν Λευὶ κατηράσατο, ἀλλὰ λελύτρωται αὐτὸς τῇ ἱερατικῇ ἀξίᾳ. Μάλιστα γὰρ ἱερέως ἐστὶ τὸ τὸν λαὸν

[1]) Deut. XXVII, 5.

[2]) Deut. XXVII, 12.

[3]) Lxx. virorum editiones constanter: Γαιβάλ.

εὐλογεῖν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Συμεὼν ὡς ἐν μέσῳ τῆς Ἰούδα φυλῆς οἰκήσας, καὶ ὥσπερ μέρος αὐτῆς γεγονὼς, διὰ τοῦτο ὅπου Ἰούδας, ἐκεῖ καὶ αὐτὸς ἀριθμεῖται.

„Καὶ[1]*) αὕτη ἡ εὐλογία, ἣν ηὐλόγησε Μωυσῆς.“ Αἱ παρὰ Ἰακὼβ προῤῥήσεις, οὔτε πᾶσαι εὐλογίαι ἦσαν, οὔτε πᾶσαι ἀραί· αἱ δὲ παρὰ Μωυσέως, πᾶσαι εὐλογίαι.*

„Καὶ[2]*) κατέσπευσεν ἐξ ὄρους Φαράν.“ Τουτέστι, τῷ μηκέτι τῷ Ἰσραὴλ χρηματίζειν, ἀλλὰ τοῖς ἐξ ἐθνῶν, καὶ τὸν νόμον ἔστησε. Τοῦτο γάρ·“ „κατέσπευσεν ἐξ ὄρους Φαράν·“ εἴτ' οὖν „κατέπαυσεν,“ ὅπερ ἑτέρα περιέχει γραφὴ, ἀντὶ τοῦ· σπουδαίως τὴν σκιὰν καταλείψει, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἡμῖν φανερώσει.*

„Σὺν[3]*) μυριάσι Κάδης.“ Νῦν Κάδης οὐ τὸν τόπον λέγει, ἀλλὰ τοὺς ἁγίους. Κάδης γὰρ τὸ ἅγιον λέγεται τῇ ἑβραΐδι γλώττῃ.*

„Καὶ[4]*) ἐφείσατο τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.“ Τουτέστιν, ἔσωσε παραγενόμενος τοὺς οὐ λαούς*[5]*) ποτε, νῦν δὲ λαοὺς θεοῦ, τοὺς οὐκ ἠλεημένους, νῦν δὲ ἐλεηθέντας. „Ἐν*[6]*) τούτῳ γὰρ,“ — φησὶν*[7]*) ὁ ἀπόστολος Πέτρος, — „ἐφανερώθη ἀγάπη τοῦ θεοῦ ἐν ἡμῖν.“ Καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης λέγει ἐν τῇ καθολικῇ· „ὅτι*[8]*) τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ θεὸς εἰς τὸν κόσμον, ἵνα ζήσωμεν δι' αὐτοῦ.“ Καὶ ὁ μακάριος δὲ Παῦλός*[9]*) φησιν· „ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν.“ Ἐφείσατο οὖν τοῦ λαοῦ.*

---

[1]) Deut. XXXIII, 1. [2]) Deut. XXXIII, 2.

[3]) Deut. XXXIII, 2. [4]) Deut. XXXIII, 3.

[5]) Cfr. I Petr. II, 10. — Sequentibus quomodo mederi possis, vel loca te docebunt e N. T. allegata.

[6]) I Joann. IV, 9. [7]) Cfr. pag. huj. not. 5.

[8]) I Joann. IV, 9. coll. pag. huj. not. 6.

[9]) Rom. VIII, 32.

„Καὶ[1]) πάντες οἱ ἡγιασμένοι ὑπὸ τὰς χεῖράς σου.“ Πάντων γὰρ κρατεῖ, ὡς βασιλεὺς οὐρανοῦ καὶ γῆς. Ὡς βασιλεῖ παριστάμενοι, ὡς θεῷ λειτουργοῦντες, ὡς ποιητῇ προσκυνοῦντες, καὶ ὑπ' αὐτόν εἰσιν· αὐτὸς[2]) γὰρ καὶ τὰ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ.

„Συναχθέντες[3]) ἄρχοντες λαῶν.“ Οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, ἥ φησι καὶ ὁ Δαυὶδ ἐκ προσώπου αὐτῶν· „ὑπέταξε[4]) λαοὺς ἡμῖν, καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν.“ Καὶ πάλιν· „ἄρχοντες[5]) λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ θεοῦ Ἀβραάμ.“ Τὴν κλῆσιν οὖν δηλοῖ τῶν ἐθνῶν, ὡς τοῦ θεοῦ μέλλοντος ἄρξειν ἐν ταὐτῷ καὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν ἐθνῶν. Ἠγαπημένος δὲ λέγεται ὁ υἱός. „Οὗτος[6]) γάρ ἐστι, φησὶν, ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός.“ Καὶ διὰ τοῦτο ἄρχει ἡμῶν ὁ πατὴρ καὶ βασιλεύει.

---

[1]) Deut. XXXIII, 3.
[2]) Cfr. I Cor. XV, 27. coll. Psalm. VIII, 6.
[3]) Cfr. Deut. XXXIII, 5.
[4]) Psalm. XLVII, 3. (XLVI.)
[5]) Psalm. XLVII, 9. (XLVI.)
[6]) Matth. III, 17.

INDEX

LOCORUM [1]) SACRAE SCRIPTURAE.

Genes.

[1]) Litera *a.* singulis paginis praefixa ad Tom. VIII. ed. nostrae respicit, litera *b.* ad Tom. IX., litera *c.* ad Tom. X. ejusd. editionis.

Levitic.

Deuteronom.

II Cor.

Typis fratrum Unger.